

T. C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİLECİK ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Selami KARİMAN

BURSA – 2023

T. C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ BİLİM DALI

GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİLECİK ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Selami KARİMAN

Danışmanı:

Prof. Dr. Özlem IŞIĞIÇOK

BURSA – 2023

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bilim Dalı'nda 711713001 numaralı Selami KARİMAN'nın hazırladığı "GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİLECİK ÖRNEĞİ" konulu Doktora tezi ile ilgili tez savunma sınavı,/...../ 20.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı / başarısız) olduğuna (oybirliği / oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

.../.../2023

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum “GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİLECİK ÖRNEĞİ” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

05/07/2023

İmza

Adı Soyadı:	Selami KARİMAN
Öğrenci No:	711713001
Anabilim Dalı:	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı:	Doktora
Statüsü:	Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:01/05/2023

Tez Başlığı / Konusu: GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİLECİK ÖRNEĞİ

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 181 sayfalık kısmına ilişkin, 01/05/2023 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %15'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımlar hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

01.05.2023

Adı Soyadı : Selami KARİMAN
Öğrenci No : 711713001
Anabilim Dalı : Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Programı : Doktora

Danışman
Prof. Dr. Özlem İŞİĞİÇOK

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Selami KARİMAN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Bilim Dalı	: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: xv-164
Mezuniyet Tarihi	: 05.07.2023
Tez Danışmanları	: Prof. Dr. Özlem IŞIĞIÇOK

GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ: BİLECİK ÖRNEĞİ

Dünya’da, her yıl milyonlarca insan ekonomik, siyasi, sosyal ve doğa olayları gibi pek çok nedenden dolayı göç etmek zorunda kalmaktadır. Bu göçlerden, Türkiye başta olmak üzere pek çok ülke etkilenmektedir. Göçmen grupları, göç ettikleri ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu sorunların başında yoksulluk ve yoksunluk gelmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de göçmen gruplarının üzerinde araştırma yapılması, hem onların yaşadıkları yoksulluk ve yoksunlukların öğrenilmesine, hem de literatüre olumlu bir katkı sağlayacaktır. Bu doktora çalışması, göç ve yoksulluk arasındaki ilişkinin incelenmesine ve göç sürecinin sonunda yaşanan yoksunlukların öğrenilmesine yönelik bir araştırmadır. Çalışmanın ana hedefi ise, zorunlu nedenlerle Türkiye’ye göç etmiş insanların ekonomik ve sosyal yoksunluklarının araştırılmasıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi ile göç ve yoksulluk arasında nasıl bir ilişki olduğu araştırılmış ve göçmen gruplarının yaşamış oldukları yoksunlukların neler olduğu incelenmiştir. Araştırma Bilecik ilinde ikamet eden göçmen grupları üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada göçmen gruplarının genel olarak yoksullaştıkları sonucuna ulaşılmasının yanı sıra arkadaşlık, sosyal, dil ve kültürel, ekonomik, yasal, aile akraba ve evlilik, sağlık, mesleki, eğitim, insan haklarından mahrum kalma, barınma temaları kapsamında yoksunluk yaşadıkları ve sosyal dışlanmaya maruz kaldıkları saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Politika, Göç, Yoksulluk, Yoksunluk, Göçmen Grupları, Türkiye, Bilecik, Bibliyometrik Analiz

ABSTRACT

Name and Surname : Selami KARİMAN
University : Uludağ University
Institution : Institution of Social Science
Field : Labor Economics and Industrial Relations
Branch : Labor Economics and Industrial Relations
Degree Awarded : PhD
Page Number : xv-164
Degree Date : 05.07.2023
Supervisors : Professor Özlem IŞIĞIÇOK

THE RELATIONSHIP BETWEEN MIGRATION AND POVERTY: THE CASE OF BİLECİK

Every year, millions of people in the world have to migrate due to many reasons such as economic, political, social and natural events. Many countries, especially Türkiye, are affected by these migrations. Migrant groups face many problems in Turkey as well as in the countries they migrate to. At the beginning of these problems are poverty and deprivation. Therefore, conducting research on immigrant groups in Turkey will make a positive contribution both to learning about the poverty and deprivation they experience and to the literature. This doctoral study is a research aimed at examining the relationship between migration and poverty and learning about the deprivations experienced at the end of the migration process. The main objective of the study is to investigate the economic and social deprivation of people who migrated to Turkey for compulsory reasons. In the research, the relationship between the qualitative research method and migration and poverty was investigated and the deprivations experienced by the immigrant groups were examined. The research was carried out on immigrant groups residing in Bilecik. In addition to the conclusion that immigrant groups are generally impoverished in the research, it has been determined that they experience deprivation and social exclusion within the scope of friendship, social, language and cultural, economic, legal, family, relatives and marriage, health, vocational, education, deprivation of human rights, and shelter themes.

Keywords: Social Policy, Migration, Poverty, Deprivation, Immigrant Groups, Turkey, Bilecik, Bibliometric Analysis

ÖNSÖZ

Uzun ve yorucu bir sürecin sonunda doktora tezimi bitirmiş bulunmaktayım. Bu süreçte benden desteğini hiç esirgemeyen, her fırsatta yanımda olan ve akademik hayatımda öğrencilerime karşı olan davranışlarımda rol model olarak gördüğüm başta danışman hocam Prof. Dr. Özlem IŞIĞIÇOK'a çok teşekkür ederim.

Doktora eğitimime başladığımda ilk zamandan vefat ettiği güne kadar yanımda olan, benden hiçbir desteğini esirgemeyen ve tanımış olmaktan gurur duyduğum Prof. Dr. Pir Ali KAYA Hocamı saygı ve rahmetle anıyorum.

Gerek ders aşamasında gerek yeterlilik sürecinde kendisinden çok şey öğrendiğim, ikinci danışmanım gibi bana destek olan Prof. Dr. Aysen TOKOL hocama çok teşekkür ederim.

Bu tezin konusu ile ilgili bana fikir veren hem yeterlilik aşamasında hem de tez aşamasında desteğini benden esirgemeyen Prof. Dr. Verda CANBEY ÖZGÜLER hocama çok teşekkür ederim.

Tez izleme komitesinde yer alan ve bana katkı sağlayan Prof. Dr. Hülya AKAY hocama sonsuz teşekkür ederim.

Yine tez çalışma sürecimde, bibliyometrik analiz ve nitel araştırma konularında bana destek olan Doç. Dr. Emre ORUÇ ve Dr. Öğretim Üyesi M. Fatih GÖZÜKIZIL hocalarıma çok teşekkür ederim.

Dostlarım ve mesai arkadaşlarımdan Dr. Öğretim Üyesi Önder GÜRSEL, Öğr. Gör. Dr. Kadir Kürşat YILMAZ ve Öğr. Gör. Dr. Enes Nayman'a göstermiş oldukları maddi ve manevi desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR	xi
ŞEKİLLER.....	xii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM GÖÇ VE YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. GÖÇ KAVRAMI	6
1.2. GÖÇ İLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR	7
1.2.1. Göçmen.....	8
1.2.2. Mülteci.....	10
1.2.3. Sığınmacı.....	11
1.2.4. Geçici Koruma.....	12
1.2.5. Şartlı Mülteci	13
1.2.6. İkincil Koruma.....	13
1.3. GÖÇ KURAMLARI	14
1.3.1. Ernst Georg Ravenstein’ın Göç Kanunları Kuramı	15
1.3.2. Everett S. Lee’nin İtme-Çekme Kuramı.....	17
1.3.3. William Petersen’ın Göç Kuramı.....	18
1.3.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı.....	19
1.3.5. Yeni Klasik Ekonomi: Makro Kuramı	20
1.3.6. Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuramı.....	22
1.3.7. Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı.....	23
1.3.8. İkili İşgücü Piyasası Kuramı.....	24
1.3.9. Dünya Sistemleri Kuramı: Merkez-Çevre.....	25
1.3.10. Kurumsal Kuram.....	26
1.3.11. Göç Sistemleri Kuramı.....	26
1.3.12. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	27
1.4. GÖÇ TÜRLERİ	28

1.4.1. Nedenlerine Göre Göç.....	28
1.4.1.1. Zorunlu göç	29
1.4.1.2. Gönüllü göç	29
1.4.2. Yöntemine Göre Göç	29
1.4.2.1. Yasal göç	29
1.4.2.2. Yasadışı göç.....	30
1.4.3. Sürelerine Göre Göç.....	30
1.4.3.1. Geçici göç.....	30
1.4.3.2. Kalıcı göç	31
1.4.4. Göç Edilen Yere Göre	31
1.4.4.1. İç göç.....	31
1.4.4.2. Dış göç	32
1.5. GÖÇÜN NEDENLERİ.....	32
1.5.1. Doğal Nedenler	33
1.5.2. Ekonomik Nedenler	34
1.5.3. Siyasi Nedenler	36
1.5.4. Sosyo-Kültürel Nedenler.....	37
1.6. GÖÇÜN SONUÇLARI	38
2. YOKSULLUK İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	41
2.1. YOKSULLUK	42
2.2. YOKSUNLUK.....	44
2.3. YOKSULLUK TÜRLERİ	46
2.3.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk	46
2.3.2. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk	48
2.3.3. İnsanî Yoksulluk-Gelir Yoksulluğu	48
2.3.4. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk	49
2.4. YOKSULLUK NEDENLERİ.....	50
2.4.1. Çevresel Nedenler	50
2.4.2. Ekonomik Nedenler	51
2.4.3. Siyasi Nedenler	52
2.4.4. Toplumsal Nedenler	53
2.5. YOKSULLUK GÖSTERGELERİ VE YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ.....	55
2.5.1. Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi	56
2.5.2. Yoksulluğun Ölçülmesinde Kullanılan Endeksler	57
2.5.2.1. Kafa sayısı endeksi	58
2.5.2.2. Sen endeksi.....	58
2.5.2.3. Foster, Greer ve Thorbecke (FGT) yoksulluk endeksi	59
2.5.2.4. Yoksulluk açığı endeksi	60
2.5.2.5. Watts endeksi.....	61
2.5.2.6. Gini katsayısı	61
2.6. YOKSULLUĞUN SONUÇLARI.....	63
3. GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	65

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE YOKSULLUK ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

1. BİBLİYOMETRİK ANALİZ.....	69
2. GÖÇ VE YOKSULLUK YAZININA İLİŞKİN BİBLİYOMETRİK ANALİZ	72
2.1. WEB OF SCIENCE VERİ TABANI.....	72
2.2. SCOPUS VERİ TABANI.....	88
2.3. TR DİZİNİ VERİ TABANI.....	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLECİK İLİNE ZORUNLU NEDENLERLE GÖÇ EDEN YABANCILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	110
2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	112
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	115
4. KATILIMCILAR	116
5. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	124
5.1. VERİ TOPLAMA ARACI	124
6. VERİ ANALİZİ.....	125
7. BULGULAR	126
7.1. ARKADAŞLIK.....	127
7.2. SOSYAL YOKSUNLUK.....	127
7.3. SOSYAL DIŞLANMA.....	128
7.4. DİL VE KÜLTÜREL YOKSUNLUK	129
7.5. EKONOMİK YOKSUNLUK.....	130
7.6. YASAL YOKSUNLUK	130
7.7. AİLE, AKRABALIK VE EVLİLİK	131
7.8. SAĞLIK.....	132
7.9. MESLEKİ YOKSUNLUK	133
7.10. EĞİTİM	133
7.11. İNSAN HAKLARINDAN MAHRUM OLMA.....	134
7.12. BARINMA.....	134
TARTIŞMA VE SONUÇ	136
KAYNAKÇA	147
EKLER.....	161
ÖZGEÇMİŞ	164

TABLÖLER

Tablo 1. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan ilk on kurum	81
Tablo 2. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk on dergi	82
Tablo 3. Göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmaları yayınlayan ilk on dergi ve yayın sayıları	97
Tablo 4. Göç ve yoksulluk ile ilgili en fazla atıf alan ilk on yayın.....	99
Tablo 5. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk on dergi	105
Tablo 6. Göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on kurum.....	106
Tablo 7. Göç ve yoksulluk ile ilişkili olarak yapılan yayınlardan en fazla atıf alan ilk on yayın.....	107
Tablo 8. Katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler	118
Tablo 9. Katılımcıların geldikleri ülkelerde çalışma durumları ve gelirleri.....	120
Tablo 10. Katılımcıların Bilecik'teki çalışma durumları ve gelirleri	121
Tablo 11. Katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma durumları.....	122
Tablo 12. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarından destek alma durumları	123
Tablo 13. Katılımcıların yaşadıkları yoksulluklar ile ilgili ortaya çıkan temalar.....	126

ŞEKİLLER

Şekil 1. Lorenz diyagramı.....	62
Şekil 2. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili olan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin ağ haritası	73
Şekil 3. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk haritası	74
Şekil 4. Göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin ağ haritası	75
Şekil 5. Göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin yoğunluk haritası	76
Şekil 6. Göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin yayın sayıları.....	77
Şekil 7. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan yazarların ağ haritası	77
Şekil 8. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan yazarların yoğunluk haritası	78
Şekil 9. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan yazarların yayın sayısı.....	79
Şekil 10. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan üniversitelerin ağ haritası	80
Şekil 11. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan üniversitelerin yoğunluk haritası	81
Şekil 12. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşlarının ağ haritası	83
Şekil 13. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşlarının yoğunluk haritası.....	84
Şekil 14. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak en fazla kullanılan yayınlar ağ haritası	85
Şekil 15. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayınlar yoğunluk haritası.....	86
Şekil 16. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili son on yılda yapılan yayın sayısı.....	87
Şekil 17. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınların türleri.....	88
Şekil 18. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin ağ haritası	89
Şekil 19. Göç ve yoksulluk konularına ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk haritası	90
Şekil 20. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan kurumların ağ haritası.....	91
Şekil 21. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan kurumların yoğunluk haritası	92
Şekil 22. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk on kurumun yayın sayısı	92

Şekil 23. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan ülkelerin ağ haritası	93
Şekil 24. Göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan ülkelerin yoğunluk haritası	94
Şekil 25. Göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan on ülkenin yayın sayıları	94
Şekil 26. Göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan yazarların ağ haritası	95
Şekil 27. Göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan yazarların yoğunluk haritası	96
Şekil 28. Göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on yazar ve yayın sayıları	96
Şekil 29. Göç ve yoksulluk ile ilgili son on yılda yapılan yayın sayıları	97
Şekil 30. Göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan yayınların türleri.....	98
Şekil 31. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayın sayıları	103
Şekil 33. Göç ve yoksulluk kavramların en çok kullanıldığı ilk on çalışmanın konusu	105
Şekil 34. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınların dilleri	106

KISALTMALAR

Bibliyografik Bilgiler	Uluslararası	Türkçe
Amerika Birleşik Devletleri	ABD	ABD
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	AFAD	AFAD
Birleşmiş Milletler	BM	BM
Editör	ed.	ed.
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	GİGM	GİGM
International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)	ILO	UÇÖ
International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)	IOM	IOM
Katılımcılar	K.	K.
Türkiye	TR	TR
Türkiye İstatistik Kurumu	TÜİK	TÜİK
Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi	ULAKBİM	ULAKBİM
United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)	UNICEF	UNICEF
Eski adı Ulusal Veri Tabanları	UVT	UVT
Ve benzeri	vb.	vb.
Ve diğerleri	vd.	vd.
World Food Programme (Dünya Gıda Programı)	WFP	WFP
Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	YUKK	YUKK

GİRİŞ

Bu araştırmada, göç ve yoksulluk arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Zorunlu nedenlerle göç eden insanların yaşamış oldukları yoksulluk ve yoksunlukların öğrenilmesi bu çalışmanın öncelikli konusudur.

İnsanların “çeşitli gerekçelerle yaşadıkları bölgelerden ayrılarak başka bölgelere yerleşmesi olarak” tanımlanan göç olgusu, ekonomik, politik, sosyo-kültürel gibi birçok açıdan ele alınabilir. Fakat insanların göç etmek zorunda bırakıldığı bir dünyada, göçün ekonomik ve sosyal sonuçları üzerinde durulması gerekmektedir. Özellikle zorunlu nedenlerle göç etmek zorunda kalan göçmen grupların, göç ettikleri bölgelerde yaşamış oldukları ekonomik sorunlar nedeniyle yaşanan yoksulluk; yoksunluk, sosyal dışlanma, sağlıksız beslenme, eğitim ve sağlık imkânlarından faydalanmama, sağlıklı yapılarda barınamama ve insan hakları ihlallerine maruz kalma gibi pek çok sosyal problemin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ekonomik yetersizlikler aynı zamanda göçmen gruplarının sosyalleşmeleri ve topluma entegre olmalarının da önüne geçmektedir. Bununla birlikte, devletlerin uygulamış oldukları politikalar, yasal çalışma izinlerinin olmaması ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları gibi faktörler, bu grupların insan hakları ihlallerine uğramalarına neden olabilmektedir.

Lee’ye göre (1966), göçmen grupları geri kalmış ülkelerde aşırı nüfus yoğunluğu, düşük ücretler, ekonomik yetersizlikler ve ekonomik dalgalanmalar gibi itici nedenlerden dolayı yüksek ücret tarifelerinin uygulandığı, iş imkânlarının fazla olduğu ve sosyal imkânların gelişmiş olması gibi çekici faktörler nedeniyle gelişmiş ülkelere göç etme eğilimindedirler.¹ Neo-Klasik ekonominin makro göç kuramına göre ise, düşük ücretlerin verildiği piyasaların hâkim olduğu ülkelerde yaşayan yoksul veya dezavantajlı grupların bu ülkelere ayrılarak daha yüksek ücretlerin verildiği gelişmiş ülkelere doğru göç etmeleri söz konusu olmaktadır. Göç hareketlerinin gerçekleşmesinin altında yatan temel neden ülkeler arasındaki ekonomik gelişmişlik düzeyinin farklı olmasıdır. Kısa bir zamanda olmasa da uzun vadede bu gelişmişlik farkının eşitleneceği düşünülmektedir. Fakat yüksek beklentilerle gerçekleştirilen bu göçlerin sonucunda umut edildiği gibi, her zaman yüksek ücretlerle çalışma imkânı

¹ Everett S. Lee, “A Theory of Migration,” *Demography*, vol. 3, no. 1 (1966), pp. 47–57, doi:10.2307/2061645.

mümkün olmamaktadır.² Bu durum, göçmen grupların geldikleri ülkelerdeki ekonomik imkanlarının da altında bir ücrete çalışmalarına neden olabilmektedir. Buna diğer sosyal sorunlar da eklenince yoksullaşma sorunu ortaya çıkabilmektedir.

Göçmen gruplarının yaşamış oldukları sorunlar, çalışma hayatına girmelerini zorlaştırmakta ya da kayıt dışı sektörlerde düşük ücretlerle çalışmalarına neden olmaktadır. Bu durum onların yoksullaşmasına ya da var olan yoksulluklarının daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda, göçmen grupları toplumdan izole bir şekilde kentlerin kenar mahallerinde sağlıksız yapılarda barınarak yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmaktadır. Bu da dayanışmadan uzak bir şekilde yaşamaları, onların toplumdan daha fazla soyutlanmaları gibi sorunlara yol açmaktadır. Bu durum onların kendilerini toplumun bir parçası olarak görmelerine engel olurken diğer yandan dışlanma duygusuna kapılarak yerel vatandaşlara karşı öfke duymalarını beraberinde getirmektedir. Bu durum, onların suç işlemesine neden olabilmektedir.

Kapitalizmin hâkim olduğu günümüz dünyasında, göç ve yoksulluk birbirini tetikleyen ve neden sonuç ilişkisi bakımından etkileşim içinde olan iki olgudur. İnsanlar çeşitli nedenlerle yaşamış oldukları coğrafyalardan ayrılıp başka yerlere bireysel veya kitlesel olarak göç etmek zorunda kalabilmektedir. Bu göç gerçeği zorlu bir süreci de beraberinde getirmektedir. Göçmen grupları, doğup büyüdükleri, emek harcadıkları ve belirli bir birikim yaptıkları yerlerden ayrılırken, bilmedikleri ülkeler göç etmekte ve aşına olmadıkları bir toplumda yaşamak zorunda kalmaktadır. Gittikleri ülkelerde dil eksikliği, kültürel uyumsuzluk, yasaları bilmemek ve sosyal dışlama gibi sorunlarla karşılaşmaları gibi nedenlerle yoksulluğa düşmekte ve yoksunluğun farklı türlerini yaşayabilmektedirler.

Yoksulluk olgusu, ekonomik ve sosyo-kültürel sorun olmasının yanında; siyasi gelişmelerin bir sonucu olarak ahlakla da ilişkili, son derece karmaşık bir durumdur. Yoksulluğu, asıl olarak ortaya çıkaran ve yoksulluğun diğer boyutlarını da etkileme gücüne sahip olan gerçek ise; yoksulluğun ekonomik yönüdür. Bu durumda, insanların hayatlarını devam ettirebilmesi için gerekli temel koşullar olan; beslenme, giyinme ve barınma gibi zorunlu temel ihtiyaçlar etkili olmaktadır.

Diğer yandan yoksulluğu sadece temel ihtiyaçlardan mahrum olma kriterleri ile sınırlandırmak sağlıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Örneğin, bir insanın yaşaması için

² Fuat Güllüoğlu, "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme," *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. Nisan-Eylül, no. 4 (2012), pp. 53-85.

ihtiyaç duyduğu günlük kalori miktarı ile yoksulluğu ölçmek ve tanımlamak yoksulluk sorununun dar bir çerçeve içinde ele alınması anlamına gelecektir. Bu nedenle, yoksulluğu tanımlarken temel ihtiyaçlarının yanı sıra “yeterli bir yaşam standardına ulaşma, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal haklardan yararlanma açısından gerekli seçeneklerden, kaynaklardan, yapabilirlikten, güçten ve güvenlik” daimî ya da geçici olarak mahrum olması gibi kriterlerinin göz önünde bulundurulduğu geniş kapsamlı ve yoksulluğun farklı boyutlarını içeren bir tanımlama yapmak yararlı olacaktır.

Yoksulluğun farklı boyutları ile mücadele etmek zorunda kalan göçmen grupların topluma entegre edilmemesi hem onların hem de toplumun diğer üyelerinin geleceği açısından problemler yaratabilir. Nitekim pek çok şeyden mahrum bir şekilde özellikle de toplu bir şekilde yaşamını sürdüren grupların, toplumun huzuru ve güvenliği için tehdit oluşturma potansiyeli yüksektir. Dolayısıyla herkes gibi bu grupların da insan onuruna yakışır bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri için yoksunluklarının azaltılması ve uyumlarının sağlanması gerekli ve toplumların geleceği adına son derece önemlidir.

Yoksulluk, ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal anlamda pek çok sonucu içinde barındırmaktadır. Bir toplumdaki belirli bir grubun yoksul olması, toplumun diğer üyelerinin de refahını etkilemektedir. Bununla birlikte, artan eşitsizlikler, toplumsal uyumu zedelemekte, ekonomik gelişmeyi engellemekte, çatışmaları ve istikrarsızlığı tetiklemekte ve sosyal gerginliğin artmasına neden olmaktadır. Bu sonuçların ortaya çıkmasında, başta ekonomik yoksunluk olmak üzere pek çok faktör etkili olmaktadır. Bir toplumda, kaynaklar dengeli dağılmıyorsa ve bireyler sosyal imkanlardan aynı ölçüde faydalanmıyorsa, o toplumda yoksulluğun yaşanması kaçınılmazdır. Çünkü, herhangi bir bireyin refahı, toplumdaki diğer bireylerin refahı ile yakından ilişkilidir. Yoksulluk miktarının düşük olduğu toplumlarda, genellikle, insanların refah seviyelerinin daha fazla artması söz konusudur.

Bu araştırma, zorunlu nedenlerle Türkiye’ye göç etmiş ve Bilecik ilinde ikamet eden göçmen gruplarının yoksulluk ve yoksunluk deneyimlerinin araştırılması üzerine gerçekleştirilmiştir. Göç ettikleri bölgelerde pek çok sorunla karşılaşan göçmen gruplarının yaşamış olduğu en önemli sorunlardan biri de yoksulluk/yoksunluktur. Bu araştırma, bu grupların yaşamış oldukları yoksunluk türlerinin öğrenilmesi üzerine bir çalışmadır. Bu çerçevede, demografik bilgiler, göç etme nedenleri, katılımcıların

geldikleri ülkelerdeki çalışma durumları ve gelirleri, Bilecik'teki çalışma durumları ve gelirleri, gelirlerini nasıl algıladıkları, devletten veya sivil toplum kuruluşlarından yardım alma durumları ve Bilecik'te yaşamış oldukları yoksunluklar ile ilgili soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış anket formu kullanılmıştır. Katılımcılarla yüz yüze görüşülerek yaşadıkları yoksunluklar öğrenilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, kavramsal çerçeve üç başlıktan oluşmaktadır. İlk olarak, göç başlığı altında göç tanımı, göç ile ilgili diğer kavramlar, göç kuramları, göç türleri, göçün nedenleri ve göçün sonuçları tartışılmıştır. İkinci olarak, yoksulluk ve yoksunluk kavramları, yoksulluk türleri, yoksulluğun nedenleri, yoksulluk göstergeleri, yoksulluğun ölçülmesi ve yoksulluğun sonuçları ele alınmıştır. Üçüncü olarak, göç ve yoksulluk arasındaki ilişki tartışılmıştır. Çünkü yoksulluk sosyal barış ve sosyal adaletin sağlanması adına çözülmesi gereken önemli bir sosyal sorundur.

Çalışmanın ikinci bölümünde göç ve yoksulluk alanında yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmış ve bibliyometrik analiz dört alt başlık altında toplanmıştır. İlk olarak bibliyometrik analiz ile ilgili temel bilgilere yer verilmiş; ikinci olarak “göç ve yoksulluk” kavramları ile ilgili Web of Science veri tabanı incelenmiş ve elde edilen bulgular haritalandırılmıştır. Üçüncü olarak da Scopus veri tabanında “göç ve yoksulluk” kavramları ilişkili yapılan yayınların bibliyometrik analizi yapılmış ve elde edilen bulgular haritalandırılmıştır. Son olarak, Türkiye’de TR dizininde “göç ve “yoksulluk” kavramları ile ilişkili yayınların taraması yapılarak elde edilen bulgular grafiklerle gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise, Bilecik iline zorunlu nedenlerle göç etmiş göçmen gruplarının yoksulluk ve yoksunlukları nitel araştırma yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu araştırma sonucunda, elde edilen bulgulardan yararlanılarak temalar oluşturulmuş ve bu temalar yorumlanmıştır.

Bu sonuçlardan hareketle araştırmanın tartışma ve sonuç bölümünde elde edilen bulgular literatürdeki çalışmalar ışığında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde, ilk olarak göç başlığı altında, göç kavramı, göç ile ilgili diğer kavramlar, göç teorileri, göç türleri, göçün nedenleri ve göçün sonuçlarının kavramsal çerçevesi çizilmiştir. İkinci olarak da yoksulluk, yoksunluk, yoksulluk türleri, yoksulluğun nedenleri, yoksulluk göstergeleri ve yoksulluğun ölçülmesi ve yoksulluğun sonuçları açıklanmıştır. Son olarak göç ve yoksulluk arasındaki ilişki ele alınmıştır.

1. GÖÇ İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tarihsel sürece bakıldığında, göç olgusunun insanoğlunun hep gündeminde olduğu görülmektedir. Özellikle 20. yüzyılın başlarından itibaren dünyada yaşanan ekonomik, siyasi ve teknolojik gelişmelerin yanı sıra doğa olayları, bireysel veya kitlesel göç hareketlerinin yaşanmasını hızlandırmıştır. Milyonlarca insan bu süreçte yer değiştirmiş veya değiştirmek zorunda bırakılmıştır. Nitekim, 2001 yılında ABD'nin Irak işgali, 2010 yılındaki "Arap baharı" olarak ifade edilen Kuzey Afrika'da başlayan, daha sonra Arap coğrafyasına yayılan isyanlar sonucunda Suriye'de yaşananlar, Afganistan'daki yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlar ve 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi gibi pek çok olay insanların göç etmesine neden olmuştur. Bu bağlamda göç hareketlerinin, geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam ettiği görülmektedir.³

Göç, insanların mevcut politik ve sosyo-ekonomik şartlara vermiş olduğu bir tepki olarak ifade edilmektedir. İnsanlar, yaşamış oldukları ülkelerde veya bölgelerde istedikleri/diledikleri yaşam standardını yakalama imkânlarına erişemeyecekleri düşüncesine kapıldıkları zaman, özellikle de genç nüfus, kalıp mücadele etmek yerine, daha iyi şartlara sahip olacaklarını düşündükleri bölgelere göç etmek istemektedirler.⁴ Lee, göçün, küresel bir olgu olduğunu ve insanların pek çoğunun bundan etkilendiğini ifade etmiştir. Lee'ye göre, gelişmiş ülkelerdeki nüfusun giderek yaşlanmasına bağlı olarak işgücü açığının artması, teknolojik gelişmeler neticesinde ihtiyaç duyulan nitelikli işgücü talebi ve küreselleşmenin ortaya çıkması ile malların, hizmetlerin ve

³ Süleyman Ekici, Gökhan Tunceli, "Göç ve İnsan," *Birey ve Toplum*, vol. 5, no. 9 (2015), pp. 9–22.

⁴ Tika Ram Gautam, "Causes and Impact of Migration: A Sociological Study of Emigration From Kandebash, Baglung, Nepal," *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, vol. 1, no. except 1971 (1970), pp. 146–163, doi:10.3126/dsaj.v1i0.285.

sermayenin uluslararası dolaşımının artması gibi nedenler, uluslararası göçü hızlandırmaktadır.⁵

Göç hareketlerinin, çok eskiden var olmakla birlikte, günümüzde küreselleşmenin de etkisi ile her geçen gün arttığına tanıklık edilmektedir. 21. yy. da yaşanan siyasi ekonomik ve politik gelişmeler de göçü hızlandırmıştır. Bu göç hareketlerinden başta Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok ülke etkilenmektedir. En çok etkilenen ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Bugün Türkiye’de Suriye, Afganistan, Irak, Doğu Türkistan, Pakistan ve İran gibi ülkelerden çeşitli gerekçeler ile gelen insanlar başta olmak üzere, milyonlarca yabancı yaşamaktadır.

1.1. GÖÇ KAVRAMI

Göç olgusu, insanoğlunun en yaygın eylemlerinden birisi olarak ifade edilmektedir. İnsanlığın ortaya çıktığı ilk günden günümüze kadar geçen süreçte, insanlar, maruz kaldıkları insan hakları ihlalleri, ekonomik ve siyasi olaylar, afetler, açlık, kıtlık, ülkelerarası çatışmalar, salgın hastalıklar, iç savaşlar ve siyasi çalkantılar gibi nedenlerle göç etmişlerdir. Diğer bir ifade ile insanlar çeşitli sebeplerle yaşadıkları coğrafyayı tehdit veya baskıya maruz kalarak kendi rızaları dışında terk ederek, geçici veya sürekli olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri güvenli yerlere sığınmak zorunda kalmışlardır.⁶

Göç kavramı ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında standart bir tanımlama yapmak çok kolay değildir. Literatürde göç ile ilgili farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Uluslararası göç örgütüne (IOM) göre göç, bir ülkenin sınırları içinde veya bir devletin sınırlarının geçilmesi, yer değiştirilmesi anlamına gelmesinin yanı sıra, zorla yerinden edilmiş veya çıkarılmış kişiler, mülteciler, ekonomik amaçlı olarak göç edenlerin dâhil olduğu, göçün yapısına, göç edilen süreye veya göçün nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi göç olarak tanımlanmaktadır.⁷ Diğer bir ifade ile göç; hareketin mesafesine, gönüllü veya gönülsüz yapılmasına bakılmaksızın, kalıcı veya geçici ikamet değişikliği⁸ şeklinde tanımlanabilir.

⁵ Lee; Swepston, Patrick; Taran, Ryszard Cholewinski, “Migration, Human Rights and Governance,” *Handbook for Parliamentarians*, no. 24 (2015), pp. 1–196.

⁶ Türken Çağlar, “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve,” *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 5, no. 8 (2018), pp. 5–49.

⁷ IOM, “MCOF:Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi,” 2018.

⁸ Lee, “A Theory of Migration,” pp. 47–57.

Lecal, göç kavramını; dini, iktisadi, siyasi, sosyal ve diğer sebeplerden dolayı insanların hayatlarının tamamını ya da bir bölümünü geçirmek üzere bir iskân bölgesinden bir diğerine yerleşmek için yaptıkları coğrafik bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlamıştır.⁹ Kofman ise; göçü, insanların sadece yaşamlarını sürdürdükleri yerin değişmesinin yanı sıra, hem sosyo-ekonomik, hem de kültürel değişimlerine de dikkat çekerek, göç kavramını farklı insanların birbirinden farklı sebeplerle yaşamlarını sürdürmekte oldukları yeri kısa ya da uzun bir zaman için terk etmesi olarak tanımlamıştır.¹⁰

Türk Dil Kurumu, göç kavramını, “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme, taşınma, hicret, muhaceret”¹¹ şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımdan hareketle göç; çeşitli sebeplerle bireylerin veya insan topluluklarının üzerinde yaşadıkları coğrafik bölgelerden ayrılarak, diğer bir yerleşim yerine arızı veya temelli olarak göç etmesi şeklinde tanımlanabilir.

Göç olgusu ile ilgili olarak yapılan tanımlara bakıldığında genel olarak göç, ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi ve kişisel nedenlerle insanların kendi iradeleri ile ya da zorunlu olarak yaşadığı yerden ayrılması, göç ettiği yere yerleşmesi ve hayatını orada sürdürmesi şeklinde tanımlanabilmektedir.¹² Görüldüğü üzere göç, bir yandan toplumsal, siyasal, kültürel ve ekonomik durumlardan kaynaklı olarak görülürken diğer yandan da kişisel istek ve arzularının gerçekleştirilmesine yönelik bir süreç olarak ifade edilmektedir.

1.2. GÖÇ İLE İLGİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Göç ile ilgili diğer kavramları; göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma, şartlı mülteci, ikincil koruma olmak üzere altı başlık altında ele alınacak ve açıklanacaktır.¹³

⁹ Fjolla Lecal, “Küreselleşme Göç ve Kadın,” *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, vol. 3, no. 1 (2019), pp. 49–58.

¹⁰ Eleonore Kofman, “Female ‘Birds of Passage’ a Decade Later: Gender and Immigration in European Union,” *International Migration Review*, vol. 33, no. 2 (1999), pp. 108–179.

¹¹ TDK, “Türk Dil Kurumu Sözlükleri,” 2020, <https://sozluk.gov.tr/>.

¹² Murat Erol, Oya G Ersever, “Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale,” *KHO Bilim Dergisi*, vol. 24, no. 1 (2014), pp. 47–68, http://www.kho.edu.tr/akademik/kho_bilim_dergi/2014_1/3_.pdf.

¹³ Devletler, çeşitli nedenlerle kendi ülkelerini terk ederek gelen yabancıları, haklar ve sorumluluklar açısından farklılıklar gösteren değişik statülerle kabul etmektedir. Bazı yabancılar göçmen statüsünde kabul edilirken bazıları ise mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, ikincil koruma, geçici koruma gibi statülerle kabul ediliyorlar.

1.2.1. Göçmen

Göçmen, bir devletin sınırları içerisinde veya sınırlarının ötesine yer değiştiren kişinin hukuki statüsüne, hareketin nedenlerine ya da ikametinin süresine, gönüllü gidip gitmediğine bakılmaksızın giden kişi olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Diğer bir tanıma göre göçmen, mevcut ekonomik ve sosyal imkânlardan memnun olmaması nedeniyle; vatandaşı olduğu ülkeden ayrılarak yasal ya da yasadışı yollarla başka bir ülkeye giriş yapan kişi/kişiler olarak kabul edilmektedir. Bu kişiler mültecilere tanınmış olan haklardan ve statülerden yararlanamamaktadırlar.¹⁵ 1960'lı yıllarda Türkiye'den Almanya'ya çalışma amacıyla giden Türk vatandaşları göçmen statüsünde değerlendirilmektedir.

Göçmenler, mülteciler, sığınmacılar ve zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan diğer kişilerden farklı olarak genellikle kendi iradeleri ile ve ekonomik kaygılarla göç etmektedirler. Göçmenlerin temel amacı, kendileri veya aileleri için daha iyi ekonomik ve sosyal imkânların olduğu bölgelerde yaşamlarını sürdürmektir. Göçmen tanımı ile ilgili olarak Türk hukuku ile uluslararası literatür arasında göçmen kavramı konusunda farklılık söz konusudur. Türk hukuku daha dar kapsamlı bir göçmen tanımı yaparak; Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olan kişileri göçmen olarak görmektedir. Bu kapsamda, göçmenler ile ilgili verilere bakıldığında Türkiye'deki göçmenlerin %90'ının Balkan kökenli olan Türk veya Türk kültürüne hâkim olan kişiler olduğu görülmektedir.¹⁶

Göçmenlik durumunun ortaya çıkmasına sebep olan çeşitli etkenler söz konusudur. Aile birleşimi, beyin göçü, emek göçü ve transit göç önemli olan örneklerden bazılarıdır. Şimdi göçmen türleri olarak adlandırabileceğimiz bu kavramları kısaca açıklayalım.

Aile birleşimi: herhangi bir ailenin üyelerinden bir veya daha fazla kişinin başka bir ülkede yasalara uygun yaşamını sürdüren ya da çalışmak amacı ile orada bulunan diğer aile üyelerine katılmasıdır. Bu kapsamda, aile hayatı bağlamında ele alınan aile ikamet izni yabancıların temel hak ve özgürlüklerinden biri olarak görülmektedir. Aile

¹⁴ IOM, "MCOF:Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi."

¹⁵ Ayşen Bakkaloğlu, "Uluslararası Göç Yönetim ve Entegrasyonu, Türkiye Örnekleme," *The Journal of International Scientific Researches*, vol. 6, no. 2 (2021), pp. 204–217.

¹⁶ Osman Ağır, Murat Sezik, "Suriye den Türkiye ' ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları," *Birey ve Toplum*, vol. 5, no. 9 (2015), pp. 95–124.

hayatı hakkı birçok uluslararası sözleşmede yer almasına karşın aile birleşim hakkı nispeten daha az sözleşmede yer almaktadır.¹⁷

Beyin göçü: Eğitimli, vasıflı ve alanında uzmanlaşmış olan kişilerin ekonomik ve sosyal imkânlar yönünden daha fazla gelişmiş olan ülkelere daha iyi bir statü ya da yüksek gelir elde etmek amacıyla göç etmesidir.¹⁸ Diğer bir ifade; ile ekonomik ve siyasi olarak geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerde yaşamlarını sürdüren insanların sahip oldukları nitelik ve yeteneklerini gösterebilme imkânlarının sınırlı olması gibi nedenlerden dolayı, daha iyi hayat standartlarının olduğu gelişmiş ülkelere gitmeleri beyin göçü olarak ifade edilebilir.¹⁹ İnsanlar, kendi ülkelerinde nitelik ve kabiliyetlerini sergileyecek imkânlardan yoksun olmaları ya da yoksun bırakılmaları durumunda, bu yoksunluklardan kurtulabileceklerini düşündükleri veya bu imkânları onlara sunabilen başka ülkelere göç edebilmektedirler.

Emek göçü: İnsanların, iş bulmak amacıyla yaşamını sürdürdüğü yeri bırakıp iş imkânlarının daha fazla olduğu başka bir yere göç etmesi olarak tanımlanmaktadır.²⁰ İşçi göçü olarak da tanımlanan emek göçü daha geniş bir ifade ile ülkesinde çalıştığı işten düşük ücret, fırsat eşitsizliği, sosyal tatminsizlik vb. nedenlerle memnun olmayan kişilerin mevcut işinden daha iyi şartlara sahip olan bir işte çalışmak amacıyla başka ülkelere giden kişi olarak tanımlanmaktadır.²¹

Transit göç: Transit göç kavramının genel tanımına bakıldığında, düzenli veya düzensiz yapılan göçlerde kaynak/köken ülkelerden hedef ülkeye giderken yol güzergâhında olan ülkelere geçici olarak kalma ya da ikamet etmek şeklinde gerçekleşen göç türüdür.²² Türkiye coğrafik konumu nedeni ile göçmen gruplarının özellikle Avrupa ülkelerine gitmek için tercih ettiği güzergâhlardan biridir.

¹⁷ Doğa Elçin, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı Mı? Aile Birleşimi Hakkı Mı?,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, vol. 7, no. 30 (2017), pp. 117–198, http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik.

¹⁸ Aigul Zhanadilova, “Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu,” *Muhakeme Dergisi*, vol. 1, no. 2 (2018), pp. 116–22.

¹⁹ Sunita Dodani, Ronald E LaPorte, “Brain Drain from Developing Countries: How Can Brain Drain Be Converted into Wisdom Gain?,” *Journal of the Royal Society of Medicine*, vol. 98 (2005), pp. 487–91, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/014107680509801107>.

²⁰ Dennis Arnold, “Labor Migration,” *International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment and Technology*, Oxford, UK: John Wiley & Sons, Ltd, 2017, pp. 1–12, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118786352.wbieg0720>.

²¹ Abdurrahman Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri,” *Journal of Turkish Studies*, vol. 9, no. 2 (2014), pp. 1685–1704, doi:10.7827/TurkishStudies.6274.

²² Yener Şişman, Bora Balun, “Transit Göç ve Türkiye,” *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 21, no. 2 (2020), pp. 61–79.

1.2.2. Mülteci

1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinde, mültecilerin hukuki statüsü ve kimlerin mülteci olarak görüleceği belirtilmiştir. Bu sözleşmeye göre, *“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeni ile dönmek istemeyen”*²³ kişiler mülteci olarak kabul edilmektedir.

Clark’ a göre, mülteci, ırkı, dini, belirli bir gruba mensubiyeti ya da siyasi düşünceleri sebebiyle zulme maruz kalmasından ötürü haklı veya geçerli sebeplerle korktuğu için mensubu olduğu ülkenin sınırları dışında başka bir ülkede bulunan ve bulunduğu ülkenin korumasından yararlanan kişi olarak tanımlanmaktadır.²⁴ Diğer bir ifade ile mülteci (refugee) kavramı, köken ülkedeki mevcut kanunların dışına çıkarak ülke dışına çıkan ve göç ettiği ülkede sürekli olarak kabul görmüş kalıcı haklara sahip olan yabancılar olarak ifade edilmektedir.²⁵

Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye’de kimlerin mülteci olarak kabul edileceği ile ilgili Cenevre sözleşmesine yakın bir mülteci tanımı yapmıştır. Buna göre mülteci:

*“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü”*²⁶

Olarak tanımlamıştır. Yapılan bu tanıma göre, Avrupa ülkeleri dışından herhangi bir ülkeden gelen kişiler, gelme nedenleri benzer olsa bile bu kişiler mülteci olarak

²³ Ersan Barkın, “1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi,” vol. Ankara Barosu Dergisi § (2014).

²⁴ W.A.V. Clark, “Human Migration,” *Web Book of Regional Science*, 2020, p. 61, <https://researchrepository.wvu.edu/rri-web-book>.

²⁵ Şenol Baştürk, “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar,” *Sosyal Politika*, ed. by Aysel Tokol, Yusuf Alper, Bursa: Dora, 2019, p. 488.

²⁶ Göç İdaresi, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu,” 2021, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf.

kabul görmeyeceği ve mültecilerin sahip oldukları haklardan faydalanmayacakları anlaşılmaktadır.

1.2.3. Sığınmacı

IOM' un yapmış olduğu tanıma göre, sığınmacı, ilgili yasal belgeler çerçevesinde herhangi bir ülkeye mülteci statüsünde kabul edilmek istenen veya mülteci statüsü ile ilgili yapmış oldukları başvurunun sonucunu bekleyen kişi/kişilerdir. Yapılan başvuru ile ilgili olarak herhangi olumsuz bir karar çıkması durumunda, eğer bu kişilere insani amaçlı ya da diğer nedenlerle ülkede kalmalarına müsaade edilmemişse, bu kişiler bulundukları ülkeden ayrılmak zorundadırlar. Aksi takdirde bu kişi/kişiler ülkede düzensiz olarak yaşayan diğer yabancılar gibi sınır dışı edilme ihtimali söz konusudur.²⁷

ILO' ya göre, sığınmacı, mülteci statüsünün sağlamış olduğu imkânlardan faydalanmak amacıyla uluslararası koruma başvurusunda bulunan ancak başvurusu henüz kabul edilmemiş olan kişilerdir. Bu kişilerin yapmış oldukları başvuruları sonuçlanana kadar, sığınmış oldukları ülkede kalmaya devam ederler ve geri gönderilmeleri yasaktır.²⁸ Bu çerçevede Türkiye'ye, Afrika, Ortadoğu ve Asya gibi bölgelerden gelen çok sayıda kişi sığınmacı kapsamında değerlendirilmektedir.

İltica ve sığınmacı kavramlarının benzer anlamlarda kullanılması en çok karşılaşılan durumlardan biridir. Günlük hayatta, hatta resmi çevrelerde bile sığınma (seek asylum) yerine iltica (refuge) kavramı kullanılmaktadır. Oysaki sığınma kavramı, zulüm veya zulüm tehdidinin varlığından kaçma olarak zorunlu göç ile ilgili olan, herhangi bir kalıplaşmış yöntemi olmadan kalkışılan ve sınır ötelerini hedefleyen bir yer değiştirme hareketi olarak özü ve sebepleri ancak sonuç aşamasında anlaşılan bir durumdur. İltica kavramı ise, hukuki sınırları belli olan bir hakkı isteme davranışı olarak görülmektedir. Daha geniş bir ifadeyle iltica, bir yer değiştirme eyleminin ötesinde, başvuru sürecinden sonuç aşamalarına kadarki bütün süreçler yazılı olarak belirlenmiş, iltica edecek olan kişi/kişilerin bütün hakları belirlenmiş, belirli bir kalıba ve yöntemi olan normatif bir süreçtir.²⁹

²⁷ IOM, *Göç Terimler Sözlüğü No 18*, ed. by Bülent Çiçekli, 18.baskı Cenevre, 2009.

²⁸ ILO, "Extending Social Protection to Migrant Workers, Refugees and Their Families," 2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_828383.pdf.

²⁹ Bülent Erdil, "Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye'nin Göç Politikalarına Etkileri," *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 4, no. 1 (2020), pp. 71–86, doi:10.47257/busad.842195.

1.2.4. Geçici Koruma

Türkiye'nin taraf olduğu 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne "coğrafi sınırlama" koymuştur. Buna göre, Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelere gelen kişileri mülteci olarak görmemektedir. Fakat; Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde olan Türkiye, AB'nin direktiflerine uygun bir şekilde sığınmacılar için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) çıkarmıştır. Bu kanun, sığınma talebinde bulunan kişilerin geldikleri ülkeye bakılmaksızın herkesi kapsayacak bir iç hukuk düzenlemesidir. Kanun vasıtasıyla göç ve iltica sorumluluğu üstlenmek üzere Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur.³⁰

Geçici koruma kanunun temel amacı, devletlerin kendilerine sığınan kişileri geri göndermeme mükellefiyetinden dolayı toplu olarak ülke sınırlarına gelen kişilere, bireysel statü tayin etme işlemleri ile zaman kaybetmeden, bazı haklar sağlamayı amaçlayan hızlı ve tamamlayıcı bir düzenlemedir.³¹ 2011 yılında Suriye de yaşanan iç savaşla beraber Türkiye'ye yönelik yoğun bir göç başlamıştır. Türkiye'nin taraf olduğu Cenevre Sözleşmesine göre, Suriye'den gelenler mülteci statüsünde sayılamayacakları için geçici koruma kanununu çıkarma ihtiyacı duymuştur. Geçici koruma kanuna göre;³²

1. "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır."
2. "Cumhurbaşkanı tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz."
3. "Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz."

³⁰ IOM, "MCOF:Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi."2018

³¹ Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, 1st ed., Ankara: Nobel Yayınevi, 2016.

³² Göç İdaresi Başkanlığı, "Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim)," *Resmi Gazete (Sayı: 29153)*, 2014, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>.

1.2.5. Şartlı Mülteci

Göç idaresi, kimlerin şartlı mülteci olarak kabul edileceği ilgili tanımlama yaparak sınırları belirlemiştir. Buna göre:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder.”

Şeklinde bir tanım yapılmıştır. Türkiye’ Cenevre Sözleşmesinin 1. Maddesinde geçen “mekân bakımından öngörülen seçme hakkını kullanarak” sözleşmeyi “coğrafi kısıtlama” şartı ile kabul etmiştir. Buna göre şartlı mülteci; Avrupa coğrafyasının dışında gerçekleşen olaylar sebebiyle, mülteci tanımlaması yapılırken aranan şartlara sahip olduğunu söyleyen, üçüncü bir ülkeye gitmek üzere Türkiye’de Uluslararası korumadan faydalanmak isteyen kişi olarak tanımlanmaktadır.³³

Vatansız olarak kabul edilen kişiler bu statüde değerlendirilmektedir. Vatansız kavramı, hâlihazırda herhangi bir devlet ile vatandaşlık bağı olmayan, bir ülkenin vatandaşı olduğu halde farklı sebeplerle vatandaşlığını kaybeden ve hiçbir devlet tarafından vatandaşlık verilmeyen kişiler olarak ifade edilmektedir.³⁴ Tanımdan da anlaşılacağı üzere bireylerin mensubu olduğu devlete karşı vatandaşlıktan çıkarılmayı gerektirecek bir suça bulaşmaları durumunda vatandaşlığını kaybetme durumu söz konusu olabilmektedir.

1.2.6. İkincil Koruma

Mülteci, ikincil koruma statüsü, ya da şartlı mülteci statülerinin kapsamına girmeyen kişilerin ikamet ettiği veya uyruğu olduğu ülkeye gönderilmesi durumunda;³⁵

- Ölüm cezasına çarptırılacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

³³ Göç İdaresi, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.”

³⁴ Mehmet Kavuk, “Yabancılar Hukuku’nda Vatansızlar ve Mülteciler,” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 14, no. 28 (2015), pp. 179–191.

³⁵ Göç İdaresi, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.”

- İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı cezaya veya muameleye maruz kalacak,
- Uluslararası ya da ülke genelindeki silahlı çatışma olaylarında, ayırım gözetmeyen şiddet eylemleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması sebebiyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemlerinin ardından verilen statüyü ifade etmektedir.

Çeşitli gerekçelerle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan insanlar geri gönderildiği takdirde yukarda ifade edilen durumlara maruz kalacağı düşünülen kişi ya da gruplara ikincili koruma statüsü verilmektedir.

1.3. GÖÇ KURAMLARI

Göç ve göçmenlik olguları ile ilgili olan kuram ve yaklaşımların bazıları bu olguların mekân ve zamandan bağımsız olarak nasıl inceleneceği ile ilgilenirken diğerleri ise ulus ve devletler arasında meydana gelen göçlerin şeklini ve doğasını anlamaya çalışmaktadır. Bu perspektifte göç olgusu, menşe bölgeden varılacak yere gitme sürecini incelendiği gibi, muhtemel göç hareketlerinin devamlılığı ile ilgili sorunları da incelemektedir.³⁶ Diğer yandan, sosyal bilimciler özellikle son yarım yüzyılda göç olgusunu inceleyerek, göç politikaları ile ilgili alternatif yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Abadan Unat'a göre, göç olgusunu nedenleri ve sonuçlarıyla beraber kesin olarak açıklayabilen "tek bir kuram" yoktur. Göç olgusu ile ilgili olarak 20. yüzyılda toplum bilimcilerin geliştirdiği teorilerde çeşitli kalıplar ve farklı kavramlar kullanılarak farklı nedensellik süreçlerine (birey, hane halkı, ulusal ve uluslararası pazarlar vb.) ve farklı inceleme düzeylerinden faydalanılarak çeşitli kuramsal modeller geliştirmişlerdir.³⁷

Göç teorilerinin tamamı, göç olgusunu pek çok yönden irdelleyerek göçün nedenini ve göçmenin yapmış olduğu tercihi anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu teoriler, geçmişte gerçekleşen göç hareketlerinin yanı sıra, göçlerin gerçekleştiği

³⁶ James F. Hollifield Caroline B. Brettell, *Migration Theory*, ed. by Caroline B. Brettell, James F. Hollifield, 3. edition New York: Routledge, 2014.

³⁷ Nermin Abadan- Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa.*, Vol. 1. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002. p.5.

dönemleri inceleyerek göçlerin kendine has olan özelliklerine göre yeni bir göç teorisi geliştirmişlerdir. Küreselleşmenin ortaya çıkması ve dünyaya hâkim olması, göçlerin şeklini ve amacını da değiştirmiştir. Bireyin veya hane halkının yaşam kalitesini veya beşerî sermayesini artıracak ekonomik amaçlı göçler ön plana çıkmaya başlamıştır.³⁸

Dünyanın pek çok bölgesinde göç olaylarının yaşanması ve bunların devamlılık arz eden bir niteliğe bürünmesi, göç teorisyenlerinin, göç olgusunun gerçekleşme nedenleri ve göçmenlerin tercihlerini anlayabilmek adına pek çok araştırmalar yapmasına neden olmuş, teorisyenler elde ettikleri bulguları sistematik hale getirmeye çalışmışlardır. Geliştirilen her yeni teori, geliştirildiği dönemden önceki dönemlerde ortaya çıkan teorilerin açıklayamadığı veya eksik olan durumları ve göçmen tercihlerini açıklamaya çalışmaktadır. Bu amaçlarla, birçok göç teorisi ortaya çıkmıştır. Göçmen davranışlarını ilk kez sistematik hale getirerek göçmen davranışlarını anlamlandırma ve açıklama amacıyla teori geliştiren Ernst George Ravenstein, diğer göç teorisyenlerine ve teorilerinin öncü ismi olmuştur. Ravenstein’ den sonra ortaya çıkan teorisyenler göçlerin sebeplerini ve göçmenlerin davranışlarını irdeleyerek göç olgusunu daha anlamlı hale getirmek istemişlerdir. Bu amaçla ortaya çıkan bütün göç teorileri göçün sebeplerini ve göçmen davranışlarını anlamaya çalışmıştır. Teorisyenler bu amaçlarına ulaşmak için farklı göçleri ve bu göçlerin gerçekleştiği anda göçmenlerin tutumlarını inceleyerek kendi yaklaşımlarını geliştirmişlerdir.³⁹

Aşağıda göç olgusu ile ilgili geliştirilen başlıca kuram ve yaklaşımlarından olan: Ravenstein’in Göç Kanunları Kuramı, Everett S. Lee’nin İtme-Çekme Kuramı, Petersen’in Göç Kuramı, Kesişen Fırsatlar Kuramı, Yeni Klasik Ekonomi: Makro Kuram, Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuram, Göçün Yeni Ekonomisi, İkili İşgücü Piyasası Kuramı, Dünya Sistemleri Kuramı: Merkez-Çevre, Kurumsal Kuram, Göç Sistemleri Kuramı, İlişkiler Ağı (Network) Kuramı gibi kuramlar açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Ernst Georg Ravenstein’in Göç Kanunları Kuramı

Ravenstein, bu çalışmasında William Farr’ın “göçün hiçbir kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü” tezini çürütmeye çalışmıştır. Bu anlamda Ravenstein’ in amacı,

³⁸ Hakan Sezgin Erkan, “Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’yi Tercihi Üzerinden Göç Teorilerine Yeniden Bakış,” *Ortadoğu Etütleri*, vol. 13, no. 3 (2021), pp. 421–445.

³⁹ *ibid.*

göç olgusu ile ilgili genel geçer kanunları bulmaktır. Göç ile ilgili 1885 yılında yayınlanan ilk çalışma olmasının yanı sıra, Ravenstein' bu çalışmasını önemli kılan nedenlerin başında daha sonra yazılacak olan göç kuram ve modellerine öncülük etmesidir.⁴⁰ Ravenstein, bu çalışmasında 1871 ve 1881 yıllarındaki İngiliz nüfus sayımı verilerinden yararlanarak yedi göç kanunu belirlemiştir.⁴¹ Bunlar:

1. İnsanlar, kısa mesafeli olan yerlere doğru göç ederler. Bu göçler sanayi ve ticaretin geliştiği ve göçmenleri çeken bölgelere doğru gerçekleşmektedir.

2. Kırsal bölgelerde yaşayanlar hızlı bir şekilde büyüyen ve gelişen şehirlerin cazibesine kapılarak göç ederler. Kırsal bölgelerde boşalan yerlere dışardan gelenler doldurmaktadır. Bu süreç, kırdan kente doğru veya dışardan içeriye doğru yayılmaktadır.

3. Göçmenler kentlerdeki ekonomik ve sosyal imkânlardan faydalanmak için göç ederler. Bu imkânlardan faydalanabilmek yayılmayı sağlarken, kentlerde emek gücüne duyulan ihtiyaçta karşılanmaktadır.

4. Göç hareketleri kendi içinde başka göçlerde doğurabilmektedir. Göçmenler, göç etmek istedikleri yerden farklı veya göç etikleri yerden başka bir yere göç ederek zincirleme bir göç hareketi gerçekleştirmektedir.

5. Göçmenler, uzun mesafeli olan göçlerde çoğunlukla büyük ve gelişmiş bölgelerden birine doğru göç ederler.

6. Kentlerde daimî olarak yaşamını sürdürenler, kırsal bölgelerde yaşayan kişilere göre daha az göçebe dirler.

7. Cinsiyet açısından göçmenlere bakıldığında, genel olarak kadınlar erkeklerden daha fazla göç etme eğilimindedir. Kadınlar kısa mesafeli, erkekler ise uzun mesafeli göçlere daha çok meyillidirler.

Ravenstein, yine aynı isimle ("The Law of Migration") 1989 yılında yayınladığı ikinci makalesinde daha geniş çaplı birçok araştırma yaparak, bazı ilaveler yapmış ve incelemeye konu olan ülke sayısını çoğaltmıştır. Ravenstein, bu makalede göç kanunlarının fizik kanunlarında olduğu gibi katı kuralların olmadığını, insanların davranışlarının farklılık göstermesinden dolayı değişebildiğini ve dışardan müdahaleye

⁴⁰ Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi," *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 17 (2006), pp. 67–91.

⁴¹ Ernest George Ravenstein, "The Laws of Migration," *Journal of the Royal Statistical Society*, vol. 48, no. 2 (1985), pp. 167–235.

açık olduğunu belirtmiştir. Yine bu makalesinde, göçün nedenleri ile ilgili de eklemeler yapan Ravenstein, göçün ortaya çıkmasına zemin hazırlayan faktörlerin, kötü ve yüksek vergilendirmeler, baskıcı yasal düzenlemeler, kötü iklimsel koşullar, sosyal çevrenin uyumsuzluğu, ulaşım ve köle ticareti gibi şartların göçe neden olduğunu söylemiştir. Ravenstein, bütün bunların göçlerin artarak devam etmesine katkı sağlayacağını belirtmiş fakat bu nedenlerin hiçbirinin insanın doğasının gereği olan “maddi açıdan” ekonomik açıdan kendilerini daha hissetmeleri isteği ile kıyaslanamayacak faktörler olduğunu ifade etmiştir.⁴²

1.3.2. Everett S. Lee’nin İtme-Çekme Kuramı

Everett S. (1966) “Bir Göç Kuramı” (A Theory of Migration) isimli makalesinde ilk olarak Ravenstein’ ın göç ile ilgili düşüncelerini irdelemiştir. Lee makalesinde, göçmenleri göç etmeye sevk eden şeyin kaynak ülkedeki itici ve hedef ülkedeki çekici faktörler olduğunu belirtmiştir. Kaynak ülkedeki; işsizlik, toprağın verimsizliği, düşük ücretler, eğitim ve sağlık imkânlarındaki yetersizlikler, yoksulluk ve yoksunluk, terör, savaş, kıtlık, baskı vb. faktörleri itici faktörler olarak görürken, varış ülkesindeki; yüksek ücretler, verimli ve ucuz topraklar, gelişmiş eğitim ve sağlık imkânları vb. faktörleri de göçlere sebep olan çekici faktörler olduğunu belirtmiştir. Lee, göç kararının alınmasını ve göçün gerçekleşme sürecini açıklayan dört madde ortaya koymuştur.⁴³

1. Kaynak bölge ile ilgili faktörler,
2. Hedef bölge ile ilgili faktörler,
3. Müdahale engelleri,
4. Bireysel etkenler.

İtme-Çekme kuramına göre, bir ülkede aynı anda hem itici hem de çekici faktörler olabilmektedir. Göçmenlerin varmak istediği hedef ülkelerde de itici ve çekici faktörler bir arada olabilmektedir. Bu nedenle, itici ve çekici faktörler herkes için aynı olmayabilir.⁴⁴ Buradan yola çıkılarak herhangi bir ülkedeki bazı faktörler o ülkenin vatandaşlarının bir kısmı için itici gelirken, başka ülkelere gelecek olanlar ve

⁴² Ernst Georg Ravenstein, “The Laws Of Migration,” *Journal Of The Royal Statistical Society*, vol. 52, no. 2 (1889), pp. 241–305.

⁴³ E. S. Lee, “A Theory of Migration,” *Demography*, vol. 3 (1966), p. 1.

⁴⁴ Lee, “A Theory of Migration,” pp. 47–57.

ülkedeki diğer kişiler için çekici gelebildiğini, bireysel tercihler itici ve çekici faktörlerin belirlenmesinde etkili olduğu görülmektedir.

Lee, göçmenlerin kaynak ülkeden ayrılarak hedef ülkeye giderken karşılaşılabileceği olası engelleri mikro ve makro engeller olmak üzere iki şekilde ele almıştır. Buna göre mikro engeller: Göçün mesafesi, maliyetler, ulaşım, hukuki sosyal belirsizlikler vb. göçmenin bizzat kendisi ile ilgili olan ve daha çok göçmeni etkileyecek olan engeller iken, katı göç kanunları, çok kültürlülüğü kapsamayan göç sistemleri vb. genellikle kuramlara göre belirlenen engeller makro engeller olarak ifade edilmektedir.⁴⁵

İnsanlar, göç etmeye karar verirken bütün bu faktörlerin yanı sıra yaşamış oldukları yerlerin itici yönlerini ve göç etmek istedikleri yerlerin çekici yönlerini karşılaştırmaktadırlar. Mesela, göçmek istenilen yerlerin ne gibi itici faktörleri var ya da göç edilmek istenen yerin hangi yönleri çekici gelmektedir. Bu faktörlerin muhasebesi yapılarak göç kararı ortaya çıkmaktadır. Yine bu kurama göre, yapılan muhasebe sonunca göç edilecek yerin artıları göç edilen yerin artılarından fazla ise göç kararı alınmaktadır.⁴⁶

Genel olarak, itici faktörlere bakıldığında, ekonomik imkânsızlıklar ve yüksek işsizlik oranları, düşük gelir, yüksek vergiler, sosyal imkânların yetersiz olması gibi faktörler ön plana çıkmaktadır. Çekici faktörler ise, ekonomik gelişmişlik seviyesinin yüksek olduğu yerler, gelir seviyesinin yüksek olduğu, iş bulmanın fazla ve erişilebilir olduğu yerler ve güvenlik imkânların gelişmiş olması gibi durumlar sayılabilir. Bununla birlikte, politik, doğa olayları ve sosyolojik nedenleri de itici faktörler arasında gösterilebilmektedir. Ayrımcılık, yoksulluk, yoksunluk, ifade veya dini özgürlükler ile ilgili engeller ve sosyal dışlanma da itici faktörler arasında gösterilebilir.⁴⁷

1.3.3. William Petersen’in Göç Kuramı

William Petersen 1958 yılında geliştirdiği kuramında, Lee’nin itme-çekme kuramının üzerinde durarak ve “Eğer bütün insanlar aynı ise neden bazıları göç ediyor da bazıları göç etmiyor?” sorusuna cevap bulmak için göçe sebep olan itici ve çekici

⁴⁵ Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi,” pp. 67–91.

⁴⁶ İbrahim Ethem Akyıldız, “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi,” *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 35, no. 2 (2016), pp. 127–176.

⁴⁷ Lira K. Gurieva, Aleksander V. Dzhioev, “Economic Theories of Labor Migration,” *Mediterranean Journal of Social Sciences*, vol. 6, no. 6 (2015), pp. 101–9, doi:10.5901/mjss.2015.v6n6s7p101.

faktörlerin nedenlerini araştırarak bu kuramı geliştirmiştir. Kuramda, bireysel ve sınıfsal farklılıkları göz ardı etmeden beş farklı göç tipi oluşturulmuştur.⁴⁸ Petersen'in göç tipleri şunlardır:

- İlkel (primitive) göçler: Coğrafi şartlar ve doğa olaylarından kaynaklı itici ve çekici faktörlerin neden olduğu göç tipidir.
- Yönlendirilmiş (impelled) ve zoraki (forced) göçler: Göçün gerçekleşmesinde doğa olaylarının ötesinde toplumsal olaylardan kaynaklı itici ve çekici faktörler etkili olmaktadır. Buna göre, insanların göç etmek istemleri kendi tercih ettikleri bir durum değil, hükümetlerin veya toplumsal olayların baskısı ile zorunluluktan kaynaklanan bir durumdur.
- Serbest (free) göç: insanların kendi iradeleriyle gerçekleştirmiş oldukları göçlerdir. Bu göç tipinde, kitlelerden çok insanların bireysel olarak veya aileleri ile yaptığı göçler söz konusudur.
- Kitlesele (mass) göç: Bu göç tipinde teknolojik ve ulaşım imkânların gelişmesinin etkili olduğu söylenebilir. Daha önce yapılan bireysel göçlerin geride kalanları etkilemesi sonucu zincirleme olarak kitlesele göçler meydana gelmektedir.

Petersen tarafından, geliştirilen bu kuram hem göç olgusunun nedenlerini hem de dünyadaki durumunu ile günümüz dünyasındaki koşulları daha iyi anlamamıza katkı sağlaması nedeniyle sosyolojik yönden önemli bir yere sahiptir. Sömürülen ülkeler ile sömüren ülkeler arasındaki ilişki Fransa ve Afrika ülkeleri arasındaki göç ilişkisi örneği üzerinden incelendiğinde; yönlendirilen göç tipi mi yoksa zorlama ile mi göçlerin gerçekleştiği Afrika ülkelerinden kaçan kişilerin durumlarına bakılarak bir sonuca varılabilir.⁴⁹

1.3.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

1940 yılında Samuel Stouffer tarafından geliştirilen “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafe ile İlişkili Kuram (Intervening Opportunities: A Theory

⁴⁸ William Petersen, “A General Typology of Migration,” *American Sociological Review*, vol. 23, no. 3 (1958), pp. 256–266.

⁴⁹ Savaş Çağlayan, *Göç Kavramı ve Kuramları, Kent Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF yayınları, 2013.

Relating Mobility and Distance)” isimli çalışmasında, göç ve mesafe arasındaki ilişkiyi irdelemiş ve göç olgusunu kesişen fırsatlar yönünden ele almıştır.

Stouffer, bu çalışmasında kullandığı verileri Ohio’daki Cleveland şehrinde Metropolitan bölgesindeki ikametgâh değişikliklerini dikkate alarak elde etmiştir. Bu veriler, 1933-1935 yılları arasında toplanmıştır. Stouffer, yaptığı çalışmada öğrencilere neden belirli bir kolejde okumak istedikleri ile ilgili yönelttiği soruda, öğrencilerin yakınlık sebebi ile gittikleri kolejleri tercih ettikleri görülmüştür. Bununla birlikte, herhangi bir yerde yaşayan insanlar için X bölgesinden Y bölgesine daha çekici gelirken, diğer insanlar için Y bölgesinden X bölgesine gitmenin daha çekici gelmesinin nedeninin mesafe ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.⁵⁰

Stouffer, sosyal bir varlık olması nedeniyle göçmeni merkeze koyarak bireylerin göç etmelerindeki nedenlere ve göç kararlarına yoğunlaşmıştır. Bu kurama göre, göçün gerçekleşmesinde önemli olan, mesafe ve gidilecek yerlerdeki fırsatlardır.⁵¹ Diğer bir ifade ile bu yaklaşımda, göç edilecek bölgelerdeki imkânlar, bu imkânların niceliği ve kat edilecek mesafe göçün gerçekleşmesinde belirleyicidir. Bu nedenle göç ile ilgili yapılacak olan analizlerde menşe ve gidilecek ülkedeki çekici faktörler karşılaştırılarak ve iki yer arasındaki mesafe göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Stouffer göç edilecek mesafeler üzerinde durarak, göç esnasında geçilmek zorunda kalınan sınır sayısının artmasını göçü olumsuz yönde etkilediğini ve bu durumda göçmenler için kısa mesafeli göçlerin daha avantajlı hale geleceğini belirtmiştir.⁵²

1.3.5. Yeni Klasik Ekonomi: Makro Kuramı

Göç hareketlerinin başlamasında etkili olan faktörleri açıklamada kabul görmüş en etkili teorilerin başında Neo-klasik Makro Teorisi gelmektedir. Bu teoriye göre, göç hareketlerinin başlamasında başta finansal sebepler olmak üzere, subjektif olarak yapılan maliyet ve fayda analizinin, akılcı ekonomik amaçlarla desteklenerek başladığını varsayılmaktadır. Neo-klasik teori, emek piyasalarındaki ücretlerin farklı olması nedeniyle, göçlerin yaşandığını savunmaktadır. Todaro (1970), Hicks (1932) ve Lewis (1954)’ in yapmış oldukları çalışmalarda geliştirmiş oldukları modellerle bu

⁵⁰ Samuel A Stouffer, “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance,” *American Sociological Review*, vol. 5, no. 6 (1940), pp. 845–867.

⁵¹ Samuel A Stouffer, “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance,” *American Sociological Review*, vol. 5, no. 6 (1940), pp. 845–867.

⁵² ibid.

düşünceyi desteklemişlerdir. Bu durumun sebebini, ülkelerin çok farklı işgücü piyasalarına sahip olmaları gösterilmektedir. Yine bu teoriye göre, göç süreci, coğrafik olarak yaşanan emek arz ve talebindeki farklılıklar sonucunda zengin sermayeye ve emek gücüne sahip olan ülkelerin yönlendirmesi ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle Neo-klasik Makro Teorisi istihdam koşullarını göz önüne alarak, bölgeler arasındaki ücret farklılıkları ile göç süreci arasında doğrudan bir ilişki olduğunu kabul etmektedir.⁵³

Neo-klasik Makro Teoriye göre, göç, reel getiriye göre ortaya çıkmamakta, beklenen getiriye göre gerçekleşmektedir. Burada temel olarak istihdam imkânları sonucunda elde edilecek olan gelir etkili olmaktadır. Ülkeler arasındaki farklı ücret uygulamalarını ve istihdam imkânlarını dikkate alan Neo-klasik Makro Model şu şekilde gösterilmektedir.⁵⁴

$$\text{Göç oranı} = f(\text{ücret farklılıkları, istihdam olasılığı})$$

Yukarıda yer alan formüle göre, Neo-klasik Göç Teorisi, göçü, istihdam olasılıkları ve ücret farklılıklarının bir fonksiyonu olarak görmektedir. Bu nedenle, ücret farklılıklarının, seviyesi ve istihdam olanaklarının olasılığı arttıkça göç süreci de devam etmektedir.⁵⁵

Bu teori tarafından desteklenen bu eğilim nedeniyle işçi gönderen ülkeler için işçi döviz gelirleri, göçün daha fazla teşvik edilmesine yol açmıştır. Bununla birlikte; göç, üretimin artmasın da rol oynaması nedeni ile, göç alan ülkelerin ekonomisine de olumlu bir katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak göçmen işçileri kendi ülkelerine transfer ettikleri dövizler sayesinde ülkedeki ücret farklılıklarının ve gelir eşitsizliğinin azalacağı düşünülmektedir.⁵⁶ Buna karşın, teori, göç hareketliliğinin olduğu ülkeler arasındaki bu farklılıkların azalması ve dengenin sağlanması sonucu göç hareketliliğini azaltabileceğini hatta tamamen durma noktasına getirilebileceği belirtmektedir. Fakat son dönemlerde yaşanan göç hareketlerine bakıldığında, göçün “dinamik “bir süreç olduğunu da vurgulamaktadır. Bu çerçevede, insanları göç etmeye kararı verme

⁵³ Douglas S. Massey et al., “Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” *Population and Development Review*, vol. 19, no. 3 (1993), pp. 431–466.

⁵⁴ Lucia Kurekova, “Theories of Migration: Conceptual Review and Empirical Testing in the Context of the EU EastWest Flows,” *Paper Prepared for Interdisciplinary Conference on Migration*, London, 2011, pp. 1–37, file:///C:/Users/Selami MYO/Downloads/Theories of Migration_Critical Review.pdf.

⁵⁵ Şeyma Bozkaya, Hakan Kum, “Neoklasik Makro Göç Kuramı Çerçevesinde Uluslararası Göç: En Çok Göç Alan Ülkeler Üzerine Bir Analiz,” *International Journal of Social Inquiry*, vol. 15, no. March (2022), pp. 177–194.

⁵⁶ Nilesh Prakas, *The Development Impact of Workers' Remittances in Fiji*, Massey University, 2009.

konusunda motive eden şeylerden ilki olan ekonomik yaklaşımın yanı sıra, diğer pek çok faktörü de göz önünde bulundurdıkları görülmektedir. Yine teorinin vurguladığı gibi, ülkeler arasındaki gelir ve ücret farklılıklarının azalması veya dengelenmesinin zor olduğu bir gerçektir. Önemli göç teorilerine öncülük eden Makro Ekonomik Teori eleştirilmesinin yanı sıra en geniş kapsamlı ve kabul görmüş teori olma niteliğini sürdürmektedir.⁵⁷

1.3.6. Yeni Klasik Ekonomi: Mikro Kuramı

Sjaastad, Borjas ve Todaro tarafından geliştirilen Neo-klasik Mikro Teorisinin göçün sebepleri konusunda Makro Ekonomik yaklaşıma benzer varsayımlar öne sürdüğü görülmektedir. Bununla birlikte; Mikro Teorisinin göçe neden olan faktörleri incelendiğinde; sadece makro nedenler değil bireysel faktörlerinde etkili olduğu görülmektedir. Bu modele göre, bireyler fayda/maliyet analizi yaparak, mevcut gelirlerinden daha fazla kazanç elde edebiliyorlarsa göç etme eğilimi içinde olurlar. Buna bağlı olarak yapılacak olan göç aynı zamanda beşerî sermaye yatırımı olarak da değerlendirilmektedir.⁵⁸

Daha yüksek gelir elde etmeyi düşünen bireyler tarafından göç hareketinin başlatıldığını düşünen bu teoriye göre; bireyler göç kararı vermeden önce taşınma sırasında karşılaşacakları masraflar, gidilecek olan ülkenin dilini öğrenme ve o ülkeye uyum sağlama gibi konularda kendilerine bazı yatırımlar yapmak zorunda kalabilir.⁵⁹ Bununla birlikte, bireyin yapmak zorunda kalacağı bu yatırımlar hangi ülkeye göç edeceğini de etkilemektedir. Birey, yapacağı maliyetleri karşılamak ve daha fazla gelir etmek için en fazla kar elde edeceği ülkeyi tercih etmektedir. Üstelik yasadışı yollarla göç etmeyi düşünen birey, bu yasadışı göç sonucunda karşılaşma ihtimali olan sınır dışı edilme veya hapis cezası gibi olumsuzlukları da göz önüne alarak göç kararı almaktadır.⁶⁰

Neo-klasik yaklaşımlara çok geniş kapsamlı eleştiriler yöneltilmiştir. İlk olarak, Neo-klasik göç yaklaşımları tıpkı 19. ve 20. yüzyıllarda olduğu gibi, gelişmekte olan

⁵⁷ Bozkaya, Kum, “Neoklasik Makro Göç Kuramı Çerçevesinde Uluslararası Göç: En Çok Göç Alan Ülkeler Üzerine Bir Analiz,” pp. 177–194.

⁵⁸ Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*.

⁵⁹ Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi,” pp. 67–91.

⁶⁰ Güllüoğlu, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiki ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme,” pp. 53–85.

Ülkelerin yenileşmesine yardımcı olduğunu varsaydığından, Avrupa merkezli ve tarihselci olmaları nedeni ile eleştirilmektedir.⁶¹ İkinci olarak, bu teorilerin hoş bir sadeliğı ve kendi mantığı olduğu kabul edilmesi ile birlikte; gerekircilik, tarihi dışlama eğilimi ve işlevselliğı nedeniyle birtakım eleştirmenler tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştirmenler açısından 1970’lerde yaşanan petrol krizi zamanında değışim yaşayan göç olgusu gerçeğini işlevsiz bir duruma getirmiştir.⁶²

1.3.7. Göçün Yeni Ekonomisi Kuramı

1990’lı yıllarda Odd Stark tarafından geliştirilen Göçün Yeni Ekonomisi Teorisi, Neo-klasik Teorilerine dayandırılmasının yanında, bazı tezlerine karşı çıkarak göç olgusunun belirleyicileri ile ilgili yeni bir analiz geliştirmiştir. Bu teori, göç hareketinin ortaya çıktığı süreçte göçmenin ailesinin önemli bir rolü olduğunu savunmak ile birlikte, göçün gerçekleşmesinde etkili faktörlerden olan bireysel bağımsızlık yerine karşılıklı bağımlılığı koymaktadır. Diğer bir ifade ile Teori, göç kararının yalnız bireyler tarafından değil, aile üyeleri tarafından verildiğini ileri sürmektedir.⁶³ Göçün Yeni Ekonomisi Teorisi, aynı zamanda yüksek gelire sahip olan bireylerin de göç etme nedenlerini açıklamaktadır. Buna göre mevcut gelirlerini göç sürecinde harcamayı göze alamayan düşük gelirli aile bireyleri ülkelerinde kalmayı tercih ederken, yüksek gelire sahip ve daha fazla harcama yapabilecek imkânları olan diğer aile üyeleri göç sürecinin maliyetlerine katlanmayı tercih etmektedir.⁶⁴

Bu kurama göre, aile üyelerinden bazıları, yerel ekonomilerdeki ekonomik faaliyetlerde istihdama katılırken, diğerleri ise yerel işlerdeki çalışma koşullarından ve ücretlerden daha iyi seviyelerde olan yabancı işgücü piyasalarında istihdama katılabilmektedir. Eğer yerel ekonomik imkânlarda olumsuz bir durum söz konusu olursa ve yeterli miktarda gelir elde edilmezse; hanehalkı göçmenlerin sağlamış oldukları dövizler ile geçimini sağlamaya devam edebilir. Bu nedenle hanehalkı

⁶¹ H. De Haas, “Migration and Development. A Theoretical Perspective,” International Migration Institute Working Paper No.9., 2008.

⁶² Russel Kral, “Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations3/12:,” ed. by Malmö University, Malmö: Diversity and Welfare, 2012.

⁶³ Oded Stark, *The Migration of Labor*, Basil Blackwell, 1991.

⁶⁴ Güllüpınar, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politığı ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme,” pp. 53–85.

bireyden farklı olarak kendi refahına yönelik olan risklere karşı hanehalkının ailenin işgücü kaynaklarını çeşitlendirerek kontrol altında tutması gerekmektedir.⁶⁵

1.3.8. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

Michael Joseph Piore (1979) tarafından desteklenen bu kurama göre, gelişmiş ekonomilere sahip olan ülkelerin sürekli olarak artan işgücü ihtiyacı, uluslararası göç hareketlerini başlatmaktadır. Bu teoriye göre, göç eyleminin ortaya çıkmasında etkili olan bireysel veya hanehalkı tutumlarından çok, modern ve sanayileşmiş ülkelerin işgücüne olan talebi kitleleri hareketlendirmekte ve göç olayı gerçekleşmektedir.⁶⁶ Piore, göçün ortaya çıktığı menşe ülkedeki göçlerin nedeni olarak gösterilen düşük ücretler veya işsizlik gibi itici nedenler tezini reddetmekte; asıl sebebin hedef ülkedeki işçi talebi ve bunun sonucunda ortaya çıkacak olan imkânların çekiciliği olduğu kabul edilmektedir. Piore, ekonomik olarak gelişmiş olan ülkelerde meydana gelen işgücü talebini, emek arzının demografik yapısının (the demography of labor supply), yapısal enflasyon (structural inflation), ekonomik ikili yapısı (economic dualism) ve motivasyon sorunları (motivational problems) gibi durumlara bağlamıştır.⁶⁷

Bu kurama göre, gelişmiş ekonomilere sahip olan ülkelerdeki işletmeler ve emek piyasası emek yoğun ve sermaye yoğun sektörler ya da işler olmak üzere ikili bir yapı şeklinde kurulmuştur. Buna göre, emek yoğun sektörlerde, vasıfsız olarak nitelendirilen işçiler çalıştırılmaktadır. Bu alanlardaki çalışma şartlarının ağır olması ve iş güvencesinin olmaması veya düşük olması, yerli olan çalışanlar için bu alanların tercih edilmemesine neden olmaktadır. Sermaye yoğun işler ise çoğunlukla yüksek teknolojilerin kullanıldığı, donanımlı, eğitilmiş, nitelikli kişilerin çalıştığı ve işverenler tarafından rahatlıkla gözden çıkarılmayacak işçilerin çalıştırıldığı alanlardır.⁶⁸

Bu nedenle gelişmiş ülkelerdeki bu durum gelişmekte veya geri kalmış olan ülkelere bu ülkelere göçü kaçınılmaz hale getirmektedir. Mevcut şartlar neden ile işverenlerin işçileri işte tutabilmeleri ve yeni yerli işçi bulma konusunda zorlanmalarına neden olmaktadır. Böyle durumlarda, işverenler siyasilerden göçmen işçilerinin getirilmesi ile ilgili olarak uygulamaların geliştirilmesini talep edebilmekte ve yabancı

⁶⁵ Douglas S. Massey et al., "Theories of International Migration: A Review and Appraisal," *Population and Development Review*, vol. 19, no. 3 (1993), pp. 431–466.

⁶⁶ Michael J. Piore, *Birds of Passage*, Cambridge University Press, 1979.

⁶⁷ Massey et al., "Theories of International Migration: A Review and Appraisal," pp. 431–466.

⁶⁸ Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

işçilerin çalıştırıldığı görülmektedir. Massey (1993), “doğru şartların ortaya çıkması sonucunda işgücü temin edilebilen etnik bölgelerin oluştuğunu ileri sürerek “İkili İşgücü Piyasası” kuramını geliştirmiş ve gelişmiş ülkelerde meydana gelen göçmen işçi ihtiyacının bu bölgelerden karşılanması amacıyla emek göçlerinin ortaya çıktığını”⁶⁹ belirtmişlerdir.

1.3.9. Dünya Sistemleri Kuramı: Merkez-Çevre

1970’li yıllarda Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılan bu görüşü daha sonra 1980’li yıllarda Castles, Sassen ve Portes gibi akademisyenler de katkı sağlayarak geliştirmişlerdir. Bu kuram, Merkez-Çevre Kuramı olarak da isimlendirilmektedir. Dünya Sistemleri Kuramı, göç araştırmalarında kullanılan, “merkez-çevre ilişkileri, gelişmiş-az gelişmiş ülke” kavramlarını aslında ülkeler arası çıkara ve sömürüye dayandığını ileri süren bir yaklaşımdır. Bu teoriye göre, göç hareketleri, gelişmeye veya modernleşmeye katkı sağladığı ile ilgili görüşlerin aksine, göç veren ülkelerdeki işgücü kaynaklarının göç alan ülkelerin yararına olduğunu ve göç veren menşe ülkelerin sosyo-ekonomik olarak bundan zarar gördüğünü ileri sürmektedir.⁷⁰

Dünya Sistemleri Kuramına göre göç, kapitalizmin gelişme sürecinin kaçınılmaz sonuçlarından biri olarak gerçekleşen oluşumların ve çözümlerin doğal büyümesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre kapitalizm, Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Japonya ve Okyanusya’daki merkezlerden dışa yönelik olarak yayıldıkça, dünyanın büyük bir kısmı sürekli olarak artan nüfus ile birlikte pazar haline gelmektedir. Çevre ülkelerdeki insanlar, toprak, emek pazarı, hammadde denetimi ve etkisi altına girdikçe, göç hareketleri kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmekte ve bunların bir bölümü sürekli olarak ülke dışına kanallize olmaktadır.⁷¹

⁶⁹ Massey et al., “Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” 1993, pp. 431–466.

⁷⁰ Güllüpınar, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiki ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme,” pp. 53–85.

⁷¹ Massey et al., “Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” 1993, pp. 431–466.

1.3.10. Kurumsal Kuram

Sandon ve Guilmoto (2001) tarafından geliştirilen Kurumsal Kuram Teorisine göre, göçmen ağları (network), bir yandan kendilerini kurumsallaştırırken, diğer yandan işgücü piyasalarında meydana gelen değişimlerden etkilenmektedirler. Bu teori, uluslararası göç hareketlerinin başlamasıyla, göç edenleri destekleyen kurum ve kuruluşların ortaya çıkmasıyla, göç hareketlerinin farklı bir yapıya büründüğünü ileri sürmektedir. Küresel göç, gayrimenkul acenteleri ve insan kaçakçıları ile iş birliği yaparak legal ve illegal bütün yöntemleri kullanarak kendi endüstrisini oluşturmaktadır. Bu yapılar genelde devletlerin sınırlarının dışında varlıklarını sürdürürler. Bu nedenle bunları denetlemek neredeyse imkânsız hale gelmektedir.⁷²

Kuramsal kurama göre, göçmen ağları (network) dışsal faktörlerden (işgücü piyasalarında meydana gelen değişimleri gibi) etkilendiği gibi aynı zamanda kendilerini kurumsallaşma yolu ile sürdürmektedir. Herhangi bir göçmen ağının kurumsal bölümü, o ağı yöneten ve göçmenlerin göç sürecindeki maliyetlerini düşüren normları ve kuralları temsil ederken, bu ağın örgütsel çevresi ise; ağ içinde yer alan öncü göçmelere uygulamada yapılan yardımları temsil etmektedir. Buna karşın, göçmen ağlarının göçmenler için en avantajlı yol olduğu düşünülmemelidir. Çünkü öncü bir göçmenin veya grubun yaşayacağı olumlu veya olumsuz olaylar bütün ağı etkileyebilmektedir. Bu nedenle göçmen ağları, göçmen adayları için hem tehdit hem de şans olabilmektedir. Göçmen ağları, sosyal sermaye olarak da adlandırılan bu kurumsallaşmış normlardan ötürü varlığını sürdürmekte fakat harici göçmen kurumlarınca tamamlanmaktadır. Bu harici göçmen kurumlarına bakıldığında iş bulma kurumlarından, insani yardım kuruluşlarına ya da insan kaçakçılarına kadar uzanabilmektedir.⁷³

1.3.11. Göç Sistemleri Kuramı

Mabogunje (1970) öncülüğünde geliştirilen bu teorinin ortaya atılmış olduğu düşünceye göre, göç nedeni ile hem çıkış hem de varış noktalarının sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal şartlarının değiştiği, göç sürecinin etkilemesi ile özgün bir gelişim alanı meydana gelmektedir. Birçok teorisyenin katkı sunarak ortak olarak

⁷² Christophe Z. Guilmoto, Frederic Sandron, "The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries," *Population: An English Selection*, vol. 13, no. 2 (2001), pp. 135–164.

⁷³ J. Hagen-Zanker, "Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature," MPRA Working Paper, 2008.

geliştirdikleri ekonomik temelli döneme yakın teorilerden olan Göç Sistemleri göre, göç olgusu ekonomik ve siyasi faktörlere dayanmaktadır. Buna göre; göç sistemi, göç veren ve alan ülke arasında siyasi ve ekonomik bağlamada gerçekleşmektedir. Göçmenlerin göç kararı vermesinde etkili olan faktör, daha önce iki ülke arasındaki kurulmuş olan mevcut ilişkidir. Bu kurama göre; coğrafi olarak mesafeler göç üzerinde gerçek anlamda bir etkisi yoktur. Fakat iki ülke arasındaki ekonomik ve siyasi bağlar göç üzerinde daha fazla etkilidir.⁷⁴

Göç Sistemleri Kuramına göre, birden fazla ülkenin karşılıklı olarak göçmen değiştirmesi ile bir ilişkiler zinciri ya da göç sistemi ortaya çıkmaktadır. Bu göç hareketleri göçler gerçekleşmeden önce var olan ikili ilişkiler çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.⁷⁵ Bu kuram Dünya Sistemler Teorisinde olduğu gibi siyasi ekonomi, uluslararası ilişkiler, kurumsal unsurlar ve kolektif eyleme önem vermekte ve bölgesel olarak yapılan göç hareketlerinin incelenmesinde kullanılmaktadır. Uluslararası göçün ortaya çıkmasında sömürgeci devletler ile bu devletlerin geçmişteki sömürge olan ülkeler arasında yaşandığını ileri sürmektedir.⁷⁶ Bununla birlikte, bir uluslararası göç sisteminin bünyesinde çoğunlukla bir ya da birkaç ülkeden oluşan alıcı bir bölge ve bu bölgenin etrafında ise alışılmışın aksine büyüklüklerde göçmen akımları ile buraya bağlı olan bir takım gönderici ülke yer almaktadır.⁷⁷

1.3.12. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Eski sosyolojik bir kavram olarak kabul edilen “ağlar” kavramı, 1990’lı yıllarda göçü açıklamak amacıyla “göç ağları” yaklaşımının ortaya konulmasında etkili olmuştur. Göç ağları yaklaşımı, yaşanmış veya yaşanmakta olan göç hareketlerinin nedenlerine bakmak yerine, göç olgusunun kendini yenilemesine ve sürekliliğe odaklanmaktadır.⁷⁸

İlişkiler Ağı Teorisinin merkezinde göç edenlerin hem göç ettikleri yer ile ayrıldıkları yer arasında, hem de göç edilen bölgelerde hayata geçirdikleri sosyal ağların varlığı ve oluşturulan bu ağların, devam etmekte olan karşılıklı göç hareketlerine olan

⁷⁴ Massey et al., “Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” pp. 431–466.

⁷⁵ Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi,” pp. 67–91.

⁷⁶ Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*.

⁷⁷ H. Kritiz, MM, Lim LL ve Zlotnik, “International Migration Systems: A Global Approach,” Oxford, UK, 1992.

⁷⁸ Gülay Toksöz, *Uluslararası Emek Göçü*.

etkisi oluşturmaktadır. Zayıf veya güçlü olabilen bu ağlar, her türlü değişkene ve sosyal temele bağlı olarak oluşturulmuştur. Yine bu ağlara ilave olarak siyasi ve ekonomik ilişkiler de önem taşımaktadır. İki ülke arasında kurulan ağlar zamanla farklı boyutlara da dönüşebilmektedir.⁷⁹

Kuramların birçoğu genel olarak göçün nitel ve nicel yönü üzerinde durarak, göçün hangi nedenlerle gerçekleştiğini incelemektedir. Bununla beraber çoğu kuram göç olgusunu irdelerken tarihsel perspektiften uzak ve zaman olarak parlak olmayan bir yaklaşım sergileyerek ekonomik temelli düşünmektedir. Hâlbuki yaşadığımız dönemde gerçekleşen göçler ve göç olgusu, göçlerin zaman ve mekân ilişkisi ve sosyal yapı bağlamında tarihsel perspektiften ayrı düşünülmecek kadar önemlidir.⁸⁰

İlişkiler ağı kuramına göre; göç veren ve göç alan yerler arasında kurulan ilişkiler ve sosyal ağlar vasıtasıyla göç olayı gerçekleşmektedir. Bu ilişkiler ve ağlar sayesinde göçler karşılıklı ve süreklilik arz etmektedir. Bu ağlar farklı türlerde sosyal temeller ve değişkene bağlı olarak kurulmuş olabileceği gibi zayıf ve güçlü ağlarda olabilmektedir. Abadan-Unat ilişkiler ağını: “göçmenlerin geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerdeki eski göçmenler, soydaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantılardır.”⁸¹ şeklinde tanımlamıştır.

1.4. GÖÇ TÜRLERİ

Göç kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde farklı göç tiplerinin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda göç türleri: nedenlerine göre, yöntemine, sürelerine göre ve göç eden yere göre olmak üzere dört başlık altında toplanarak incelenmektedir.

1.4.1. Nedenlerine Göre Göç

Nedenlerine göre göç, zorunlu ve gönüllü göç olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

⁷⁹ Savaş Çağlayan, *Göç Kavramı ve Kuramları, Kent Sosyolojisi*.

⁸⁰ Çağlayan, “Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi,” pp. 67–91.

⁸¹ Unat, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. p.18.

1.4.1.1. Zorunlu göç

Zorunlu göç, genel olarak insanların sürgün, coğrafik olaylar, savaş ve iç karışıklık gibi nedenlerle yaşadıkları bölgelerden ayrılmak zorunda kalmaları olarak ifade edilebilir.⁸² Diğer bir tanıma göre de, kişi veya grupların farklı sebeplerle yaşadıkları köyden, kentten, bölgeden ya da ülkeden ayrılmak zorunda kalma durumu olarak tanımlanabilen zorunlu göç, hukuki düzenlemeleri dışarda bırakan göç türü olarak da ifade edilebilir.⁸³ Doğu Türkistan'daki Uygur Türklerinin maruz kaldığı baskı sebebiyle bölgeyi terk etmek zorunda kalmaları zorunlu göçe örnek olarak verilebilir.

1.4.1.2. Gönüllü göç

Erdil'e göre gönüllü göç, İnsanların ekonomik anlamda zorluk çekmesi durumunda, yaşadıkları ülkenin sınırları içerisinde veya başka bir ülkeye daha iyi imkânlarla sahip olmak amacıyla gidebileceği gibi, gidilecek yerin kültürel zenginliklerinden faydalanmak için de yapılabilmektedir.⁸⁴ Diğer ifade ile gönüllü göçlerin amacı, insanların maddi imkânlarını iyileştirmek, meraklarını gidermek ve ailesinin geleceğini garanti altına almak amacıyla yapılmaktadır.⁸⁵ Tanımlardan anlaşılacağı üzere gönüllü göç kavramı herhangi bir baskı veya şiddete maruz kalmadan insanların kendi özgür iradeleri ile gerçekleştirdikleri göç türüdür.

1.4.2. Yöntemine Göre Göç

Göç türlerinden olan yöntemine göre göç, kendi içerisinde yasal ve yasadışı göç olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

1.4.2.1. Yasal göç

Düzenli göç olarak da ifade edilen yasal göç kavramı, kişi veya grupların yasal yolları kullanarak mensubu oldukları ülkeden başka bir ülkeye girişleri, gidilen ülkede kalışları ve çıkışları olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶ Diğer bir tanıma göre; bir ülkede

⁸² Zhanadilova, "Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu," pp. 116–122.

⁸³ Handan Karakaya, "Türkiye'de Göç ve Etkileri," *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, vol. 4, no. 2 (2020), pp. 93–130, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fuuiibfdergi/792099>.

⁸⁴ Erdil, "Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye'nin Göç Politikalarına Etkileri," pp. 71–86.

⁸⁵ Ağır, Sezik, "Suriye ' den Türkiye ' ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları," pp. 95–124.

⁸⁶ Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*.

vatandaşı olmayan kişi veya kişilerin, geçerli geçmen vizesi olanlar dâhil olmak üzere, ülkeye yasal olarak girişi olarak ifade edilmektedir.⁸⁷ Yasal göç kısa süreli turizm amaçlı olabileceği gibi, uzun süreli çalışma veya yerleşme amacı şeklinde de olabilmektedir.

1.4.2.2. Yasadışı göç

Yasadışı göç, diğer bir ifade ile düzensiz göç, kendi ülkesinde ekonomik sıkıntılarla boğuşan ya da herhangi bir suç işlemiş olması nedeniyle, başka bir ülkeye yasadışı yollardan girmeye çalışan, gittiği ülkede ikamet etmesi için yasal bir izni bulunmayan ve gittiği ülkenin yasalarını çiğneyerek giriş yapan kişilerin gerçekleştirmiş oldukları göç türü olarak ifade edilmektedir.⁸⁸ Adıgüzel'in yapmış olduğu tanıma göre, yasadışı göç; kişi veya grupların yasal olmayan yolları kullanarak kendi ülkeleri dışında başka bir ülkeye girişleri, o ülkede ikamet etmeleri ve o ülkeden çıkmaları olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹ Türkiye'ye gayri resmi yollarla giriş yapan Afgan göçmenlerin gerçekleştirmiş oldukları göç, yasa dışı göçe örnek olarak gösterilebilir.

1.4.3. Sürelerine Göre Göç

Sürelerine göre göç türü incelendiğinde, insanların göç etikleri yerlerde kaldıkları süreler göz önüne alınarak geçici ve kalıcı göç olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır.

1.4.3.1. Geçici göç

Geçici göç, belirli zamanlarda (günlük, mevsimlik gibi) belirli amaçlar için gerçekleştirilen ve göç edilen yere tekrar dönülmesi ile sonuçlanan göç türü olarak ifade edilmektedir.⁹⁰ Geçici göç ile ilgili olan diğer bir ifadeye göre ise, herhangi bir çalışan ile yapılan iş sözleşmesi ya da bir şirket ile imzalanan hizmet sözleşmesi sonucunda belirli bir süre ile kabul eden ülkede kalan nitelikli, yarı nitelikli ya da niteliksiz olan

⁸⁷ IOM, *Göç Terimler Sözlüğü No 18*.

⁸⁸ Türk Kızılayı, "Göç İstatistik Raporu," 2017.

⁸⁹ Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*.

⁹⁰ Erdoğan Tayyare, Kübra Sayaner, "Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi," *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, vol. 8, no. 15 (2017), pp. 429–453.

işgörenler bu kapsamda ele alınmaktadır.⁹¹ Belirli süreli iş sözleşmesi ile bulunduğu yerden farklı bir yerleşim alanına çalışmak amacı ile giden kişiler geçici göç kapsamında değerlendirilmektedir.

1.4.3.2. Kalıcı göç

Kalıcı göç (sürekli göç), insanların, göç etikleri ülkelerde hayati bir kısıtlamaya tabi olmadan bu ülkelerde daimî çalışma ve oturma izni almaları sonucunda gerçekleştirdikleri göç türü olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda göç eden göçmenler, belirli kriterleri yerine getirdikten sonra ailelerini de göç etikleri ülkeye alma imkânına sahiptirler. Bununla beraber bu kişiler gittikleri ülkelerde işsiz kalsalar bile ülkeden ayrılmak zorunda değiller.⁹² Sürekli göç olarak da ifade edilen kalıcı göç, insanların yaşadıkları yerlerden, bölgelerden veya ülkelerden başka bir yere kalıcı olarak göç etmeleri olarak ifade edilmektedir. Bununla beraber, insanlar daha iyi bir yaşam sürmek, eğitim almak ve maddi yönden daha fazla gelir elde etmek amacıyla gönüllü veya zorunlu bir şekilde göç edebilmektedir.⁹³

1.4.4. Göç Edilen Yere Göre

Göç edilen yere göre göç türünde, göç eyleminin ülkenin sınırları içinde ya da ülkenin sınırlarının dışına doğru gerçekleşmesi durumuna göre iç göç ve dış göç şeklinde iki şekilde ele alınmaktadır.

1.4.4.1. İç göç

İç göç, genel olarak nüfusun ülke içinde bir yerden başka bir yere (köyden kente gibi) geçici veya kalıcı bir şekilde göç etmesidir. Bu bağlamda gerçekleşen göçler ülke nüfus oranını etkilemez bununla birlikte; kırsal bölgelerin veya kentlerin nüfusu değişir.⁹⁴ Başka bir ifade ile iç göç, ülke sınırlarını geçmeksizin, insanların ülke içinde

⁹¹ Belgin Oral, Fevziye Çetinkaya, “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç , Tanımı , Nedenleri ve Göç Kuramları,” *Türkiye Klinikleri*, vol. 3, no. 1 (2017), pp. 1–8.

⁹² Cem Engin, Tuğba Konuk, “Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Göçün İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz,” *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 10, no. 1 (2020), pp. 103–123.

⁹³ Yüksel Koçak, Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri,” *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 3, no. 3 (2012), pp. 163–184, <http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/03/7.pdf>.

⁹⁴ *ibid.*

yer değiştirmesi olarak da tanımlanmaktadır.⁹⁵ Sanayi devriminin gerçekleşmesi ile insanların kırsal bölgelerden ayrıılıp fabrikaların yoğun olduğu kentsel gölgelere gitmesi bu bağlamda değerlendirilebilir.

1.4.4.2. Dış g

Dış g, insanların menşe ülkeden veya daimi olarak yaşadıkları ülkeden ayrıılarak ve uluslararası bir sınırı geçerek başka bir ülkeye geçici veya sürekli olarak yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır.⁹⁶ Ekici'ye göre, dış g, kişilerin kendi ülkelerinden ayrıılarak, yasal veya yasadışı yolları kullanarak geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye g etmesidir.⁹⁷ Bu çerçevede; dış gn sebeplerine bakıldığında, insan hakları ihlalleri, siyasi kargaşa, güvenlik sorunları, ekonomik buhram, etnik sorunlar, antidemokratik yönetimler, işsizlik, coğrafik olaylar gibi faktörler dış gn sebepleri olarak gösterilmektedir.⁹⁸ Son dönemlerdeki g hareketlerine bakıldığında, Suriye, Afganistan, Ukrayna, Irak gibi ülkelerden kaynaklı yaşanan göçler bu minvalde ele alınabilir.

1.5. GN NEDENLERİ

Geçmişten günümüze kadarki geçen süreçte insanlar çeşitli nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrıılarak başka yerlere göç etmişlerdir. Tarihsel süreçte insanların iradeleri dışında meydana gelen doğa olayları gn en önemli nedenlerinden biri olarak görülürken, sanayi devrimi sonrasında yaşanan süreçte gn belirleyicisi insan olmuş ve ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel ve doğal olaylar gn en önemli nedenleri arasında ilk sıralarda yer almıştır.⁹⁹

G literatüründe, gn nedenlerine açıklık getirilen ve en çok tercih edilen yaklaşımların başında itici ve çekici faktörler teorisi gelmektedir. Bu teoriye göre bireyleri göç etmeye sevk eden itici ve çekici faktörler vardır. Bu çerçevede, bireyin

⁹⁵ Tayyare, Sayaner, "Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya ıkan G Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi erevesinde Değerlendirilmesi," pp. 429–453.

⁹⁶ Aygl Kılınç, "Sınırı Aşan Göçler: Mülteci Sorunu ve G Yönetimi," *Ombudsman Akademik*, vol. 4, no. 8 (2018), pp. 75–102.

⁹⁷ Oral, etinkaya, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Güç , Tanımı , Nedenleri ve G Kuramları," pp. 1–8.

⁹⁸ Mehmet Tamer, "G, Gn Nedenleri ve Uluslararası G zerine Kavramsal Bir Analiz," *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, vol. 7, no. 60 (2020), pp. 2808–1818, doi:10.26450/jshsr.2070.

⁹⁹ Ekici, Tunceli, "G ve İnsan," pp. 9–22.

mevcut yaşam biçimini bırakarak göç etmeye karar vermesine neden olan tarımda makineleşme, yetersiz sağlık imkânları, işsizlik, kalitesiz eğitim, ekonomik sorunlar, güvenlik ile ilgili sorunlar ve coğrafik olaylar gibi nedenler itici faktörler olarak kabul edilmektedir. Çekici faktörler ise göçün gerçekleştiği yerin olumlu yönleri olarak gösterilebilecek olan kaliteli eğitim ve sağlık hizmetleri, gelişmiş ekonomik ve sosyal imkânlar gibi unsurları barındırmaktadır. Sonuç olarak, insanlar, çekici faktörlere sahip olan yerlerin imkânları ile itici faktörlere sahip olan yerlerin şartlarını karşılaştırarak göç edip etmeyeceklerine karar vermekteler.¹⁰⁰

Göçün nedenleri çok çeşitli olmakla beraber genel olarak dört şekilde ele alınmaktadır. Bunlar: Doğal, ekonomik, siyasi ve sosyo- kültürel nedenlerdir. Şimdi bunları açıklayalım.

1.5.1. Doğal Nedenler

Göçlerin yaşanmasına sebep olan en önemli nedenlerden biri olarak gösterilen doğal nedenlerle gerçekleşen göçlerin farklı sebepleri bulunmakla beraber, bu nedenleri çeşitli şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu nedenler arasında, çölleşme, iklim değişikliği, kuraklık ve küresel ısınma gibi gerçekleşmesi zaman alan doğa olaylarının yanı sıra, seller, depremler ve volkanik patlamalar gibi bir anda gerçekleşen olaylar bulunmaktadır.¹⁰¹

Küresel ısınmanın ortaya çıkması ile birlikte pek çok alanda biyolojik değişimler meydana gelmiştir. Dünyanın çeşitli bölgelerindeki iklim şartları değişmekte bu değişim bölgelerin iklimleri arasındaki farklılıkları daha da artırarak bazı yerlerde ılıman bazı yerlerde sert ve aşırı sıcak iklim koşullarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yaşanan bu iklimsel değişimler insan hayatını her anlamda etkilemiş ve göç hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Buna bağlı olarak yangınların artması, kıyı bölgelerinde fazla yağışların görülmesi, ormanların yok olması, tsunami ve fırtına

¹⁰⁰ Ogujiuba Kanayo, Patience Anjofui, Nancy Stiegler, “Push and Pull Factors of International Migration: Evidence from Migrants in South Africa,” *Journal of African Union Studies*, vol. 8, no. 2 (2019), pp. 219–250.

¹⁰¹ Verda Canbey Özgüler, “Emek Mobilitesi ve Göç,” *Çalışma Ekonomisi* 2, ed. by Naci Gündoğan, Mustafa Kemal Biçerli, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF yayınları, 2019, p. 7.

olaylarının çok sık görülmesi insanların yaşam alanlarını daraltmasına neden olmuş bu nedenle bu bölgelerde yaşayanlar için göç kaçınılmaz hale gelmiştir.¹⁰²

Tamer'e göre; Denizlerdeki suların çekilmesi ve tuzluluk oranının artması, insanların ormanlara zarar vermesi ve iklimlerin değişmesi göçün doğal nedenleri arasında yer almaktadır. Bunun dışında, savaşlar ve çatışmaları sonucunda ortaya çıkan kimyasal atıklar, nükleer tesislerin neden olduğu sorunlar ve kazalar ve çevrenin giderek bozulması gibi faktörler göçün doğal unsurları arasında yer almaktadır.¹⁰³

Dünya Bankasının verilerine göre, her yıl ortalama 243 milyon insan doğal olaylardan etkilenmektedir. Buna göre, etkilenen bu kişilerin tamamı yaşadığı bölgeyi terk etmese bile dış göç potansiyeli taşımaktadır. Bu veriler ışığında doğal olaylardan etkilenen bu kişiler orta ve uzun vadede göç etme eğilimi içine girebilmektedir.¹⁰⁴

Afrika'da her yıl milyonlarca kişi başta doğal olaylar olmak üzere ekonomik ve sosyal krizler, çatışmalar gibi sorunlardan dolayı yaşadığı bölgeleri, evlerini terk etmek zorunda kalmaktadır. Bu kıtada, iç göçün en fazla yaşandığı ülkeler; Nijerya, Somali, Sudan, Güney Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyetidir.¹⁰⁵

1.5.2. Ekonomik Nedenler

Son yıllarda, göçün en önemli nedenlerinden biri, ekonomi olduğu görülmektedir.¹⁰⁶ Bu sebeple yapılan göçler, genel olarak az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgelerden ücretlerin ve iş imkânlarının daha yüksek olduğu gelişmiş ekonomilere sahip bölgelere doğru gerçekleşen göçlerdir. Bu göçlerin geçici veya sürekli olmasının bir önemi yoktur.¹⁰⁷

Doğal afetler, sürgün, savaş, kıtlık gibi zorunlu durumlar dışında göçlerin temel gayesinin ekonomik olduğu dile getirilebilir. Bu duruma Türkiye'deki kentleşme serüveni örnek olarak gösterilebilir. Türkiye' kırsal bölgelerdeki ekonomik imkânlar kentsel bölgelere göre daha kısıtlı olmasından dolayı kırdan kente doğru bir göç

¹⁰² Enver Günay, Dilek Atılğan, Emine Serin, "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, vol. 7, no. 2 (2017), pp. 37–60.

¹⁰³ Tamer, "Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz," pp. 2808–2818.

¹⁰⁴ Jasmin Gröschl, Thomas Steinwachs, "Do Natural Hazards Cause International Migration?," *Cesifo Economic Studies*, vol. 63, no. 4 (2017), pp. 445–80, doi:10.1093/cesifo/ifx005.

¹⁰⁵ Günay, Atılğan, Serin, "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi," pp. 37–60.

¹⁰⁶ Zhanadilova, "Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu," pp. 116–122.

¹⁰⁷ John C. Wester, "Root Causes of Migration," *People of God*, 2017, <https://archdiosf.org/documents/2017/12/1708RootCausesofMigration.pdf>.

yaşanmaktadır. Dünya genelinde ekonomik amaçlı olarak yapılan göçlerde Türkiye’deki durumla benzerlik göstermektedir. Nitekim dünyadaki kentleşmenin temel nedenlerinden biri olarak gösterilen sanayileşme faktörü işçi göçüne dayandığından dolayı ekonomik amaçlı göç olarak ifade edilebilir.¹⁰⁸

Arslan’ a göre; son yıllarda ekonomik kaygılardan kaynaklı göçler hızla artmaktadır. Buna bağlı olarak göçe sebep olan nedenler arasında istihdam oranı, büyüme oranları, ödeme tablolar ve enflasyon gibi makro-ekonomik değişkenler vb. nedenler yer almaktadır. Bu nedenler, göçlerin yaşanmasında etkili olan ana ekonomik unsurlardır.¹⁰⁹ Bunlarla birlikte, yeterli ve düzenli gıda ürünlerine erişememe, yoksulluk ve ekonomik imkânsızlıklar göçün önemli nedenleri arasında gösterilebilir.¹¹⁰

Göçün ekonomik sebeplerinden biri de tarımda makinalaşma ve buna bağlı olarak insan gücüne duyulan ihtiyacın giderek azalmasıdır.¹¹¹ Teknolojik olarak yaşanan gelişmelere bağlı olarak tarımda artan makinalaşma süreci birtakım yapısal değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler toprak mülkiyeti üzerinde etkili olmuş, miras yolu ile küçük parçalara dönüşen topraklar, çiftçiliğinde küçülmesine neden olmuştur. Makineleşme sürecinden olumsuz etkilenen küçük çiftçiler göç etmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik ve ekonomik refahtaki düşüş göçlerin ekonomik nedenleri arasında gösterilmektedir. Özellikle genç nüfustaki işsizlik oranının fazla olması bu tür göçleri daha fazla etkilemektedir. Bu nedenle, insanlar iyi bir gelir ve iyi bir yaşam kalitesine erişebilmek için doğup büyüdüğü şehirleri ve kültürlerini terk etmektedirler.¹¹²

Göç alan ülkelerin genel özelliklerine bakıldığında, ekonomik yönden güçlü, yüksek milli gelire sahip ve kaliteli bir yaşam standartlarına sahip olan ülkelerin olduğu görülmektedir. Göç veren ülkeler ise ekonomik krizler ve işsizliğin yoğun olduğu ülkelerdir.¹¹³ ABD, İngiltere ve Almanya gibi ülkeler ekonomik anlamda gelişmiş ülkeler arasında yer almaları nedeniyle ekonomik olarak göçmenlere çekici geldiği

¹⁰⁸ Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*.

¹⁰⁹ Durmuş Ali Arslan, “Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye’nin Siyasi Yapısı,” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, vol. 4, no. 1 (2007), pp. 1–32.

¹¹⁰ Swepston, Taran, Cholewinski, “Migration, Human Rights and Governance,” pp. 1–196.

¹¹¹ Faruk Taşçı, “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç,” *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, vol. 10, no. 4 (2009), pp. 177–199.

¹¹² Zeynep Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 5, no. 20 (2012), pp. 292–304.

¹¹³ Mustafa Mutluer, *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2003.

söylenbilir. Buna karşın, Afrika ve Sahra altı bölgelerinde ülkelerin pek çoğu ekonomik olarak geri kalmış ve göç veren yerler olduğu bilinmektedir.

1.5.3. Siyasi Nedenler

Son yıllarda dünyada yaşanan siyasi olaylar birçok ülke için sorun haline gelirken, bu durumdan en çok etkilenenler ise gelişmekte olan ülkeler olmuştur. Rejim değişiklikleri, iç savaş, darbe gibi olaylar neticesinde milyonlarca insan yaşadığı bölgeyi ya da ülkeyi terk etmek zorunda kalmış veya zorunda bırakılmıştır.¹¹⁴ Suriye’de yaşanan iç savaş, Afganistan’da yaşanan siyasi ve terör olayları ve Libya’da yaşanan darbe nedeniyle birçok insan yerinden olmuştur.

Oral’a göre, “savaşların yanı sıra savaşlar neticesinde ortaya çıkan olumsuz durumlar göçe sebep olmaktadır.” Bununla beraber savaşlar yaşanırken gerçekleşen zorbalıklar, insan haklarına aykırı işkenceler, sivil insanların maruz bırakıldıkları zulüm ve katliamlar göçe neden olmaktadır.¹¹⁵ Suriye ve Irak devletlerinin sınırları içinde ortaya çıkan DEAŞ terör örgütü, bölgede yaptığı katliamlar, insan hakları ihlalleri gibi nedenlerle pek çok kişi ülkeden ayrılmak zorunda kalmış ya da bırakılmıştır.

Göçün bir diğer önemli siyasi nedenlerinden biride terördür. Çünkü terör güvenlik ile ilgili bir durumdur. Bu nedenle göç ile güvenlik olguları birbirleriyle ilişkili kavramlardır. İnsanlar yaşadıkları bölgelerde terör ve benzeri olaylar neticesinde güvenliklerinin olmadığını düşündüklerinde göç etmeyi düşünmekte hatta bu durum zorunluk haline bile gelebilmektedir.¹¹⁶ Doksanlı yıllarda Türkiye’nin doğu bölgelerinde terör sebebiyle insanlar evlerini terk edip daha güvenli olarak gördükleri batı bölgelerine göç etmeleri terörün yarattığı güvensizlik sonucu gerçekleşen göçlere örnek olarak gösterilebilir.

Göçün en önemli nedenlerinden biri de siyasi olaylardır. Terör tehdidi, savaşlar ve bazı siyasi antlaşmalar ve gelişmeler insanların göç etmesinde etkili olmaktadır.¹¹⁷ Bununla birlikte, göçe neden olan olaylar arasında ihtilaller, sürgünler ve diktatöryel yönetimler de yer almaktadır. Bu çerçevede, Osmanlı Devleti’nin 1877-1878 yıllarında yenilmiş olduğu Rus harbinden sonra Kafkasya’ dan ve daha sonra Balkanların

¹¹⁴ Şenol Baştürk, “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar,” *Sosyal Politika*, ed. by Aysel Tokol, Yusuf Alper, Bursa: Dora, 2019, p. 493.

¹¹⁵ Oral, Çetinkaya, “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç , Tanımı , Nedenleri ve Göç Kuramları,” pp. 1–8.

¹¹⁶ Tamer, “Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz,” pp. 2808–2818.

¹¹⁷ Taşçı, “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç,” pp. 177–199.

kaybedilmesi ile bu bölgeden Anadolu'ya yönelik yoğun göçler yaşanmıştır. Yine Birinci Dünya Savaşının sonucunda birçok ülkenin sınırının değişmesine bağlı olarak çok sayıda insan göç etmek zorunda kalmıştır. Yugoslavya' nın parçalanmasına sebep olan iç savaş sonucunda yaklaşık 3 milyon insanın göç etmek zorunda kalması göçün nedenleri arasında gösterilen siyasi nedenlere örnek olarak gösterilebilecek diğer bir örnektir.¹¹⁸ Ortadoğu'da bazı ülkelerde yaşanan iç karışıklık ve siyasal bunalımlar, milyonlarca insanın ülkesini terk etmesine ve büyük bir göç dalgasına neden olmaktadır.

1.5.4. Sosyo-Kültürel Nedenler

Göç, nüfus yapısı, sağlık ve eğitim ve vb. birtakım unsurları barındıran sosyal ve kültürel açıdan ele alınmaktadır. Buna bağlı olarak sosyo-kültürel olarak gerçekleştirilen göçlerde eğitim ilk sırada yer almaktadır. Örneğin, kent merkezlerindeki eğitim imkânları kırsal bölgelerdekinden daha iyi durumdadır. Türkiye'de eğitim imkanlarına bağlı olarak hem kırdan kentlere hem de gelişmiş ülkelere doğru bir göç yaşanmaktadır.¹¹⁹ Bununla birlikte, insanlar, sağlık imkanları daha iyi olan yerlere göç etmeleri de göçün sosyo- kültürel nedenleri arasında gösterilmektedir.

Sosyo-kültürel faktörlerden olan göç, insanın ihtiyaçları olan daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşma arzusuyla yapılır. İnsanlar, çocuklarını daha iyi daha güvenli bir okula göndermek veya kendisi ve ailesi için fırsatlar sağlamak sağlık hizmet almak, aynı zamanda kariyer gelişimini destekleyecek imkânlarla ulaşmak için göç etmektedirler.¹²⁰

Hızlı nüfus artışı göçe sebep olan sosyal nedenlerden biridir. Özellikle kırsal bölgelerde yaşanan hızlı nüfus artışının yanı sıra bu bölgelerin sosyo-ekonomik olarak kentlerden geri kalmış olması insanların daha kaliteli bir hayat standardına erişmek amacıyla göç etmelerine neden olabilmektedir.¹²¹

Göçe neden olan sosyal faktörlerden biri de dini sebeplerdir. Bir zamanlar Balkanlarda çıkan Bulgar isyanı sonucunda Bulgar kökenli Müslümanlar ve Müslüman olan Türklerin zorla din değiştirmeye zorlanması dini nedenlerle yapılan göçe bir örnektir. Bununla beraber yapılan araştırmalara göre, din adamları ve kanaat

¹¹⁸ Mustafa Mutluer, *Uluslararası Göçler ve Türkiye*.

¹¹⁹ Aksoy, "Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim," pp. 292–304.

¹²⁰ John C. Wester, "Root Causes of Migration," pp. 1–3.

¹²¹ Oral, Çetinkaya, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç , Tanımı , Nedenleri ve Göç Kuramları," pp. 1–8.

önderlerinin dini anlamda vermiş oldukları fetvalarda “rızkın ve nasibin farklı yerlerde olduğunu ve bu fetvaların göçü etkilediği görülmektedir.”¹²²

1.6. GÖÇÜN SONUÇLARI

Göçün sosyal veya ekonomik faydalarını tespit etmek zor olduğundan insanlar göç etmeye karar vermeden, öncelikle fayda/maliyet analizi ve hem bireysel hem de toplumsal olarak hayatlarının bir değerlendirmesini yaparak göç edip etmeyeceklerine karar verirler. Bilgi eksikliğinden dolayı yapılan analizler doğru sonuçlar vermeyebilir. Bu nedenle göç serüveninin sonunda istenilen hedeflere ulaşılabileceği gibi, arzu edilmeyen sonuçlarda ortaya çıkabilir.¹²³ Diğer bir ifade ile göç ister sonuç ister neden olsun ya da hangi gaye ile gerçekleşirse gerçekleşsin, her halükârda yaşandığı toplumlarda ekonomik, siyasi ve sosyal etkileri olan bir olgudur.¹²⁴

Ülkelerin, siyasi iktidarların ve yetkililerin bazen karşılamada güçlük çektiği ya da karşılayamadığı veya yönetemediği kitlesel göç hareketleri, sosyal, siyasal ve mekânsal olarak birçok karmaşık problemin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.¹²⁵ Göçler sonucunda ülkelerin sınır güvenliğinin bozulması, kentlerde olması gereken kapasiteden daha fazla kişinin yaşaması ve yerel unsurlar ile göçmenler arasında yaşanan sorunlar bu duruma verilebilecek pek çok örnekten sadece birkaçıdır.

İsteğe bağlı ya da zorunlu olarak yapılan göçlerin tamamı bireylerde sosyal, kültürel ve psikolojik dönüşümlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle bu kişiler girdikleri yeni ortamlarda uyum sorunu ile karşılaşabilmektedirler. Dünyada yaşanan hızlı değişim, göç hareketlerini de etkilemekte ya da etkilerini değiştirebilmektedir. Buna bağlı olarak kişiler veya gruplara gitmeyi düşündükleri yerleri bilerek isteyerek seçmiş olsalar dahi, gittikleri zaman beklediklerinden fark bir hayat ile karşılaşabilirler ve bu durum kişilerin karamsarlığa düşmesine ya da kendilerini toplumdan soyutlamasına neden olabilmektedir.¹²⁶

Lecal’a göre, insanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için gerekli olan en önemli kaynaklardan birisi gelirdir. Bu nedenle ekonomik aktiviteler insanların

¹²² Faruk Taşçı, “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç,” *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, vol. 10, no. 4 (2009), pp. 177–199.

¹²³ Gautam, “Causes and Impact of Migration: A Sociological Study of Emigration From Kandebash, Baglung, Nepal,” pp. 146–163.

¹²⁴ Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri,” pp. 1685–1704.

¹²⁵ Bakkaloğlu, “Uluslararası Göç Yönetim ve Entegrasyonu, Türkiye Örnekleme,” pp. 204–217.

¹²⁶ Lecal, “Küreselleşme Göç ve Kadın,” pp. 49–58.

yaşamlarında önemli bir yere sahiptir. Ekonomik aktiviteler, insanların yaşamlarının sürdürmesi için gerekli olmasının yanı sıra yaşanan toplumlarda var olan sınıfsal yapı nedeni ile insanların konumunu da belirlemektedir. Bu bağlamda göçmenlerin çalışma hayatında bir rol üstlenmesi, bir yandan yaşamını sürdürecekt kaynaklara erişimini sağlarken diğer yandan toplum içindeki statüsünü de pozitif olarak etkilemektedir.¹²⁷

Göçün önemli sonuçlarından biri de ayrımcılık ve dışlamadır. Göçmen ya da mülteciler, yıllardır yaşadıkları toprakları, doğup büyüdüğü toprakları, ailesini ve arkadaşlarını, evlerini ve hatıralarını geride bırakarak kendilerini daha önce alışkın olmadıkları farklı ve yeni bir ortamda bulmaktadırlar. Bu kişiler, gittikleri yerlerde ekonomik kaynakların sınırlı olması nedeni ile yerel halk tarafından dışlayıcı veya ayrımcı bir muameleye maruz bırakılabilmektedir. Eğer göç zorunlu nedenlerle yapıldı ise depresyon, travmalar ve stres gibi pek çok olumsuz psikolojik sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Zorunlu göçler, gönüllü olarak gerçekleşen göçlere göre belirsizlik durumu daha fazladır.¹²⁸

Kültürel ve toplumsal geçişkenlik bağlamında insanlığın gelişmesine önemli bir katkı sağlayan göç, ülkelerin ve toplumların yaşadığı pek çok sorunun yayılmasını da hızlandırmıştır. Bununla birlikte göç, kültürel ve sosyal zemindeki farklılıkların yanı sıra ekonomik alandaki çıkar çatışmalarının siyasi alana taşınarak bu alanda kompleksli bir mücadele zemini ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun dışında göç, siyasi alanda kutuplaşmayı, radikalleşmeyi ve rekabeti ortaya çıkarmıştır.¹²⁹

Göç veren ve göç alan yerler arasındaki kültürel ve sosyal farklılıklar, kültürleşmeyi etkileyen temel unsurlardan biri olarak görülmektedir. Göç süreci ile gelen kişiler kendi ülkelerinde öğrendikleri sosyal davranışlar yerine, göç ettikleri yerlerdeki yaşayan toplumların genel davranışlarını ikame etmeleri oldukça zordur. Bu noktada zorunlu olarak gerçekleşen kitlesel göçlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan göçmenler mevcut kaynaklarını hızlı bir şekilde tüketerek yoksullaşmakta veya mevcut olan yoksulluktan bir türlü çıkmamaktadırlar.¹³⁰

Göç edenler kendi ülkelerine aktarmış oldukları dövizler sayesinde ülkelerinin gelişmesine pek çok fayda sağlamaktadırlar. Bu dövizler, alt yapıyı güçlendirme,

¹²⁷ Karakaya, "Türkiye'de Göç ve Etkileri," pp. 93–130.

¹²⁸ Verda Canbey-Özgüler, "Göç ve Uyum Politikaları," *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, vol. 1, no. 1 (2018), pp. 1–18.

¹²⁹ Ekici, Tunceli, "Göç ve İnsan," pp. 9–22.

¹³⁰ Karakaya, "Türkiye'de Göç ve Etkileri," pp. 93–130.

borçlanmalarda ve kriz zamanlarında teminat görevi görme, kaliteli sağlık hizmetinin alınması ve daha iyi beslenme, haneler arasındaki eşitsizliği yoksul kesimlerin lehine azaltma ve üretime yönelik yatırımlarla yeni iş imkanlarının yaratılması gibi durumlarda kullanılmaktadır. Bununla birlikte, göçmenler hem göç sürecinde hem de göç edilen ülkelerde yeni beceriler ve alışkanlıklar kazanmakta, karşılaştıkları kültürlerden etkilenecek olumlu anlamda tutum ve davranış değişikliğine gitmektedirler. Bu tür kültürel değişikliklerin kendi ülkelerine aktarmaları sosyal yapıyı güçlendirmekte ve sosyal aktivitelere katılımı artırmaktadır. Göçmenlerin kazanmış oldukları iş tecrübeleri ve yeni beceriler ülkenin ekonomisine katkı sağlamasının yanı sıra ülkenin sosyo-kültürel değişimin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır.¹³¹ İşçi dövizlerinin yukarda sayılan pozitif sonuçlarının yanı sıra bir takım negatif sonuçları da söz konusudur. Buna göre, ailelerin işçi gelirlerine bağımlı hale gelmesi, yerel düzeydeki yaşam kalitesini düşürecek olumsuz kültürel alışkanlıklarının aktarılması, üretime dönük olmayan yatırımların yapılması sonucu toplumun tüketim toplumuna dönüşmesi, işçi dövizlerinin transfer yöntemi ile kara para aklamada kullanılması ve yurt dışında gelir alan haneler ile almayan haneler arasında eşitsizliğin oluşması gibi durumlar sayılabilir.¹³²

Göçmen grupları göç ettikleri ülkelerde hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri'ne göç edenlerin varlıklarının sosyal, ekonomik ve politik etkilerini araştırmak ve açıklamak amacıyla bazı teoriler geliştirilmiştir. Chicago Sosyoloji Okulu'na yön veren Robert E. Park "asimilasyon" teorisi ile göçmenlerin zamanla göç ettikleri ülkenin dilini, davranış biçimlerini, tavırlarını, geleneklerini ve dış görünüşlerini benimseyeceklerini ileri sürmüştür.¹³³ Bununla birlikte, göçmen grupları göç ettikleri ülkelerde üretimin artmasına ve ülke ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktadırlar. Göçmen gruplarının göç ettikleri ülkelerde yaratmış oldukları olumsuz durumlara ise, sosyal uyumsuzluk, kültürel çatışma, gettolaşma ve çarpık kentleşme gibi durumlar örnekler gösterilebilir.

¹³¹ Yılmaz, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri," pp. 1685–1704.

¹³² ibid.

¹³³ Robert E. Park, "Racial Assimilation in Secondary Groups With Particular Reference To The Negro," *American Journal of Sociology (AJS)*, vol. 19, no. 5 (1914), pp. 606–623.

2. YOKSULLUK İLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Yoksulluk yeni bir olgu değildir ve bu olgunun kökeni 17. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Fakat kitlesel yoksulluk olarak isimlendirilen yoksulluğun yaygınlaşması ve devamlı hale gelmesi 18. yüzyılın ortalarından sonra gözle görülür bir şekilde artmıştır. 20.yüzyılın sonlarından itibaren yoğun olarak gerçekleşen ekonomik, siyasal ve sosyal krizler ile beraber yoksulluk, giderek daha fazla yaygınlaşmıştır. Küreselleşmenin diğer bazı sonuçları ile beraber yaşam standartları ve fırsatlarında ortaya çıkan gerilemeler yoksulluğu küresel hale getirmiş, insan hak ve ihtiyaçlarındaki yoksunlukları daha çeşitlenerek artmıştır.¹³⁴

Yoksulluk olgusu, karmaşık ve çok yönlü yapısı nedeni ile tanımının yapılması oldukça güç bir kavramdır. Bu çerçevede, farklı dünya görüşüne sahip olan kişilerin, yoksulluk olgusuna farklı açılardan bakmaları nedeni ile yoksulluk ile ilgili herkesin üzerinde hem fikir olduğu bir tanım yapmayı da zorlaştırmaktadır.¹³⁵ Yoksulluk genel olarak ekonomiye dayandırılan bir olgu olarak görülse de sosyo-kültürel anlamda pek çok yönü olan bir durumdur. Bireylerin günlük yaşamlarını tecrübe etmelerini şekillendiren yoksulluk olgusu, tüketilen gıda maddelerine, eğitim olanaklarından yararlanma ve sağlık imkânlarına erişim gibi birçok durumun belirleyicidir. Yoksulluğun bu çok yönlü yapısı nedeni ile yapılan analizler karmaşık bir hale gelebilmektedir.¹³⁶

Carney, genel olarak, gelir yetersizliği olarak gördüğü yoksulluğu, insanoğlunun aşına olduğu bir konu olmasına rağmen anlaşılması son derece zor olan karmaşık bir kavram olduğunu ve siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel faktörlerin yanı sıra pek çok olayın yoksulluğu etkilediğini belirtmiştir.¹³⁷ Dag ise, yoksulluğun, küresel, ulusal ve topluluk düzeyinde bir sorun olarak görüldüğünü ve yapılan araştırmaların daha çok gelir ve tüketim odaklı olduğunu belirtmiştir.¹³⁸

¹³⁴ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

¹³⁵ Hasan Memiş, "Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi," *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, vol. 5, no. 1 (2014), pp. 144–161.

¹³⁶ Gül Kayalidere, Hande Şahin, "Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk," *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, vol. 2, no. 2 (2014), pp. 57–75.

¹³⁷ Patricia Carney, "The Concept of Poverty," *Public Health Nursing*, vol. 9, no. 2 (1992), pp. 74–80, doi:10.1111/j.1525-1446.1992.tb00079.x.

¹³⁸ Dag Ehrenpreis, "What Is Poverty? Concepts and Measures," *Poverty in Focus United Nations Development Programme*, Brasilia, 2006, <http://www.ipc-undp.org/pub/IPCPovertyInFocus9.pdf>.

Bu bölümde, yoksulluk başlığı altında yoksulluk kavramı, yoksulluğun boyutları, sebepleri, yoksulluğun ölçülmesi ve sonuçları ele alınacaktır.

2.1. YOKSULLUK

Literatürde yoksulluk kavramının çeşitli biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Yoksulluğun çok boyutluluğu, zaman ve mekâna bağlı olarak farklı tezahürlerinin oluşu kavramın tanımını güçleştirmektedir. Yoksulluğun, ilk göze çarpan yönü olan ‘maddi kaynakların yetersizliği/eksikliği’ yoksulluğun genellikle parasalcı bir yaklaşım çerçevesinde ele alınmasına neden olmaktadır. Buna göre, yoksulluk, tüketimdeki belirgin eksiklik olarak kabul edilmektedir.¹³⁹

Toplumsal bir konu olan yoksulluğun pek çok yönü olması onun sınırlarının net bir şekilde çizilmesini zorlaştırmaktadır. Yoksulluğun sınırları ve tanımı toplulukların gelişme seviyesine ve tüketim miktarlarına göre farklılık göstermesinden dolayı genel bir tanım yapmak güçleşmektedir. Çünkü, herhangi bir toplum için kabul edilen yoksulluğun sınırı bir başka toplum için zenginliğin ölçütü olarak kabul edilebileceği gibi, yoksul bir toplum için zenginlik ölçütü, zengin toplumların yoksulluk sınırlarının bile çok altında kalabilmektedir. Bu bağlamda, Simmel, yoksullu bir toplumsal tip olarak ele alırken; yoksulluğu ise nicel bir durum olarak kendi içinde tanımlanamaz, ancak özgül bir durumdan kaynaklanan toplumsal tepki açısından tanımlanabilir, benzersiz bir sosyolojik fenomen olarak kabul eder.¹⁴⁰

Ensari’ye göre; yoksulluk genel olarak insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak ifade edilmektedir. Başka bir ifade ile yoksulluk olgusu, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Barınacak yeri olmama ve açlıktan ölme durumu dar anlamda yoksulluk olarak tanımlanırken, barınma, giyim, gıda gibi temel ihtiyaçlar olarak kabul edilen olanaklar bireyin yaşamını sürdürmek için yeterli olduğu halde ekonomik olarak toplumun genel ortalamasının altında kalma durumu ise geniş anlamda yoksulluk olarak ifade edilmektedir.¹⁴¹

¹³⁹ Rabihan Yüksel Arabacı, *Yoksulluk, Kavram, Ölçüm, Mücadele*, 1st ed., Bursa: Dora, 2021.

¹⁴⁰ Necmi Erdoğan, “Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temelleri Üzerine,” *Yoksulluk ve Yoksunluk Üzerine*, İstanbul: Toplum ve Bilim, 2001, pp. 17–21.

¹⁴¹ Sıddık Ensari, “TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine,” *Maliye Finans Yazıları*, vol. 24, no. 87 (2010), pp. 9–15.

Green ve Hulme'e göre; Yoksulluk, doğal akış için sonradan var olan bir sorundur. Bu sorun, toplumların gelişmişlik düzeylerine göre ölçülmektedir. Bu yüzden gelişmiş ya da geri kalmış toplumların yoksulluk algıları farklılık göstermektedir.¹⁴² Aiyedogbon ve Ohwofasa göre, yoksulluk belirli bir alan içinde konumlandırılmalıdır. Çünkü yoksulluk kavramı disiplinler arasında farklılık göstermektedir.¹⁴³ Örneğin, gelişmiş toplumlarda yoksulluk gelir ve tüketim üzerinden tartışılmaktadır.

Amertya Sen tarafından, geliştirilen "kapasite yaklaşımı" yoksulluğun çok boyutlu olarak ele alan ve sadece ekonomik kriterle değil, sosyal yönlerini de ele alan bir yaklaşımdır. Buna göre kapasite yaklaşımı, gelir ve tüketimin yoksulluğun bir göstergesi olduğunu kabul etmekte fakat bireylerin yapabilirlikleri üzerinde de yoğunlaşarak yoksulluk ile ilgili bir tanım yapmaktadır. Bu yaklaşıma da yoksulluk refahtaki görülebilir bir eksiklik olarak kabul edilmekte, ancak refah tanımı "toplumda yaşamını sürdürmek için zorunlu fonksiyonları yerine geçebilecek kapasiteye sahip olmak" olarak kabul edilmesi nedeni ile yoksulluk da "temel kapasitelerin yitirilmesi olarak" ele alınmaktadır. Buna bağlı olarak yoksulluk, eğitim yetersizliği, gelir yetersizliği, güvenlikten mahrum olma, sağlığının bozulması, özgüven eksikliği, güçsüzlük duygusu ve ifade özgürlüğü kısıtlamaları yoksulluklar olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁴ Kapasite yaklaşımı yoksulluğun daha farklı özelliklerini ortaya koyabilmesi açısından parasalcı yaklaşıma göre daha gerçekçi bir yoksulluk tanımı yapmakla birlikte, ölçüm problemleri nedeni ile çoğunlukla gelir ya da tüketimi esas alan parasalcı yaklaşım tercih edilmektedir.¹⁴⁵

Yoksulluk kavramı bile birlikte yoksunluğun da ele alınması sorunları daha farklı bir perspektifte görülmesine ve problemin asıl kaynağına ulaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda yoksunluğun tanımına bakıldığında, gelir yetersizliğinin yanı sıra eğitim, sağlık, güvenlik, ifade özgürlüğü ve sosyal imkânlar gibi pek çok şeyden mahrum olma durumu olarak tanımlanabilir.¹⁴⁶

¹⁴² Maia Green, David Hulme, "From Correlates and Characteristics to Causes: Thinking about Poverty from a Chronic Poverty Perspective," *World Development*, vol. 33, no. 6 (2005), pp. 867–879, doi:10.1016/j.worlddev.2004.09.013.

¹⁴³ John O Aiyedogbon, Bright O Ohwofasa, "Poverty and Youth Unemployment in Nigeria , 1987-2011," *International Journal of Business and Social Science*, vol. 3, no. 20 (2012), pp. 269–279.

¹⁴⁴ Shahidur R. Khaander Jonathan Haughton, *Handbook on Poverty and Inequality, Handbook on Poverty and Inequality*, Washington: The World Bank, 2009, S.2.

¹⁴⁵ Rabihaan Yüksel Arabacı, *Yoksulluk, Kavram, Ölçüm, Mücadele*, 1st ed., Bursa: Dora, 2021.

¹⁴⁶ Jonathan Haughton, *Handb. Poverty Inequal*.

Yoksulluğun, genel olarak bütün ülkelerde yaşanan bir ekonomik hastalık olmakla birlikte, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde daha önemli boyutlarda görüldüğü söylenebilir. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yoksulluğun iki ana özelliği görülmektedir. İlki, bu ülkelerdeki milyonlarca kişi yoksul olarak doğmakta, yoksul olarak yaşamını sürdürmekte, yoksul ölmekte ve yoksulluğu çocuklarına miras olarak bırakmaktadır. Diğer ise, bu ülkelerde yaşanan yoksulluk sorununu çözmek son derece zordur. Çünkü bu ülkelerdeki yoksul insanlar ya coğrafi olarak ya da fiziksel güvenlik bağlamında ulaşılabilmesi çok zor olan yerlerde yaşarlar. Yine bu insanların diğer insanlarla bir araya gelmelerine engel olan güçlü akrabalık bağları gibi sosyal yapılar vardır. Bu durum onların ekonomik ve benzeri fırsatları değerlendirmelerine engel olmaktadır.¹⁴⁷

Yoksulluk olgusunu, sadece parasalcı yaklaşıma göre değerlendirmek yeterli ve anlamlı bir yargıya ulaşmak açısından yetersiz olacaktır. Bu nedenle yoksulluk olgusu açıklanırken ekonomik imkânlardan mahrum olma durumunun yanında sosyal yaşamda da mahrum kalınan pek çok şeyi yoksulluk olarak değerlendiren kapasite yaklaşımı bağlamında bir tanımlanma yapmak daha anlamlı hale gelecektir. Bu nedenle yoksulluk ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda, yoksulluk ve yoksunluk kavramlarını birlikte ele almak daha sağlıklı olacaktır.

2.2. YOKSUNLUK

Yoksunluk, insanların bazı imkânlara ulaşamama, elde edememe, daha açık bir ifade ile herhangi bir olguya ulaşmadaki yetersizlik olarak ifade edilmektedir. Sen, yoksulluğu, insanca bir yaşam sürdürebilmek amacı ile ihtiyaç duyulan temel kapasiteden mahrum olma olarak tanımlamakta, yoksulluğun gelir ya da fayda yerine bireysel özgürlüklerin dikkate alındığı bir yaklaşımla ölçülmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁴⁸ Bu bağlamda, Sen, yoksulluğu bireyin yaşamını sürdürmesi için gerekli gelire sahip olamama şeklinde tanımlayan geleneksel yaklaşımların aksine, insanların, “ne olup olmadıklarına” ve “ne yapıp yapamadıklarına” odaklanması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede yoksunluk, standart yoksulluk göstergesi olarak kabul edilen

¹⁴⁷ David Hulme, Andrew Shepherd, “Conceptualizing Chronic Poverty,” *World Development*, vol. 31, no. 3 (2003), pp. 403–423, doi:10.1016/S0305-750X(02)00222-X.

¹⁴⁸ Amartya Sen, “Capabilities, Lists, and Public Reason: Continuing the Conversation,” *Feminist Economics*, vol. 10, no. 3 (2004), pp. 77–80, doi:10.1080/1354570042000315163.

gelir miktarı yerine, insan onuruna yaraşır bir hayat seviyesine erişmek için ihtiyaç duyulan kabiliyetlerden mahrum olmak olarak da tanımlanabilmektedir.¹⁴⁹

Gordon Marshall'a göre, yoksulluk ekonomik krizden dolayı ortaya çıkan bir sorun olmasının ötesinde toplumdan soyutlanmayı ve toplum dışına itilmeyi kapsayan bir kavramdır. Yoksulluğu, mutlak ve göreceli olmak üzere iki şekilde ifade eden yazar, mutlak yoksulluğu günlük olarak alınması gereken kalori miktarının karşılanması ile birlikte, insanların ihtiyaç duyduğu çağdaş gereksinimleri olan eğitim, barınma, sağlık gibi bazı temel toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarından mahrum kalma olarak belirtirken, göreceli yoksulluğu ise toplumdaki diğer kişilerle kıyaslandığında göreceli olarak onlardan daha düşük imkânlardan yoksun olma şeklinde ifade etmiştir.¹⁵⁰ Marshall kullanmış olduğu bu ifadelerle yoksulluğun klasik para ile ölçülebilir bir olgu olmasının ötesinde diğer imkânlardan mahrum olma şeklinde geniş bir yoksulluk tanımına vurgu yapmıştır.

Alkire ve Foster, yoksulluğun ölçülmesinde sadece gelir ve tüketim harcamalarını kapsayan parasal göstergelerin dikkate alınmasının yoksulluk olgusu için eksik bir tanımlama olacağını belirtirken, “bir kişinin yoksul olarak kabul edilebilmesi için birden fazla boyutta yoksun olması” gerektiğini dile getirmiştir. Bireyin yoksun olması durumunu ise herhangi bir boyutta olması gereken ya da arzu edilen durumun altında kalması olarak tanımlamıştır.¹⁵¹ Bireyin veya hanenin gelirinin belirli bir seviyenin altında kalması, çalıştığı işten memnun olmaması, sağlık durumlarının iyi olmaması, bireyin özgür olmadığını düşünmesi ve çalışma koşullarının kötü olması bireyin yaşamış oldukları yoksunluklar olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, parasal göstergeler ile birlikte sosyal göstergelerinde dikkate alındığı bu yaklaşıma göre, düşük gelire sahip, engelli ve ailesinden boşanmış bireylerin olduğu, sosyo- ekonomik statüsü daha düşük olan grupların yoksunluk yaşama olasılıkları daha fazla olabilmektedir. Bununla yanında, ekonomik durumundan utanan, yaşadığı toplumda kendini güvende hissedemeyen, her an şiddete maruz kalacağını düşünen, sahip olduğu şeylerden mutlu olmayan, arkadaşlık ilişkilerinden ve sosyal imkânlardan mahrum olduğunu düşünen, kendini dışlanmış hissedenen, karamsarlık duygusu taşıyan, aile ve

¹⁴⁹ Amartya Sen, *Development As Freedom*, New York: NY: Knopf Publishers, 1999.

¹⁵⁰ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, ed. by Osman Akınhay – Derya Kömürçü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayın Evi, 1999.

¹⁵¹ Sabina Alkire, James Foster, “Counting and Multidimensional Poverty Measurement,” *Journal of Public Economics*, vol. 95, no. 7–8 (2011), pp. 476–87, doi:10.1016/j.jpubeco.2010.11.006.

akrabalarından mahrum kaldığını düşünen kişiler de yoksun olarak kabul edilebilmektedir.¹⁵²

2.3. YOKSULLUK TÜRLERİ

Yoksulluk türlerine bakıldığında, genele olarak, mutlak, görelî, objektif, sübjektif, insani, gelir, kırsal ve kentsel yoksulluk olmak üzere farklı türlerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Şimdi yoksulluk türlerini açıklayalım.

2.3.1. Mutlak Yoksulluk-Görelî Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, bir insanın minimum düzeyde yaşamını devam ettirebilmesine diğêr bir ifade ile biyolojik olarak kendisini tekrar üretebilmesi için ihtiyaç duyduğı besin ve kalori bileşenlerini sağlayacak beslenmeye dayalı olarak tanımlanmaktadır. Buna bağılı olarak gelirleri bu temel ihtiyaçları karşılamak için yetersiz olan kişiler mutlak yoksulluk çizgisinin altında olduğı kabul edilmektedir. Genel olarak, mutlak yoksulluk kavramı, asgari bir yaşam sürdürmenin gerektirdiğı temel ihtiyaçları karşılamak için yeterli maddi kaynağı ulaşamaması durumu olarak ifade edilmektedir.¹⁵³

Mutlak yoksulluk oranını belirleyen iki ana unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, en az miktarda tüketilecek mal ve hizmetlerin gereksinimleri ile ailenin büyüklüğü; bu gereksinimleri karşılayacak olan harcama miktarının göstergesi olan mal ve hizmetlerin bedelidir. Buradan hareketle, para birimi olarak ifade edilen ölçü yoksulluk çizgisi olarak kabul edilmektedir. Gelir seviyesi belirlenmiş olan yoksulluk çizgisinin altında kalan kişiler yoksul olarak kabul edilirken, üstünde kalanlar ise yoksul olmayanlar olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁴

İnsanın biyolojik olarak varlığını sürdürebilmesi için günde en az 2400 kaloriye ihtiyaç duymaktadır. Bu kalorilerin karşılığında alınması gereken besin ve diğêr temel

¹⁵² James Foster Sabina Alkire, “Understanding And Misunderstanding Of Multidimensional Poverty Measurement,” *The Journal of Economic Inequality*, vol. 9, no. 2 (2011), pp. 289–314.

¹⁵³ Şinasi Öztürk, “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 1, no. 5 (2008), pp. 602–6032.

¹⁵⁴ Bedriye Tunçsiper, Eylül Kabakçı Günay, “Yeni Bir Yoksulluk Ölçüm Yöntemi Olarak Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Düşük Gelirli Ülkeler Bağlamında,” *Sosyal Bilimlerde Güncel ve Seçme Yazılar*, 2020, pp. 2–17.

ihtiyaçlar söz konusudur ki bu ihtiyaçların en önemlisi beslenmedir. Beslenme bir insanın tüketmesi gerekli olan minimum kalori miktarı ile ölçölmektedir.¹⁵⁵

Dünya Bankası, bir insanın mutlak olarak yoksun olması durumunda yaşamını devam ettirebilmesi için ölkelerin yaşam maliyetlerine göre günlük bir ücret tespit etmiştir. Buna göre, ekonomik olarak geri kalmış olan ölkelerde günlük geçinmenin bedeli 1 dolara kadar düşmektedir. Doğu Avrupa Ölkeleri ve Türkiye’ye gibi ölkelerde ise mutlak yoksulluk, günde 4 dolara çıkabilmektedir.¹⁵⁶ Bu bağlamda, mutlak yoksulluk, bireyin yaşamını sürdürmesi için ihtiyacı olan minimum gelir seviyesi ve minimum tüketim seviyesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁷

Görelî yoksulluk yaklaşımı ise, bireyin ihtiyaçlarını karşılama gücünün toplumdaki diğer bireylerin güçleri ile kıyaslanarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifade ile kişinin yoksul olup olmaması sadece sahip olduğu gelir miktarına değil aynı zamanda toplumdaki diğer kişilerin gelirlerine bağlıdır. Görelî yoksulluk ile yapılan tanımlarda, ya nüfusun düşük gelirli bir oranı yoksul olarak kabul edilmekte ya da toplumdaki ortalama gelir miktarında bir sınır belirlenerek, bu belirlenen sınırın altında gelir elde edenler görelî olarak yoksul olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁸

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu nedenle yoksulluk yalnızca kişinin hayatını sürdürmesi veya hayatta kalması için gerekli olan kaynaklara erişimi ile ilgili olan bir durum olarak görmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Yoksulluk bir kişinin veya hanehalkının yaşadığı toplumda mevcut asgari yaşama standartlarının altında bir hayat sürmesi ile ilgili bir durumdur. Bununla birlikte yoksulluk gelir ve tüketim miktarlarını baz alınarak belirlenmektedir. Bu bağlamda birey ya da hane halkının toplam geliri üyesi oldukları toplumun ortalama geliri olarak belirlenen gelirin altında olmaları durumunda bu kişiler görelî yoksul olarak kabul edilmektedir.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Jane Falkingham, Ceema Namazie, “Measuring Health and Poverty: A Review of Approaches to Identifying the Poor,” London, 2002, <http://eprints.soton.ac.uk/35016/>.

¹⁵⁶ DPT., “Türkiye’de Yoksulluk ve Eşitsizlikteki Değişimler (2003-2006),” Ankara, 2010.

¹⁵⁷ DPT, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu,” Ankara, 2007.

¹⁵⁸ UNHCR, “Yoksulluk ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi,” (2001), www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/EC12.2001.10.En.

¹⁵⁹ Şahin Kayalıdere, “Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk,” pp. 57–75.

2.3.2. Objektif Yoksulluk-Sübjektif Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanması ile ilgili olarak objektif yaklaşım (refah yaklaşımı) yoksulluğa neden olan faktörlerin ve yoksul kişilerin yoksulluktan nasıl kurtulacakları konusunda önceden belirlenen değerlendirmeleri kapsamaktadır. Sübjektif yaklaşımda ise yoksulluğun tanımı yapılırken kişilerin tercihleri (fayda yaklaşımı) ön plana çıkmaktadır. Sübjektif yaklaşımda, kişilerin elde ettiği faydanın hesaplanmasında birtakım zorluklarla karşılaşılması nedeni ile çoğunlukla hesaplanması daha kolay olan objektif yaklaşım tercih edilmektedir.¹⁶⁰

Bireylerin veya hanehalklarının elde ettikleri gelirin temel ihtiyaçlarını karşılaması için yetersiz olması neden ile bireyler ve hanelerin, tüketim masrafları veya mal ve hizmetler ile tanımlanan yoksulluk çizgisi altında kalması objektif yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Sübjektif yoksulluk ise bireylerin ve hanelerin ihtiyaçlarını karşılamak için ihtiyaç duydukları yeterli gelir miktarının ne kadar olduğu ile ilgili soru sorularak bir sonuca ulaşılmaya çalışılmaktadır.¹⁶¹

2.3.3. İnsani Yoksulluk-Gelir Yoksulluğu

İnsani yoksulluk, Birleşmiş Milletler (BM)'nin belirtmiş olduğu mutlak ve göreceli yoksulluk türlerine göre daha geniş ölçeklidir ve yoksulluğun daha farklı yönlerine değinmektedir. Buna göre insani yoksullukta, bireyin daha insancıl bir hayatı sürdürmesini engelleyecek yoksulluklar dikkate alınmaktadır. Fakat mutlak yoksulluk, temel ihtiyaçlardan yoksun olmayı, göreceli yoksullukta ise temel ihtiyaçlar ile beraber toplum içinde yaşamayı gerekli kılan şeylerden de mahrum olma anlamına gelmektedir.¹⁶²

Gelişmekte olan ülkelerde genel olarak insani yoksulluk üç kritere göre belirlenmektedir. Bu kriterlerden ilki, “yaşamdan mahrum olma” durumudur. Bu bağlamda UNDP hesaplamalarda “40 yaş” dikkate alınmaktadır. İkinci olarak, esas alınan eğitim kriteridir. Buna göre okur yazarlık durumu baz alınmaktadır. Üçüncü kriter ise, bireyin ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olması durumudur. Bununla

¹⁶⁰ Seda Topgöl, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması,” *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, vol. 14, no. 1 (2013), pp. 277–296.

¹⁶¹ Radek Zdeněk, Jana Lososová, “Objective and Subjective Poverty of Households in Czech Regions,” *Demografie*, vol. 61, no. 3 (2019), pp. 175–185.

¹⁶² Reşat Açıkgöz, Ö.Şükrü Yusufoglu, “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları,” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, vol. 1, no. 1 (2012), pp. 76–117.

birlikte, ekonomik ve sosyal olanaklara sahip olma ölçüsü olarak üç faktör esas alınır. Bunlar:¹⁶³

- Sağlıklı içme suyuna ulaşamayan o nüfus yüzdesi,
- Temel sağlık imkânlarından mahrum olan nüfus yüzdesi
- 5 yaşın altında olan ve yeterli miktarda beslenemeyen nüfus yüzdesidir.

Gelir yoksunluğu ise, bireyin yaşamını sürdürmesine ya da minimum yaşam standartlarına sahip olmak için kişi veya hanehalkının, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla gerekli miktarda bir gelire sahip olmaması veya elde edememesi olarak tanımlanmaktadır. Gelir yoksulluğu hesaplamalarında, genel olarak asgari bir yaşam düzeyine erişmek için ihtiyaç duyulan gelir seviyesi yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir. Belirlenen bu sınırın altında bir gelire ve tüketim miktarına sahip olan kişi veya hanehalkı yoksul olarak görülmektedir.¹⁶⁴

2.3.4. Kırsal Yoksulluk-Kentsel Yoksulluk

Kırsal ve kentsel yoksulluk türleri, yoksulluğun mekânsal bir ifadesi olarak kabul edilmektedir. Kırsal yoksulluğun temelinde, tarımsal üretimi yapılabilecek toprağa sahip olmama veya ucuz emek olarak ifade edilen topraksız ve nitelikli olmayan işçiler bulunmaktadır. Buna bağlı olarak kırsal yoksullukta, insanlar, yaşadıkları kırsal bölgelerde geçinemeyeceklerini düşüncelerinden dolayı kitleler halinde kentlere göç etmeleri kentsel yoksulluğu meydana getirmektedir. Bununla beraber, kırsal yoksulluk kentsel yoksulluğa oranla daha yaygın bir yoksulluk türüdür. Bu durum kentlere olan göçü hızlandırmakta ve kentsel yoksulluğunda artmasına neden olmaktadır.¹⁶⁵ Diğer bir ifade ile, kırsal yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde özellikle tarım sektörünün daralmasına ve gizli işsizliğin açık işsizliğe dönüşmesine neden olmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), kırsal yoksulluğu; kırsal alanlardaki açık veya gizli işsizlik durumu olmadığını, gelir miktarının azalması bağlı olarak kırsal alanda meydana gelen bir yoksullaşma süreci olarak görmektedir.¹⁶⁶

¹⁶³ Gamze Aksan, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 27 (2012), pp. 9–19.

¹⁶⁴ Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar Ve Ölçüm Yöntemleri,” *Hak-İş Konfederasyonu Yayınları*, 2002, p. 2002

¹⁶⁵ Topgül, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması,” pp. 277–296.

¹⁶⁶ DPT., “Türkiye’de Yoksulluk ve Eşitsizlikteki Değişimler (2003-2006).”

Kırsal yoksulluğun aksine, kentsel yoksulluk daha karmaşık ve çok boyutludur. Sosyal güvenlik imkânlarından yoksun olma, yeterli fiziksel yapıya sahip eğitim ve sağlık hizmetlerine erişememe, barınma sorunları ile karşı karşıya kalma, yetersiz alt yapı hizmetlerinden erişememe, düzenli bir gelirden mahrum kalma gibi sebepler kentsel yoksulluğu gelir ve tüketim eksikliğinin ötesine taşınmaktadır.¹⁶⁷ Buna bağlı olarak kentsel yoksulluk pek çok olumsuzluğu da beraberinde getirmektedir. Kırsal bölgelerde yaşarken az da olsa tarımsal faaliyetlerle bir şekilde geçimini sağlayan insanlar, kentlere göç ettiklerinde ekonomik ve sosyal anlamda alışkın olmadıkları bir ortama girmektedirler. Genelde niteliksiz olan bu kişiler işsizlik ile karşı karşıya kalmakta veya düşük ücretlerle kayıt dışı olarak çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum yoksulluğu daha da derinleştirmektedir.

2.4. YOKSULLUK NEDENLERİ

Yoksulluğun nedenlerinin araştırılması ve sorgulanması yeni olan bir durum değildir. Zaman, mekânlar ve ekonomik yapı değiştikçe yoksulluğun nedenleri daha çeşitli hale gelmektedir. Bu nedenle, hemen her dönem farklı bilim dalları yoksulluğun çeşitli yönlerine ele alarak açıklamaya çalışmışlardır.¹⁶⁸

Lewis, yoksulluğun ortaya çıkmasına ilişkin olarak kuramlardan en etkililerinden birisini ortaya atarak, yoksul insanların “yoksulluk kültürü”ne sahip olduklarını ileri sürmüştür. Buna göre, yoksulluk, kişisel yetersizliklerden değil, daha geniş kapsamlı olan bir kültürel ve toplumsal ortamdan kaynaklanmakta; “yoksulluk kültürü” ise, kuşaktan kuşağa devredilen ve eldeki imkânlarla yetinilen bir davranış kalıbı olarak görülmektedir¹⁶⁹

Bu bölümde yoksulluğun nedenlerini tek tek ele almak yerine genel olarak çevresel, ekonomik, siyasi ve toplumsal boyutları açıklanmaya çalışılacaktır.

2.4.1. Çevresel Nedenler

Yoksulluğun çevresel nedenlerine bakıldığında genel olarak insanlardan kaynaklanan durumlar ve doğal süreçler sonucunda gerçekleşen nedenler olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Kentleşme, tarımda bilinçsiz uygulamalar, insan

¹⁶⁷ ADB, *Urban Poverty in Asia, Finance and Development*, Mandaluyong, 2014.

¹⁶⁸ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

¹⁶⁹ Anhtony Giddnes, *Sosyoloji*, ed. by Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2005.

faaliyetlerinin sonucu olan sanayileşme, enerji santrallerinin yapımı, tarımsal faaliyetlerin yapılacak alanların ortandan kalkması veya kirlenmesi gibi nedenler insanların sebep olduğu durumlardır. Doğal süreçler ise, heyelan, aşırı sıcak havalarda, yer çökmeler, çölleşme, tsunami, vb. durumlardır. Bu konuda insanoğlunun yapabilecekleri sınırlı ya da hiç yoktur. Her iki neden, dolaylı veya direk olarak birbirlerini etkileyecek şekilde ortaya çıkabilmektedir. Böyle bir durumda birinde yaşanan bir gelişme veya değişim diğesinde tahribata yol açabilmektedir. Her iki nedenin aynı anda ortaya çıkması durumunda, olayın yaşandığı bölgede yaşamı daha zorlu hale gelebilmektedir.¹⁷⁰

Genel olarak, çevresel nedenlerden kaynaklı yaşanan sorunlar insanları göçe zorlayabilmektedir. Herhangi bir bölgede iklimsel olarak yaşanan olumsuz gelişmeler ya da insanların faaliyetlerinden kaynaklı olarak gerçekleşen durumlar, insanların hayatlarını sürdürdükleri yerleri yaşanmaz hale getirebilmektedir. Bu duruma örnek olarak, Türkiye'nin Karadeniz bölgesinden kaynaklı yaşanan göçler örnek verilebilir. Bölgenin yer şekilleri ve ikliminden kaynaklı olarak pek çok kişi göç etmiştir.

2.4.2. Ekonomik Nedenler

Yoksulluğun ekonomik nedenleri arasında işgücü piyasalarından kaynaklanan durumlar etkili olmaktadır. Hem az gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasalarında yaşanan gelişmeler ve bu piyasaların özelliklerinden kaynaklı durumlar ile ilişkilendirilmektedir.¹⁷¹ Buna bağlı olarak, yoksulluğun önemli nedenlerinden biri işsizliktir. Yoksul insanların ekonomik durumlarına bakıldığında, bu kişilerin genel olarak işsiz olduğu görülmektedir. Diğeri bir ifade ile işsizlik yoksulluğun bir nedenidir aslında. Bu nedenle yoksulluk, üretim ve tüketim dengesini istikrarsızlaştırarak, yatırımların azalmasına ve buna bağlı olarak işsizliğe sebep olmaktadır. Bununla birlikte, yoksulluğun artması demek, yoksul kesimlerin eğitim imkânlarından mahrum kalmalarına neden olarak bu kesimin istihdam edilebilirliğini de zorlaştırmaktadır.¹⁷²

Yoksulluğa sebep olan bir diğeri neden ise enflasyondur. Buna göre, enflasyon, sabit gelirli olarak çalışan kişilerin satın alma güçlerini düşürerek refah seviyelerinin

¹⁷⁰ Selim Kılıç, “Çevre Sorunları ve Yoksulluk,” *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, vol. 5, no. 1 (2013), pp. 9–20.

¹⁷¹ Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 2019.

¹⁷² Ekrem Karayılmazlar, Ahmet Güler, “Yoksulluk, Yoksunluğun Nedenleri, Sosyo-Kültürel Etkileri, Türkiye ve Dünyada Yoksunluğun Boyutları,” *Vergi Raporu*, no. 193 (2015), pp. 24–44.

düşmesine neden olmaktadır. Özellikle düşük gelirli grupların enflasyon nedeni ile meydana gelen refah kayıpları yoksulluk olarak ifade edilebilir. Fiyatların genel düzeyinin artması olarak ifade edilen enflasyon nedeni ile bu kişiler ya da hanehalkları bütün gelirlerini tüketime harcayarak ancak temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir.¹⁷³ Bu kişiler ihtiyacı olan pek çok şeyi almaktan mahrum kalarak yoksul olarak kabul edilmektedir.

Ekonomik krizler, özellikle geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin mali yapıları üzerinde etkiler bırakarak insanları yoksullaştırmakta veya yoksul olanlara daha fazla muhtaç hale getirerek bu kişileri yoksulluğun bir kader olduğu düşüncesine sevk etmektedir. Bununla beraber, yaşanan krizler yoksulluk oranını artırmanın yanında, yoksul insanları beşerî sermaye anlamında da olumsuz etkileyerek telafisi olmayan yıkıcı hasarlara neden olmaktadır.¹⁷⁴

2.4.3. Siyasi Nedenler

Askeri nitelikteki çatışmalar, dini nedenler, etnik kökenden kaynaklı sorunlar ile yoksulluk arasındaki ilişki çok karmaşıktır. Yoksulluğun çatışmalara dönme olasılığı varken, çatışmalarında yoksulluğa sebep olma ihtimali her zaman olabilmektedir.¹⁷⁵ Şenses'e göre; savaşlar, yoksulluk seviyesini etkileyen en önemli nedenlerden biridir. Ülkeler arasında yaşanan savaşlar ve iç karışıklıkların, özellikle son yıllarda gözlemlenen kıtlığa kadar varan beslenme yetersizliklerinin sebebi olarak bu iç karışıklıklar ve savaşların olduğu düşünülmektedir.¹⁷⁶

Yoksulluğun siyasi nedenlerinden biri de yolsuzluktur. Genel olarak, haksız rekabet ve kayıt dışı ekonomiden, insanların yanıltılmasına kadar pek çok şekilde yapılabilen hukuki olmayan bir davranıştır. Yolsuzluğun olduğu yerde yoksulluğun yaşanması durumunda toplumdaki barış, huzur ve güven ortamı bozulabilir. Bu nedenle yolsuzluk yoksulluğa sebep olmaktadır. Diğer yandan, yoksulluk toplumlarda yolsuzluğa ortam hazırlar. Başka bir husus, yolsuzluk, yerli veya yabancı yatırımcıların

¹⁷³ Rabihan Yüksel Arabacı, "Gelir Dağılımı ve Yoksulluk," *Sosyal Politika*, ed. by Aysen Tokol, Yusuf Alper, Bursa: Dora, 2019, p. 184.

¹⁷⁴ İlhan Eroğlu, Mahmut Özbek, Öznur Özbek, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi : Ekonometrik Bir Yaklaşım," *Ekonomi-Tek*, vol. 11, no. 1 (2022), pp. 41–61.

¹⁷⁵ Hasan Ejder Temiz, "Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri," *Çalışma ve Toplum*, no. 2 (2008), pp. 61–100.

¹⁷⁶ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

önünü keserek istihdamı ve ekonomik büyümeyi olumsuz eklemektedir. Ayrıca, vergi gelirlerinin azalmasına, kamu harcamalarının etkinliğinin bozulmasına ve kamu alt ya da üst yapı yatırımlarının kalitesinin düşmesine neden olur. Yolsuzluk sebebi ile kamu kaynaklarının etkin ve verimli bir şekilde kullanılması güçleşir. Bunun sonucunda belirli bir kesim daha fazla çıkar elde ederek gelir eşitsizliğine neden olurken, bu kişiler aynı zamanda diğer kesimde yoksullaşmasına neden olmaktadır.¹⁷⁷

Yoksulluğu etkileyen nedenlerden bir diğeri de küreselleşmedir. Batı ülkelerinin, ticaret, finans ve üretim üzerinde hâkimiyet sağlayarak küresel bir ekonomi modeli ortaya çıkardığı 20. yüzyılda, küreselleşmenin yaygınlaştığı bir dönem olmuştur. Küreselleşme, yoksulluğun dünyaya yayılmasına ve kronik bir sorun haline gelmesine sebep olmuştur. Nitekim 1970-1989 yılları arasındaki dönemde gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikler zirve yapmıştır. Buna bağlı olarak, dünya nüfusunun %20'sine sahip gelişmiş ülkeler evrensel gelirden %80,7'lik bir paya sahip olurken, en yoksul %20'sine sahip olanlar ise sadece %1,4 pay elde edebilmişlerdir. Yaşanan bu dengesiz durum refah seviyesi yüksek olan grupların gelirlerini yükseltirken, yoksulluğu daha da yaygın hale getirmiştir.¹⁷⁸

2.4.4. Toplumsal Nedenler

Yoksulluğu etkileyen pek çok sosyal neden vardır. Bu nedenlerden biri başta kırsal bölgelerden kentlere olmak üzere farklı yerleşim yerleri arasındaki göçlerdir. Gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk oranının 20 yy. boyunca düşmesinde kentleşmenin rolü olduğu iddia edilmektedir. Bu iddia sadece gelişmiş ülkelere has bir durum olarak kalmayıp, ikinci dünya savaşı sonrasında az gelişmiş ülkelerde artan kentleşme süreci için de benzer bir durum olup olmadığı araştırılması gereken bir konudur.¹⁷⁹

Başta toprak olmak üzere doğal kaynaklara erişim konusunda insanların yaşadığı sorunlar refah düzeyini etkileyen unsurlardan biridir. Hızlı nüfus artışına bağlı olarak gıda talebine duyulan ihtiyacın artması, kaynakların kullanımı üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Bu durum, teknolojik olarak geri kalmış ve ekonomisi tarıma dayalı

¹⁷⁷ Sadettin Gültekin, “Etik Yönetim Yolsuzluk Ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme,” *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, vol. 7, no. 14 (2015), pp. 400–422.

¹⁷⁸ Sueda Nur Çolak, “Küreselleşen Yoksulluk,” *İnsamer*, 2019, pp. 1–3.

¹⁷⁹ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Ötekü Yüzü Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

olan az gelişmiş ülkelerde çevreye ve toprağa zarar vermektedir.¹⁸⁰ Orman alanlarının yok edilerek tarım alanlarına dönüştürülmesi, toprağın bilinçsiz bir şekilde kullanılması, su kaynaklarının israfı bu duruma verilebilecek örneklerden sadece birkaçıdır.

Eşit eğitim olanaklarına sahip olmak evrensel olarak bir insanlık hakkı olarak görülmektedir. Fakat yapılan araştırmalara göre özellikle gelişmekte olan ülkelerde farklı statülere sahip kişiler arasındaki eğitim farkının giderek arttığı görülmektedir. Bir ülkede, eğitim fırsatlarında eğer orantısız bir dağılım söz konusu ise bu durum refah kaybına neden olmaktadır. Eğitim, pozitif olarak yeni imkânlar yaratır ve sosyal refahın artmasına yol açmaktadır. Diğer bir ifade ile beşerî sermaye (eğitim, sağlık vb.) toplumda eşit dağılımı bireysel olarak üretkenliği artırırken aynı zamanda yoksulluktan kurtulmak için de bir fırsattır.¹⁸¹

Yoksulluk içinde yaşayan ailelerin kalabalık bir nüfusa sahip olması durumunda bağımlılık oranı artmakta ve yoksulluğun kalıcı olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, bu durumdaki kişiler ya da aileler ekonomik fırsatları değerlendirememekte ve geleceklerini güvence altına alamamaktadırlar. Yine tarımsal faaliyetlerin çoğunlukta olduğu yerlerde verimin düşük olması nedeni ile kronik yoksulluk ortaya çıkmaktadır.¹⁸²

Skeldon' a göre, göç yoksulluğa neden olduğu gibi yoksullukta göçe neden olabilmektedir. Diğer bir ifade ile nüfus hareketleri sadece yoksulluğun azalmasına katkı sağlamaz aynı zamanda artmasına da neden olabilir. Bununla beraber, dünyanın bazı bölgelerinde göç, yoksulluğun temel nedeni olarak kabul edilmektedir.¹⁸³ Buna karşın göç alan ve veren bölgelerin ekonomik ve sosyal şartları, göçün zorunlu veya isteğe bağlı yapılp yapılmaması ve göç eden kişilerin nitelikleri yoksulluğu belirleyen faktörlerden bazıları olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kendi ülkesinde niteliklerini veya kabiliyetlerini sergileme imkânından mahrum olan yoksul bir kişi, göç ettiği/edeceği ülkede kendisine imkân sunulması durumunda yoksulluktan kurtulması söz konusu olabilmektedir.

¹⁸⁰ Karayılmazlar, Güler, "Yoksulluk, Yoksunluğun Nedenleri, Sosyo-Kültürel Etkileri, Türkiye ve Dünyada Yoksunluğun Boyutları," pp. 24-44.

¹⁸¹ ibid.

¹⁸² Temiz, "Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri," pp. 61-100.

¹⁸³ Ronald Skeldon, "Migration and Poverty," *Asia Pacific Population Journal*, vol. 17, no. 4 (2002), pp. 67-82.

Sosyal dışlanma bağlamında yoksulluk, çok yönlü ve pek çok unsuru bünyesinde barındıran dinamik olan bir olgudur. Sosyal dışlanma, işsizlik, cinsiyet, marjinalleşme, etnik köken, engelli olma, yaş, cinsel yönelim, ırk vb. kavramlarla ilişkili olan bir kavramdır. Buna bağlı olarak, toplumlardaki birçok sosyal yapının diğer üyeler ile bütünleşmesinde çeşitli sebeplerle karşılaştıkları engeller yoksulluğun nedeninin yanı sıra sonucu olarak da kabul edilmektedir.¹⁸⁴ Bu çerçeveden bakıldığında yoksulluğun yalnızca gelirden yoksun olma durumu ile ilgili olmayan çok yönlü bir olgu olduğu söylenebilir.

Yoksulluğun nedenlerinden bir diğeri de sosyal koruma sisteminden faydalanmama olarak kabul edilen sosyal destekten yoksun olma durumudur. Özellikle kadınlar, çocuklar, boşanmış olanlar ve yaşlılar gibi gruplar kronik olarak yoksul olabilme ihtimali olan gruplardır. Bunun dışında, ayrımcılık, sosyal dışlanma, saygı görmeme ve ihmaller yoksulluğun nedenleri olarak görülmektedir. Bu bağlamda, sosyal destekten mahrum kalan kronik yoksullar kendilerine kimsenin yardım etmeyeceğini ve bu durumdan hiçbir zaman kurtulamayacakları endişesi içinde olabilmektedirler. Bu durum onları umutsuzluğa sevk etmektedir.¹⁸⁵

2.5. YOKSULLUK GÖSTERGELERİ VE YOKSULLUĞUN ÖLÇÜLMESİ

Yoksulluk ile mücadele etmek amacı ile geliştirilen projelerin planlanması, sonuçlarının değerlendirilmesi ve etkili sonuçların alınması için, yoksulluk profili, düzeyi ve bunların zamana bağlı olarak yaşadığı değişimin doğru olarak ortaya koyulması gerekmektedir. Bu bağlamda, yoksulluğun ölçülmesi farklı temel aşamalardan oluşmaktadır. Bu aşamalardan, yoksulluk kavramının tanımlanması, yoksulluk ölçütleri, ölçme ile ilgili yöntemlerin belirlenmesi ve son olarak sonuçlarının değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir.¹⁸⁶ Bu bölümde yoksulluğun belirlenmesi, yoksulluğun ölçülmesinde kullanılan endeksler ele alınacaktır.

¹⁸⁴ Caterina Ruggeri Laderchi, Ruhi Saith, Frances Stewart, “Does It Matter That We Do Not Agree on the Definition of Poverty? A Comparison of Four Approaches,” *Oxford Development Studies*, vol. 31, no. 3 (2003), pp. 243–74.

¹⁸⁵ Temiz, “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri,” pp. 61–100.

¹⁸⁶ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

2.5.1. Yoksulluk Sınırının Belirlenmesi

Yoksulluğun çok yönlü bir olgu olması nedeni ile tanımlanması ve ölçülmesinde çeşitli yaklaşımların kullanılmasına sebep olmuştur. Bu yaklaşımlardan geleneksel yaklaşıma göre, kişilerin refah düzeyi, elde edilen maddi kaynaklara göre belirlendiğini savunmaktadır. Bununla birlikte, maddi yaşam standartları bireylerin gelirleri veya yapmış oldukları harcamalar ile ölçülmektedir. Buna bağlı olarak, yoksulluk sınırı olarak ifade edilen belirli bir sınırın altında gelire sahip olanlar veya harcama yapanlar yoksul olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁷ Yoksulluk sınırının hesaplanmasında, bireyin veya hanehalkının temel ihtiyaçlarını karşılaması için ihtiyaç duyulan minimum bir gelir veya harcama miktarı belirlenir. Belirlenen bu tutarın altında kalan bireyler veya hanehalkı yoksul olarak kabul edilmektedir.¹⁸⁸

Küresel yoksulluk kavramının ortaya çıkmasında ve yoksulluk ile mücadele edilmesi konusunda en önemli uluslararası kurumlardan biri Dünya Bankasıdır. Yoksulluğun ölçülmesi ile ilgili olarak geliştirmiş olduğu 1.90 Dolarlık yoksulluk sınırı küresel yoksulluğun ölçümlerinde kullanılan en popüler kriterlerden biridir.¹⁸⁹ TÜİK'e ise yoksulluk sınırını, bireyin asgari seviyede bir yaşam standardına erişmesi için yapması gereken asgari harcama miktarı şeklinde tanımlamıştır. Bu çerçevede, kişinin beslenme ihtiyacı ile birlikte, ulaşım, sağlık, giyim, haberleşme, giyim, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacı ile gerekli olan mal ve hizmetleri alırken ödemesi gereken para miktarını, diğer bir ifade ile parasal olarak gelir düzeyini kriter olarak kabul etmektedir.¹⁹⁰

Yoksulluk çizgisinin ortalama gelirden bağımsız bir biçimde, her alanda kullanılabilecek kesin bir değer olarak belirlenmesinde üç ana başlık ön plana çıkmaktadır.¹⁹¹

- Bunlardan ilki, asgari gıda harcaması yaklaşımına göre, mutlak yoksulluk çizgisi bireyin günlük asgari kalori ihtiyacının karşılandığı bir gıda sepetinin

¹⁸⁷ Mahmut S. Yardim, "Yoksulluk Sınırı Nasıl Hesaplanır?," *Toplum Hekimliği Bülteni*, vol. 28, no. 2 (209AD), pp. 28–32.

¹⁸⁸ İbrahim Azboy et al., "A Comparison of the Anteromedial and Transtibial Drilling Technique in ACL Reconstruction after a Short-Term Follow-Up," *Archives of Orthopaedic and Trauma Surgery*, vol. 134, no. 7 (2014), pp. 963–969, doi:10.1007/s00402-014-1996-6.

¹⁸⁹ Rabihan Yüksel Arabacı, "Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi," *Sosyal Güvenlik Dergisi*, vol. 9, no. 1 (2019), pp. 123–140, doi:10.32331/sgd.582630.

¹⁹⁰ TÜİK, "TÜİK Yoksulluk Çalışmaları," 2008.

¹⁹¹ Aksan, "Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri," pp. 9–19.

maliyetine göre belirlenmekte ve cinsiyete, yaşa ve yaşanılan yerin şartları dikkate alınarak çeşitli şekillerde hesaplanabilmektedir.

- İkinci yöntem ise, temel gıda gereksinimleri yaklaşımı, buna göre asgari gıda harcaması ile birlikte gıda dışı harcamaları dikkate alınmaktadır.
- Üçüncü yaklaşım da ise, hane halkının temel gıda harcamalarının elde ettikleri bütün gelire olan oranının bir yoksulluk göstergesi olarak kabul edileceği düşüncesi ve gelirin belirli bir miktarından fazlasını (genelde %40) temel gıda harcamaları için kullanan hane fertlerini yoksul olarak kabul edilmektedir.

Yoksulluğun ölçülmesi, bir geçiş sürecinden geçmektedir fakat hem Türkiye’de hem de Dünyada halen “gelir yoksulluğu” kavramı kapsamında tanımlandığı görülmektedir. Dünya Bankasının geliştirmiş olduğu ve “Binyıl Kalkınma Hedefleri” arasında da olan “günlük olarak elde edilen ortalama geliri, satın alma gücü paritesine göre 1 ABD dolarının altında kalan nüfusun oranı” göstergesi hem ulusal hem de uluslararası seviyede gelir yoksulluğunu ölçmek amacı ile sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çerçevede gelir yoksulluğu tanımından yola çıkılarak yapılan tahminlere göre, dünya nüfusunun neredeyse beşte biri günlük olarak 1 Dolardan düşük bir gelir elde ederken, yarısına yakını ise günlük 2 Dolardan daha düşük bir gelir elde etmektedir.¹⁹²

2.5.2. Yoksulluğun Ölçülmesinde Kullanılan Endeksler

Yoksulluk konusuna olan ilgi 1970’li yılların ilk dönemlerinde başlamış olmasına rağmen, yoksulluğu ölçme yöntemleri 1990’lı yıllardan sonra birçok araştırmacının merak duyduğu ve araştırdığı bir konu haline gelmiştir. Bu zaman aralığında pek çok farklı ölçme yöntemi ve endeks geliştirilmesinin yanı sıra bu endeksleri karşılaştıran, değerlendiren ve ölçüm sorunları ile ilgili detaylı olarak incelemelerin yapıldığı çalışmalara daha fazla rastlanılmıştır. Yoksulluğun ölçülmesinde, yoksulluk çizgisinin ortaya koyulmasından sonraki aşama en uygun endeksin seçilmesidir.¹⁹³ Aşağıda yoksulluğun ölçülmesi ile ilgili olarak yaygın olarak kullanılan Kafa Sayısı Endeksi, Sen Endeksi, Foster, Greer ve Thorbecke (FGT)

¹⁹² Asuman Atalay, “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme,” *Sosyoekonomi*, vol. 2, no. 2 (2005), pp. 156–176, doi:10.17233/se.08205.

¹⁹³ Fikret Şenses, *Küresleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

Yoksulluk Endeksi, Yoksulluk Açığı Endeksi, Watts Endeksi ve Gini katsayısı gibi endeksler ele alınacaktır.

2.5.2.1. Kafa sayısı endeksi

Yoksulluğun ölçümünde, basit, sade ve kolay hesaplanması nedeniyle yaygın olarak kullanılan yöntem yoksulluk çizgisi altında kalan kişilerin toplam nüfusa olan oranı ile gösterilen Kafa Sayısı Endeksidir.¹⁹⁴ Kafa Sayısı Endeksi formülü aşağıdaki gösterildiği gibidir.

$$H=Q/N$$

H: Kafa sayısı endeksi

Q: Yoksulluk sınırı altındaki nüfus

N: Toplam nüfus

Bu endeks, yoksulluğun ölçümünde genel olarak bilgi verirken, yoksulluğun seviyesi ve dağılımı ile ilgili bilgileri vermemektedir. Diğer yandan, yoksulluk sınırı altında kalan bireyin ve hanehalkının gelirlerindeki düşmelere ve gelir transferine karşı da tepkisizdir. Buna karşın bu Endeksten yoksulluk sınırı altında kalan birey ve hanehalkı oranlarında yaşanan değişimlerin takip edilmesinin birlikte yoksulluk oranını düşürmek amacı ile hayatta geçirilen politikaların etkisinin tespitinde faydalanılmaktadır.¹⁹⁵

2.5.2.2. Sen endeksi

1976 yılında Amartya Sen tarafından geliştirilen Sen Endeksi, yoksulluğun seviyesini, yoksulların miktarını ve yoksul kişi veya gruplar arasındaki gelir dağılımını birleştiren bir endekstir. Diğer bir ifade ile Sen Endeksi, Gini katsayısını, yoksulluk açığı oranını ve Kafa Sayısı Endekslerinin birleşiminde meydana gelmekte ve yoksulluğun boyutunu, yoksullar arasındaki gelir dağılımı ve yoksulluk açığı oranı arasındaki farklılıkları dikkate almaktadır.¹⁹⁶ Sen Endeksi formülü şu şekildedir:

$$S = HI + H (1 - I)Gp$$

¹⁹⁴ Rabihan Yüksel Arabacı, *Yoksulluk, Kavram, Ölçüm, Mücadele*.

¹⁹⁵ Mustafa Aykaç, Özcan Dağdemir, Naci Gündoğan, *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, ed. by Naci Gündoğan, Verda Canbey Özgüler, 1st ed., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF yayınları, 2020.

¹⁹⁶ Kemal Çelik, İstiklal Yaşar Vural, Güner Tuncer, “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döne İlişkin Bir Değerlendirme,” *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 5 (2017), pp. 41–79.

S= Sen endeksi,

H= Kafa sayısı endeksi yoksulluk oranı,

I= Yoksulluk açığı endeksini yoksulluk oranı,

Gp= Gini katsayısını tanımlamaktadır

Buna göre, S, 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. S=0 olması durumunda bütün hanehalklarının yoksulluk sınır olarak kabul edilen yoksulluk çizgisinden daha fazla bir gelire sahip olduğu, S=1 olması durumunda ise bütün hanehalklarının gelirinin sıfır olduğu kabul edilmektedir. Bütün yoksullar aynı gelire sahip olduğu zaman Gini katsayısı sıfıra yaklaşacağından; Sen Endeksi yoksulluk açığı endeksine eşit duruma gelmektedir. Yoksulların mevcut gelirleri arasında büyük bir fark olduğu zaman ise Gini katsayısı 1'e yaklaşacağından; Sen Endeksi, kafa sayısı yoksulluk endeksine eşit hale gelmektedir.¹⁹⁷

2.5.2.3. Foster, Greer ve Thorbecke (FGT) yoksulluk endeksi

1981 yılında Foster, Greer ve Thorbecke (FGT) Endeksi, bir kişinin yoksulluğunun ölçülmesinin sadece gelire ve yoksulluk sınırına bağlı olması gerekliliğine dayanmaktadır. Bu endeks, yoksullar arasındaki çeşitli alt grupların yoksulluk boyutlarını göstermektedir. Bununla birlikte, yoksullar farklı ırk, bölgesel veya sosyo-ekonomik gruplara bölünmekte bu kişilerin yoksulluk oranları ayrı ayrı olarak hesaplanmaktadır. Endeks hesaplanmasında, yoksulluk sınırından olan uzaklığa göre ağırlık kullanılmasından dolayı, yoksulluğun derinliği de dikkate alınmaktadır. Toplam yoksulluk oranının bulunmasında ise toplumdaki alt grupların yoksulluk seviyesinin ağırlıklı ortalaması ile elde edilmektedir.¹⁹⁸

Bu endeksin hesaplanması şu şekildedir: Parametre (α) 0'dan 1'e ve 2'ye değiştirilerek ilk olarak yoksul sayısı, daha sonra yoksulluğun yoğunluğu ve son olarak yoksulluğun şiddetiyle ilgili ölçümler yapılabilmektedir.¹⁹⁹

$$P\alpha = 1/n \sum (1-y_i / y_x)^\alpha$$

P α : Foster, Greer ve Thorbecke indeksini,

Y_i: Yoksulluk sınırı altında gelire sahip olan

¹⁹⁷ Anthony F. Shorrocks, "Revisiting the Sen Poverty Index," *Econometrica*, vol. 63, no. 5 (1995), p. 1225, doi:10.2307/2171728.

¹⁹⁸ Süleyman Emre Özcan, "Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme," *Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. Nisan, no. 48 (2016), pp. 294–313.

¹⁹⁹ Aykaç, Dağdemir, Gündoğan, *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*.

i: bireyin/hanenin gelirini,

n: Toplam nüfusu veya hanelerin toplam sayısını göstermektedir.

FTG Endeksi, yoksulluğun ölçülmesine iki önemli katkısı olmuştur. Bu katkılardan ilki yoksulluğu çeşitli alt gruplara ayırabilme yönü ile ilgilidir. Buna bağlı olarak bu endeks vasıtası ile yoksul kişiler net çizgilerle birbirilerinden ayrılmış farklı sosyo-ekonomik ve bölgesel gruplar şeklinde bölünebilmekte ve bunlar ile ilgili yoksulluk oranları ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Bu çerçevede, alt gruplar ile ilgili olan endeksler bu alt grupların nüfus payları ile orantılı bir şekilde toplandığında toplam yoksulluk oranına ulaşılabilir. Diğer önemli katkısı ise, yoksul grupların sahip oldukları gelirden yaşanan bir artış diğer gruplardaki gelir artışına göre daha fazla yarar sağlayacağı düşüncesi ile yoksulluğa karşı tepkinin seviyesine bağlı olarak artan bir yoksulluk tepkisi katsayısı içermesinden dolayı ve bölüşüm ile ilgili sorunlara karşı duyarlı olmasıdır.²⁰⁰

2.5.2.4. Yoksulluk açığı endeksi

Yoksulluk Açığı Endeksi derinliği olarak ifade edilmektedir. Bu endeks yoksul kişilerin yoksulluk sınırının üstüne çıkabilmeleri için gerekli olan ortalama harcama ya da gelir düzeyini göstermektedir.²⁰¹ Yoksulluk Açığı Endeksinin matematiksel hali şu şekildedir.

$$PG=H.I$$

PG: yoksulluk açığı endeksini,

H: kafa sayısı endeksini

I: gelir açığı oranını göstermesi koşuluyla

Yoksulluk Açığı Endeksi, Kafa Sayısı Endeksine karşı yapılan eleştirilerden hareketle geliştirilmiştir. Bu endeks yoksulluğun derinliğini ölçmeyi ve yoksulluk seviyesinin, yoksulluk çizgisine olan hassasiyetini azaltabilmeyi amaçlamaktadır. Yoksulluk açığı oranı, yoksul olan hane halklarının gelirlerinin ya da tüketimlerinin yoksulluk sınırına olan uzaklıklarının ortalamasının, yoksulluk sınırına oranını gösterir.²⁰²

²⁰⁰ Fikret Şenses, *Küresleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*.

²⁰¹ Çelik, Vural, Tuncer, “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döneme İlişkin Bir Değerlendirme,” pp. 41–79.

²⁰² Özcan, “Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme,” pp. 294–313.

2.5.2.5. Watts endeksi

Sen Endeksine benzer olan Watts Endeksi, bireysel gelir veya harcama ile yoksulluk sınırının altında kalan nüfus ile ilgili verileri kullanır. Bu endeks politika geliştiriciler tarafından seyrek olarak kullanılmaktadır. Watts Teorisi, yoksulluğun azaltılması amacı ile yoksul kişilere aktarılan 1 birimlik maddi destek zenginlere aktarılan 1 birimden daha fazla katkı sağladığını savunmaktadır. Watts Endeksinin formülü şu şekildedir:²⁰³

$$W = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^q \left[\ln(z) - \ln(y_i) \right]$$

W: Watts Endeksi

N: Nüfus

z: Yoksulluk Sınırı

q: Yoksulluk sınırı altında geliri olan birey sayısı

yi: Yoksul bireylerin geliri

Bu endeks yoksulluğun ölçümünde odak, monotonluk, transfer ve ayrıştırma bilirlilik gibi 4 asıl aksiyona uyumluluk gösterir.

Watts Endeksi, gelir transferine karşı duyarlıdır. Buna göre, yoksulların gelirlerinde yaşanacak olan bir azalmada endeksin değeri artarken, buna karşın nispetten daha varlıklı (yoksul) olanlardan yoksullara (varlıklılara) yönelik bir gelir transferi olduğunda endeksin değeri düşmektedir (artmaktadır). Bununla birlikte, yoksullar arasındaki gelir dağılımına karşı duyarlı olan Watts Endeksi, yoksulluk çizgisinden daha uzakta olan kişilerin durumlarında yaşanan değişiklikleri de göstermektedir.²⁰⁴

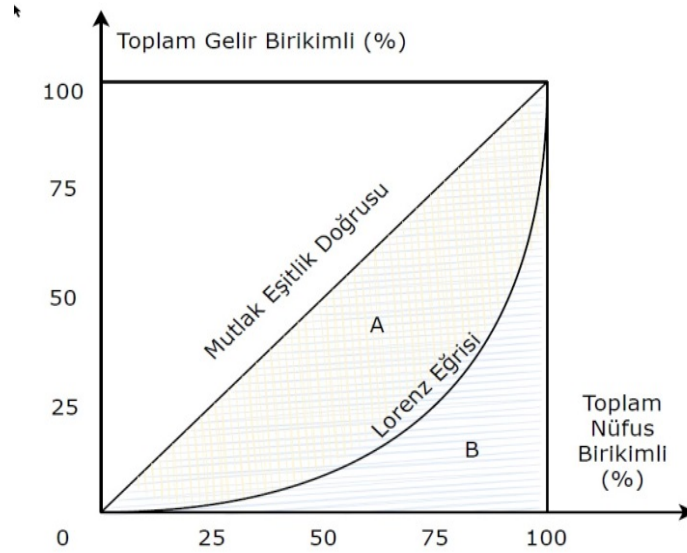
2.5.2.6. Gini katsayısı

Lorenz eğrisinden türetilen Gini katsayısı, eşitsizliği tek bir değerle göstererek karşılaştırmalar ve kullanımlar bağlamında kolaylık sağlamaktadır. Gini katsayısı aşağıda gösterilen Lorenz diyagramında mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan üçgenin alanına olan oranı olarak gösterilmektedir. Şekilde A alanının, A ve B alanlarının toplamına olan oranı ile Gini katsayısı elde edilmektedir. Gini katsayısı formülü: $G = A/(A+B)$ şeklinde gösterilmektedir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer

²⁰³ Seda Şengül, *Türkiye’de Yoksulluk Profili Ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi*, Ankara, 2004.

²⁰⁴ Rabihan Yüksel Arabacı, *Yoksulluk, Kavram, Ölçüm, Mücadele*.

alır ve elde edilen katsayısının 0'a yaklaşması gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaldığını, 1'e yaklaşması ise arttığı anlamına gelmektedir.²⁰⁵

Şekil 1. Lorenz diyagramı²⁰⁶

Kaynak: Max Otto Lorenz tarafından geliştirilen diyagramdan esinlenerek yazar tarafından çizilmiştir

Gini katsayısı, herhangi bir yoksul hane halkından başka bir yoksul olan hane halkına yapılan gelir transferini dikkate almaktadır. Gerekli miktarda beslenmeyen ve bu nedenle yoksulluk sınırının altında kalan bir kişiden, daha iyi şartlarda yaşayan diğer bir yoksul kişiye gelir transferi yapıldığında endeksin değeri yükselmektedir. Bu durumda, gelir transferi yapılan hane halkı bir önceki maddi durumuna göre refah düzeyi yükselmekte ve zenginleşmektedir. Gini endeksi, bu şekilde yapılan gelir aktarımları yoksullar arasındaki yoksulluğun şiddetini ve eşitsizliğini daha da artırmaktadır.²⁰⁷

Herhangi bir ülkede gelir eşitsizliğinin olması, gelirin o ülkede adil ve eşit bir şekilde paylaştırılmadığının önemli kanıtlarından biridir. Gelir eşitsizliğinin olması kaynakları pay eden insanlar arasında huzursuzluğa sebep olabilmekte ve toplumun genel dengesini ve huzurunu bozabilmektedir. Ekonomik büyümenin gerçekleştirilmesi ve buna bağlı olarak elde edilen gelirin eşit bir şekilde dağıtılması önemlidir. Eşit

²⁰⁵ Rabihaan Yüksel Arabacı, "Temel Sosyal Politika Sorunları/Gelir Dağılımı ve Yoksulluk," *Sosyal Politika*, ed. by Aysen Tokol, Yusuf Alper, Bursa: Dora, 2019, p. 178.

²⁰⁶ WİKİPEDİA, "Lorenz Eğrisi," 2022, https://tr.wikipedia.org/wiki/Lorenz_eğrisi.

²⁰⁷ Seda Şengül, *Türkiye'de Yoksulluk Profili Ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi*, Ankara, 2004.

dağıtılmayan gelir birçok sonuç doğurabilmektedir. Bunlardan en önemlisi yoksulluktur.²⁰⁸

2.6. YOKSULLUĞUN SONUÇLARI

Yoksulluk olgusu, yalnızca elde edilen gelir ve asgari kalori ihtiyacına göre ifade edilmesi, sorunun diğer yönleri olan ahlaki ve sosyal boyutlarından uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Bu sebeple tanımı ve niteliği ne olursa olsun, bireyin kaliteli hayat sürmesine katkı sağlayacak imkânlardan yoksun olması, yoksulluk ile ilgili yapılan tanımlarda hassasiyet gösterilmesi gereken bir noktadır. Asgari gelir ve gıdaya dayandırılan yoksulluk anlayışı, yoksulluğun bireyin sağlıklı bir yaşama sahip olmasını zorlaştırmak ile birlikte, sosyal ve siyasal hayata entegre olmasını da engellediği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çerçevede yoksul insanlar, asgari olarak ihtiyaçlarının bedelini karşılayamadığında, yeteneklerini gerçekleştirmesini sağlayacak araç ve gereçlere sahip olma imkânlarının sınırlı olması gibi nedenlerden dolayı sosyo-ekonomik anlamda diğer insanlardan ayrılmaları, dışlanmaları söz konusu olabilmektedir.²⁰⁹

Fiziksel ihtiyaçlarını yeterli bir şekilde karşılanamaması, yoksulluğun ortaya çıkarmış olduğu güçsüzlük duygusu, toplumsal ayrışma ve marjinalleşmeye itilmenin giderek artması ve sesini duyuramama gibi durumlar iki önemli neticeyi ortaya çıkarmaktadır.²¹⁰ Birincisi, yoksul insanların gelirlerinde azalma ihtimali olma riski, toplumdaki refah düzeyi nispeten daha yüksek olan kişilere göre daha fazladır. Bu kişiler böyle risklere karşı aşırı duyarlıdırlar. Bu sebeple yoksullar, ya riskten uzaklaşarak yoksulluklarının devam etme eğilimindedirler ya da tüketim açısından yıkıcı sonuçları olan riskleri kabullenme gibi bir seçim yapmak zorunda kalmaktadırlar. İkincisi ise, yoksul insanlar, yaşadıkları marjinalleşme ve güçsüzlükten ötürü sorunlarını

²⁰⁸ Berna Balcı İzgi, Ebubekir Alyu, “Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi,” *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, vol. 17, no. 3 (2018), pp. 987–996, doi:10.21547/jss.415037.

²⁰⁹ DPT, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.”

²¹⁰ Ravi Kanbur, Lyn Squire, “The Evolution of Thinking about Poverty: Exploring the Interactions,” *Cornell University, Department of Applied Economics and Management*, no. September (1999), pp. 1–33, https://unstats.un.org/unsd/methods/poverty/evolution_of_thinking_about_poverty Kanbur Sept 1999.pdf.

aktarabilecekleri siyasi bir güçleri yoktur. Bu durumun doğal sonucu ise, toplumdaki bazı grupların giderek dışlanması ve eşitsizliğin daha fazla yaygınlaşmasıdır.²¹¹

Yoksulluğun sonuçlarından olan sosyal dışlanma ve yoksunluk, toplumda yalnızca neticeleri bakımından (gelir dağılımı bakımından) değil, dahası yoksullara açık olan siyasal, ekonomik ve toplumsal fırsatlar bağlamında da eşitsizliğin olması ve bahsi geçen eşitsizliklerin kendi kendilerini devam ettirecek biçimde çoğalmasını da beraberinde getirmektedir. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerdekine benzer olarak piyasaların işleyişinden kaynaklı piyasa başarısızlıkları ve sorunların varlığı, güç, servet ve gelir dağılımındaki eşitsiz durum yatırım imkânlarını da etkilemektedir.²¹² Daha çok bu ülkelerde karşılaşılan, sigorta, kredi, beşerî sermaye ve toprak alanındaki yaşanan piyasa başarısızlıkları, yoksul insanlara açık olan yatırım imkânlarının önünü kesmektedir. Bununla birlikte, yüksek seviyelerdeki politik ve ekonomik eşitsizlik dizgesel olarak daha etkili ve güçlü olan kişi ya da toplulukların yararına işleyen sosyal düzenlemelerle ekonomik kurumların ortaya çıkması söz konusu olacaktır. Bu nedenle hem piyasanın işleyişi hem de kalkınmanın gerçekleşmesi için bu eşitsizliklerin kaldırılması gerekmektedir.²¹³

Yoksulluk, çocukların hem biyolojik olarak hem de yeteneklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Yoksul aileler, çocuklarının yaşama, duygusal, zihinsel ve bedensel gelişimleri doğrultusunda ihtiyaçlarını karşılayamamalarının yanı sıra onların sömürülmesine, ayrımcılığa, şiddet ve istismara maruz kalmalarına da neden olmaktadır. Çocukların duygusal ve fiziksel gelişimlerini sağlama imkanından yoksun olan aileler, çocuk yoksulluğunun sonuçlarını yeni kuşaklara aktarabilmektedir. Çocuklar her toplumun geleceğidir. Bundan dolayı, bütün toplumlar iyi yetiştirilmiş bireylerin olduğu bir gelecek yaratmak isterler. Bunun aksinin olması durumunda toplumsal gelişim olumsuz olarak etkilenmektedir. Bu nedenle çocuklar için en önemli risklerin başında yoksulluk gelmektedir.²¹⁴

²¹¹ Dünya Bankası, “World Development Report 2006: Equity and Development, The World Bank and the Oxford University Press,” 2005.

²¹² DPT., “Türkiye’de Yoksulluk ve Eşitsizlikteki Değişimler (2003-2006).”

²¹³ DPT, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.”

²¹⁴ Dilek Konuk Şener, Ayşe Ferda Ocakçı, “Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri,” *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, vol. 13, no. 1 (2014), pp. 59–68.

3. GÖÇ VE YOKSULLUK ARASINDAKİ İLİŞKİ

Göç ve yoksulluk kavramları arasındaki ilişkiye bakıldığında çok karmaşık bir yapının olduğu görülmektedir. Göç, pek çok sosyal bilimcinin hem fikir olduğu gibi birçok nedeni olan ve bu nedenlerin mekâna ve zamana göre farklı sonuçlar meydana getiren tanımlanması zor olan karmaşık bir terimdir. Göç ve yoksulluk kavramları birbirinden ayrı olarak ele alındığında bile büyük bir sosyal sorun olmalarının yanı sıra, bu iki kavram arasında bir etkileşim söz konusudur.²¹⁵

Kapitalizmin hâkim olduğu günümüz dünyasında göç ve yoksulluk birbirini tetikleyen iki güncel konudur. Küreselleşme, dünyada hem yoksulluğa hem de göçe neden olurken, göç de yoksulluğa sebep olmaktadır. Yoksulluk nedeni ile kendi ülkelerinden göç eden göçmenler bu sefer göç ettikleri ülkelerde yoksulluğun bir türü olan yoksunluğa düşmektedirler. Bu kapsamda göçmenler yeni yerleşim yerlerinde, marjinalleşme, sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, gettolaşma, şiddet vb. pek çok haksızlıkla karşı karşıya kalmaktadırlar.²¹⁶

İnsanlar, genel olarak yaşadıkları yerlerdeki imkânları yetersiz olarak gördükleri için göç etmektedirler. Türkiye’deki göç hareketleri incelendiğinde göçler, genel olarak imkânların kısıtlı olduğu kırsal bölgelerden imkânların nispetten daha iyi olduğu kentsel bölgelere doğru gerçekleştiği görülmektedir. Dünya genelinde de özellikle Sanayi Devrimi’nin ortaya çıkması ile göçlerin yönü bu çizgide olmuştur. Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı göç güzergâhlarını belirleyen ana unsurlardan biridir. Bu nedenle göçler, genelde ekonomik ve sosyal imkânların yetersiz olduğu ülkelere sanayi ve hizmet sektörünün geliştiği, iş imkânlarının fazla olduğu ve sosyal yoksunlukların daha az olduğu gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir.²¹⁷

Göç ve yoksulluk birbirlerini besleyen, doğuran ve kronik sorunların ortaya çıkmasına sebep olan toplumsal olgulardır. Yoksulluk, Afrika’nın en yoksul ülkelerinden dünyanın en gelişmiş ülkesine kadar hemen hemen her yerde var olan bir durumdur. Geri kalmış ülkelerin kaynaklarının gelişmiş ülkeler tarafından sömürülmesi bu ülkelerin yoksulluktan kurtulmasına engel olmasının yanı sıra var olan yoksulluğun

²¹⁵ Sema Buz, “Yoksulluk ve Göç, Yoksulluk Sempozyumu,” *Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, İstanbul, 2003, pp. 150–161.

²¹⁶ Akasya Kansu Karadağ, “Göç, Yoksulluk ve İnsan Hakları,” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, vol. 9, no. 2 (2018), pp. 485–98, doi:10.21492/inuhfd.477182.

²¹⁷ Sedat Polat, Mehtap Erdoğan, “Neoliberal Politikalar Bağlamında Göçün Ve Yoksulluğun Meydana Getirdiği Güvencesizlik,” *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, vol. 9, no. 24 (2020), pp. 205–223, doi:10.31199/hakisderg.750977.

daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, yoksulluğa düşen bu ülkelerde dengeli bir gelir dağılımının olmamasından dolayı milyonlarca insan mutlak yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Bu nedenle, umutsuz ve yoksul olan bu insanlar zengin ekonomilere sahip gelişmiş ülkelere doğru kitlesel olarak göç etmektedirler.²¹⁸

Dünya Bankası, düşük gelirli ülkelere doğru yüksek gelirli ülkelere doğru gerçekleşen ekonomik nedenli göçlerin temel sebebinin ülkeler arasındaki büyük ücret farklılıklarının olduğunu belirtmiştir. Göçmenler taşındıkları ülkelerde ücretlerini katlayarak hem kendilerini hem de yakınlarını yoksulluktan kurtarmaktadırlar. Göçmenler göç ettikleri ülkede pek çok sektörde çalışmakta, örneğin, ABD'deki Silikon Vadisinden Orta Doğu'daki gökdelen inşaatlarına kadar birçok kritik projelerde rol almakta ve hedef ülkeye katkı sağlamaktadırlar.²¹⁹

Dünyanın pek çok bölgesinde yaşanan iç göç veya dış göçler daha çok eşitsizlik ve yoksulluktan kaynaklı olarak ortaya çıkmanın yanı sıra bu göçlerin varış noktalarında yeni yoksulluklar ve eşitsizliklerde ortaya çıkabilmektedir. Dünyanın göç veren bölgeleri ya da ülkelere bakıldığında, yoksulluğun ve eşitsizliklerin en fazla olduğu Brandt Hattı'nın güneyinde bulunan çeşitli toplumsal yapılara sahip güney ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır. Yoksulluğun ve eşitsizliklerin ana nedenlerinin başında, bu ülkelerde var olan ekonomik ve sosyal yapıların Brandt Hattı'nın kuzeyindeki endüstrileşmiş gelişmiş ülkelere göre geri kalmasına rağmen, neo-liberal politikaların hâkim olduğu yenisünya düzeninde gelişmiş ülkelerle rekabet etmek zorunda olmaları gelmektedir. Bu kapsamda, başta Sahra-altı Afrika ülkeleri olmak üzere bütün Afrika, Güney Asya, Güney ve Orta Amerika'daki geri kalmış ülkeler, yoksulluk ve eşitsizliklerin en çok görüldüğü bu ülkelerdir.²²⁰

Göç etme eğilimi toplumdan topluma göre önemli farklılıklar göstermektedir. Göç ve yoksulluk arasındaki ilişkide önemli olan ve dikkate alınması gereken unsurlardan biri de yapısal uyum politikaları çerçevesinde kimi zaman yaşanan ekonomik krizler nedeni ile kentlerin kırsal bölgelerde yaşayan insanlar için çekiciliğini

²¹⁸ ibid.

²¹⁹ *Moving for Prosperity: Global Migration and Labor Markets*, Moving for Prosperity: Global Migration and Labor Markets, Washington: Washington, DC: World Bank, 2018.

²²⁰ Nevzat Gümüş, "Göç ve Yoksulluk," *Kent ve Bellek*, 2021, http://www.kentvebellek.com/goc-ve-yoksulluk_2.html.

yitirmesi ve kentsel yoksulluk artışını az da olsa azaltmasıdır.²²¹ Bu durum kentlere doğru yaşanacak olası göçleri nispetten azaltmaya katkı sağlamaktadır.

Yoksulluk ve göç arasındaki ilişki ile ilgili olarak bir genelleme yapmak çok kolay değildir. Göç alan ve veren yerlerin sosyo-ekonomik ve demografik yapısı, göçmenlerin kişisel özellikleri, göçün geçici mi sürekli mi olduğu ve göç sonrası çalıştıkları sektörler (ki pek çoğu enformel sektörde çalışmakta) vb. etmenlerin göç alan ve göç veren yerlerdeki yoksulluğu etkilemektedir.²²²

Günümüz dünyasının en önemli sorunlarından biri olan mülteciler ve uluslararası göç dünyada var olan üretim tarzından ayrı olarak ele alınamaz. Hem Türkiye’de hem de Dünya genelindeki göç hareketleri incelendiğinde, bu hareketlerin altında yatan nedenin bölgeler arasındaki var olan eşitsizlik olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak sermaye, mal ve hizmetlerin belli başlı bölgelerde toplandığı diğer bölgelerin ise bu imkânlardan mahrum bırakıldığı görülmektedir.²²³ Nitekim, Türkiye’de üretim ağlarının büyük bir kısmının Marmara bölgesinde yoğunlaşmış olması diğer bölgelerde yaşayan insanların bu bölgeye göç etmesine neden olmaktadır.

Yoksulluk nedeni ile göç edenlerin bir kısmı göç ettikleri yerlerde yoksulluktan kurtularak refah seviyelerini artırırken, diğer bir kısmı ise göç ettikleri yerlerde daha da yoksullaşabilmektedir. Özellikle, kırsal bölgelerden kentlere göç edenlerin büyük bir kısmı kentlerin varoş diye adlandırılan (gecekondu) semtlerinde yaşamaya devam etmektedir. Bu grupta yer alanlar; bazı araştırmacılar tarafından yardıma muhtaç yoksullar, kayıt dışı sektörde kötü çalışma koşulları, yeteneksizle, dışlananlar ve düşük yaşam standartları gibi nedenlerle “altsınıf” olarak isimlendirilmektedirler. Alt sınıf olarak ifade edilen bu gruptaki kişilerin yaşadıkları yerler genelde kentsel alandan dışlanmış yerlerdir. Bu nedenle bu kişiler dışlanma ve her türlü eşitsiz muameleye maruz kalabilmekte ve kentlerde yaşayan diğer gruplarla bütünleşmesi daha zorlaşabilmektedir.²²⁴

Görüldüğü gibi, göç ve yoksulluk birbiriyle karşılıklı etkileşim içinde meydana gelen bir süreçtir ve genellikle iç içedir. Yoksulluktan ötürü gerçekleşen göçler, aynı

²²¹ Fikret Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.

²²² ibid.

²²³ Erdoğan Polat, “Neoliberal Politikalar Bağlamında Göçün ve Yoksulluğun Meydana Getirdiği Güvencesizlik,” pp. 205–223.

²²⁴ Fatime Gül Oktay, “Kadın Göçünün Yoksulluğa Etkisi: Isparta Örneği,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*, vol. 25, no. 2 (2020), pp. 167–183.

zamanda göç edilen bölgelerde de yoksulluğun yaşanması ile birlikte, bu yoksulluğun bir kısır döngü içinde sürdüğü görülmektedir.²²⁵

Göç ve yoksulluk kavramları dünyanın pek çok bölgesinde araştırmalara konu olmuştur. Birçok kurum, kuruluş ve bilim insanı bu terimler ile ilgili çalışmalar yaparak kavramları ayrı ayrı ya da iki kavramı ilişkilendirerek irdemiş ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu çerçevede, ikinci bölümde “göç ve yoksulluk” kavramları ile ilgili Dünyada ve Türkiye’de yapılan çalışmaların bibliyometrik analizi yapılacaktır.

²²⁵ Buz, “Yoksulluk ve Göç, Yoksulluk Sempozyumu,” pp. 150–161.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ VE YOKSULLUK ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Göç ve yoksulluk alanında yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalar, bu bölümde derlenerek verilmiştir. Bölüm kapsamında “göç ve yoksulluk” kavramları ile ilgili olarak, Web of Science, Scopus ve TR Dizin veri tabanları incelenerek ve elde edilen verilerin bibliyometrik analizi yapılmıştır.

1. BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Bibliyometri üzerine yapılan tartışmalar ilk olarak 1950’li yıllarda başlamıştır.²²⁶ Bibliyometri teriminin ortaya çıkış sürecine bakıldığında biblio ve metrics sözcüklerin birleşiminden türediği görülmektedir. Biblio kelimesi kitap anlamına gelen biblion sözcüğünden türemişken, metrics kelimesi ise Grekçe kökenli olan ölçü birimi anlamına gelen metrikos veya metricus sözcüklerinden türemiştir.²²⁷ Bilimsel yayınlar ile ilgili olarak genel temayülleri oluşturan “Bibliyometrik” yöntem ve yayınlar arasındaki ilişkiler bibliyografik verilere dayalı olarak ilk olarak Wyndham Hulme tarafından “istatistiksel bibliyografya” ismi ile kullanılmıştır. Bu kavram, kitapları ya da diğer medya iletişim araçlarını istatistiksel ve matematiksel metotlarla incelemek amacı ile kullanıldı. Bibliyometrik yöntemin bilimsel yayınların analizlerini göstererek bilimdeki gelişim ve değişimi göstermek amacı ile farklı disiplinlerde kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Bu bağlamda, bilimsel olarak yapılan haritalama ve görselleştirme araçlarındaki dönüşümlerle beraber bilimsel çalışmaları haritalandırarak, belgeler, kurumlar, dergiler, anahtar kelimeler yazarlar ve sözcükler arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacı ile bibliyometrik yöntem giderek yaygınlaşmıştır. Bununla birlikte, bibliyometrik yöntem kullanılarak çok sayıda çalışmay detaylı bir şekilde incelenebilirken, bu çalışmalarda ortaya çıkan verilerin grafikleştirilmesi yapılan çalışmayı daha anlaşılır hale getirebilmektedir. Bir başka husus ise, bibliyometrik

²²⁶ Deniz Gülmez, İrem Özteke, Sedat Gümüş, “Overview of Educational Research from Turkey Published in International Journals: A Bibliometric Analysis,” *TED EĞİTİM VE BİLİM*, vol. 46, no. 206 (2020), pp. 213–239, doi:10.15390/EB.2020.9317.

²²⁷ Ebru Korkmaz, Necla Tektas, “Türkiye’de Ekonometri Alanında Yapılmış Tezlerin Bibliyometrik Analizi (2016-2019),” *II. International Conference on Empirical Economics and Social Sciences*, Bandırma, 2020, pp. 581–589.

yöntem herhangi bir alan ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgileri göstererek araştırmacılara alanın kavramsal ve düşünsel yapısı ile ilgili pek çok bilgiler sağlar.²²⁸

Bibliyometri, belirli bir disiplin ile ilgili yapılan yayınların yazarları, kaynakları, atıfları, konuları, yayın yılları veya üretildikleri kurumlar ve ülkeler gibi verilerden yola çıkarak bu disiplini istatistiksel ve matematiksel yöntemlerle analiz etmek olarak ifade edilmektedir. Bibliyometrik analiz ise, literatürde yapılan çalışmalar ile ilgili göstergeleri ölçerek özetlemek için kullanılmaktadır.²²⁹ Diğer bir ifade ile, bibliyometrik analizler herhangi bir alanda yapılan çalışmaların disiplinler arası gelişim sürecini ve bu sürecin nasıl ilerlediğini haritalandırmak amacıyla kullanılmaktadır.²³⁰

Büyük ölçekli bilimsel verileri analiz etmek ve araştırmak için titiz ve popüler bir yöntem olan bibliyometrik analiz, herhangi bir alanın evrimsel nüanslarını keşfetmeye yardımcı olurken, o alanda ortaya çıkan farklı alanlara da yol göstermektedir. Yine, Gephi, Leximancer ve VOSviewer gibi programlar kullanılarak, Scopus ve Web of Science gibi bilimsel veri tabanlarındaki farklı disiplinlerdeki yayınlar incelenmekte ve grafikleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bilim adamları, yayınlanan makalelerin niceliği, dergilerin performansları, kurumların yaptığı yayın sayıları, araştırmalarda ortaya çıkan eğilimler ve mevcut literatürün yapısını keşfetmek gibi çeşitli sebeplerle bibliyometrik analizi kullanırlar.²³¹

Bibliyometrik analizi, yayınların belirli özelliklerine göre analiz edilmesi ve bulguların ortaya çıkarılmasına dayanan bir yöntemdir. Belirli bir alana özgü olarak yapılan çalışmalar veya özel bir dergide yayınlanan araştırmalar, değişik göstergelere göre incelenmekte ve bu göstergelere göre bulguların sunulması sağlanmaktadır. Bu göstergelere bakıldığında, anahtar kelimeler, atıf sayısı, araştırma konusu, yazar sayısı gibi bilgiler içermektedir. Metin madenciliği uygulamalarının daha iyi anlaşılması önemlidir. Bu nedenle, bibliyometrik analiz ile ilgili kapsamlı bir tanım yapmak ve niteliklerini belirlemek gerekir. Bu kapsamda, bibliyometrik analiz, genel olarak belirli bir alan ile ilgili yapılan çalışmalar ile ilgili bulguların okuyucuya sunulması ya da özel

²²⁸ Gülmez, Özteke, Gümüş, "Overview of Educational Research from Turkey Published in International Journals: A Bibliometric Analysis," pp. 213–239.

²²⁹ Özlem Şen, "Bibliyometrik Analiz Yöntemi İle Ağızdan Ağıza İletişim (Wom) Konusunun İncelenmesi," *Social Sciences Studies Journal*, vol. 6, no. 54 (2020), pp. 1–10, doi:10.26449/sssj.1919.

²³⁰ Burcu Tozoğlu, Ömür Uçar, "Turizm ve Liderlik Konulu Makalelerin Bibliyometrik Analizi," *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, vol. 10, no. 1 (2022), pp. 358–379, doi:10.21325/jotags.2022.994.

²³¹ Naveen Donthu et al., "How to Conduct a Bibliometric Analysis: An Overview and Guidelines," *Journal of Business Research*, vol. 133, no. May (2021), pp. 285–296, doi:10.1016/j.jbusres.2021.04.070.

bir konu hakkındaki keşfedilmeyen bir bilginin ortaya çıkarılması için çok geniş kapsamlı amaçlarla yapılan çalışmalardır. Türkiye’ de bibliyometrik alanda yapılan ilk çalışma Özinönü tarafından 1970 yılında yapılmıştır. Özinönü den sonra, 1990’lı yıllara kadar bibliyometrik alanda çok fazla çalışma yapılmamıştır. Daha sonraki yıllarda özellikle teknolojinin gelişmesi ile bilgisayar teknolojisinin yaygınlaşması ve veri analizlerinde kullanılması ile diğer bilim dallarındaki artışa paralel olarak bibliyometrik çalışmaları da artmıştır.²³²

Bu çalışmada göç ve yoksulluk alanında yapılan çalışmaların analizini yapmak amacıyla dünya da en çok tercih edilen veri tabanlarından olan Web of Science, Scopus ve Türkiye’de ise TR Dizin veri tabanları incelenerek “göç ve yoksulluk” kavramlarının yer aldığı yayınlar ile ilgili erişilebilir olan verilerin analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Analizlerin yapılmasında, Microsoft Excel ve WOSviewer v1.6.11 programlarından yararlanılmıştır. Elde edilen verilerden WOSviewer programına uygun olanların ağ ve yoğunluk haritaları oluşturulmuş, uygun olmayan veriler ise Excel programı ile grafikleştirilmiş veya tablolaştırılmıştır.

Veri tabanları incelenirken çok sayıda veriye ulaşılması ve bu verilerin tamamının kullanılmasının güç olması ve çalışmada yer alan haritaların ve grafiklerin daha anlamlı olabilmesi amacıyla filtreleme yapılarak son 10 yılda yapılan çalışmalar dikkate alınmıştır.

Çalışmada elde edilen veriler, anahtar kelimeler, yayın yapan ülkeler, ülkelerin yayın sayıları, yayın yapan yazarlar, en çok yayın yapan yazarlar, yayın yapan üniversiteler, kurumlar ve dergiler, yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşları, yapılan yayınlarda kaynak olarak en fazla kullanılan yayınlar, son 10 yılda yapılan yayın sayısı, yayın türleri ve en çok atıf alan yazarlar açısından analiz edilmiş ve analizler sonucunda şu sorulara yanıt aranmıştır.

- En fazla kullanılan anahtar kelimeler?
- En çok yayın yapan ülkeler hangileri?
- En çok yayın yapan ve en etkili olan yazarlar kimler?
- En fazla yayın yapan en çok etkili olan kurum, kuruluş ve dergiler hangileri?

²³² M. Artsın, “Bir Metin Madenciliği Uygulaması: Vosviewer,” *Eskişehir Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi B - Teorik Bilimler*, vol. 8, no. 2 (2020), pp. 344–354, doi:10.20290/estubtdb.644637.

- Kaynak olarak en fazla kullanılan yayınlar ve bu yayınların yayıncı kuruluşları hangileri?
- Son yıllarda yapılan yayın sayılarındaki değişim nasıl?
- Web of Science ve Scopus veri tabanlarında yapılan yayınlar arasında niceliksel olarak anlamlı bir farklılık varmı?
- TR Dizin veri tabanında yayınlanan göç ve yoksulluk olguları ile ilişkili yayınların verileri?

2. GÖÇ VE YOKSULLUK YAZININA İLİŞKİN BİBLİYOMETRİK ANALİZ

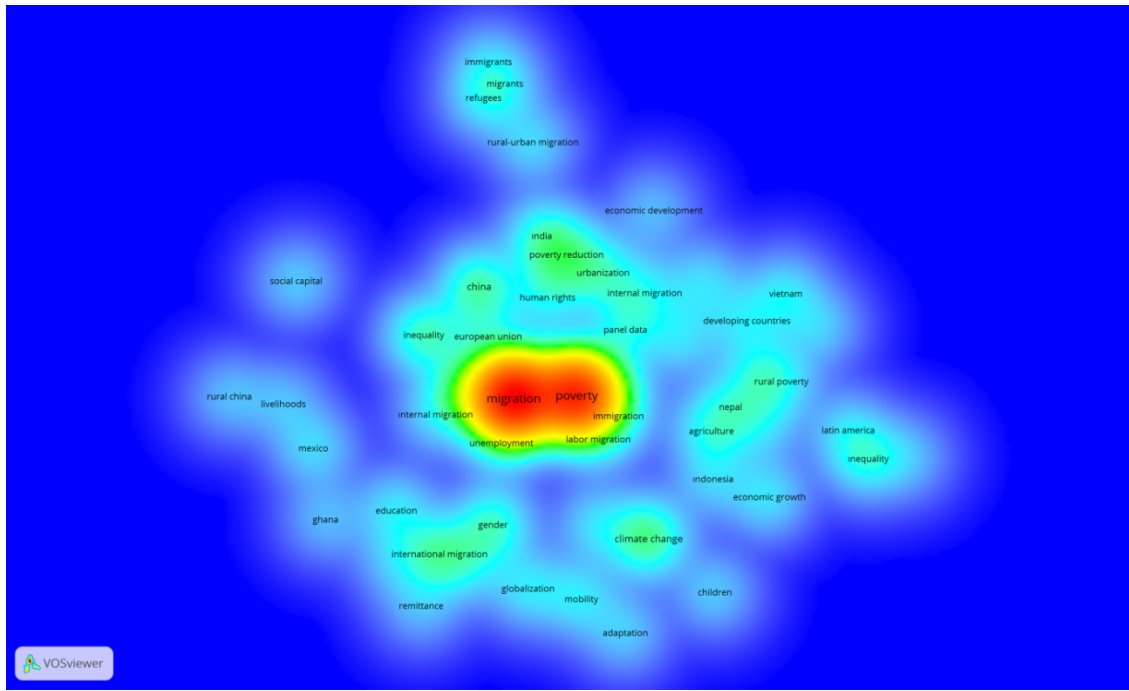
Aşağıda Web of Science, Scopus ve TR Dizin veri tabanlarında elden edilen veriler neticesinde ortaya çıkan bulgular ayrı başlıklar altında ele alınacak ve açıklanacaktır. Göç ve yoksulluk kavramlarına ilişkin verilere ulaşılırken veri tabanlarında başvuru yöntem ve sınırlılıklara ilişkin bilgiler veri tabanlarına ait bölümlerde konu başlıkları altında belirtilmiştir.

2.1. WEB OF SCIENCE VERİ TABANI

Web of Science (WoS ; daha önce Web of Knowledge olarak biliniyordu), akademik dergilerden, konferans tutanaklarından ve çeşitli alanlardaki diğer belgelerden referans ve alıntı verileri sağlayan birden çok veri tabanına (tipik olarak internet aracılığıyla) erişim sağlayan ücretli bir erişim platformudur.²³³ Göç ve yoksulluk ile ilgili olarak yapılan yayınlar ile ilgili olarak Web of Science veri tabanında sosyal bilimler alanında konu ve başlık sınırlandırması yapılarak “migration” ve “Poverty” sözcükleri ile 2012-2021 yılları dikkate alınarak arama yapılmış ve konuyla ilgili olarak 2850 yayının yapıldığı tespit edilmiştir. Ulaşılan bu yayınların analizlerinin anlamlı ve açıklanabilir olması amacı ile ilk 500’ü WOSviewer ve Excel programları kullanılarak haritalandırılmıştır. Bu çerçevede ağ haritaları, yoğunluk haritaları ve grafikler oluşturulmuştur. Aşağıda, Web of Science veri tabanından göç ve yoksulluk olguları ile ilişkili elde edilen bulgular, en fazla kullanılan anahtar kelimeler, en fazla yayın yapan ilk 10 ülke, en fazla yayın yapan ilk 10 kurum ve dergi, yayınlarda en fazla kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşları, kaynak olarak en fazla

²³³ Wikipedia, “Bilim Ağı,” n.d., https://en.wikipedia.org/wiki/Web_of_Science.

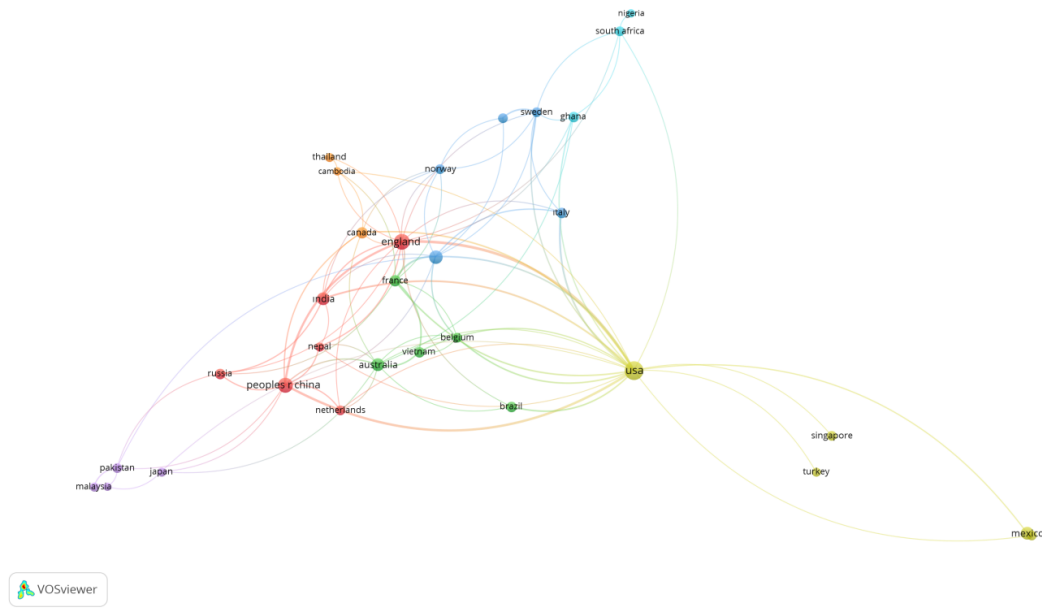
değişikliği), agriculture (tarım), economic growth (ekonomik büyüme), inequality (eşitsizlik), rural poverty (kırsal yoksulluk), adaptation (uyum), mobility (hareketlilik), globalization (küreselleşme), international migration (uluslararası göç), remittance (transfer), education (eğitim), children (çocuklar), livelihoods (geçim kaynakları), social capital (sosyal sermaye), human rights(insan hakları), developing countries (gelişmekte olan ülkeler), migrants (göçmenler), refugees (mülteciler), rural-urban migration (kırdan kente göç), poverty reduction (yoksulluğun azaltılması), economic development (ekonomik gelişme), urbanization (kentleşme), panel data (veri analizi) ve rural poverty (kırsal yoksulluk) kavramları göç ve yoksulluk ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bununla yanında, Vietnam, India (Hindistan), China, Nepal, Rural China (kırsal Çin), Mexico (Meksika), Ghana (Gana), Latin Amerika, Indonesia (Endonezya) gibi bölge veya ülkelerde yine göç ve yoksulluk ile ilişkili olan yerler olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 3. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk haritası

Şekil 3’de göç ve yoksulluk kavramları ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk haritası gösterilmektedir. Haritadaki renkler, kullanılan anahtar kelimelerinin kullanım yoğunluğuna göre değişmektedir. Haritada kırmızı

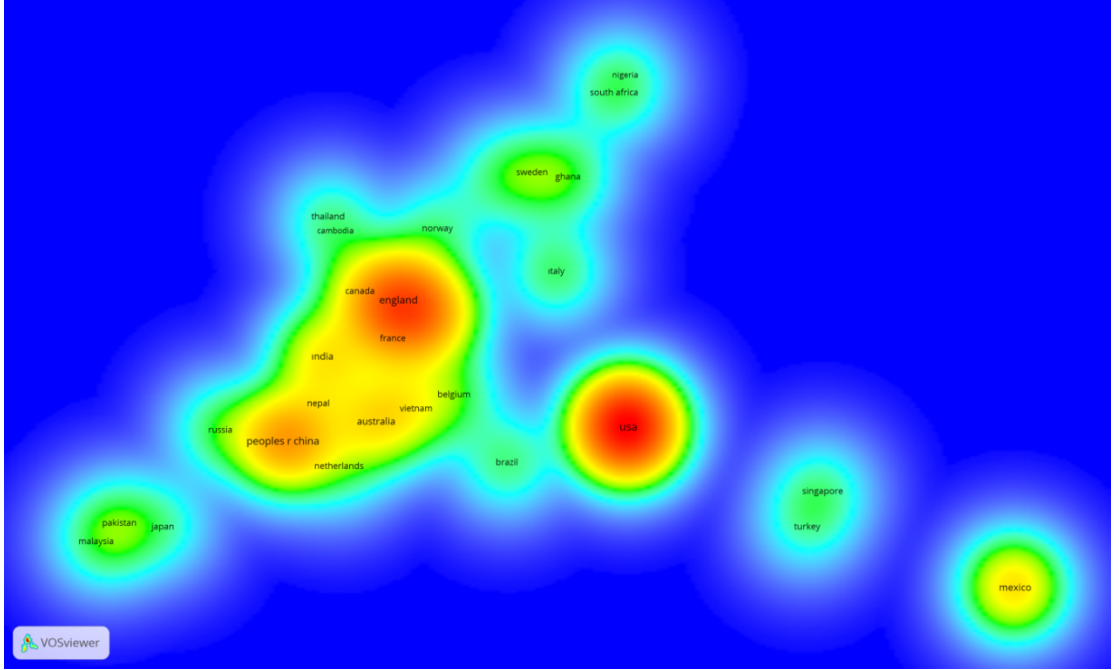
renkte gösterilen kelimeler en çok kullanılan kelimeler olup, kelimelerin kullanım oranı düştükçe renkler sırasıyla yeşile ve açık maviye dönüşmektedir. Yoğunluk haritası incelendiğinde, kırmızı renk ile gösterilen migration (göç) ve poverty (yoksulluk) kelimelerini çevreleyen ve koyu yeşil ile gösterilen, immigration (göçmenlik), labour migration (emek göçü), unemployment (işsizlik) ve internal migration (iç göç) kavramları en fazla kullanılan kavramlar olduğu görülmektedir. Kullanılan kavramların yoğunluğuna bakıldığında göç veya yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olan birçok etkenin haritada yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim işsizlik, tarımsal faaliyetlerin yetersizliği, iklim değişikliği ve insan haklarının ihlali gibi konular hem göçün hem de yoksulluğun nedeni olabilmektedir.

Şekil 4. Göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin ağ haritası

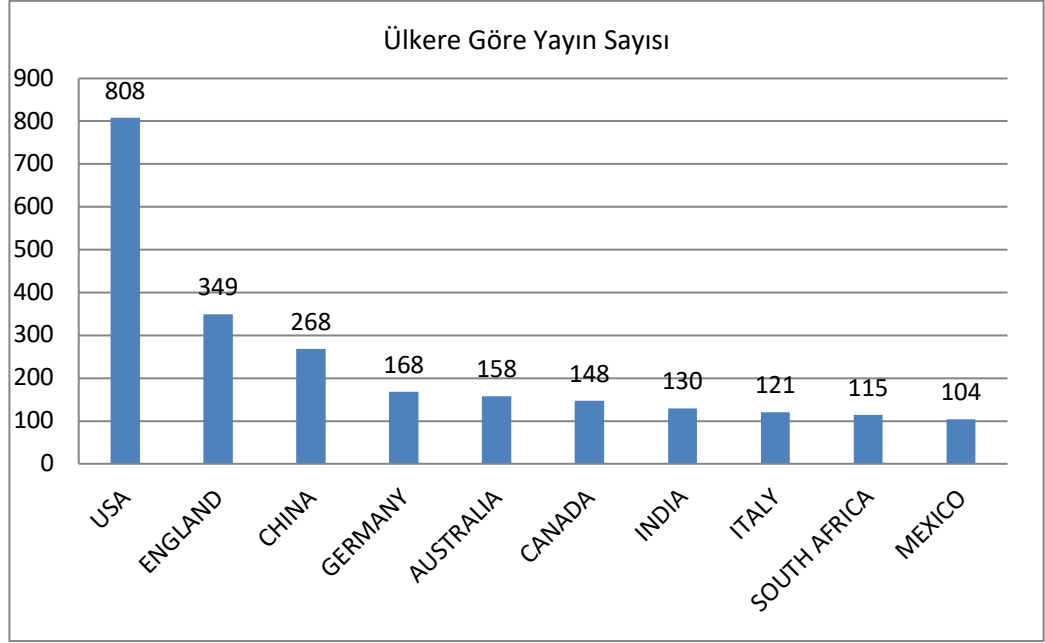
Şekil 4’de göç ve yoksulluk kavramları ile ilişkili olarak yayın yapan ülkelerin ağ haritası gösterilmektedir. Veri tabanına göre, 85 ülkede yayın yapıldığı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak en az 5 yayın yapan ülke sayısı 33’tür. Bu yayınlardan en az bir kere atıf alan yayın sayısı grafiği çizildiğinde, 31 yayının birbirileriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Harita incelendiğinde farklı renklerde 7 kümenin olduğu ve ülkelerin birbirileriyle ilişkili yayınlar yaptıkları görülmektedir. Haritada görüldüğü üzere en fazla bağlantıya sahip ülkenin İngiltere’nin olduğu

görülmektedir. Bu ülke ile en fazla bağlantıya sahip olan ülkeler Hindistan, Nepal, Çin, Hollanda ve Rusya'dır. En fazla bağlantıya sahip olan ikinci ülke ise ABD'dir. Bu ülkede yapılan yayınların en fazla bağlantılı olduğu ülkeler ise Türkiye, Singapur ve Meksika olduğu anlaşılmaktadır.

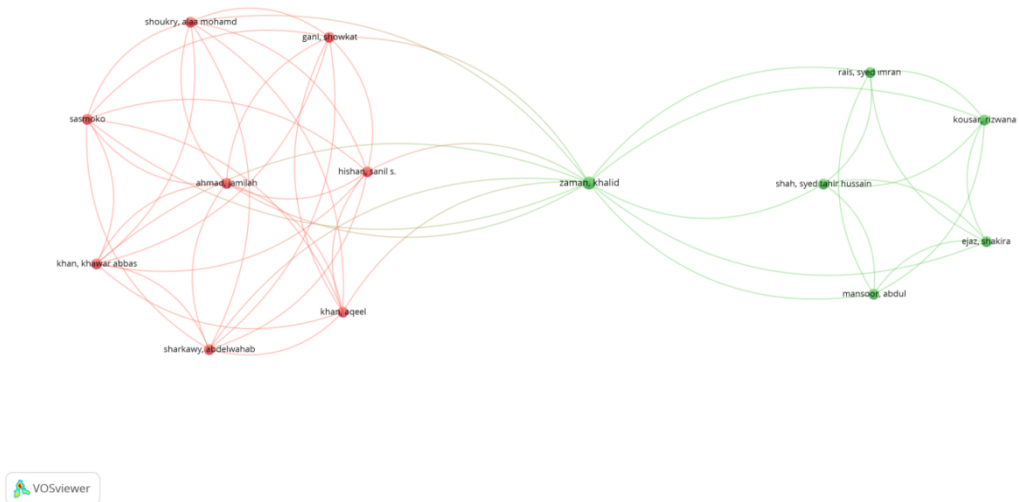
Şekil 5. Göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin yoğunluk haritası

Şekil 5’de göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin yoğunluk haritası gösterilmektedir. Kırmızı renklerle gösterilen ülkelerin konu ile ilgili olarak en çok yayın yapan ülkeler olduğu anlamına gelmektedir. Yoğunluk azaldıkça haritadaki renk kırmızıdan açık maviye dönüşmektedir. Bu bağlamda, harita incelendiğinde, en çok yayın yapan ülkelerin kırmızı kategoride gösterilen ABD ve İngiltere olduğu ve bu ülkelerin diğer ülkeleri beslediği görülmektedir. Fransa, Kanada ve Çin, göç ve yoksulluk ile ilgili fazla yayın yapan ülkeler arasında yer almaktadırlar.

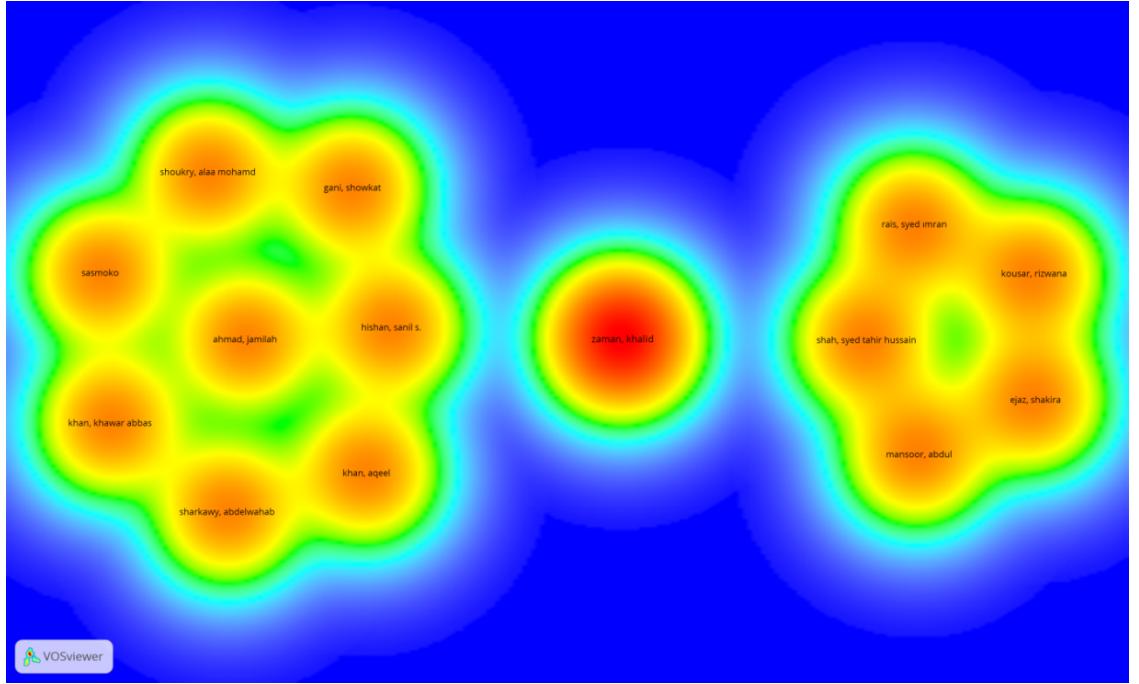
Şekil 6. Göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin yayın sayıları

Şekil 6’da göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili en çok yayın yapan ilk on ülke gösterilmektedir. Buna göre, 808 yayımla ABD ilk sırada yer almaktadır. Sırasıyla, İngiltere 349, Çin 268, Almanya 168, Kanada 148, Hindistan 130, İtalya 121, Güney Afrika 115 ve Meksika 104 yayın yapmıştır. Ekonomik olarak gelişmiş olan ülkelere yapılan yayın sayılarında ilk sıralarda olduğu görülmektedir.

Şekil 7. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan yazarların ağ haritası

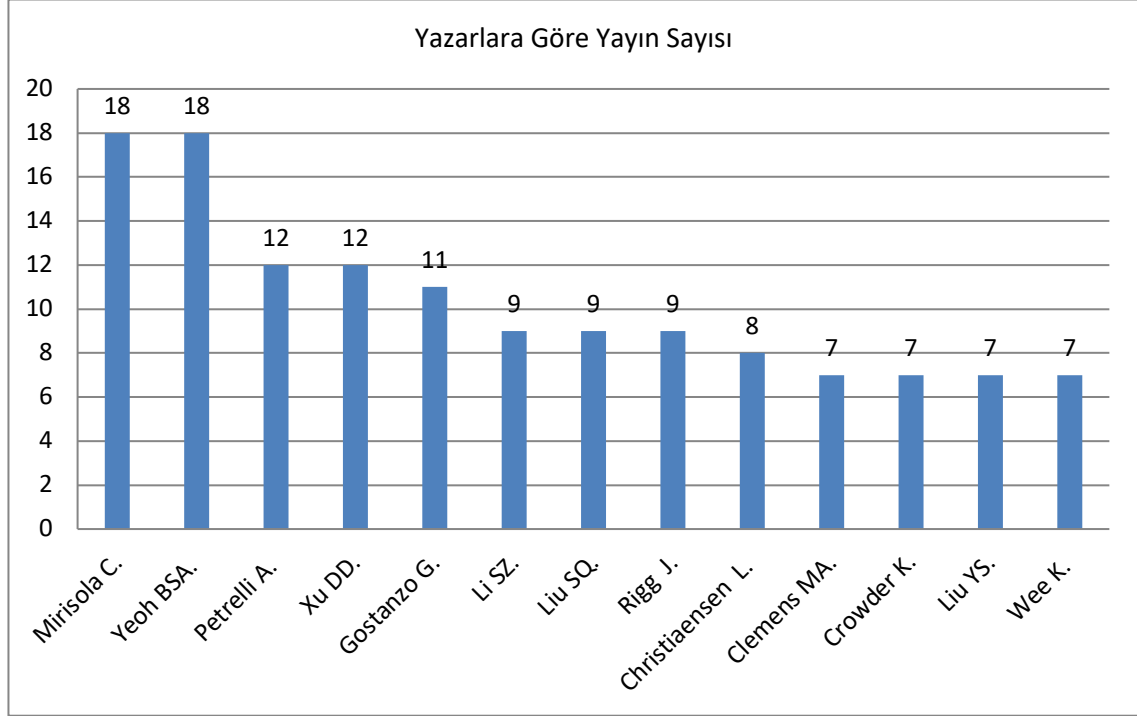
Şekil 7’de göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan yazarların ağ haritası gösterilmektedir. Yapılan incelemede, konu ile ilgili en az bir yayını olan 1112 yazar tespit edilmiştir. Bu yazarlardan en az 5 atıf alan 473 yazardan birbirileriyle bağlantılı yayın yapan 14 yazar tespit edilmiştir. Harita incelendiğinde, iki farklı renkte kümenin oluştuğu görülmektedir. Kırmızı renk ile gösterilen kümede Abdelwhap Sharkawy, Aqeel Khan, Khawer Abbas Khan, Ahmad Jamilah, Sanil. S. Hishan, Sasmoko, Shovkat Gani, Alaa Mohamd Shoukry yazarlar birbirileriyle ilişkili yayınlar yaparken, yeşil renk ile gösterilen kümede ise Abdul Mansoor, Shakira Ejez, Rizwana Kaousar, Syed İmran Reis, Syed Tahir Hüssain Shah ve Khalid Zaman yazarlar benzer yayınlar yaptıkları görülmektedir. Her iki küme ile de bağlantılı yayın yapan yazar ise Khalid Zaman’ dır.

Şekil 8. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan yazarların yoğunluk haritası

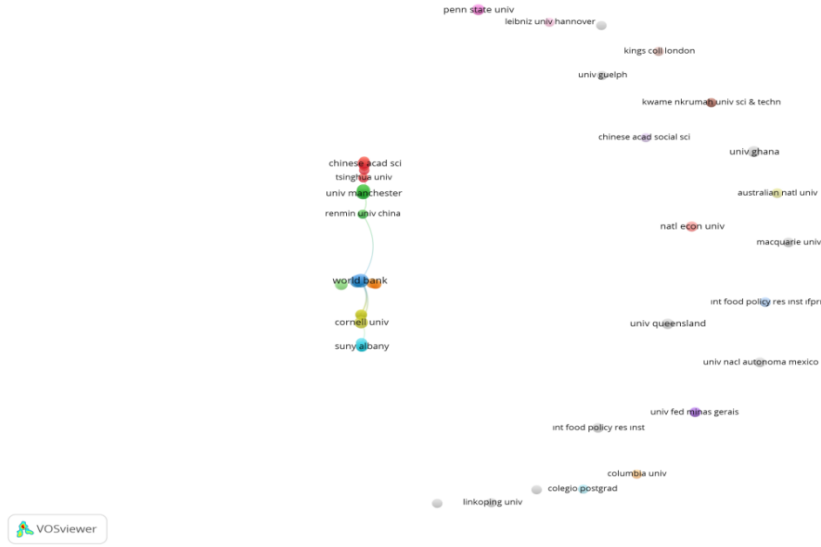
Şekil 8’de göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan yazarların yoğunluk haritası gösterilmektedir. Harita incelendiğinde birbirinden farklı üç kümenin oluştuğu ve en çok yayın yapan yazarın koyu kırmızı renk ile gösterilen Zaman Khalid olduğu görülmektedir. Bu kümelerden ilkinde, Abdelwhap Sharkawy, Aqeel Khan, Khawer Abbas Khan, Ahmad Jamilah, Sanil. S. Hishan, Sasmoko, Shovkat Gani, Alaa Mohamd Shoukry yazarlar birbirilerini besledikleri anlaşılmaktadır. Diğer bir kümede ise, Abdul

Mansoor, Shakira Ejez, Rizwana Kaousar, Syed İmran Reis, Syed Tahir ve Hüssain Shah gibi yazarlar birbirlerini besleyen diğer yazarlardır.

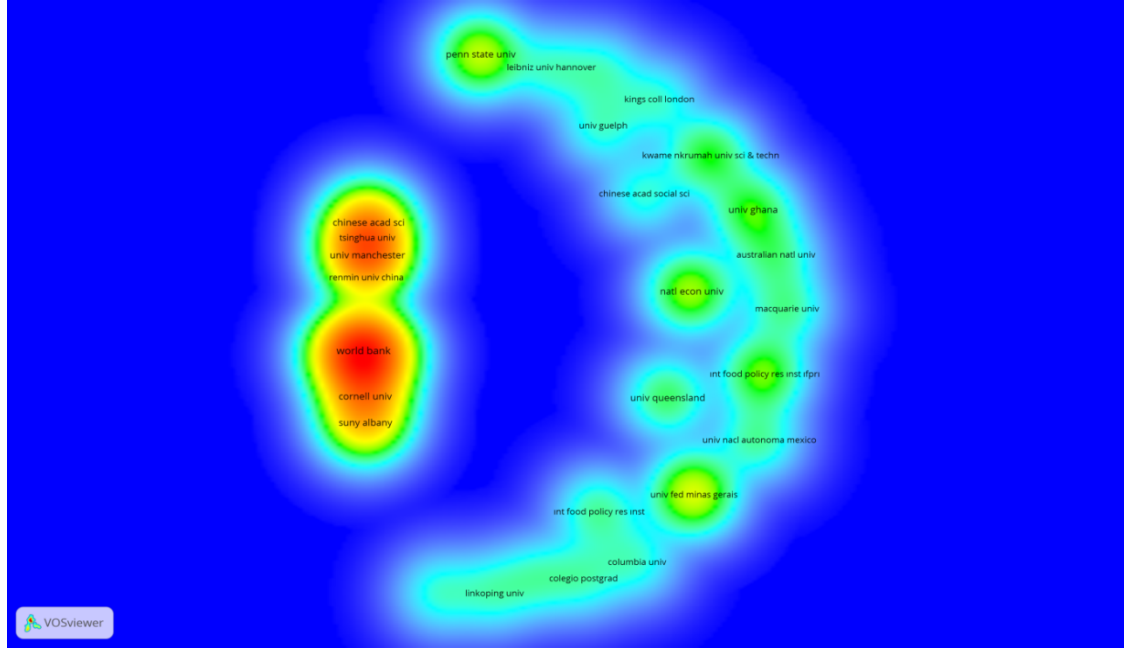
Şekil 9. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan yazarların yayın sayısı

Şekil 9’da göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on yazarın yayın sayıları gösterilmektedir. Buna göre, Mirisola Concetta ve Yeoh Brenda S. A. 18 yayın ile en çok yayın yapan yazarlardır. Petrelli Alessio ve Dong-Dong Xu. Yaptıkları 12 yayın ile ikinci sırada yer almaktadırlar. Li Shuzhuo, Liu Yansui ve Rigg Jonathan 9 yayın yapmıştır. Chistiaensen Luc 8 yayın yaptığı görülmektedir. Son olarak Clemens Micheal A., Crowder Kyle, Liu Yansu ve Wee Kellynn 7’şer yayın yaptığı görülmektedir.

Şekil 10. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan üniversitelerin ağ haritası

Şekil 10’da göç ve yoksulluk ile ilgili olarak en çok yayın yapan üniversitelerin ağ haritası gösterilmektedir. Yapılan analiz neticesinde, toplamda 648 farklı üniversiteden yayın yapıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan en az 3 yayın ve en az 3 atıf alan 52 üniversite olduğu görülmüştür. Bununla beraber 25 üniversite konu ile ilgili olarak birbirileriyle ilişkili yayın yapmıştır. Harita incelendiğinde, genel olarak farklı ve birbirinden ayrı kümelerin olduğu görülmektedir. Suny Albany ve Cornell Üniversiteleri birbiri ile ve Dünya Bankası ile bağlantılı yayınlar yaparken, Çin Renmin, Manchester, Tsingua ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi Üniversiteleri birbirileriyle ilişkili ve Dünya Bankası ile ortak yayınlar yaptıkları görülmektedir.

Şekil 11. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan üniversitelerin yoğunluk haritası

Şekil 11’de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan üniversitelerin yoğunluk haritası gösterilmektedir. Haritaya göre, en fazla yayın yapan üniversiteler: Suny Albany, Cornell, Çin Renmin, Manchester, Tsingua ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi gibi üniversiteler, Dünya Bankası ile ortak yayınlar yaptıkları görülmektedir. Bunlar dışında, Penn State, National Ekonomi, İnternational Food Policy Research Insittute, Minas Geriais Federal üniversiteleride yoğun olarak göç ve yoksulluk ile ilişkili yayın yapan diğer üniversitelerdir.

Tablo 1. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan ilk on kurum

Kurumlar	Yayın Sayıları
League Of European Research Universities Leru	95
University Of London	77
University Of California System	72
Cgiar	59
The World Bank	57
Chinese Academy Of Sciences	46
University Of Oxford	44
Pennsylvania Commonwealth System Of Higher Education Pcshe	35
University Of Ghana	34
International Food Policy Research Institute Ifpri	31

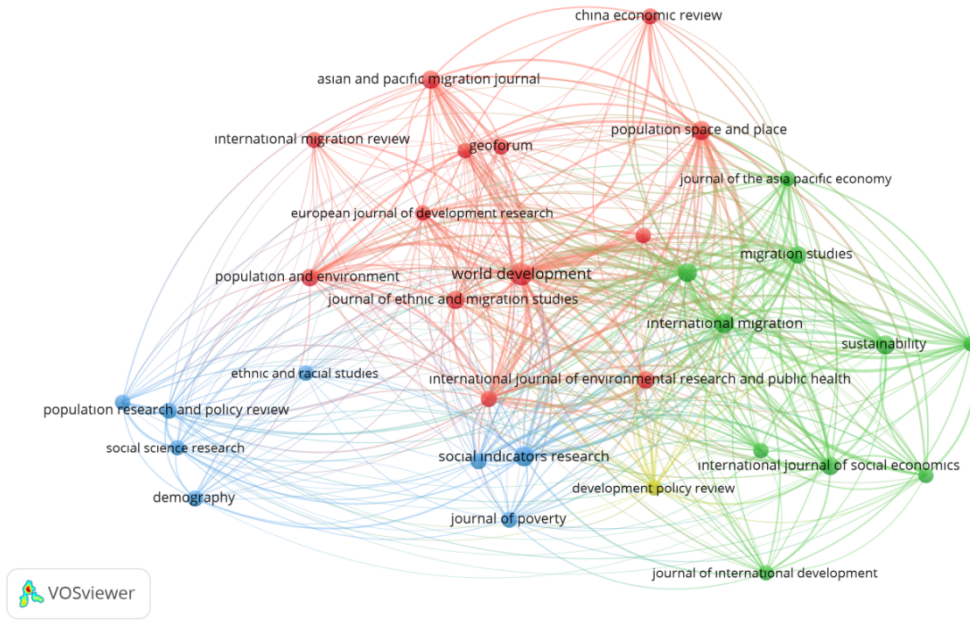
Tablo 1’de göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on kurum gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, 95 yayın ile en fazla yayının League Of

European Research Universities Leru tarafından yapıldığı görülmektedir. İkinci sırada 77 yayın ile University Of London yer almaktadır. University Of California System' ın yayın sayısı 72, Cgiar 59, The World Bank 57, Chinese Academy Of Sciences 46, University Of Oxford 44, Pennsylvania Commonwealth System Of Higher Education Pcshe 35, University Of Ghana 34, ve International Food Policy Research Institute Ifpri 31 yayın yapmıştır.

Tablo 2. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk on dergi

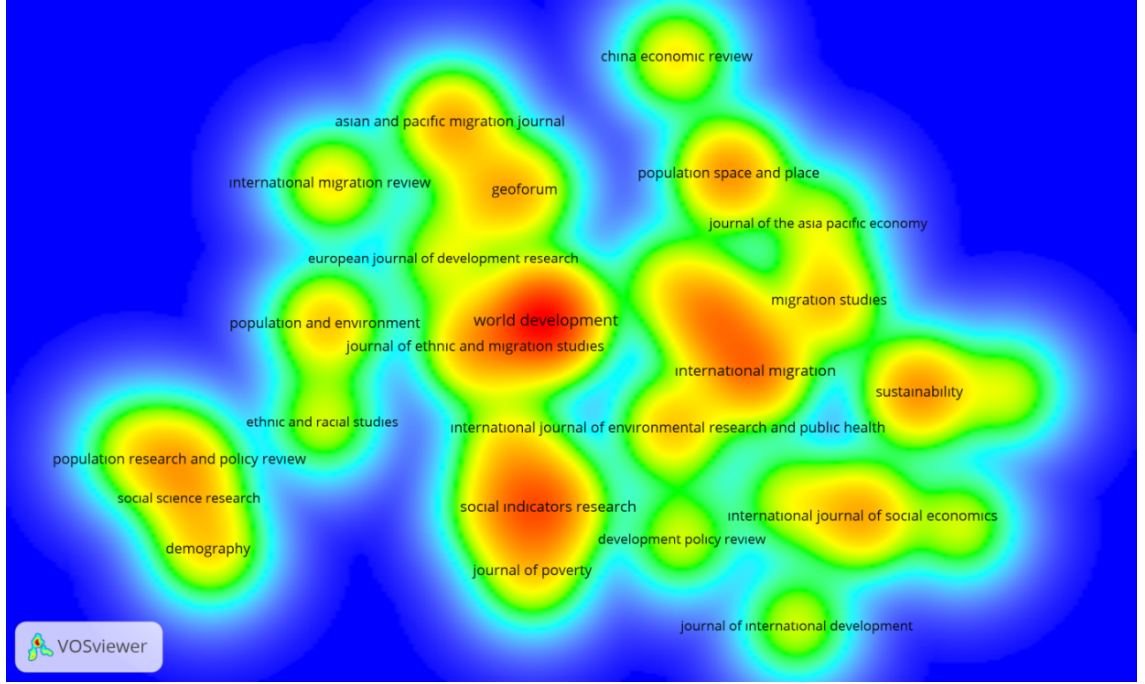
Dergiler	Yayın Sayıları
World Development	58
Sustainability	47
International Migration	41
Journal Of Development Studies	32
Journal Of Ethnic And Migration Studies	25
Plos One	24
Social Indicators Research	23
Journal Of Rural Studies	22
Infectious Diseases Of Poverty	19
International Journal Of Environmental Research And Public Health	17
Journal Of International Migration And Integration	17
Population Space And Place	17

Tablo 2’de göç ve yoksulluk ile ilgili olarak en çok yayın yapan ilk on dergi gösterilmektedir. Tablo 2 incelendiğinde, 58 yayınla en fazla yayın yapan derginin World Development olduğu görülmektedir. İkinci sırada 47 yayın ile Sustainability dergisi yer almaktadır. Bunlar dışında, sırası ile International Migration 41 yayın, Journal Of Development Studies 32, Plos One 24, Social Indicators Research 23, Journal Of Rural Studies 22, Infectious Diseases Of Poverty 19, International Journal Of Environmental Research And Public Health, Journal Of International Migration And Integration ve Population Space And Place dergileri 17 yayın yaptıkları görülmektedir.

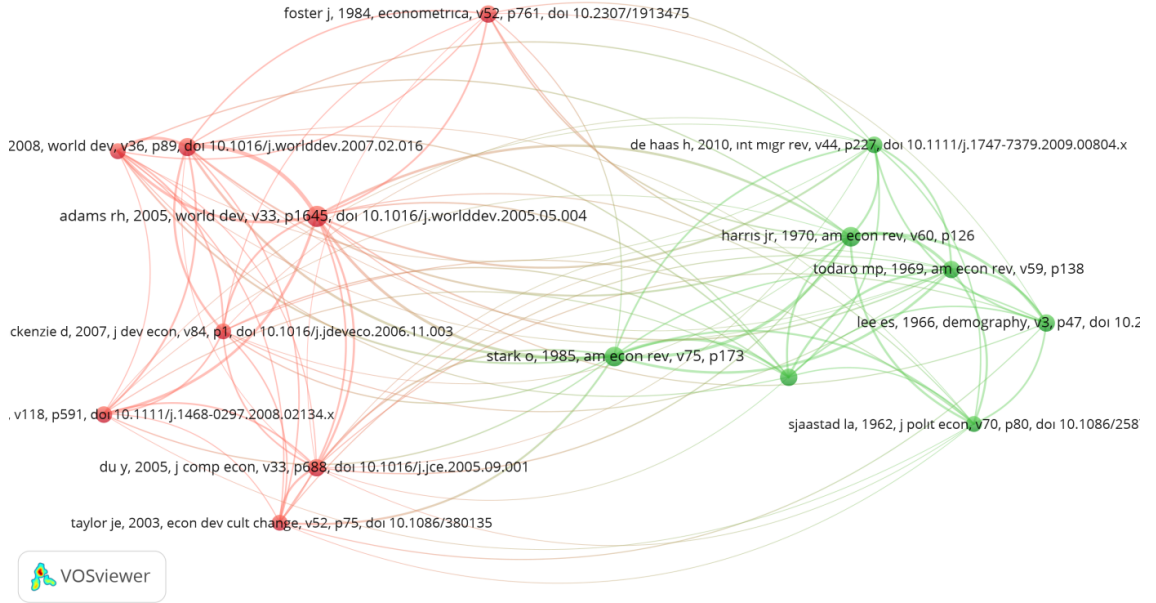
Şekil 12. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayıncı kuruluşlarının ağ haritası

Şekil 12’de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşlarının ağ haritası gösterilmektedir. Yapılan analiz sonucunda toplamda 324 kaynak bulunmuş ve bunlardan en az 3 defa aynı yayını yapan 32 yayıncı kuruluş tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, 4 farklı renkte kümenin oluştuğu görülmektedir. Kümelerin büyüklüğü yayıncı kuruluşların yapmış oldukları yayın sayılarını gösterirken, aynı renklere sahip olan kümeler ise bu kuruluşların birbirlerine yapmış oldukları atıfları göstermektedir. Bu kümeler arasındaki çizgiler hangi yayıncı kuruluşun hangi kuruluşla ilişkisinin olduğu anlamına gelmektedir. Harita incelendiğinde, World Development, International Migration, Sustainability, Journal of Poverty, Migration Studies, Social Science Research, Population and Environment, Journal of Ethnic and Migration Studies gibi yayıncı kuruluşların yayınlarının birbirlerine atıf yaptıkları görülmektedir.

Şekil 13. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşlarının yoğunluk haritası

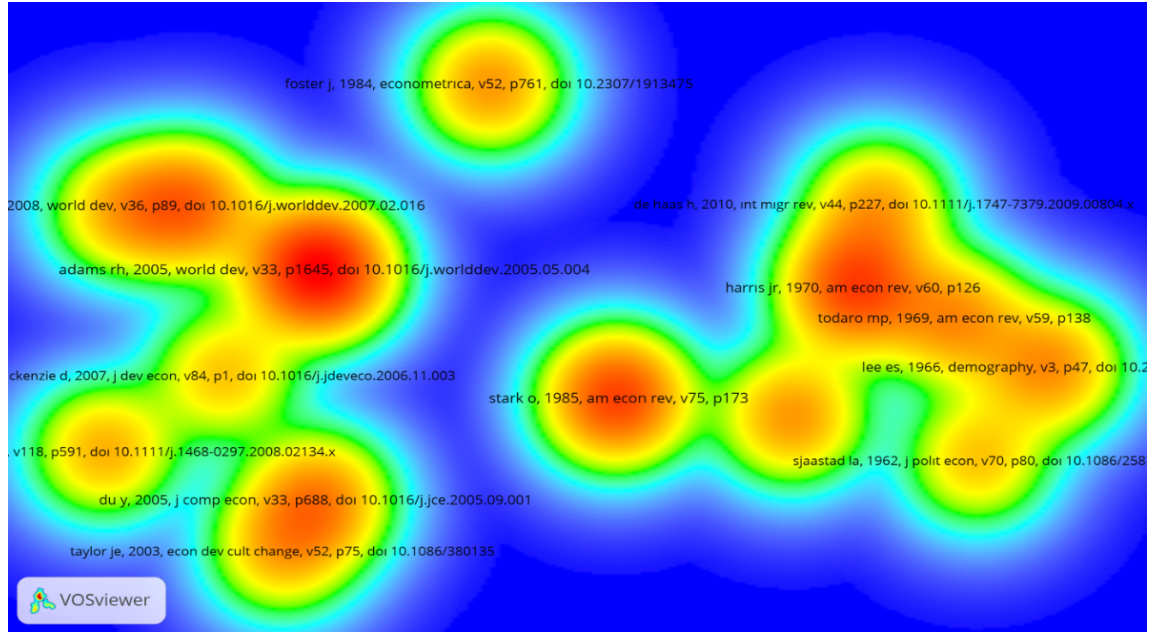
Şekil 13’de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayınların yayıncı kuruluşlarının yoğunluk haritası gösterilmektedir. Harita incelendiğinde, en fazla kaynak olarak kullanılan yayınları yapan kurumların, World Development ve Journal of Ethnic and Migration Studies olduğu görülmektedir. Bunlar ile birlikte, Social Indicators Research, International Migration gibi kurumların yapmış oldukları yayınların kaynak olarak fazla kullanılan diğer dergilerdir.

Şekil 14. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak en fazla kullanılan yayınlar ağ haritası

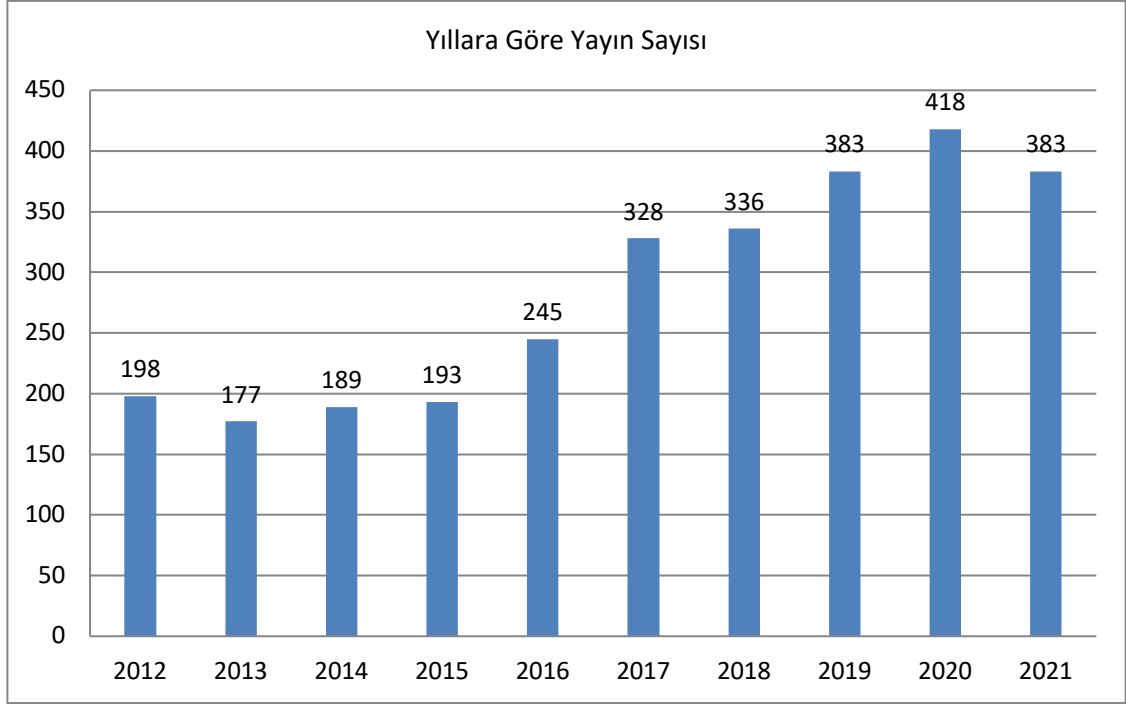
Şekil 14’de Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak en fazla kullanılan yayınlar gösterilmektedir. Yapılan analizlere göre kaynakçalarda referans olarak kullanılan 20395 kaynak tespit edilmiştir. Bunlardan en az 20 defa gösterilen 17 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmalardan anlamsız ve belirsiz olanları çıkarılarak ağ haritası oluşturulmuştur. Harita incelendiğinde, iki farklı kümenin oluştuğu görülmektedir. Kırmızı renkle gösterilen kümede, Foster, J., Greer, J. ve Thorbecke, E. (1984). Ayrıştırılabilir yoksulluk önlemleri sınıfı. *Econometrica*, 53, 761-766./ Dünya Kalkınma Raporu 2008: Kalkınma için tarım./ Richard Adams (2005). Uluslararası göç ve havaleler geliştirmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltabilir mi? *World Development*, 33(10), 1645-1669./ Mckenize, David, Rapoport, Hiller, (2007). Ağ etkileri ve göç ve eşitsizliğin dinamikleri: Meksika’dan teori ve kanıtlar, *Journal of Development Economics*, Elsevier, 84(1), 1-24/ J. Edward Taylor, Scott Rozella, Alan de Brauw, (2003). Kaynak topluluklarda göç ve gelirler: Çin’den yeni bir göç ekonomisi perspektifi, *Economic Development and Cultural Change*, 52(1), 75-1011./ gibi yayınları birbirlerini beslerken, yeşil renk ile gösterilen kümede ise: Oded Stark, David Bloom (1985)., Emek göçünün yeni ekonomisi, *American Economic Review*, 75(1), 78-173/ Lee SE. (1966)., Göç teorisi. *Demografi*, bölüm 3, 47-87./ Michael P. Todaro,

(1969). Az gelişmiş ülkelerde işçi göçü ve kentsel işsizlik için bir model, American Economic Review, 59(1), 138-48. yayınları birbiri ile bağlantılı olduğu görülmektedir.

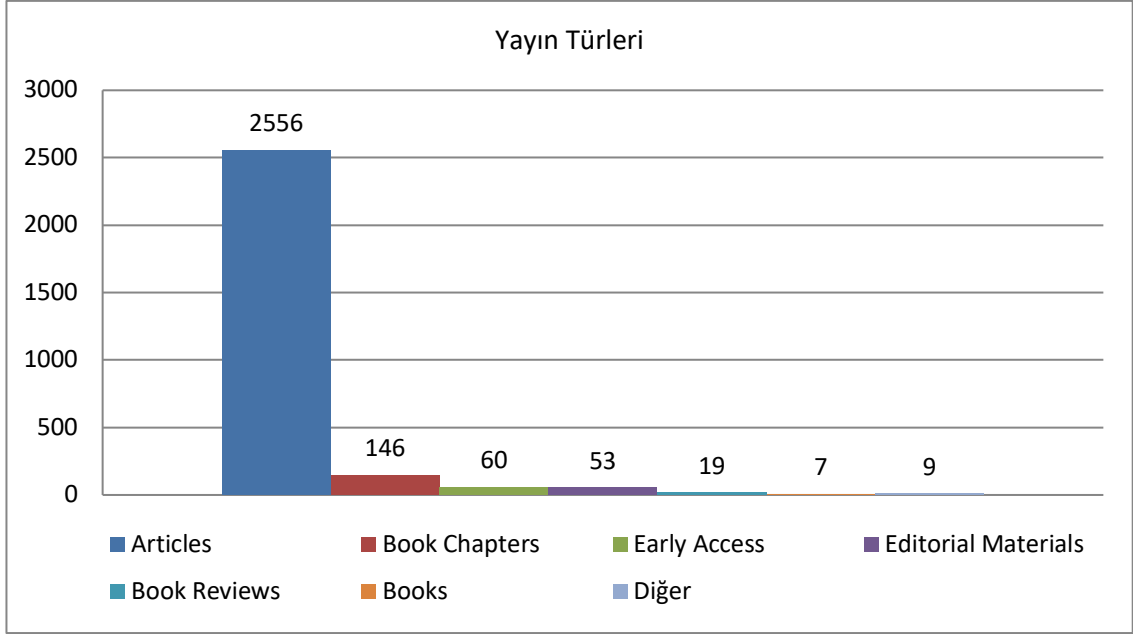
Şekil 15. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayınlar yoğunluk haritası

Şekil 15’ de Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kaynak olarak kullanılan yayınlar yoğunluk haritası gösterilmektedir. Harita incelendiğinde, kırmızı renkle gösterilen yayınlardan: Oded Stark ve David Bloom (1985) tarafından yazılan “Emek göçünün yeni ekonomisi”, Richard Adams (2005) tarafından yazılan “Uluslararası göç ve havaleler gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu azaltabilir mi?”, “Dünya Kalkınma Raporu 2008: Kalkınma için tarım”, Lee SE. (1966) tarafından yazılan “Göç teorisi”. Michael P. Todaro, (1969) tarafından yazılan “Az gelişmiş ülkelerde işçi göçü ve kentsel işsizlik için bir model” yayınları en fazla kaynak olarak kullanılan yayınlar olduğu görülmektedir. Bu yayınların birbirilerini ve diğer yayınları beslediği anlaşılmaktadır.

Şekil 16. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili son on yılda yapılan yayın sayısı

Şekil 16’ da göç ve yoksulluk ile ilgili olarak yıllara göre yayın sayıları gösterilmektedir. Grafiğe göre, en çok yayın yapılan yılın 2020 yılı olduğu ve yapılan yayın sayısının 418 olduğu görülmektedir. 2019 ve 2021 yıllarındaki yayın sayılarının 383 olduğu görülmektedir. 2020 yılında yapılan yayın sayılarının diğer yıllara göre fazla olmasının nedeni Dünyada görülen Covid 19 salgının sebebi ile insanların eve kapanmak zorunda olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir. 2012 yılında 198, 2013 yılında 177, 2014 yılında 189, 2015 yılında 193, 2016 yılında 245, 2017 yılında 328 ve 2018 yılında 336 yayın yapılmıştır.

Şekil 17. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınların türleri

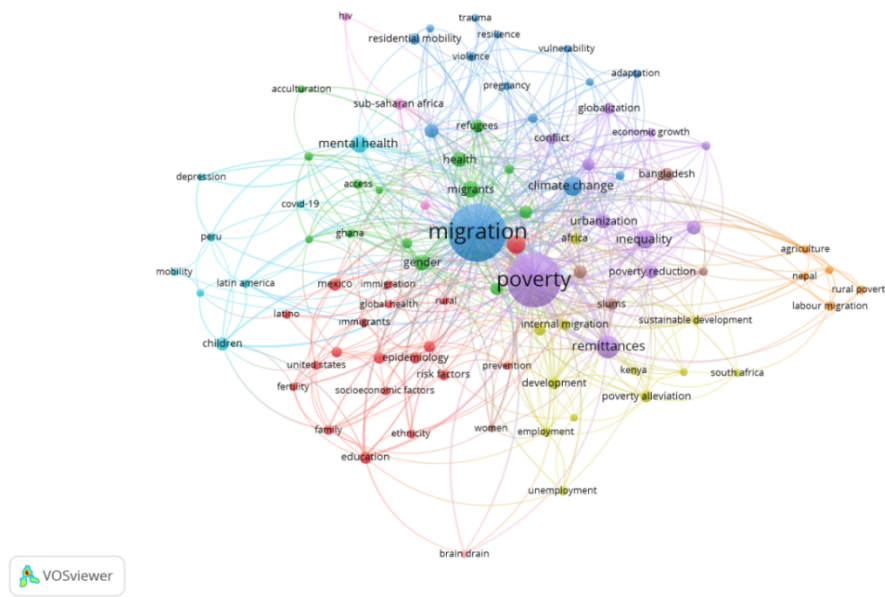
Şekil 17’de Göç ve yoksulluk kavramları ile ilgili yapılan yayınların türleri gösterilmektedir. Şekil incelendiğinde, makale türü en çok yapılan yayın olarak ilk sırada yer almaktadır. Bu alanda yapılan toplam yayın sayısı 2556’dır. Kitap bölümü olarak yayınlanan yayın sayısı 146’dır. Sırasıyla erken erişim yayınlarının sayısı 60, editörlü materyaller 53, kitap incelemesi 19, kitap 7 ve diğer yayınların sayısının 7 olduğu görülmektedir.

2.2. SCOPUS VERİ TABANI

Bilimsel yayınların yer aldığı önemli veri tabanlardan bir diğeri ise Scopus’tur. Scopus, bilimsel dergiler, kitaplar ve konferans tutanakları gibi hakemli literatürün en büyük özet ve alıntı veri tabanıdır. Bilim, teknoloji, tıp, sosyal bilimler ve sanat ve beşerî bilimler alanlarında dünyanın araştırma çıktılarına kapsamlı bir genel bakış sunan Scopus, araştırmaları izlemek, analiz etmek ve görselleştirmek için akıllı araçlar sunar.²³⁵ Göç ve yoksulluk olguları ile ilgili olarak Scopus veri tabanında “migration” ve “Povert” sözcükleri ile sosyal bilimler alanında konu ve başlık sınırlandırması yapılarak arama yapılmış ve toplamda 5014 yayın tespit edilmiştir. Bu yayınlardan, 2012-2021 zaman aralığında yapılan yayın sayısı ise 2639 olarak bulunmuştur. Aşağıda,

²³⁵ Elsevier, “Expertly Curated Abstract & Citation Database,” 2022, https://www.elsevier.com/solutions/scopus?dgcid=RN_AGCM_Sourced_300005030.

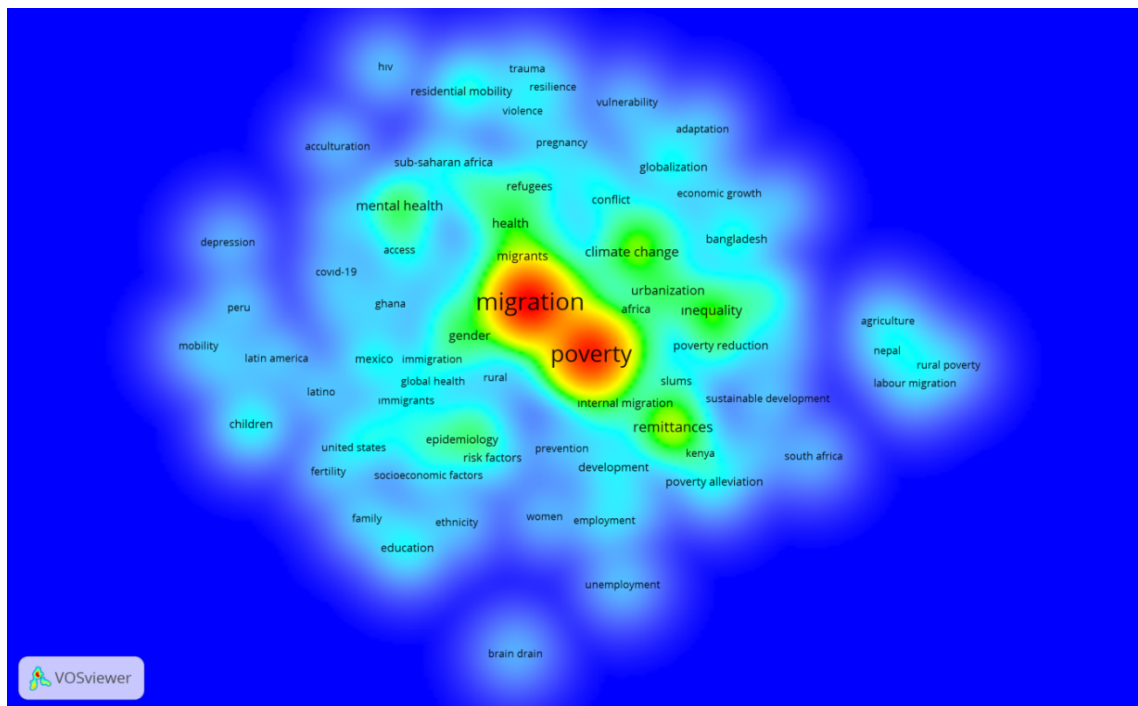
Scopus veri tabanından göç ve yoksulluk olguları ile ilgili elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu çerçevede, en fazla kullanılan anahtar kelimeler, en fazla yayın yapan ilk 10 kurum ve bu kurumların yayın sayıları, en fazla yayın yapan ilk 10 ülke, en fazla yayın yapan ilk 10 ülkenin yayın sayıları, en fazla yayın yapan ilk 10 yazar ve bu yazarların yayın sayıları, yıllara göre yayın sayıları, en fazla yayın yapan ilk 10 derginin yayın sayısı, yayın türleri ve en fazla atıf alan ilk 10 yayın başlıklar halinde ele alınacaktır.

Şekil 18. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin ağ haritası

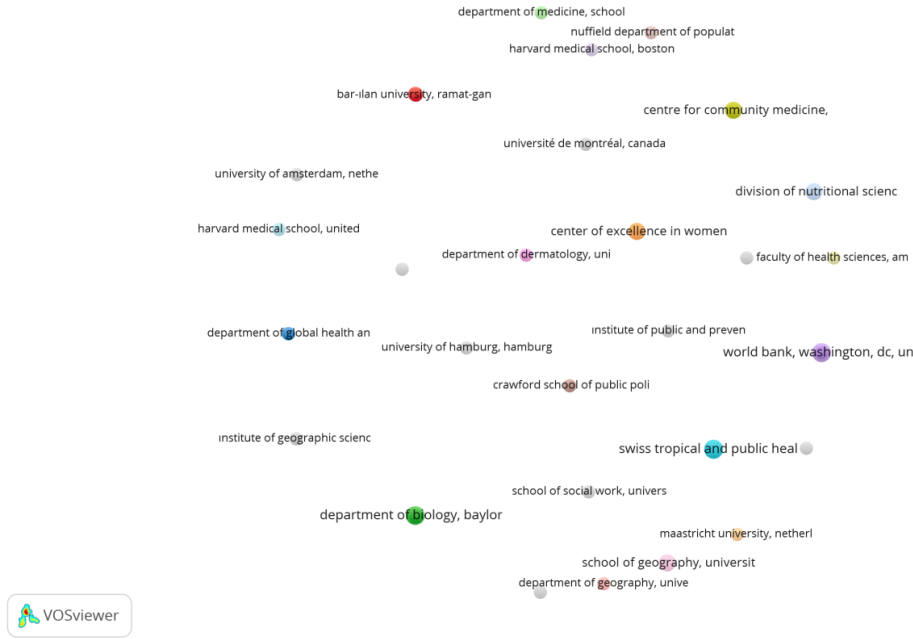
Şekil 18’de göç ve yoksulluk kavramları ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimeler gösterilmektedir. Veri tabanından elde edilen veriler analiz edildiğinde 2256 anahtar kelimeden en az beş kere tekrar eden 96 kelime tespit edilmiştir. Bunlardan anlamsız ve benzer olanlar çıkartılarak ağ haritası oluşturulmuştur. Harita incelendiğinde, anahtar kelimelerin 9 kümeden oluştuğu görülmektedir. Bu kümeler, incelendiğinde, hiv, trauma (tramva), residential mobility (konut hareketliliği), resilience (dayanıklılık), violence (şiddet), vulnerability (güvenlik açığı), pregnancy (gebelik), adaptation (adaptasyon), acculturation (kültürleşme), globalization (küreselleşme), mental health (ruh sağlığı), refugees (mülteciler), conflict (çatışma), economic growth (ekonomik büyüme), depression (depresyon), covid 19,

Access (erişim), health (sağlık), migrants (göçmenler), climate change (iklim değişikliği), urbanization (kentleşme), mobility (hareketlilik), gender (cinsiyet), inequality (eşitsizlik), agriculture (tarım), poverty reduction (yoksulluğun azaltılması), immigration (göç), children (çocuklar), global health (küresel sağlık), rural (kırsal), fertility (doğurganlık), epidemiology (epidemioloji), risk factors (risk faktörü), socioeconomic factors (sosyo ekonomik faktörler), prevention (önleme), family (aile), ethnicity (etnik), education (eğitim), women (kadın), brain drain (beyin göçü), slums (gecekondu), rural poverty (kırsal yoksulluk), labour migration (beyin göçü), internal migration (iç göç), sustainable development (sürdürülebilir kalkınma), remittances (işçi dövizleri), development (kalkınma), poverty alleviation (yoksulluğun azaltılması), employment (istihdam) ve unemployment (işsizlik) kelimelerinin göç ve yoksulluk ile ilişkili yapılan yayınlarda anahtar kelime olarak kullanıldığı görülmektedir. Haritaya göre, yapılan yayınlarda, Sub-Saharen Afrika (Sahra Altı Afrika) Bangladesh, Peru, Ghana, Latin America, Latino, Africa, Nepal, Kenya, South Africa, Mexico ve United States gibi ülkeler de anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Bu ülkelere bakıldığında Sahra Altı Afrika ülkelerinin de burada olması, bu ülkelerin direk veya dolaylı olarak göç ve yoksulluk ile ilişkilendirilen ülkeler olduğu ifade edilebilir.

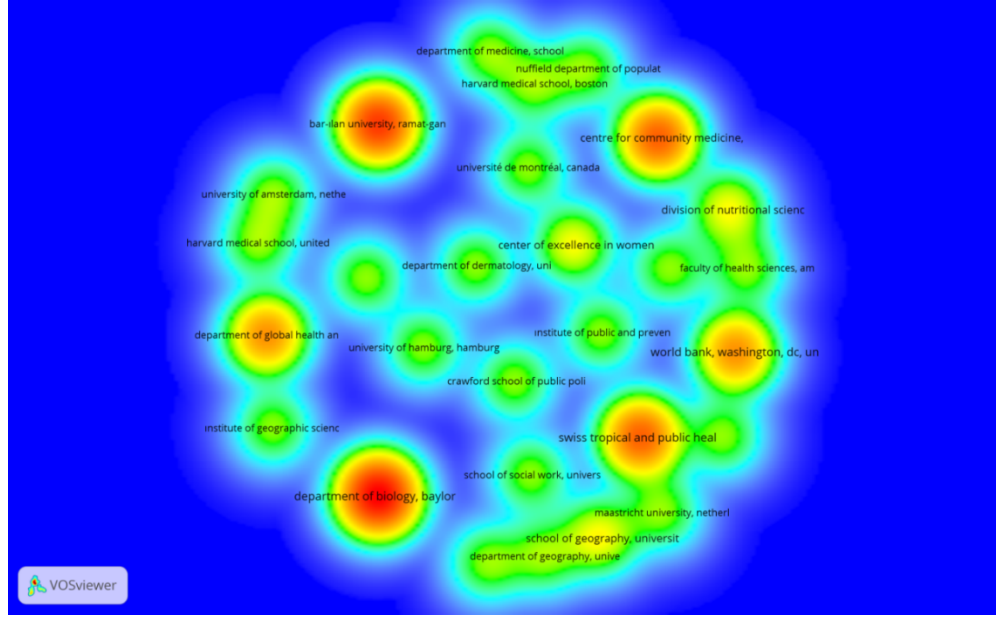
Şekil 19. Göç ve yoksulluk konularına ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk haritası

Şekil 19’da göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan yayınlarda kullanılan anahtar kelimelerin yoğunluk haritası gösterilmektedir. Haritada en fazla kullanılan kelimeler kırmızı renk ile gösterilmektedir. Kelimelerin kullanım oranı düştükçe renkler değişmekte ve en az kullanılan kelimeler açık mavi ile gösterilmektedir. Bu çerçevede, migration (göç) ve poverty (yoksulluk) kavramları ile ilişkilendirilen ve en fazla kullanılan kelimelerin yeşil renk ile gösterilen climate change (iklim değişikliği), refugees (mülteciler), mental health (ruh sağlığı), health (sağlık), gender (cinsiyet), migrants (göçmenler), Africa (Africa), urbanization (kentleşme), inequality (eşitsizlik), internal migration (iç göç), remittances (para transferi), epidemiology (salgın hastalıklar) ve Kenya sözcükleri sözcükleri olduğu görülmektedir.

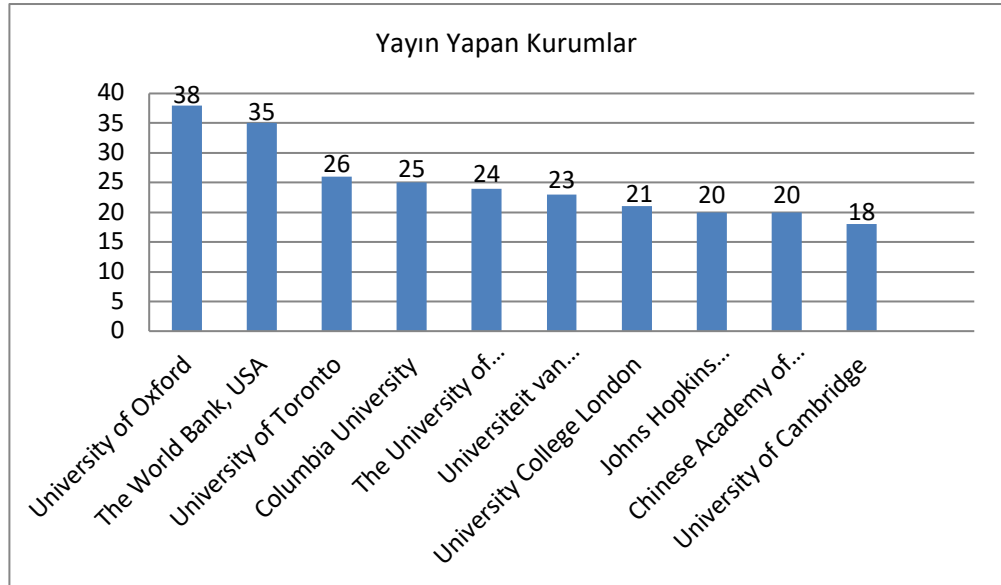
Şekil 20. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan kurumların ağ haritası

Şekil 20’de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan kurumların ağ haritası gösterilmektedir. Scopus veri tabanı incelendiğinde göç ve yoksulluk kavramları ile ilgili yayın yapan en az 2304 kurum tespit edilmiştir. Bu kurumlardan en az iki yayını olan ve 2 atıf almış 42 kurum birbirleriyle ilişkili yayın yaptığı görülmektedir. Harita incelendiğinde, bu kurumlardan bazılarının; Dünya Bankası, Hamburg Üniversitesi, Montreal Üniversitesi, Harvard Sağlık okulu, Amsterdam Üniversitesi, Maastricht Üniversitesi olduğu görülmektedir.

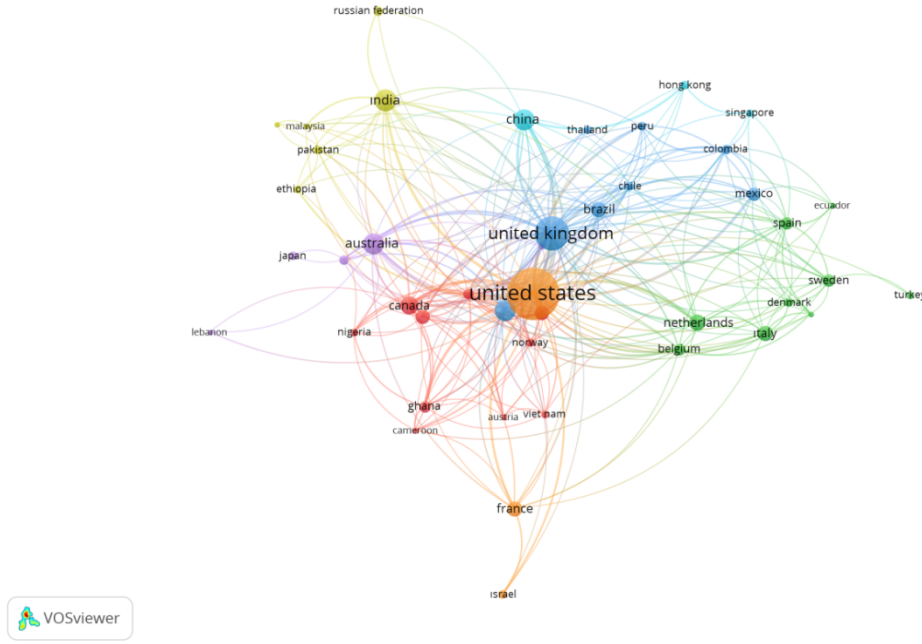
Şekil 21. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan kurumların yoğunluk haritası

Şekil 21’de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan kurumların yoğunluk haritası gösterilmektedir. Harita incelendiğinde en fazla yayın yapan kurumlar kırmızı renk ile gösterilen Departman of Biology Baylor, Bar-İlan Ramat University, Centre for Community Medicine kurumları olduğu görülmektedir. En fazla yayın yapan diğer kurumlar ise Dünya Bankası (World Bank), Wiss Tropical and Public Health Institute ve Department of Global Health Stellenbosch University olduğu anlaşılmaktadır.

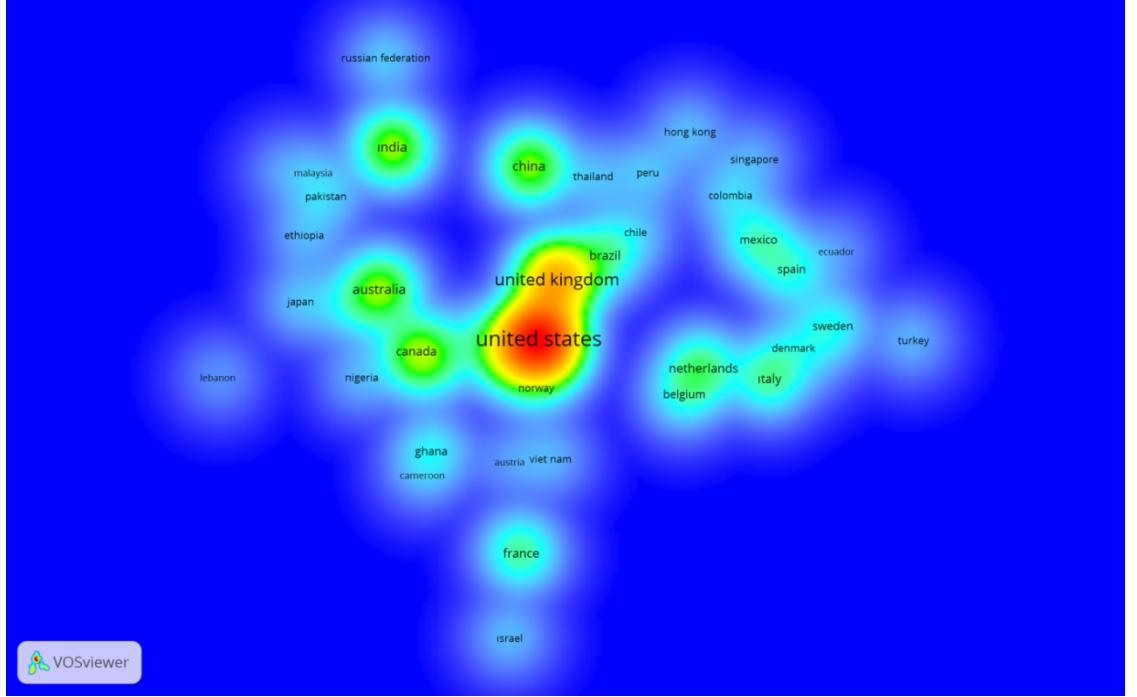
Şekil 22. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk on kurumun yayın sayısı

Şekil 22’de göç ve yoksulluk ile ilişkili en fazla yayın yapan ilk 10 kurum gösterilmektedir. İlk sırada, 38 yayımla Oxford Üniversitesi yer almaktadır. Dünya Bankası 35 yayımla ikinci sırada yer alırken, Toronto Üniversitesi 26 yayımla, Columbia Üniversitesi 25, Queensland Üniversitesi 24, Amsterdam Üniversitesi 23, Londra College Üniversitesi 21, John Hopkins Bloomberg okulu 20, Çin Bilim Akademisi 20 ve Cambridge Üniversitesi 18 yayımla yer almıştır.

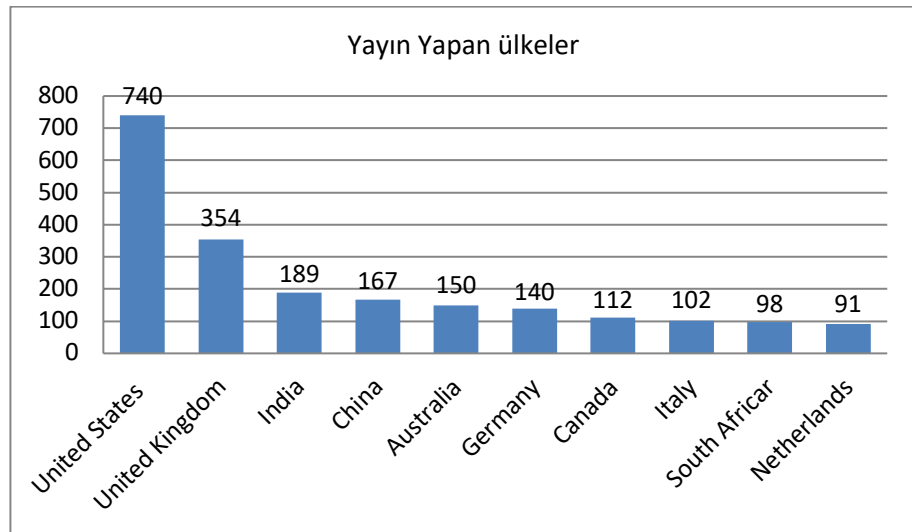
Şekil 23. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan ülkelerin ağ haritası

Şekil 23’de göç ve yoksulluk ile ilgili olarak yayın yapan ülkelerin ağ haritası gösterilmektedir. Scopus veri tabanı incelendiğinde, göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yayın yapan 126 ülkeden en az 5 yayımla ve 1 atıf alan 45 ülke tespit edilmiştir. Harita incelendiğinde, farklı 7 kümenin olduğu görülmektedir. Bu kümelerin kesiştiği noktalarda ABD ve İngiltere yer almaktadır. Bu nedenle bu ülkeler, en fazla yayımla ve ağ bağlantısına sahip olan ülkeler olduğu görülmektedir.

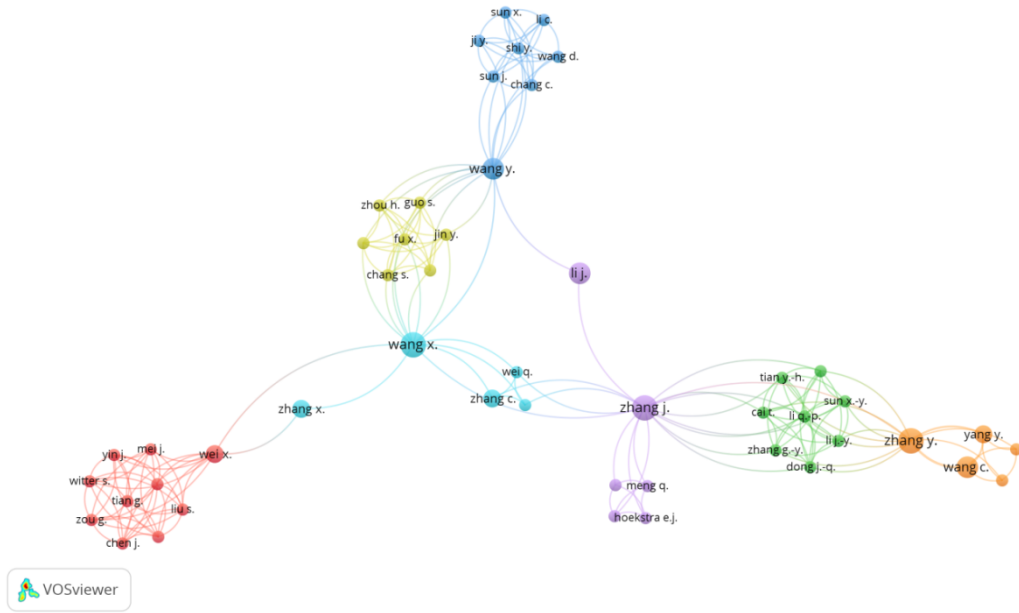
Şekil 24. Göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan ülkelerin yoğunluk haritası

Şekil 24’de göç ve yoksulluk konuları ile ilişkili yayın yapan ülkelerin yoğunluk haritası gösterilmektedir. Harita incelendiğinde, en fazla yayının ABD’de yapıldığı görülmektedir. İkinci sırada ise İngiltere yer almaktadır. Hindistan, Çin, Avusturalya, Kanada, Norveç ve Brezilya yoğunluğun yüksek olan diğer ülkeler olduğu görülmektedir. Yine yayın sayıları fazla olan ülkelerin diğer ülkeleri beslediği anlaşılmaktadır.

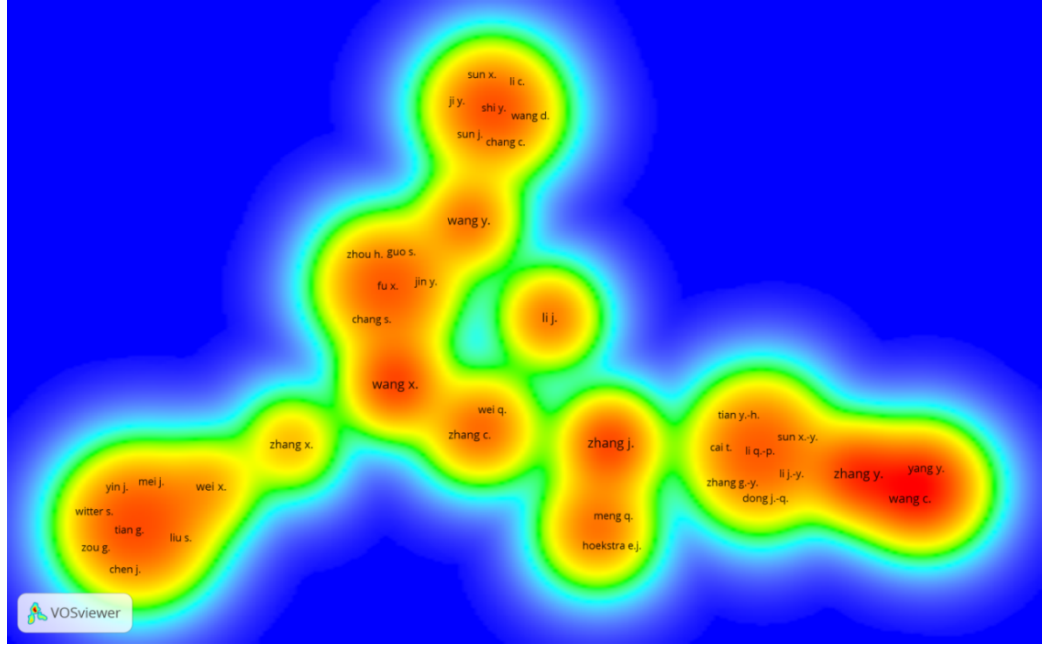
Şekil 25. Göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan on ülkenin yayın sayıları

Şekil 25’de Göç ve yoksulluk ile ilgili en fazla yayın yapan ilk on ülke gösterilmektedir. Şekil incelendiğinde, en fazla yayın yapan ülke 740 yayın ile ABD ilk sırada yer almakta. 354 yayın yapan İngiltere ikinci sırada yer almıştır. Hindistan 18, Çin 167, Avusturalya 150, Almanya 140, Kanada 112, İtalya 102, Güney Afrika 98 ve Hollanda 91 yayın yapmıştır.

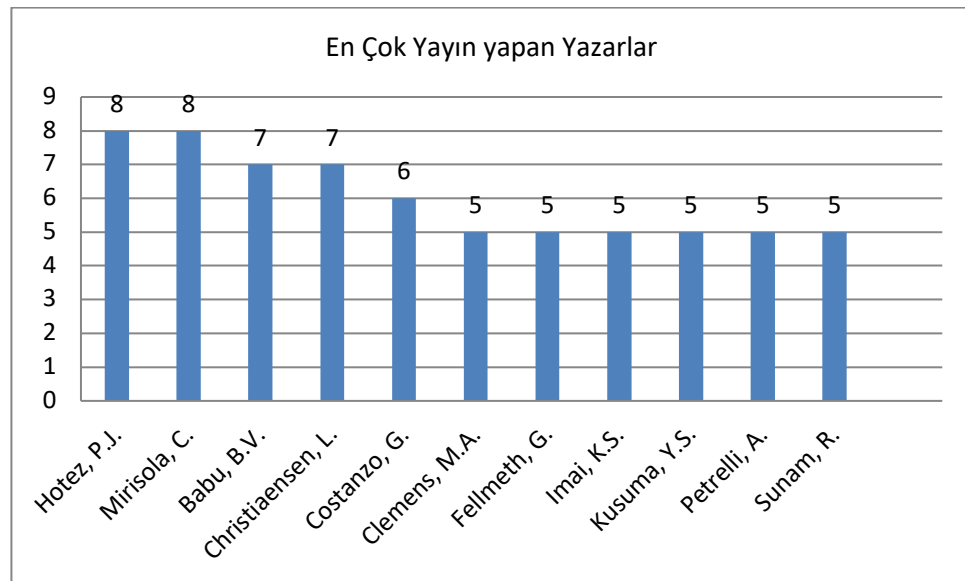
Şekil 26. Göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan yazarların ağ haritası

Şekil 26’da göç ve yoksulluk ile ilişkili yayın yapan yazarın ağ haritası gösterilmektedir. Bu çerçevede, Scopus veri tabanı incelendiğinde en az 1 yayın yapan ve bu yayınların birbirleriyle ilişkili olarak en az 5 atıf alan 1822 yayın tespit edilmiştir. Bunlardan birbirleriyle bağlantılı yayın yapan 49 yazar bulunmuştur. Harita incelendiğinde, birbiri ile ilişkili farklı renklerde gösterilen 7 küme olduğu görülmektedir. Bu kümelerde yer alan yazarlar birbirilerine atıf yapmış, kümeler arasında gösterilen yazarlar diğer kümelerde gösterilen yazarlara atıf yapmışlardır.

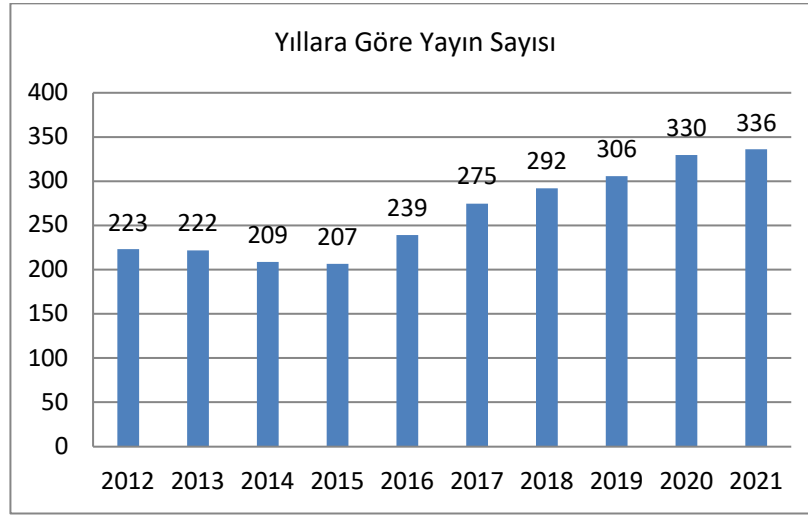
Şekil 27. Göç ve yoksulluk ile ilgili yayın yapan yazarların yoğunluk haritası

Şekil 27’de yayın yapan yazarların yoğunluk haritası gösterilmektedir. Haritadaki renkler yazarların yapmış oldukları yayın sayıları ile orantılı olarak farklı renklerde gösterilemektedir. En fazla yayın yapan yazarların bulunduğu kümeler kırmızı ile gösterilmiş ve yazarların yayın sayıları azaldıkça kümelerin rengi sarıya dönüşmektedir. Kümelerin birbirleri ile bağlantılı olduğu, en çok kendi içlerinde atıfların yapıldığı görülmektedir.

Şekil 28. Göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on yazar ve yayın sayıları

Şekil 28’ de göç ve yoksulluk ile ilgili olarak en çok yayın yapan yazarlar gösterilmektedir. Buna göre, en fazla yayın Peter Jay ve Concetta Mirisola tarafından yapılmış, yapılan yayın sayısı 8’dir. Babu BV. ve Christiaensen L. 7’şer yayın yaptıkları görülmektedir. Giorgio Costanzo’un yapmış olduğu yayın sayısı 6’dır. Clemens M.A., Felmeth G., Imai K.S., Kasuma Y.S., Petrelli A. ve Sunam R. 5 yayın yaptıkları görülmektedir.

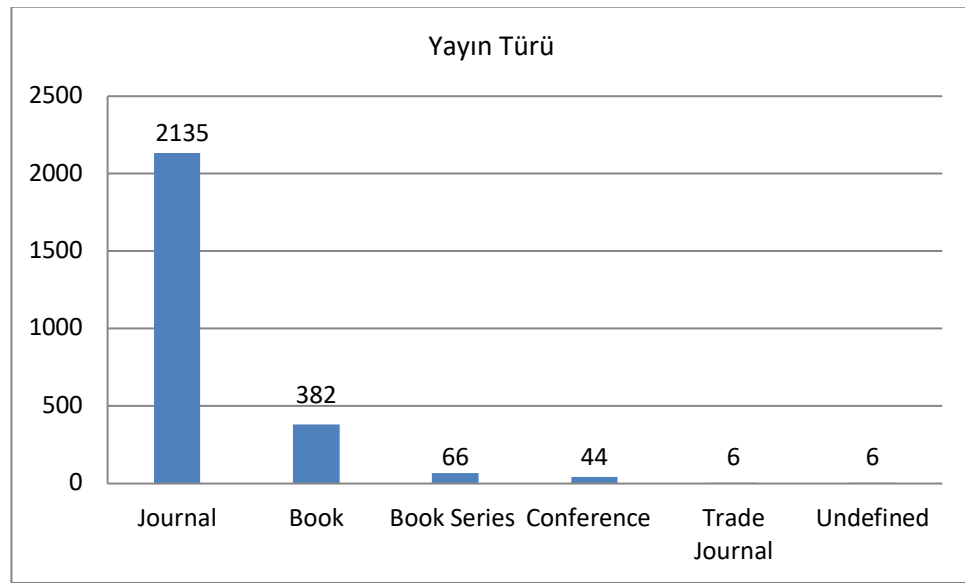
Şekil 29. Göç ve yoksulluk ile ilgili son on yılda yapılan yayın sayıları

Şekil 29’ da yıllara göre yapılan yayın sayıları gösterilmektedir. En çok yayın 2021 yılında yapılmış ve toplam yayın sayısı 336’dır. Sırası ile diğer yıllarda yapılan yayın sayıları:2020 yılında 330, 2019 yılında 306, 2018 yılında 292, 2017 yılında 275, 2016 yılında 239, 2015 yılında 207, 2014 yılında 209, 2013 yılında 222 ve 2012 yılında 223 yayın yapıldığı belirlenmiştir.

Tablo 3. Göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmaları yayınlayan ilk on dergi ve yayın sayıları

Dergi adı:	Yayın sayısı
Plos One	31
Sustainability Switzerland	25
International Journal Of Environmental Research And Public Health	21
Lancet	21
Social Science And Medicine	21
World Development	21
İnternational Migration	18
BMC Public Health	15
PLOS Neglected Tropical Diseases	14
The Journal of Immigrant and Minority Health	13

Tablo 3’de göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmaları en çok yayınlayan ilk on dergi gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, Plos One dergisi yayınlamış olduğu 31 yayınla ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada olan Sustainability Switzerland 25 yayın yaptığı görülmektedir. International Journal Of Environmental Research And Public Health, Lancet, Social Science And Medicine ve World Development’ n yayın sayıları 21’dir. Sırası ile, İnternational Migration 18, BMC Public Health 15, PLOS Neglected Tropical Diseases 14 ve The Journal of Immigrant and Minority Health ise 13 yayın yapmıştır.

Şekil 30. Göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan yayınların türleri

Şekil 30’da göç ve yoksulluk kavramları ile ilgili yapılan yayın türleri gösterilmektedir. Şekil incelendiğinde, en fazla yayın 2135 ile dergi yayınları olduğu görülmektedir. Yayımlanan kitap sayısı 382’dir. Kitap bölümü sayısı 66, konferans 44, ticari dergilerde ki yayın sayısı ve tanımlanamayan yayınların sayısı ise 6’dır.

Tablo 4. Göç ve yoksulluk ile ilgili en fazla atıf alan ilk on yayın

Başlık	Yazar	Yayın yılı	Toplam atıf
More than culture: Structural racism, intersectionality theory and immigrant health	Edna A. Viruell-Fuentes, Patrica Miranda, Savsan Abdulrahim	2012	530
Understanding the Rural-Urban Differences in Nonmedical Prescription Opioid Use and Abuse in the United States	Katherine M. Keyes, Magdalena Cerda, Joanne E. Brady, Jennifer R. Havens, Sandro Galea	2013	256
The UCL-Lancet Commission on Migration and Health: the health of a world on the move	Ibrahim Abubakar Cathy Zimmerman Robert W Aldridge Delan Devakumar Miriam Orcutt	2018	240
The global burden of kidney disease and the sustainable development goals	Luyckx Marcello Tonelli John W. Stanifer	2014	236
Urban agriculture in the developing world: a review	Francesco Orsini, Remi Kahan, Remi Nono Womdim, Giorgia Gianquinto	2016	229
Land pressures, the evolution of farming systems, and development strategies in Africa: A synthesis	Jayne, T. S., Chamberlin, Jordan, Headey Derek D.	2017	227
Drylands extent and environmental issues. A global approach	Remus Pravalie	2018	205
Population and fertility by age and sex for 195 countries and territories, 1950-2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017	GBD 2017 Population and Fertility Collaborators	2019	195
An urbanization bomb? Population growth and social disorder in cities	Buhaug Halvard, Urdal Henrik	2020	177
Intergenerational Influences on Child Growth and Undernutrition	Martorell Reynaldo Zongrone Amanda	2021	174

Tablo 4’de göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan çalışmalarda en çok atıf alan ilk on yayın gösterilmektedir. Atıf sayısı herhangi bir yayının etkisini, kalitesini ve şanını gösterdiği konusunda genel bir kanı olduğu bilinmektedir.²³⁶ Bununla birlikte, atıf yapmanın temel amacı iki kaynak arasında ilişki kurmaktır. Diğer bir deyişle atıf yapan kaynak, atıf yapılan kaynağı delil olarak göstermektedir.²³⁷ Web of Science ve Scopus veri tabanlarında göç ve yoksulluk ile ilgili yapılan taramada en fazla atıf alan yayınlar benzer çıkması neden ile, bu iki veri tabanındaki sonuçlar tek tabloda gösterilmiştir. Tabloda yer alan ve en fazla atıf alan ilk beş yayın incelenmiştir.

²³⁶ Jain Crinson, “Applying Theory to Practice: Issues for Critical Reflection,” *Journal of Social Policy*, vol. 38, no. 1 (2009), pp. 177–78, doi:10.1017/S0047279408002614.

²³⁷ Umut Al, Yaflar Tonta, “Atıf Analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Tezlerinde Atıf Yapılan Kaynaklar,” *Bilgi Dünyası*, vol. 5, no. 1 (2004), pp. 19–47.

Edna A. Viruell-Fuentes, Patrica Miranda ve Savsan Abdulrahim tarafından 2012 yılında yazılan “Land pressures, the evolution of farming systems, and development strategies in Africa: A synthesis” isimli çalışma 530 atıf ile en çok atıf alan yayın olmuştur. Bu çalışmada, göçmenlerin günlük hayatta karşılaşmış oldukları ayrımcılık ve göçmenler ile ilgili olarak oluşturulmuş olan politikaların göçmenlerin sağlığının ve entegrasyonunu nasıl etkilediği incelenmiştir. Çalışmaya göre, göçmen karışıklığının artmış olduğu bir ortamda gelecek nesillerin sağlığı için, göçmenlerin yaşamlarını etkileyen yapısal düzenlemelere, göçmenlerin ve çocuklarının başarılı ve sağlıklı bir şekilde entegre edecek kapsamlı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.²³⁸

En çok atıf alan ikinci yayın: Katherine M. Keyes, Magdalena Cerda, Joanne E. Brady, Jennifer R. Havens ve Sandro Galea tarafından yazılan 2013 yılında yazılan “Understanding the Rural-Urban Differences in Nonmedical Prescription Opioid Use and Abuse in the United States” isimli yayın 256 atıf almıştır. Bu çalışma, ABD’nin Kentucky, Batı Virginia, Alaska ve Oklahoma gibi büyük kırsal nüfusa sahip bölgelerinde tıbbi olmayan reçeteli Opioid ilacının kötüye kullanılmasının toplumda yaratmış olduğu huzursuzluk ve bu çerçevede gençlerin göçünü ele almaktadır. Çalışmanın içeriği incelendiğinde, son yıllarda genç nüfusunun başka bölgelere göç etmesinde reçeteli olarak satılan bu ağrı kesici türündeki ilacın uyuşturucu bağımlılığını artırmasının etkili olabileceği belirtilmiştir. Bu durumun, bu bölgelerdeki ekonomik imkânlar üzerinde etkili olduğu, yaşlanan işgücü ve gençlerin dışarıya olan göçü nedeni ile bu bölgelere daha az yatırım yapılmaktadır. Bundan dolayı, işsizlik meydana gelmekte ve gençler ekonomik imkânsızlıklar sebebiyle daha savunmasız olabilmekte ve uyuşturucu benzeri maddelere yönelebilmektedirler. Yine bu çalışmada kırsal bölgelerde yaşayan gençler eğitim almaya karşı isteksiz oldukları, kentlere gidip para kazanmanın eğitim almaktan daha avantajlı olduğunu düşünmektedir.²³⁹

Ibrahim Abubakar, Cathy Zimmerman, Robert W Aldridge, Delan Devakumar ve Miriam Orcutt tarafından 2018 yılında hazırlanan “The UCL-Lancet Commission on Migration and Health: the health of a world on the move” isimli rapor 240 atıf almıştır.

²³⁸ Edna A. Viruell-Fuentes, Patricia Y. Miranda, Savsan Abdulrahim, “More than Culture: Structural Racism, Intersectionality Theory, and Immigrant Health,” *Social Science & Medicine*, vol. 75, no. 12 (2012), pp. 2099–2106, doi:10.1016/j.socscimed.2011.12.037.

²³⁹ Katherine M. Keyes et al., “Understanding the Rural–Urban Differences in Nonmedical Prescription Opioid Use and Abuse in the United States,” *American Journal of Public Health*, vol. 104, no. 2 (2014), pp. e52–59, doi:10.2105/AJPH.2013.301709.

Bu raporun amacı, sivil toplum kuruluşları, sağlıkçılar, akademisyenler ve politikacılara göçün sağlığa olan katkılarını artırmak, göçün yerel ve küresel olarak maliyetlerin azaltılması için harekete geçmeye çağırmaktır. Çalışmada, 2008 yılında yaklaşık olarak bir milyar kişinin hareket halinde olduğu ve bunun küreselleşmenin bir sonucu olduğu belirtilmiştir. Yapılan araştırmalar, göçün, çoğunlukla düşük veya orta gelirli ülkelerde meydana geldiğini gösterse de göçün gündeme geldiği ülkeler genelde gelişmiş ülkeler olduğu görülmektedir. Günümüzde, ekonomileri ve sosyal hizmetleri destekleyen popülist söylemler diğer yandan hem menşe ülke hem de varış ülkesinin sağlık hizmetlerine katkıda bulunan göçmenler şeytanlaştırmaktadır. Siyasi ve ekonomik güce sahip olan kişiler kendi çıkarları doğrultusunda göçe karşı söylemlerde bulunmakta veya göçü engellemektedirler. Bununla birlikte, milliyetçi kesimlerde acil bir durum havası yaratarak kültürel olarak egemenliğin tehlikede olduğu bahanesini ileri sürmektedirler. Fakat, göçmenler geldiği ülkeden çok gittikleri ülkelere katkı sağladığı unutulmaması gerektiği gibi ifadelere yer verilmiştir.²⁴⁰

“The global burden of kidney disease and the sustainable development goals isimli çalışma”, Luyckx Marcello Tonelli ve John W. Stanifer tarafından 2014 yılında yazılmış ve atıf sayısı 236’dır. Bu çalışmada, böbrek hastalığı en çok ihmal edilen kronik hastalık olarak ifade edilmiş ve bu hastalığın küresel maliyeti ele alınmıştır. Bu çerçevede, bu hastalığın, sosyo-ekonomik olarak pek çok etkisinin olduğu, yoksuldan zengine, yetersiz beslenmeden obeziteye, çocuklardan yetişkinlere, tarım sektöründe çalışanlardan sanayi de çalışana kadar pek çok kişide görülebilme ihtimali olan bir hastalık olduğu ifade edilmiştir. Böbrek hastalığı ve bu hastalığa bağlı olarak ortaya çıkan diğer rahatsızlıklara maliyetinden dolayı birçok kişi tedavi olma imkânından mahrum kalmaktadır. Böbrek hastalıklarının nedenleri, sonuçları ve maliyetlerinden tüm ülkelerde halk sağlığı politikalarının etkisi olduğu bilinmektedir. Ekonomik imkânsızlıklar, sağlık imkânlarına erişimde yaşanan sıkıntıların yanı sıra göç, sağlıksız çalışma koşulları, çevresel tehditler, doğal afetler ve kirlilik böbrek hastalığına bağlı yaşanan ölümleri artırmaktadır. Bunun dışında, böbrek hastalığının üstesinden gelebilmek için çok kapsamlı bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu belirtilmiş, tüm yaş gruplarında böbrek hastalığının ölçülmesi, anlaşılması, önlenmesi ve iyileştirilme

²⁴⁰ İbrahim Abubakar, “The UCL-Lancet Commission on Migration and Health: The Health of a World on the Move,” 2015, <https://www.thelancet.com/commissions/migration-health>.

potansiyeline sahip sürdürülebilir kalkınma hedeflerini ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.²⁴¹

Francesco Orsini, Remi Kahan, Remi Nono Womdim ve Giorgia Gianquinto tarafından 2016 yılında yazılan “Urban agriculture in the developing world: a review” adlı çalışma 229 atıf almıştır. Çalışmada, kentsel tarımın tanımı, faydaları ve sınırları ve kentsel tarımı etkileyen sosyo-kültürel, teknik, ekonomik, çevresel ve politik gibi faktörler bazında Doğu Asya, Güney Amerika ve Doğu Afrika’dan alınan örnekler incelenmektedir. Çalışmada, 2007 yılında il kez dünya nüfusunun yarısından fazlasının kentlerde yaşamaya başladığı belirtilmiştir. Bu bağlamda, birçok ülkede kentleşme süreci yoksulluk, çevre kirliliği, işsizlik, gıda güvensizliği ve kötü beslenme gibi sebepler özellikle çocukları, hamile kadınları olumsuz etkilemektedir. Yayında, kentsel tarımın önemine vurgu yapılmaktadır. Kentsel tarımın geliştirilmesi, gıda tedarikine, sağlıklı bir yaşama, ekonomiye katkısı, sosyal bütünleşmeye ve çevrenin korunması için bir fırsat olacağı belirtilmiştir. Genel olarak, kırsal bölgelerdeki yoksul insanlar kentlere göç etmekte ve bu kişiler gelirlerinin yarısından fazlasını gıda ihtiyaçları için harcadıkları ve kentli çiftçilerin çoğunun yoksulluktan gelen kişiler olması nedeni ile kentsel tarımın sosyal bütünleşmeye katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sosyolojik olarak kentsel olarak yapılan çiftçilik hem sosyal içermeyi hem de toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin azaltılmasına katkı sunmaktadır. Çünkü kentlerdeki çiftçilerin büyük çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Kentsel tarım, aynı zamanda kentsel atık miktarlarını azaltarak, hava kirliliğini azaltmaya ve çevreyi korumaya katkı sunmaktadır.²⁴²

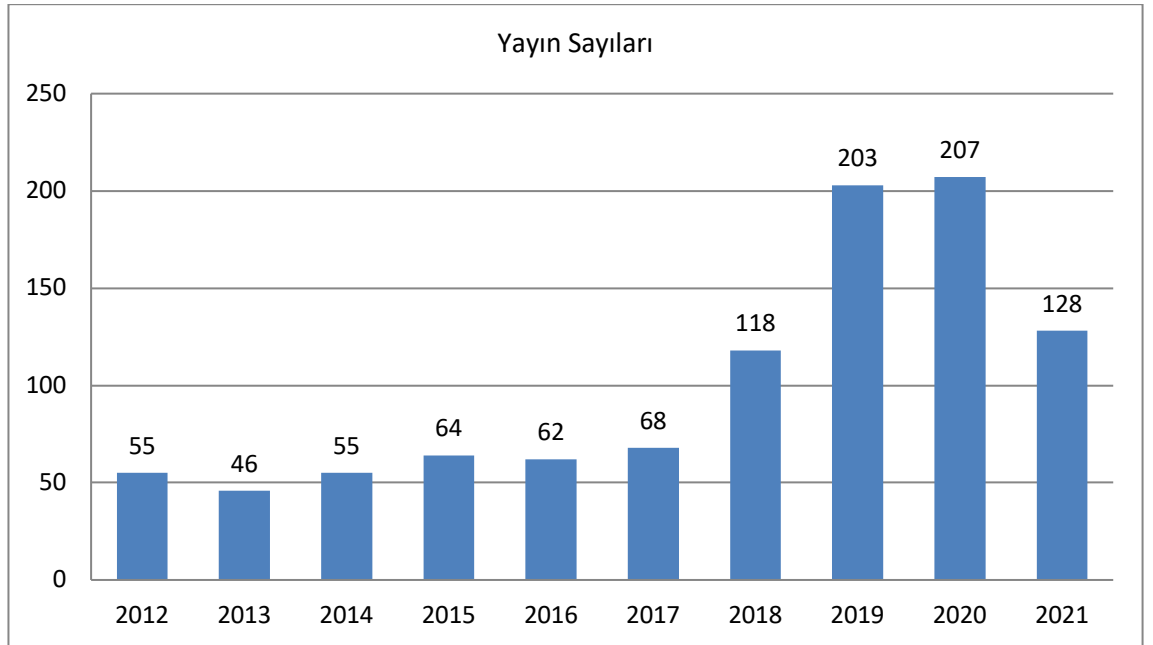
2.3. TR DİZİNİ VERİ TABANI

Eski adı Ulusal Veri Tabanları (UVT) olan TR Dizini, Fen ve Sosyal Bilimler alanlarındaki hakemli, ulusal, bilimsel dergilerdeki makaleler ve TÜBİTAK Projelerinin tam metin/bibliyografik bilgilerinin yer aldığı, web sayfası üzerinden taranabilen ve

²⁴¹ Valerie A Luyckx, Marcello Tonelli, John W Stanifer, “The Global Burden of Kidney Disease and the Sustainable Development Goals,” *Bulletin of the World Health Organization*, vol. 96, no. 6 (2018), pp. 414-422D, doi:10.2471/BLT.17.206441.

²⁴² Francesco Orsini et al., “Urban Agriculture in the Developing World: A Review,” *Agronomy for Sustainable Development*, vol. 33, no. 4 (2013), pp. 695–720, doi:10.1007/s13593-013-0143-z.

TÜBİTAK ULAKBİM tarafından geliştirilen ulusal atıf dizinidir.²⁴³ Göç ve yoksulluk olguları ile ilgili olarak 06.07.2022 tarihinde ULAKBİM veri tabanında TR dizininde ve sosyal bilimler alanında “göç” ve “yoksulluk” sözcükleri ile arama yapılmıştır. Tarama, 2012-2021 yılları arasında yapılan yayınlar ile başlık ve öz ile sınırlandırılmış, çıkan sonuçlardan anlamsız ve benzer olanlar çıkarıldıktan sonra 1006 yayına ulaşılmıştır. Araştırmada, ulaşılabilir veriler kullanılmış olup, elde edilen verilerin grafik ve tabloları oluşturulmuş ve analizleri yapılmıştır. Bu bölümde, TR Dizininde yayınlanan yayınların, yayın sayıları, doküman türleri, yapılan yayınların konusu, en çok yayın yapan dergi ve kurumlar, yayın dili ve en çok atıf alan yayınlar ile ilgili elde edilen bulgular ele alınacaktır.

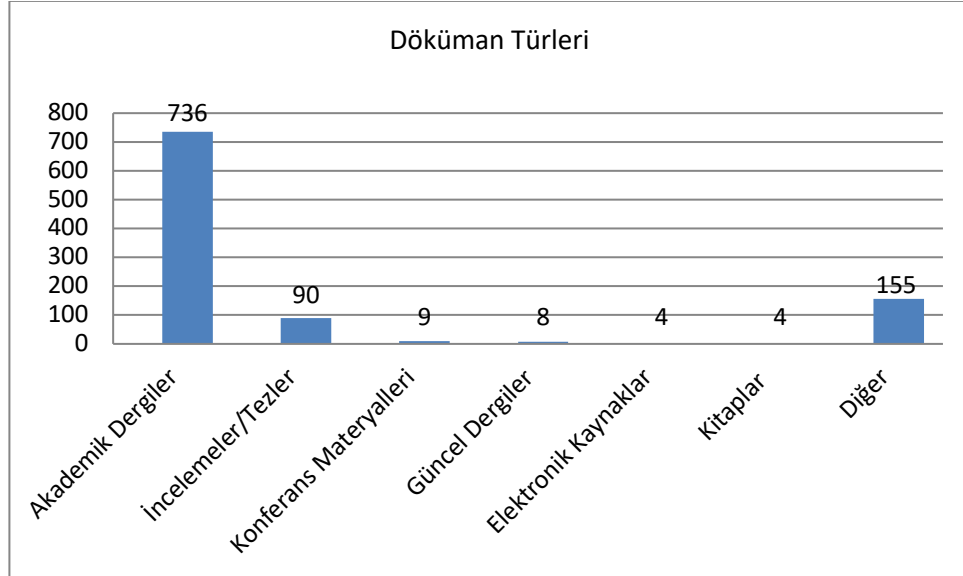

Şekil 31. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayın sayıları

Şekil 31’ de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili 2012-2021 yılları arasında yapılan yayın sayıları gösterilmektedir. Grafik incelendiğinde, en çok yayının yapıldığı yıl 207 yayınla 2020 yılı olduğu görülmektedir. İkinci sırada, 203 yayınla 2019 yılı yer almaktadır. Önceki yıllara oranla 2019-2020 yıllarında yapılan çalışmaların fazla olması Dünya genelinde bu yıllarda yapılan yayın sayıları ile benzerlik göstermekte, buna sebep olarak, 2019 yılında tüm dünyayı etkileyen Covid 19 salgın hastalığından

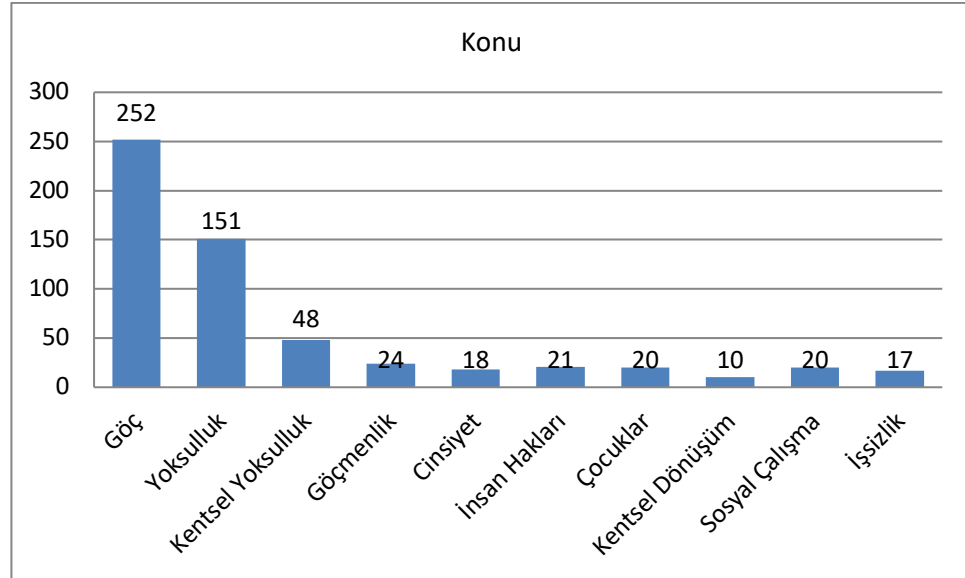
²⁴³ Tübitak, “Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Performans Göstergeleri,” 2016, <https://veri.ulakbim.gov.tr/files/245.pdf>.

dolayı insanların evlere kapanmak zorunda kalması olduğu düşünülmektedir. 2021 yılında yapılan yayın sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstermiş ve toplam sayısı 128’ dir. 2018 yılında 118, 2017 yılında 68, 2016 yılında 62, 2015 yılında 64, 2014 yılında 55, 2013 yılında 46 ve 2012 yılında 55 yayın yapılmıştır.

Şekil 32. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınların türleri

Şekil 32’de Göç ve yoksulluk kavramları ile ilgili olarak yapılan yayınların türleri gösterilmektedir. Grafik incelendiğinde, 736 yayınlı en çok yayının akademik dergilerde yapılan yayınlar olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak hazırlanan tez veya inceleme sayıları 9, konferans materyalleri 9, güncel dergileri 8, elektronik kaynaklar 4, kitaplar 4 ve diğer yayınların ise 155’ tir. Akademik dergilerde yayınlanan yayınların ilk sırada olması Web of Science ve Scopus veri tabanındaki makalelerle oransal olarak benzerlik göstermektedir.

Şekil 33. Göç ve yoksulluk kavramların en çok kullanıldığı ilk on çalışmanın konusu

Şekil 33’de göç ve yoksulluk kavramların en çok kullanıldığı ilk on çalışmanın konuları gösterilmektedir. Buna göre, 256 çalışma ile göç konulu çalışmalar ilk sırada yer almaktadır. Yoksulluk konusu ile yapılan çalışmalar 151 yayın ile ikinci sırada görülmektedir. Göç ve yoksulluk kavramları dışında, göçmenlik, cinsiyet, insan hakları, çocuklar, kentsel dönüşüm, sosyal çalışma ve işsizlik gibi konularda yapılan çalışmalarda direk veya dolaylı olarak göç ve yoksulluk kavramlarına değinildiği görülmektedir.

Tablo 5. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk on dergi

Turkish Studies (elektronik)	25
Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi	25
Çalışma ve Toplum	13
Journal of Economy Culture and Society	11
Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences	8
İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi	8
Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi	8
İdealkent	7
Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi	6
Journal of International Social Research	6

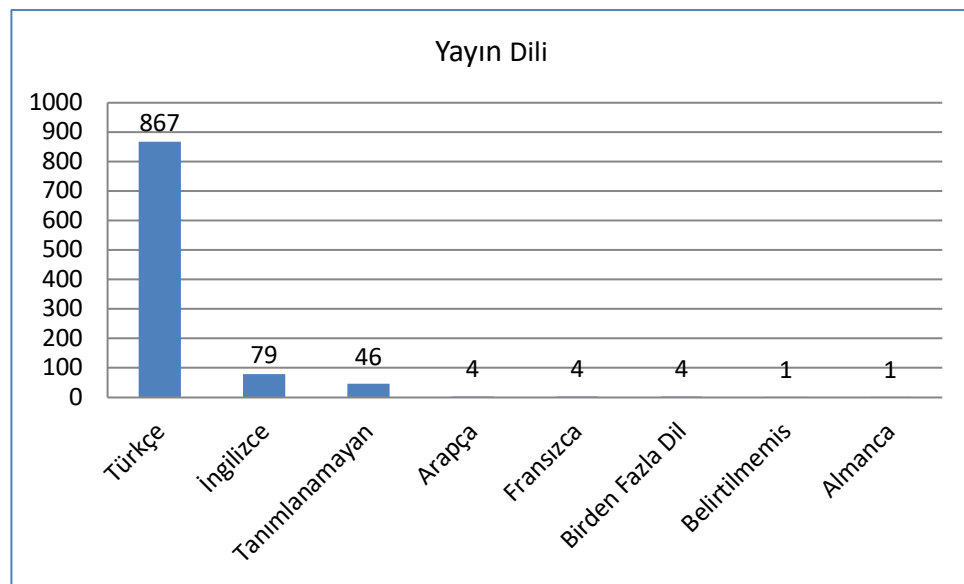
Tablo 5’de göç ve yoksulluk konuları ile ilgili en çok yayın yapan ilk dergi gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, Turkish Studies dergisi ve Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi 25 yayınlı ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada, 13 yayınlı Çalışma ve Toplum Dergisi yer almaktadır. Journal of Economy Culture and

Society Dergisi 11 yayın ile dördüncü sırada olduğu görülmektedir. İnsan ve Toplum Bilimleri, Sosyal Politika Çalışmaları, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergilerinin yaptığı yayın sayısı 8’dir. İdealkent Dergisinin yayın sayısı 7 ve Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler ile Journal of International Social Research Dergilerinin yayın sayıları 6 olarak görülmektedir.

Tablo 6. Göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on kurum

Süleyman Demirel Üniversitesi	55
Adanir Toplum Araştırmaları Merkezi	18
İstanbul Üniversitesi	16
Marmara Üniversitesi	13
İnönü Üniversitesi	11
Atatürk Üniversitesi	8
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	8
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	8
Çukurova Üniversitesi	7
Sakarya Üniversitesi	7

Tablo 6’da göç ve yoksulluk ile ilgili en çok yayın yapan ilk on kurum gösterilmektedir. Tablo’ ya bakıldığında, Süleyman Demirel Üniversitesi 55 yayın ile ilk sırada yer almaktadır. Adanir Toplum Araştırma merkezinin yayın sayısı 18’dir. Sırası ile İstanbul Üniversitesi 16, Marmara Üniversitesi 13, İnönü Üniversitesi 11, Atatürk Üniversitesi 8, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi 8, Yüzüncü Yıl Üniversitesi 8, Çukurova Üniversitesi 7 ve Sakarya Üniversitesi 7 yayın yapmıştır.

Şekil 34. Göç ve yoksulluk konuları ile ilgili yapılan yayınların dilleri

Şekil 34’de TR Dizini veri tabanında kayıtlı olan göç ve yoksulluk ilgili yapılan yayınların yayın dilleri gösterilmektedir. Buna göre, 867 yayımla Türkçe olarak yayınlanan yayınlar ilk sırada yer almaktadır. Bunun dışında, İngilizce yapılan yayınların sayısı 79’dur. Arapça yayın 4, Fransızca yayın 4, birden fazla dil kullanılan yayın sayısı 4, Almanca 2, dili tanımlanmayan veya belirlenemeyen yayın sayısı 47’dir.

Tablo 7. Göç ve yoksulluk ile ilişkili olarak yapılan yayınlardan en fazla atıf alan ilk on yayın

Başlık	Yazar	Yayın Yılı	Atıf Sayısı
Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması	Seda Topgül	2013	7
Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine	Saniye Dedeoğlu	2018	7
2050’ye Doğru Yaşlanan Türkiye’yi Bekleyen Riskler	Özgür Arun	2014	7
Çatışma Ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu	Rıfat Bilgin	2014	6
Yoksulluk Ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri	Gamze Aksan	2012	6
Oyun Hakkının Uzağında Yaşamak: Türkiye’de İçgöç Ve Çocuk Emegi	Bülent Şen	2012	5
Ekonomik Olarak Dezavantajlı Bölgelerde Görev Yapan Ortaokul Müdürlerinin Liderlik Davranışları	Kenan Özcan, Aydın Balyer, Ali Yıldız	2018	3
Kırsal Göçün Ekonometrik Analizi: Yeşilyurt İlçesi Örneği	Elif Özlem Aşkın, Rüştü Yayar, Zafer Oktay	2012	3
Türkiye’de Yaşlanma Çalışmaları Dün, Bugün, Yarın	Özgür Arun	2018	2
Yoksulluk Nafakası ve Yoksulluk Nafakasının Süresi Bağlamında Bir Mukayeseli Hukuk İncelemesi	Emrah Kulaklı	2018	2
İç Göç ve Kent ile Bütünleşme: Kocaeli İli Alan Araştırması	Burcu Kumbur Güler, Arzu Özsoy Özmen, Doğa Başar Sarı ipek	2015	2

Tablo 7’de göç ve yoksulluk ile ilişkili yapılan yayınlardan en fazla atıf alan ilk on yayın gösterilmektedir. Bu bölümde, en fazla atıf alan ilk beş yayının içeriğinden kısaca bahsedilecektir. Bu çerçevede tablo incelendiğinde:

En fazla atıf alan yayın Seda Topgül tarafından 2013 yılında yazılan “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması” yayını 7 atıf almıştır. Çalışmada, genel olarak yoksulluk olgusu, Türkiye’deki yoksulluk ve kadın yoksulluğu ele alınmıştır. Topgül’e göre, Türkiye’deki yoksulluğun boyutları incelendiğinde, gıda ve mutlak yoksulluk oranlarının düşük olduğu, kadınların geleneksel rolü ve maruz kaldıkları

eşitsiz durumlar neticesinde çalışma hayatına girme konusunda sorunlar yaşadıkları ve erkeklere göre daha dezavantajlı konumda oldukları belirlenmiştir.²⁴⁴

En fazla atıf alan ikinci yayın, 7 atıf ile Saniye Dedeoğlu'nun 2014 yılında yazdığı “Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine” makalesi olduğu görülmektedir. Bu yayında, Türkiye’de tarım sektöründe çalışan göçmenlerin durumu ve bu göçmenlerden ötürü kırsal bölgelerdeki yaşanan sosyal değişim ele alınmaktadır. Buna göre, Gürcü, Azeri ve Suriyeli göçmen işçiler çeşitli tarımsal sektörlerde ve Türkiye’nin farklı bölgelerinde çalışmaktadır. Yoksul olan göçmen işçilerin ve yerli işçilerin aynı işlere talip olması bir rekabete sebep olduğu ve bu rekabetin yoksulluğa dayandığı, kırsal bölgelerin farklı dini, etnik ve kültürel kimliklere sahip grupların karşılaştığı sahne haline geldiği belirtilmiştir.²⁴⁵

Özgür Arun tarafından, 2014 yılında yazılan “2050’ye Doğru Yaşlanan Türkiye’yi Bekleyen Riskler” isimli makale 7 atıf almıştır. Bu yayında, Türkiye’de yaşlılığın durumu ve 2050 yılına kadar yaşlıların hangi sorunlarla karşılaşılacağı ele alınmıştır. Bu makalede, Türkiye’deki sosyal politikaların günün şartlarına göre hazırlandığını, fakat 2050 yılına gelindiğinde Türkiye’deki nüfusunun yapısında değişimler olacağını özellikle hiç evlenmemiş ve çocuksuz yaşlıların sayısının artacağı ve bu kişilerin karşılaşması muhtemel olan dışlanma, eşitsizlik, yoksulluk gibi sorunlara karşı yeni politikalara ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.²⁴⁶

Rıfat Bilgin tarafından, 2014 yılında yayımlanan “Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu” çalışma 6 atıf almıştır. Bu yayında, farklı örgütler tarafından istismar edilmiş ve çatışmalar neticesinde hakları gasp edilmiş çok sayıda çocuk kategorik olarak incelenmiş ve Kürt sorunu kapsamında ortaya çıkan sosyal problemlerin etkileri ile birlikte söz konusu çocuklar üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Çalışmaya da savaş, terör, şiddet ve çatışmanın toplumsal bütünleşmeyi ve toplumsal barışı olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir. Bilgin’e göre, Toplumsal barış bozulduğunda, dışlanma, nefret, ötekileştirme, ayrımcılık, toplumsal yarıma, karşıt duygu ve yoksulluğun yanı sıra, kültürel hayattan geri kalma, farklı etnik ve kültürlere sahip kişilere karşı hoşgörüsüz olma, eğitim ve sağlık imkânlarından yeterince

²⁴⁴ Topgöl, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması,” pp. 277–296.

²⁴⁵ Saniye Dedeoğlu, “Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine,” *Çalışma ve Toplum*, vol. 1 (2018), pp. 37–68.

²⁴⁶ Özgür Arun, “2050’ye Doğru Yaşlanan Türkiye’yi Bekleyen Riskler,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 32 (2014), pp. 1–12.

yararlanamama gibi olumsuzluklar toplumda yoğun olarak görülmektedir. Yaşanan bu durum bireyler ve gruplar arasındaki sosyal ilişkileri zayıflatmaktadır.²⁴⁷

Gamze Aksan tarafından, 2012 yılında yayınlanan “Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün Toplumsal görünümüleri” isimli yayın 6 atıf almıştır. Bu çalışmada, yoksulluk, yoksulluk görünümüleri, yoksulluğun mahiyet, nasıl algılandığı, sosyal dışlanma ve yoksulluk ile ilişkili yaklaşımlar ele alınmıştır. Çalışmaya göre, yoksulluğun sebep olduğu olumsuzluklar kişilerin davranış kalıplarını standartlaştırabilmektedir. Bununla birlikte, yoksul insanlar kendilerini toplumdan dışlayabilir, sosyal yardımlara muhtaç hala gelebilirler ve ortak olan ekonomik çıkarlar zarar görebilme ihtimalinin yüksek olduğu belirtilmiştir.²⁴⁸

Kapitalizmin hâkim olduğu 21. Yüzyılda göç ve yoksulluk olguları incelendiğinde, iki kavram arasında neden ve sonuç bağlamında bir ilişki olduğu görülmektedir. Zaman, mekân ve olaylara göre farklılık göstermek ile birlikte yoksulluk göçe, göç de yoksulluğa neden olmaktadır. İnsanlar, yaşadıkları bölgelerden başta ekonomik olmak üzere çeşitli nedenlerle göç ederken, gittikleri yerlerde yoksulluk ile karşı karşıya kalabilmektedirler.²⁴⁹ Göç ve yoksulluk olguları ile ilgili yapılan bibliyometrik analizden hareketle Dünyanın pek çok bölgesinde, farklı zaman dilimlerinde çok sayıda araştırma yapıldığı görülmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında, pek çoğunun temel amacı göç ve yoksulluk olgularının nedenleri ve sonuçlarını ve iki kavram arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Bu çerçevede, tezi ’in üçüncü bölümünde göç ve yoksulluk arasında nasıl bir ilişkinin olduğu anlaşılması amacı ile Türkiye’ye zorunlu nedenlerle göç eden ve Bilecik ilinde ikamet eden yabancıların yoksulluklarının/yoksunluklarının araştırılması amacı yapılan nitel araştırmaya yer verilecektir.

²⁴⁷ Rıfat Bilgin, “Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocukların Sorunu,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 24, no. 1 (2016), pp. 135–152, doi:10.18069/fusbed.51605.

²⁴⁸ Aksan, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümüleri,” pp. 9–19.

²⁴⁹ Akasya Kansu Karadağ, “Göç, Yoksulluk ve İnsan Hakları,” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, vol. 9, no. 2 (2018), pp. 485–498, doi:10.21492/inuhfd.477182.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLECİK İLINE ZORUNLU NEDENLERLE GÖÇ EDEN YABANCILAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde, Bilecik iline zorunlu nedenlerle göç eden göçmen grupları üzerine yapılan araştırma süreçleri ve bu araştırmaya ait bulgular detaylı bir biçimde açıklanmaya çalışılmıştır.²⁵⁰ Bu bölümde, sırası ile araştırmanın konusu, araştırmanın önemi ve amacı, araştırmanın yöntemi, katılımcılar, veri toplama yöntemi, veri toplama aracı, veri toplama analizi ve bulgular başlıkları altında konu ele alınacaktır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Göç, geçmişten beri var olan, günümüz de devam eden ve gelecek zamanlarda da devam edecek olan, tüm dünyadaki bir yer değiştirme hareketidir.²⁵¹ Göç, hem göç hareketini gerçekleştirenlerde hem de göç alan yerlerdeki toplumları etkilemektedir.²⁵² Göçün çok hassas bir alan olması nedeni ile başta ekonomistler ve sosyologlar olmak üzere, pek çok bilim insanı göç ile ilgili çalışmalar yapmaktadır.²⁵³ Genel bir tanım yapılmak istendiğinde, göç, belirli bir mesafe kat edilerek bir bölgeden başka bir bölgeye doğru coğrafik olarak yer değiştirme olarak ifade edilmektedir.²⁵⁴

Yoksulluk olgusuna bakıldığında, boyutu ve kavramsal mahiyeti farklı, sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerine göre değişebilmekte ve hayati olarak bir sosyal risk taşınmasından dolayı bütün toplumların ortak sorunlarından biri olduğu ifade edilebilir. Yoksulluk denilince, genellikle aklımıza zenginliğin zıttı olan fakirlik, açlık, sefalet, muhtaçlık, yokluk, hayatta kalma savaşı, hayatla sürekli mücadele etme, zorunlu ve asgari ihtiyaçların yeterli miktarda karşılayamama, gelirden mahrum olma ve yeterli miktarda varlığa sahip olamama gelmektedir. Fakat, yoksulluğu sadece maddiyata bağlamak ve yoksulluk/açlık sınırı altında kalmak olarak dar çerçevede görmek

²⁵⁰ Araştırmada ve bölüm başlığında geçen, “zorunlu nedenlerle göç eden göçmen grupları” ve “yabancılar” ifadelerinden, sığınmacı, geçici koruma statüsü, şartlı mülteci ve ikincil koruma kanuna tabi olan kişiler dikkate alınmıştır.

²⁵¹ Koçak, Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri,” pp. 163–184.

²⁵² Fatih Baritçi, “Suriyeli Mültecilerin Türk Toplumuna Uyum Süreci Üzerine Bir Araştırma,” *Aksaray Üniversitesi, Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, no. 17 (2017), pp. 227–245.

²⁵³ Mustafa Mutluer, *Uluslararası Göçler ve Türkiye*.

²⁵⁴ Mustafa Hatipler, “Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politika Açısından Etkileri,” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 20, no. 2 (2018), pp. 423–445, doi:10.26468/trakyasobed.4286.

kapsamlı bir yoksulluk tanımı için yetersiz olacaktır. Bu nedenle, yoksulluk, okuma yazma oranı, kişi başına düşen milli gelir, sağlık hizmetlerinden yararlanma, temiz içme suyundan mahrum olma durumu, ortalama ömür, yeterli ve sağlıklı beslenme ve eğitim imkânlarına erişim gibi kriterlerinin de dikkate alındığı geniş anlamda bir yoksulluk tanımı yapmak daha doğru olacaktır.²⁵⁵ Diğer bir ifade ile, yoksulluğun ekonomik boyutunun yanı sıra, siyasi, kültürel, hukuki vb. birçok boyutu ve yönü olan bir kavram şeklinde ele almak gerekir.²⁵⁶ Dolayısıyla yoksulluk yalnızca düşük bir gelirle yaşamını sürdürmek olarak değil, aynı zamanda toplumun belirli bir kesiminin, yaşamını sürdürmeleri için temel gereksinimleri olarak gördüğü şeylere sahip olamaması veya erişememesi ile ilgili bir durumdur.²⁵⁷

Göç, ekonomik yaşamda hem göçenler hem de göç edilen bölgelerin vatandaşları için yeni şartların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu şartlar, bir taraftan ekonomiyi hareketlendirirken diğer taraftan yeni bir sömürü ve egemenlik ilişkisinin ortaya çıkmasına ortam hazırlamaktadır. Sosyal yapılarda büyük bir aşınmaya veya değişime sebep olan göç, yeni fırsat ve sorun alanlarını da içinde barındıran sınıfsal geçişkenliği hızlandırmaktadır. Sahip olma isteği, sahip olmama/olamama durumu ile yer bulma gayretinin göçenler için hayati bir öneme sahip olması, göçle gelenlerin risk alma düzeylerini artırmaktadır. Risk alma düzeyindeki artış çoğu zaman ekonomiye olumlu yansırken, sosyal ve siyasi alanda bazı olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.²⁵⁸ Bu olumsuzlukların başında yoksulluk gelmektedir. Göç edenler, göç ettikleri yerlerde yoksulluğa düşebilmekte ve buna bağlı olarak pek çok şeyden mahrum kalarak yoksunluğun farklı türlerini yaşayabilmektedirler. Bu çerçevede, göç ve yoksulluk arasında nasıl bir ilişki olduğu tartışılmaktadır.

Göç ve yoksulluk arasındaki ilişki ile ilgili yapılan tartışmalara bakıldığında, Buz' göre, göç ve yoksulluk başlı başına birer sosyal problem olmak ile birlikte, her iki olgu arasında karşılıklı etkileşimli bir süreç işlemekte ve bu iki olgu genellikle birbirlerinin içine geçmiştir. Göçün mü yoksulluğa neden olduğu, yoksa yoksulluğun mu göçü yarattığı ile ilgili tartışmalar eskiden beri devam etmektedir. Yoksulluk sebebi

²⁵⁵ Muamer Ak, "Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk," *Akademik Bakış Dergisi*, vol. 17 (2016), pp. 296–307.

²⁵⁶ Gökçe Cerev, Bora Yenihan, "Yoksulluğun Farklı Boyutlarıyla," *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla*, ed. by Gökçe Cerev, Bora Yenihan, Bursa, 2018, p. 5.

²⁵⁷ Eroğlu, Özbek, Özbek, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi : Ekonometrik Bir Yaklaşım," pp. 41–61.

²⁵⁸ Ekici, Tunceli, "Göç ve İnsan," pp. 9–22.

ile yapılan göçler, göç edilen yerde yoksulluk ile karşılaşılmasının yanında büyük ölçüde bu yoksulluk döngüsünün kırılmadığı görülmektedir.²⁵⁹ Apsara'ya göre ise, göç, taşınan insanlar ve geride kalanlar için kronik yoksulluğun hem nedeni hem de sonucudur. Yoksulların tamamı göç etme seçeneğine sahip değil. Çeşitli nedenlerle herkes benzer şekilde göç etmeye meyilli değildir fakat geride kalanda zamanla bir şekilde göç süreçlerine katılmaktadırlar.²⁶⁰

Bu araştırmanın konusu, zorunlu nedenlerle Türkiye'ye göç eden ve Bilecik ilinde ikamet eden göçmen gruplarının ekonomik durumları ve yaşadıkları yoksunlukların araştırılmasına yönelik bir sosyolojik alan araştırmasıdır.

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Toplumsal bir sorun olan yoksulluğun çok yönlü ve boyutlu olması nedeni ile onun sınırlarını çizmek çok kolay olmamaktadır. Bu olgunun, sınırları ve tanımı toplumların gelişme seviyesine ve tüketimine göre farklılık göstermesinden dolayı ortak bir tanım yapmayı da güçleştirmektedir. Örneğin, yoksul bir toplum için zenginliğin ölçütü, zengin toplumların yoksulluk sınırının altında kalabileceği gibi herhangi bir toplum için kabul edilen yoksulluk sınırı başka bir toplum için zenginliğin ölçütü olarak görülebilmektedir. Bu çerçevede, Simmel, yoksulluğun bir parçası olarak ele alır; yoksulluk kavramını ise nicel bir durum olarak kendi içinde tanımlanamaz, fakat özgül bir durumdan ötürü toplumsal tepki açısından tanımlanabilir emsalsiz sosyolojik olgu olarak kabul eder.²⁶¹

Marshall, yoksullaşmayı ekonomik krizden kaynaklanan bir problem olmanın ötesinde, toplum dışına itilmeyi ve toplumdan soyutlanmayı kapsayan bir kavram şeklinde ele almıştır. Yoksulluk kavramını, kendi içinde mutlak ve göreceli yoksulluk olmak üzere iki şekilde ele alan Marshall, mutlak yoksulluğu bir insanın günlük olarak alması gereken kalori miktarının alınmasının yanı sıra modern gereksinimlerden olan eğitim, barınma, sağlık vb. temel toplumsal ve kültürel taleplerin getirdiği ihtiyaçlardan mahrum olmak olarak tanımlamıştır. Göreceli yoksulluk kavramını ise, bireyin kendisini

²⁵⁹ Sema Buz, "Yoksulluk ve Göç, Yoksulluk Sempozyumu," *Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, İstanbul, 2003, pp. 150–161.

²⁶⁰ HL Hansi Apsara, "The Relationship Between Migration And Poverty," *Proceedings of the International Conference on Poverty and Sustainable Development*, vol. 4, no. 1 (2017), pp. 26–34.

²⁶¹ Erdoğan, "Türkiye'de Yoksulların Kültürel Temelleri Üzerine," pp. 17–21.

başkaları ile kıyasladığında onlarda var olan herhangi bir şeyin kendisinde olmaması, ondan mahrum olması olarak ifade etmiştir.²⁶²

Yoksulluğun nedenlerine bakıldığında genel olarak; yüksek faiz ve rant ekonomisi, miras yoluyla elde edilen gelirler, adaletsiz bir vergi sistemi, piyasada tekelleşmenin olması, işsizlik, devlet teşvikleri, enflasyon, doğal afetler, çalışamayacak durumdaki çok sayıda engelinin olması ve bireyler arasındaki yetenek farklılıkları gibi pek çok faktör yer almaktadır. Bununla birlikte, göçler, hızlı nüfus artışı, kentleşme, ayrımcılık ve yaşlı nüfusun artması gibi demografik ve toplumsal ve demografik nedenler; doğal yıkımlar, iklim koşullar gibi coğrafik nedenler; savaşlar, iç karışıklıklar gibi siyasi nedenleri bir kenara koyarsak, yoksulluk çoğu zaman ekonomik yapının işleyişinden ötürü yaşanan aksaklıklardan kaynaklandığı görülmektedir.²⁶³

Yoksulluğun ortaya çıkmasında etki olan en önemli faktörlerden biride göçtür. Yoksulluk, göçün bir sebebi olabileceği gibi göçün en önemli sonuçları arasında da ele alınabilmektedir.²⁶⁴ Dünyanın pek çok bölgesinde yoksulluk sebebi ile insanların göç etmesinin yanı sıra diğer nedenlerle göç edenlerde göçtükleri bölgelerde yoksulluğun pençesine düşebilmektedir. Diğer yandan, göç edenler, sadece gittikleri bölgelerde yoksul bir durumda kalmamaktadırlar. Bununla birlikte, göç ettikleri bölgelerle ilgili olan varlıklarını da kaybetmektedirler. Göç edenler, göç sürecinde ihtiyaçlarını karşılamak ve göç edilen yerde kalabilmek amacıyla mevcut varlıklarını harcamaları gerekmektedir.²⁶⁵ Hacettepe Üniversitesinin yapmış olduğu bir araştırmaya göre, göç edenlerin yaklaşık %50'si göçün masraflarını karşılamak için birikimlerini kullandığını, %22,8'ünün göç sürecinde borçlandığını ve %18,1'inin akraba ve arkadaş yardımı aldığını göstermektedir. Bununla birlikte, özellikle güvenlik nedeni ile gerçekleşen göçlerde, ayrıldıkları yerlerde kendilerine ait hiçbir mal varlıklarının kalmadığı görülmüştür.²⁶⁶

Çeşitli sebeplerle yaşadığı coğrafyadan ayrılıp başka bölgelere göç etmek zorunda kalan insanlar gittikleri bölgelerde de pek çok nedende dolayı ekonomik ve

²⁶² Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*.

²⁶³ Aktan, Vural, "Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri," p. 2002.

²⁶⁴ Şenses, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, 2019.

²⁶⁵ Taşçı, "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç," pp. 177–199.

²⁶⁶ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, "Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması," Ankara, 2006, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23376/TGYONA-AnaRapor.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

sosyal imkânlardan mahrum kalarak yoksullaşabilmektedir. Ayrımcılık, sosyal dışlanma, dil eksikliği, kültürel uyum sağlayamama, göç edilen bölgenin yasalarını bilmeme, vasıfsız olma gibi faktörler bu kişilerin nitelikli işlerde çalışmalarının önündeki engeller olarak görülmekte. Bu nedenle, göç edenler yaşamlarını sürdürebilmek için düşük ücretlerle kayıt dışı sektörde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, onları daha da yoksul hale getirebilmekte ya da uzun bir süre yoksulluktan kurtulmalarına mâni olmaktadır.

Hobsbawm'a göre, yoksul insanların yer aldığı toplumlarda genel olarak, insanların büyük bir çoğunluğu anlamsız bir şekilde "kayıt dışı" ya da "paralel" ekonomi olarak ifade edilen işlere yönelmektedir. Bu tarz ekonomik yapılara sahip olan toplumlarda yaşamını sürdüren insanlar, küçük işlerde, hizmetler, geçici işler ve küçük çaplı ticari faaliyetlerle ayakta kalmaya çalışırlar.²⁶⁷ Bu tarz toplumlarda, radikal değişiklikler olmadığı sürece, döngü bu şekilde sürüp gitmekte ve yoksulluk kronik bir hal almaktadır.

Yoksulluk, pek çok alanda problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Hem mikro hem de makro ölçekte bütün ekonomik ve sosyal göstergeleri doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Bununla birlikte sorunun psiko-sosyal etkileri de söz konusudur. Yoksul insanlar sosyal dışlanmaya maruz kalırlar. Bu nedenle, yoksulluğun günümüzdeki en önemli sonucu sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma, günümüz dünyasında toplumlarda yoksulluğun sebep olduğu çok yönlü bir sorundur.²⁶⁸

Yoksulluk, çatışma ve sosyal çalkantı gibi pek çok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Yer altı ve kayıtdışı ekonominin artmasına yol açabilmektedir. Yoksulluğun yaşandığı toplumlarda uyuşturucu ve alkol kullanımı ve suç oranları yüksek olabilmektedir. Yoksulluk, doğal çevrenin tahribatında etkili olabilmektedir. Yoksul sayısı artıkça ve bu sorun yaygın halle geldiğinde sosyal dayanışma, sosyal ahlak ve sosyal sorumluluk duyguları da zayıflamaktadır. Bu durumdan, toplum, aile birliği ve toplumun geleceği zarar görür. Bu nedenle yoksulluk, yoksulluğu/yoksunluğu

²⁶⁷ Eric J. Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 (Aşırıliklar Çağı)*, ed. by Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayın EVİ, 1996.

²⁶⁸ Joos Droogleever Fortuijn, Wim Ostendorf, "Gender and Urban Poverty: Single Mothers in Amsterdam," *GeoJournal*, vol. 61, no. 3 (2004), pp. 239–246, doi:10.1007/s10708-004-3675-6.

artırmakta ve bu problem giderek daha fazla kronik bir hal almasına neden olmaktadır.²⁶⁹

Dünyada yaklaşık olarak 1,3 milyar insan yoksul bir şekilde ve pek çok şeyden mahrum olarak hayatını sürdürmektedir. Bunlardan hemen hemen yarısına yakını sağlık, eğitim ve temel insani standartlardan yoksun olarak yaşamını sürdüren çocuklardan oluşmaktadır. Küresel ölçekte, yaklaşık 736 milyon insan aşırı yoksulluk içinde yaşamını sürdürmektedir. Bunların büyük bir kısmı (%80) Sahra altı Afrika ve Güney Asya’ da yaşamakta ve günde 1,90 dolardan daha az bir gelirle yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. En fazla yoksul nüfusa sahip olan Sahra altı Afrika ‘da 560 milyon yoksul insan yaşamaktadır. Güney Asya’ da 546 milyon, Doğu Asya ve Pasifik, 118 milyon, Arap devletleri 66 milyon, Karayipler ve Latin Amerika 32 milyon ve Orta Asya ve Avrupa bölgeleri ise yaklaşık 4 milyon yoksul insan yaşamaktadır.²⁷⁰

Bu tez çalışmasında, zorunlu olarak Türkiye’ye göç eden yabancıların yaşamış oldukları yoksulluk ve yoksunlukların ele alınmaya çalışıldığından, burada iki kavram arasındaki ilişkide, göç bir neden olarak açıkça görülmektedir. Bu nedenle, bu ilişkinin araştırılması önem taşımaktadır. Yoksulluk ve yoksunluğun sonuçları ana problemiz, göç ise bu olgunun nedenlerinden biridir. Dolayısı ile yoksulluk/yoksunluğun nedenlerini belirlediğimiz zaman bu sorunu daha iyi anlayabilir, açıklayabilir ve konu ile ilgili olarak önerilerde bulunabiliriz.

Bu çalışmada, Bilecik ilinde ikamet eden sığınmacı, şartlı mülteci, geçici koruma kanuna tabi ve ikincil koruma statüsünde olan yabancıların Türkiye’ye göç etmeden önce kendi ülkelerindeki ekonomik durumları ve Türkiye’ye geldikten sonraki ekonomik durumları karşılaştırılarak ve refah seviyelerinde yaşanan değişimin ve burada yaşadıkları yoksunlukların araştırılmasını amaçlanmıştır. Araştırmada, elde edilen veriler ile göç ve yoksulluk olguları arasında bir ilişki olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma, nitel araştırma yaklaşımı temel alınarak desenlemiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi çeşitli nitel veri oluşturma

²⁶⁹ Ömer Zühtü Altan, “Bölüşüm ve Refah Rejimi: Kapitalizmin Adaleti ‘Eşitsizlik,’” *I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi*, Ankara, n.d.

²⁷⁰ Çolak, “Küreselleşen Yoksulluk,” pp. 1–3.

yöntemlerinin kullanıldığı, algıların, bakış açılarının ve olayların doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konulması amacı ile nitel bir sürecin takip edildiği araştırma türlerindendir. Bu anlamda, nitel yöntemler çatısı altına yer alan anlatı araştırması, kuram oluşturma, etnografi, durum çalışması ve fenomenoloji gibi çok sayıda araştırma yaklaşımı bulunmaktadır. Bu çalışmada, temel amacı insan deneyimlerini aktarmak olan fenomenoloji yaklaşımı tercih edilmiştir.²⁶⁹ Fenomenoloji, insanların herhangi bir fenomen veya konu ile ilgili bakış açılarını, duygularını, anlayışlarını ve algılarını ifade etmelerine yarayan ve bu fenomeni nasıl tecrübe ettiklerini tanımlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir.²⁷¹ En genel anlamıyla, fenomenoloji, tek bir kişiye ait olan yaşanmış deneyimlerin toplamına atıfta bulunur.²⁷² Fenomenoloji, özellikle sosyal ve sağlık bilimlerinde, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve eğitim gibi pek çok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁷³

4. KATILIMCILAR

Araştırmada, hakkında veri toplanacak olan gruplara ulaşılması zor olduğundan ve katılımcıların hangi bölgelerde yaşadığı tam bilinemediği için olasılıklı olmayan örnek seçim yöntemlerinden olan kartopu yöntemi tercih edilmiştir. Kartopu yöntemi, aranılan kritere uygun kişiler bulunduktan sonra bu kişilerin benzer özelliğe sahip tanıdığı diğer kişilere ulaşarak uygulanmaktadır.²⁷⁴ Diğer bir ifade ile, önce araştırmacı bilgisi, deneyimi ve tanıdıkların yönlendirmesi ile bir kişi ile görüşülür ve daha sonrasında ise o kişinin yönlendirmesi ile başka kişilerle görüşülmektedir.²⁷⁵

Son dönemlerde, dünya da yaşanan başta politik ve ekonomik gelişmeler olmak üzere pek çok olay insanların zorunlu olarak göç etmesine neden olmuştur. Afganistan’da uzun yıllardan beri yaşanan siyasi karışıklık, Suriye’deki iç savaş, Irak’ın

²⁷¹ Pat Rose, Jayne Beeby, David Parker, “Academic Rigour in the Lived Experience of Researchers Using Phenomenological Methods in Nursing,” *Journal of Advanced Nursing*, vol. 21, no. 6 (1995), pp. 1123–1129, doi:10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x.

²⁷² Amedeo Giorgi, “The Theory, Practice, and Evaluation of the Phenomenological Method as a Qualitative Research Procedure,” *Journal of Phenomenological Psychology*, vol. 28, no. 2 (1997), pp. 235–260, doi:10.1163/156916297X00103.

²⁷³ Melike Tekindal, Şerife Uğuz Arsu, “Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı Ve Sürecine Yönelik Bir Derleme,” *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, vol. 20, no. 1 (2020), pp. 153–182.

²⁷⁴ Vicki L. Plano Clark, John W. Creswell, *Understanding Research A Consumer’s Guide*, 2. Edition Pearson, 2015.

²⁷⁵ Ali Rıza Seydi, “Türkiye’deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye’deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları,” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 30 (2013), pp. 217–241.

ABD tarafından işgali, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Uygur Türklerine uygulamış olduğu baskılar, Ukrayna'nın bazı bölgelerinin Rusya tarafından işgal edilmesi gibi pek çok gelişme milyonlarca insanı yerinden etmiştir. Dünyanın pek çok bölgesi bu göçlerden etkilenirken, en çok etkilenen ülkelerden biride coğrafi konumu nedeni ile Türkiye olmuştur. Kendi ülkesinden ayrılmak zorunda kalan insanların bir kısmı, Türkiye'ye bireysel veya kitlesel olarak göç etmiştir. Bu kapsamda, Türkiye milyonlarca sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır.

Çeşitli nedenlerle Türkiye'ye gelen yabancılar, genellikle ekonomik imkânlarla daha kolay erişebilecekleri büyük kentlere yerleşmeyi tercih etmektedir. Fakat büyük şehirlerdeki hayat pahalılığı, iş bulmanın daha zor olması ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları gibi nedenlerden dolayı bu şehirlere yerleşmiş olanlar buralardan ayrılıp yaşam maliyetlerin daha ucuz olduğu küçük şehirlere veya kırsal bölgelere yerleşmektedir. Göçmen gruplarının tercih ettiği illerden biride Bilecik'tir. Bilecik 'te işsizliğin Türkiye ortalamasının altında olması ve iş gücü talebinin fazla olması gibi etkenler göçmen gruplarına çekici gelmektedir. Bunla birlikte, Bilecik' de sanayi ve tarım sektörünün gelişmiş olması göçmen gruplarının daha kolay iş bulmasını ve kalabalık bir şehir olmaması nedeni ile buraya gelen yabancıların tanıma bilme faktörüne bağlı olarak birbirileri ile iletişim geçmeleri kolaylaştırmaktadır.

Burada tartışılması ve araştırılması gereken konu, teorik olarak uluslararası belgelerle göçmen gruplarının hakları düzenlenmiş olmasına rağmen ve Türkiye'nin de bu sözleşmelere taraf olduğu düşünüldüğünde acaba uygulamada bunun karşılığı var mı? Özellikle zorunlu nedenlerle, Türkiye'ye göç eden yabancılar gerçekten ekonomik ve sosyal haklara erişebiliyorlar mı? Farklı kökenlere mensup olan yabancıların ekonomik ve sosyal hakları erişimi konusunda farklılık var mı? Bu soruların cevabını öğrenmek amacı ile ve Türkiye'deki yabancılarının yaşamış oldukları diğer yoksunlukların araştırılması amacı ile Bilecik ilinde ikamet eden yabancıların durumu araştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılanlar kişiler ile ilgili bilgiler aşağıda tablolar halinde gösterilmiştir. Tablo 8'de katılımcılar ile ilgili demografi bilgileri, tablo 9'da katılımcıların geldikleri ülkelerde çalışma durumları ve gelirleri, tablo 10'da katılımcıların Bilecik'teki çalışma durumları ve gelirleri, tablo 11'de katılımcıların

sosyal yardımlardan faydalanma durumları ve tablo 12’de katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma durumları ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Tablo 8. Katılımcılar ile ilgili demografik bilgiler

Katılımcılar	Uyruk	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim durumu	Göç etme nedeni	Türkiye’de ilk geldiği şehir
K1	Afganistan	Erkek	22	Bekâr	Ortaöğretim	Zorunlu sebepler	Van
K2	Afganistan	Erkek	21	Bekâr	Ortaöğretim	Zorunlu sebepler	Van
K3	Afganistan	Kadın	39	Dul	İlköğretim	Zorunlu sebepler	Iğdır
K4	Afganistan	Erkek	21	Bekâr	İlköğretim	Zorunlu sebepler	Van
K5	Afganistan	Erkek	26	Bekâr	Üniversite	Zorunlu sebepler	Bilecik
K6	Afganistan	Erkek	25	Bekâr	Üniversite terk	Zorunlu sebepler	İstanbul
K7	Afganistan	Erkek	23	Bekâr	İlköğretim	Zorunlu sebepler	Bilecik
K8	Doğu Türkistan	Kadın	39	Evli	Lise	Zorunlu Sebepler	İstanbul
K9	Doğu Türkistan	Kadın	20	Bekâr	Lise	Zorunlu Sebepler	İstanbul
K10	Doğu Türkistan	Erkek	48	Evli	Üniversite	Zorunlu sebepler	İstanbul
K11	Doğu Türkistan	Erkek	38	Evli	İlköğretim	Zorunlu sebepler	İstanbul
K12	Doğu Türkistan	Kadın	40	Evli	Üniversite	Zorunlu sebepler	İstanbul
K13	Doğu Türkistan	Erkek	45	Evli	Ortaöğretim	Zorunlu sebepler	İstanbul
K14	Irak	Erkek	42	Evli	İlköğretim	Terör	Ankara
K15	Irak	Erkek	40	Evli	İlköğretim	Terör	Ankara
K16	Irak	Kadın	35	Evli	İlköğretim	Terör	Şanlıurfa
K17	Suriye	Erkek	46	Evli	Ortaöğretim	Savaş	Hatay
K18	Suriye	Erkek	42	Evli	İlköğretim	Savaş	Hatay
K19	Suriye	Erkek	53	Evli	İlköğretim	Savaş	Hatay
K20	Suriye	Kadın	35	Evli	İlköğretim	Savaş	Hatay
K21	Suriye	Kadın	32	Evli	Ortaöğretim	Savaş	Hatay
K22	Suriye	Kadın	40	Evli	Üniversite	Savaş	Gaziantep
K23	Suriye	Kadın	20	Dul	Eğitim almamış	Savaş	Bilecik
K24	Suriye	Kadın	39	Evli	Ortaöğretim	Savaş	Gaziantep
K25	Suriye	Erkek	42	Evli	İlköğretim	Savaş	Hatay

Tablo 8’de Araştırmaya katılanlar ile ilgili demografik bilgilerin yanı sıra göç etme nedenleri ve Türkiye’de ilk geldikleri iller ile ilgili bilgiler gösterilmektedir. Buna göre, araştırmaya katılanların uyruklarına bakıldığında 7 Afganistanlı, 6 Doğu Türkistanlı, 3 Iraklı ve 9 Suriye vatandaşı olmak üzere toplamda 25 kişi araştırmaya

katılmıştır. Araştırmaya katılanların cinsiyet dağılımı incelendiğinde, 10'u kadın ve 15 ise erkek katılımcılardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların yaş aralıkları, 21-48 arasında değişmektedir. Katılımcıların medeni durumları, 2'si dul, 7 bekar ve 16 kişi evli olarak tespit edilmiştir. Katılımcıların eğitim durumu incelendiğinde, 11 kişi ilköğretim, 6'sı ortaöğretim, 3'ü lise, 1'i eğitim almamış ve 4'ü üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcılardan, 13 kişi zorunlu sebepler, 3'ü kişi terör ve 9 kişi ise savaş sebebi ile göç ettiğini ifade etmiştir. Katılımcılar Türkiye'ye gelirken ilk olarak geldikleri şehirlere bakıldığında, 3 kişi Van'a, 1 kişi Iğdır'a, 3 kişi Bilecik'e, 7 kişi İstanbul'a, 2 kişi Ankara'ya, 1 kişi Şanlıurfa'ya, 6 kişi Hatay'a ve 2 kişi ise Gaziantep'e geldiğini belirtmiştir.

Zorunlu sebepler göç edenler genel olarak savaş ve terör olaylarının yaratmış olduğu ekonomik istikrarsızlık sonucu ile çalışmak amacı ile göç ettiklerini belirtmişlerdir. Afgan asıllı kişilerin genel olarak, genç, erkek ve bekâr kişilerden oluştuğu görülmüştür. Bununla birlikte, Afganistan'dan Türkiye'ye gelen Afgan uyruklu kişilerin genel olarak kalıcı olmadıkları belirli bir dönem çalışıp tekrar ülkesine dönen kişiler olduğu ve geri dönenlerin yerine yenilerin geldiği kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Buna karşın, diğer ülkelerden (Irak, Suriye, Doğu Türkistan) gelen kişilerin genel olarak ailelerden oluştuğu ve birçoğu vatandaşlık almayı ve burada kalıcı olmayı düşündüğü yine kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Tablo 9. Katılımcıların geldikleri ülkelerde çalışma durumları ve gelirleri

Katılımcılar	Geldiği ülkedeki çalışma durumu	Geldiği ülkedeki mesleği	Geldiği ülkedeki aylık ortalama geliri (Dolar)	Geldiği ülkedeki gelirinin nasıl algılandığı: Düşük/ Orta/ Yüksek
K1	Hayır	-	-	-
K2	Evet	Tarım işçisi	20	Düşük
K3	Evet	Tarım işçisi	30	Orta
K4	Hayır	-	-	-
K5	Hayır	-	-	-
K6	Hayır	-	-	-
K7	Hayır	-	-	-
K8	Hayır	Ev hanımı	-	-
K9	Hayır	Öğrenci	-	-
K10	Evet	Öğretmen	1400	Yüksek
K11	Evet	Tır şoförü	500	Yüksek
K12	Evet	Öğretmen	1400	Yüksek
K13	Evet	Çiftçi	600	Yüksek
K14	Evet	İnşaat işçisi	200	Orta
K15	Evet	Çiftçi	250	Orta
K16	Hayır	Ev hanımı	-	-
K17	Evet	Elektrikçi	40	Orta
K18	Evet	Tesisatçı	50	Orta
K19	Evet	Ormancı	30	Orta
K20	Hayır	Ev hanımı	-	-
K21	Hayır	Ev hanımı	-	-
K22	Evet	Öğretmen	250	Yüksek
K23	Evet	Tarım işçisi	50	Yüksek
K24	Hayır	Ev hanımı	-	-
K25	Evet	Bekçi	50	Orta

Tablo 9’ da katılımcıların geldikleri ülkelerde çalışma durumları, meslekleri, ortalama gelirleri ve geldikleri ülkedeki gelirlerini nasıl algıladıkları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, katılımcılardan 14 kişi geldiği ülkede çalıştığını, 11 kişi ise herhangi bir işte çalışmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların mesleklerine veya yaptıkları işlere bakıldığında, 3 tarım işçisi, 5 ev hanımı, 1 öğrenci, 3 öğretmen, 1 tır şoförü, 2 çiftçi, 1 inşaat işçisi, 1 elektrikçi, 1 tesisatçı, 1 ormancı ve 1 bekçi araştırmaya katılmış, katılımcılardan 5’i hiçbir işte çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 14 kişinin kendi ülkesindeki ortalama geliri 20 ile 1400 dolar arasında olduğu 11 katılımcının ise hiçbir geliri olmadığı görülmüştür. Katılımcıların kendi ülkelerindeki gelirlerini nasıl algıladıkları sorusunu verilen cevaplarda 1 kişi düşük, 7 kişi orta, 7 kişi yüksek cevabını verirken 10 kişi ise gelirleri olmadığı için hiçbir cevap vermemiştir.

Gelir seviyesi yüksek olan katılımcılar genel olarak eğitim seviyesi yüksek veya nitelikli kişiler olduğu görülmektedir. Katılımcılara, kendi ülkelerindeki gelirleri sorulduğunda, Türkiye’ye gelmeden önce “gelirleriniz ne kadardı veya şu anda kendi ülkenizde olmuş olsaydınız ne kadar gelir gelir elde ederdiniz” gibi sorular sorularak dolar cinsinden ortalama bir gelire ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların kendi

ülkelerindeki gelirlerini nasıl algıladıkları ilgili soruya verdikleri cevaplara bakıldığında Afganlar dışındaki diğer katılımcıların genel olarak “orta veya yüksek” cevabını verdiği görülmüştür. Afganlar, genel olarak ya herhangi bir gelire sahip olmadıklarını ya da düşük bir gelire sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 10. Katılımcıların Bilecik’teki çalışma durumları ve gelirleri

Katılımcılar	Çalışma durumu	Yaptığı iş	Günlük çalışma süresi	Aylık ortalama gelir (Dolar)	Bilecik’teki gelirini nasıl algıladığı: Düşük/Orta/Yüksek
K1	Evet	Pastacılık	10 Saat	800	Orta
K2	Evet	Simit yapımı	12 Saat	400	Düşük
K3	Evet	Bulaşıkçı	12 Saat	350	Düşük
K4	Evet	Mermer atölyesi	10 Saat	500	Orta
K5	Evet	Wep tasarımcısı	10 Saat	3200	Yüksek
K6	Evet	Ekmek fırını	12 Saat	400	Orta
K7	Evet	Çoban	12 Saat	600	Orta
K8	Evet	Seramik fabrikası	8 Saat	300	Düşük
K9	Hayır	-	-	-	-
K10	Evet	Tarım işçisi	10 Saat	250	Orta
K11	Evet	Çiftçilik	8 Saat	500	Orta
K12	Hayır	Ev hanımı	-	-	-
K13	Evet	Şoför	12 Saat	350	Orta
K14	Evet	Şoför	12 Saat	360	Düşük
K15	Evet	Mermer atölyesi	10 Saat	500	Düşük
K16	Evet	Tarım işçisi	10 Saat	300	Düşük
K17	Ever	Seramik fabrikası	8 Saat	300	Düşük
K18	Evet	Seramik fabrikası	8 Saat	300	Düşük
K19	Evet	İnşaat şantiyesi	10 Saat	320	Düşük
K20	Hayır	Ev hanımı	-	-	-
K21	Evet	Evde çalışma	5 Saat	100	Düşük
K22	Hayır	Ev hanımı	-	-	-
K23	Evet	Tarım işçisi	10 Saat	250	Düşük
K24	Evet	Tarım İşçisi	10 Saat	250	Düşük
K25	Evet	Temizlik işçisi	8 Saat	350	Düşük

Tablo 10’da katılımcıların Bilecik ilindeki çalışma durumları, ortalama gelirleri, yaptıkları işler, günlük çalışma süreleri ve elde ettikleri gelirin nasıl algıladıkları ile ilgili bilgiler gösterilmektedir. Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında, 4 kişi herhangi bir işte çalışmadığı, 21 kişinin ise çalıştığı görülmüştür. Katılımcıların meslekleri veya yaptıkları işlere bakıldığında, 1 kişi pasta üretiminde, 1 kişi simit fırınında, 1 kişi bulaşıkçılık işinde, 2 kişi mermer atölyesinde işçi olarak, 1 kişi wep tasarımı yaptığını, 1 kişi ekmek fırınında çalıştığını, 1 kişi çobanlık yaptığını, 3 kişi seramik fabrikasında işçi olarak çalıştığını, 4 kişi tarım işçisi olduğunu, 1 kişi çiftçilik yaptığını, 2 kişi şoförlük yaptığını, 1 kişi inşaat işçisi olarak çalıştığını, 1 kişi evde

çalıştığını, 1 kişi temizlik işçisi olarak çalıştığı, 3 kişi ev hanımı olduğunu belirtirken, 1 kişi ise çalışmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların ortalama günlük çalışma süreleri, 5-12 saat aralığında olduğu görülmüştür. Katılımcıların aylık ortalama gelirlerine bakıldığında genel olarak en düşük 100 en yüksek 3200 dolar olduğu, 3 kişinin ise hiçbir geliri olmadığı görülmüştür. Bilecik'te elde edilen aylık gelirin nasıl algılandığı ile ilgili olarak verilen cevaplara bakıldığında, 13 kişi düşük, 7 kişi orta ve 1 kişi yüksek cevabı verirken 4 kişi gelir sahibi olmadığı için herhangi bir cevap vermemiştir.

Katılımcıların gelirleri hesaplanırken çalışmanın yapıldığı tarihteki asgari ücret (5500 TL.) ve dolar kuru (19,6) dikkate alınarak TL. cinsindeki gelirler dolara dönüştürülmüştür.

Tablo 11. Katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma durumları

Katılımcılar	Sosyal yardımlardan faydalanma durumu	Ayni /Nakdi	Sosyal Yardımlar yeterli görülüyor mu?
K1	Hayır	-	-
K2	Hayır	-	-
K3	Hayır	-	-
K4	Hayır	-	-
K5	Hayır	-	-
K6	Hayır	-	-
K7	Hayır	-	-
K8	Evet	Ayni/Nakdi	Evet
K9	Evet	Ayni/Nakdi	Evet
K10	Evet	Ayni/Nakdi	Evet
K11	Evet	Ayni	Evet
K12	Evet	Ayni/Nakdi	Evet
K13	Evet	Ayni/Nakdi	Evet
K14	Evet	Ayni/Nakdi	Hayır
K15	Evet	Ayni	Hayır
K16	Evet	Ayni	Evet
K17	Evet	Ayni/Nakdi	Hayır
K18	Evet	Nakdi/Nakdi	Hayır
K19	Evet	Nakdi/Nakdi	Hayır
K20	Evet	Nakdi/Nakdi	Hayır
K21	Evet	Ayni/Nakdi	Evet
K22	Hayır	-	-
K23	Hayır	-	-
K24	Evet	Ayni/Nakdi	Hayır
K25	Evet	Ayni/Nakdi	Evet

Tablo 11’de katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma durumları, faydalanma şekilleri ve sosyal yardımları yeterli görüp görmedikleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, katılımcılardan 16’ sının sosyal yardımlardan faydalandığı, 9 kişinin ise hiçbir yardım almadığı görülmüştür. Sosyal yardımlardan

faydalananlardan 3 kişi sadece ayni yardım aldığı, 13 kişinin ise hem ayni hem de nakdi yardım aldığı görülmüştür. Yapılan sosyal yardımların içeriği ve miktarı sorulduğunda, ayni olarak yapılan yardımların gıda, giyim, yakacak ve kırtasiye ürünleri olduğu, nakdi yardımın ise kaymakamlık tarafından çocuk sayısına bağlı olarak verilen yardımlar olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılanlara sosyal yardımları yeterli bulup bulmadıkları ile ilgili yöneltilen soruda, 9 kişi evet cevabı verirken, 7 kişi hayır cevabı vermiştir. Diğer katılımcılar herhangi bir yardımdan faydalanmadıkları için soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Tablo 12. Katılımcıların sivil toplum kuruluşlarından destek alma durumları

Katılımcılar	Sivil Toplum kuruluşlarından destek alıyor mu?	Ayni/ Nakdi	Düzenli/ Düzensiz
K1	Hayır	-	-
K2	Hayır	-	-
K3	Hayır	-	-
K4	Hayır	-	-
K5	Hayır	-	-
K6	Hayır	-	-
K7	Hayır	-	-
K8	Evet	Ayni	Düzensiz
K9	Evet	Ayni	Düzensiz
K10	Evet	Ayni/Nakdi	Düzensiz
K11	Evet	Ayni	Düzensiz
K12	Evet	Ayni	Düzensiz
K13	Evet	Ayni	Düzensiz
K14	Evet	Ayni	Düzensiz
K15	Hayır	-	-
K16	Hayır	-	-
K17	Hayır	-	-
K18	Hayır	-	-
K19	Hayır	-	-
K20	Hayır	-	-
K21	Hayır	-	-
K22	Hayır	-	-
K23	Hayır	-	-
K24	Evet	Ayni	Düzensiz
K25	Evet	Ayni	Düzensiz

Tablo 12’de katılımcıların sivil toplum kuruluşlarından destek alma, destek şekli ve düzenli/düzensiz yapılma durumları gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, 9 katılımcının sivil toplum kuruluşlarından destek aldığı, 16 kişinin hiçbir destek almadığı görülmüştür. Destek alanların içinde sadece bir kişi hem ayni hem de nakdi yardım aldığını belirtirken, diğerleri sadece ayni yardım aldıklarını dile getirmişlerdir. Yine

tablodan da anlaşılacağı üzere sivil toplum kuruluşları tarafından verilen desteklerin süreklilik arz etmediği görülmektedir.

5. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırmada veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme soruları hazırlanırken; ilk olarak konuyla ilgili literatür incelenmiş ve konu ile ilgili uzman 3 öğretim üyesinin görüşü ve önerileri alınmıştır. Konu ile ilgili uzmanların görüşleri ve önerileri doğrultusunda düzenlenen taslak soruların son şekli verilmiştir. Görüşme formunun yer aldığı anket formu oluşturulmasının ardından, Bursa Uludağ Üniversitesi Etik Kurulu Komisyonundan 26.08.2022 tarihli izin yazısı ile görüşme formunun ve araştırmanın etik açıdan uygunluğuna yönelik onay ve uygulama yapabilme ile ilgili izniler alınmıştır. Görüşme formunda, Bilecik ilindeki göçmen gruplarının ekonomik durumları ve yaşamış oldukları yoksunlukların belirlenmesi amacı ile birinci bölümde geldikleri ülkelerdeki çalışma durumları, ekonomik gelirleri, yapmış oldukları iş ve oradaki gelirlerini nasıl algıladığı ile ilgili sorular yer almıştır. Anket formunun ikinci bölümünde, Bilecik'te çalışma durumları, ekonomik gelirleri, yapmış oldukları iş ve buradaki gelirlerini nasıl algıladıkları konusunda sorulara yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye'de devlet ve sivil toplum kuruluşlarından yardım alma durumları ile ilgili soruların yanı sıra dördüncü bölümde ise burada yaşamış oldukları yoksunların neler olduğu ile ilgili olarak 1 ana soru ve 7 alt soru olmak üzere 8 soru yer almaktadır. Araştırmada, veriler bireysel görüşme, mülakat yöntemi ile elde edilmiştir. Bireysel görüşme ile katılımcılar ile yaklaşık 30 dakikalık görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sırasında, katılımcılardan izin alınarak ses kaydı yapılmış, daha sonra kayıtlar yazılı hale getirilmiştir.

5.1. VERİ TOPLAMA ARACI

Türkiye'ye zorunlu nedenlerle göç edenlerden Bilecik'te yaşayan yabancıları yaşadıkları yoksunlukların öğrenilmesi amacı ile katılımcılara 1 araştırma sorusu ve 7 alt soru olmak üzere 8 soru yöneltilmiştir. Bu sorular:

Araştırma sorusu:

Göç ettikten sonra geldiğiniz yere göre nelerden yoksun kaldınız? Neden? Nasıl?

Alt sorular:

1. Göç ettikten sonra sağlığınızdans yoksun kaldınız mı? neden?
2. Göç ettikten sonra eğitiminizden yoksun kaldınız mı? Neden?
3. Göç ettikten sonra sosyal ilişkilerinizden mahrum kaldınız mı? Neden?
4. Göç ettikten sonra sosyal olanaklarınızdan mahrum kaldınız mı? Neden?
5. Göç ettikten sonra dışlanmaya maruz kaldınız mı? Nasıl?
6. Göç ettikten sonra kültürel bağlamda yoksunluk yaşadınız mı? Nasıl?
7. Göç ettikten sonra insan haklarından mahrum kaldığınızı düşünüyor musunuz?

Neden?

Katılımcıların yukarıda belirtilmiş olan sorulara verdikleri cevaplardan yola çıkılarak verilerin analizi yapılmıştır.

6. VERİ ANALİZİ

Nitel veri analizi, verilerin toplanması, gerekli kodların oluşturulması, bu kodların sadeleştirilerek konu ile ilgili olan temaların oluşturulması ve şekiller, tablolar ya da bir tartışma halinde raporlanarak sunulmasını kapsamaktadır.²⁷⁶ Araştırmada, elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizinde röportajlar, alıntılar, yazılı metinler ya da konuşmalardan seçilir ve bunlardan standart kodlar oluşturulur. Yapılan araştırmanın problemi çerçevesinde oluşturulan kodlar sistematik olarak sınıflandırıldıktan sonra, veriler arasındaki ilişkileri ortaya çıkaracak anlam oluşturulmaya çalışılır.²⁷⁷ Bu kapsamda, araştırmaya katılan katılımcılardan sözlü olarak toplanan veriler öncelikle kodlanmış, sonra anlam benzerliğine göre temalar oluşturulmuştur. İçerik analizinin son aşamasında ise, veriler kapsamında elde edilen temalar arasındaki ilişkiler belirlenerek bulgular açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, gizlilik ilkesi gereğince katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamış, katılımcılardan elde edilen veriler yazar tarafından çözümlenerek sonuçlar karşılaştırılmıştır.

²⁷⁶ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, 6. Baskı Ankara: Siyasal Kitabevi., 2021.

²⁷⁷ Amir Marvasti, *Qualitative Research in Sociology*, 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London England EC1Y 1SP United Kingdom: SAGE Publications, Ltd, 2004.

7. BULGULAR

Bu araştırmada, Türkiye'ye zorunlu nedenlerle göç eden ve Bilecik'te ikamet eden göçmen grupları ile yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır. Bu çerçevede, göçmen gruplarının yaşadıkları yoksunlukların anlaşılması amacı ile toplanan veriler ışığında elde edilen bulgular belirlenen başlıklar altında sunulmuştur.

Tablo 13. Katılımcıların yaşadıkları yoksunluklar ile ilgili ortaya çıkan temalar

Temalar	N	%
Arkadaşlık	22	15.27 %
Sosyal yoksunluk	20	13.89 %
Sosyal dışlanma	18	12.5 %
Dil ve Kültürel yoksunluk	16	11.11 %
Ekonomik yoksunluk	16	11.11 %
Yasal yoksunluk	16	11.11 %
Aile, akrabalık ve evlilik	13	9.02 %
Sağlık	7	4.86 %
Mesleki yoksunluk	6	4.16 %
Eğitim	5	3.47 %
İnsan haklarından mahrum olma	3	2.08 %
Barınma	2	1.39 %
Toplam	144	%100

Tablo 13'de Katılımcıların yaşadıkları yoksunluklar ile ilgili ortaya çıkan temalar gösterilmektedir. Tablo incelendiğinde, 12 farklı tema oluşturulmuş ve bu temalar ile ilişkili olarak toplamda 144 cevap verildiği görülmektedir. Katılımcıların, %15.27'si arkadaşlık ilişkilerinden yoksun olduklarını dile getirmiştir. Sosyal anlamda yoksunluk yaşadığını ifade edenlerin oranı %13.89, sosyal dışlanmaya maruz kaldığını düşünenler %12.5, dil ve kültürel olarak yoksunluk yaşadığını belirtenler %11.11, ekonomik anlamda yoksul olduğunu ifade edenler %11.11, yasal anlamda yoksunluk yaşayanlar %11.11, aile akrabalık ve evlilik konusunda yoksunluk yaşayanlar %9.02, sağlık alanında yoksunluk yaşayanlar % 4.86, mesleki olarak yoksunluk yaşayanlar % 4.16, eğitim ile ilgili yoksunluk yaşayanlar %3.47, insan haklarından mahrum olduğunu düşünenler %2.08 ve barınma ile ilgili yoksunluk yaşadığını ifade edenlerin oranı %1.39 olduğu görülmektedir. Aşağıda katılımcıların sorulara vermiş oldukları cevaplardan bazılarına yer verilmiştir.

7.1. ARKADAŞLIK

İnsanlar, göç etmeye karar verdiklerinde sadece yaşadıkları yerleri terk etmek ile kalmayıp aynı zamanda uzun yıllara dayanan arkadaşlık ilişkilerini de geride bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle, göçmen grupları, göç etikleri yerlerde yeni arkadaşlıklar kurmaya ihtiyaç duyarlar ve arkadaşlık ilişkileri kurmaları aynı zamanda onların sosyalleşmesi içinde bir ihtiyaç olarak görülmektedir. Bununla birlikte, gittikleri yerlerde de çeşitli sebeplerle yeni arkadaşlıklar kurma ile ilgili bazı sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle, yeni bir hayat kurdukları bu yerlerde topluma entegre olmaları ve sosyalleşmeleri zorlaşmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların ülkelerindeki arkadaşlarından ve Bilecik'te arkadaşlık ilişkilerinden nasıl mahrum kaldıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Kendi ülkemde imkânlar çok iyi olmasa bile biraz da olsa rahat hareket edebiliyordum dışarı çıkabiliyordum arkadaşlarımla buluşabiliyordum. Burada Afganistan'dan gelen kişilerle görüşebiliyorum fakat Türk vatandaşlarıyla Önyargılardan dolayı daha mesafeli oluyorum.” (K.1)

“Sosyal ilişkiler ve sosyal çevre konusunda elbette sıkıntı yaşıyoruz. Bir sürü akrabamız arkadaşımız ya Suriye'de kaldı ya da Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşıyor. Ekonomik imkânlar el vermediğinden dolayı ne biz gidebiliyoruz nede onlar gelebiliyor.” (K. 19)

Katılımcıların, yukarda vermiş oldukları cevaplardan anlaşılacağı üzere yabancıların arkadaşlık ilişkileri konusunda sorun yaşamalarının en önemli sebeplerinden birinin tanıma bilme faktörüne bağlı olarak eş, dost, akraba ve arkadaşlarının olmaması olduğu görülmektedir. Yine ekonomik imkânsızlıklarında arkadaşlık ilişkilerinin sürdürülmesinin ve toplumdaki ön yargıların yeni ilişkiler kurulmasına önünde engel olduğu anlaşılmaktadır.

7.2. SOSYAL YOKSUNLUK

Sosyalleşme, insanların iyi vakit geçirmelerinin yanı sıra hayatta kalma güdülerini besleyerek güvende ve mutlu hissetmesine katkı sağlamaktadır. Beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlar insanoğlu için ne kadar önemli ise sosyalleşmede aynı öneme sahiptir. Bu nedenle insanlar göç etiklerinde gittikleri yerlerde hayatlarını sürdürebilmek için ekonomik kaynakların yanı sıra sosyal imkânlardan faydalanma

ihtiyacı da duyarlar. Katılımcıların sosyal yoksunluklar ile ilgili yaşadıkları sorunlar kendi ifadeleri ile şu şekildedir:

“Bir yere gidemiyorum. Besihanenin yanındaki evde kalıyorum. Burası merkeze uzak bu nedenle sadece patronu görebiliyorum. Aslında yirmi dört saat buradayım. Aynı zamanda bekçilik te yapıyorum. Çok şeyden mahrum kalıyorum. Doğru düzgün insan bile göremiyorum. En son üç ay önce çarşıya gittim. Burada tek başıma kalıyorum.” (K.7)

“Burada sosyal yaşantım yok. iş olursa işe gidiyorum, iş yoksa evden dışarı çıkmıyorum. Oradayken az çalışıyorduk ama burada çok çalışıyoruz ve yoruluyorum. Hayatım evde işe, işten eve şeklinde geçiyor.” (K.23)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, sosyalleşmenin önündeki en önemli engellerden birinin fazla çalışma olduğu görülmektedir. Özellikle kayıt dışı çalışanların, belirli bir iş tanımlarının ve çalışma sürelerin belli olmaması nedeni ile fazla çalıştıkları görülmektedir. Bu nedenle, sosyalleşmeye zaman ayıramadıkları anlaşılmaktadır.

7.3. SOSYAL DIŞLANMA

Sosyal dışlanma, kişilerin topluma entegrasyonunu katkı sağlayan ekonomik, sosyal, kültürel ve politik sistemlerin tümünden tamamen veya kısmen mahrum olma olarak tanımlanmaktadır.²⁷⁸ Göç hareketlerinin pozitif sonuçları olabildiği gibi pek çok olumsuz sonucu da olabilmektedir. Olumsuz sonuçlarının başında sosyal dışlanma gelmektedir. Göç edenler göçtükleri yerlerde, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve ırkçılık gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir.²⁷⁹ Çeşitli sebeplerle göç etmek zorunda kalan katılımcılardan bazıları yaşadıkları yoksunlukların yanı sıra nasıl dışlamaya maruz kaldıklarını şu sözlerle dile getirmişlerdir:

“Türkiye’ bazı insanlar bizi vatan haini olarak görüyor. Neden savaştığınız ülkenizi terk ettiniz diyorlar.” (K. 25)

²⁷⁸ Alan Walker, Carol Walker, *Divided Britain: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*, London: Child Poverty Action Group, 1997.

²⁷⁹ Neşe Güler, “Analysis of Open-Ended Statistics Questions with Many Facet Rasch Model,” *Eurasian Journal of Educational Research*, no. 55 (2014), pp. 73–90, doi:10.14689/ejer.2014.55.5.

“Türkiye’ye ilk geldiğimde dil ve buradaki adetleri bilmemem gibi nedenlerle sıkıntı yaşadım bazı Türkler tarafından dışlayıcı tavırlara maruz bırakıldım, Taliban üyesi olarak görende oldu, terörist muamelesi yapanda.” (K.1)

“İlk zamanlarda hem Hristiyan olmam hem de Afgan kökenli olmam nedeniyle ırkçılığa maruz kaldım. Niye geldiniz Türkiye’ye vatan hainleri gericiler gibi sözler kullanıldı.” (K.5)

Dışlamaya maruz kaldığını belirten katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında maruz kaldıkları dışlayıcı davranışların etnik, dini, kültürel farklılıklar gibi nedenlere dayandığı görülmektedir. Dışlamaya maruz kalan yabancılar ekonomik, sosyal, kültürel vb. pek çok imkândan mahrum kalmalarına sebep olabilmektedir.

7.4. DİL VE KÜLTÜREL YOKSUNLUK

İnsanlar, göç etiklerinde bir yandan kendi kültürlerini, aynı dilli konuştukları insanları geride bırakırken, diğer yandan göç etikleri ülkelerde hiç bilmedikleri bir kültürle ve dil ile tanışmaktadırlar. Göçmenler, gittikleri bu yerlerin dil ve kültürünü öğrenme ve uyum konusunda çeşitli sorunlarla karşılaşabildikleri gibi kendi kültürlerini yaşama ve dillerini konuşabilme konusunda da yoksunluk yaşayabilmektedirler. Bu durum onların topluma adapte olmasını zorlaştırmakta ve çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Katılımcılar dil ve kültürel anlamda nasıl yoksulluk yaşadıklarını şu şekilde dile getirmişlerdir:

“Burada dil konusunda sorun yaşıyorum, insanlarla iletişim kuramıyorum.” (K.3)

“Kültürel olarak pek çok şeyden mahrum kalıyorum. Afganistan hayat farklı Türkiye’de Farklı” (K.4)

“Türkçeyi yeterince bilmediğim için sanki dışlanıyorum gibi ve dil eksikliği sebebiyle birçok şeyden mahrum kalıyorum.” (K.24)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında göçmenler, Türkçe ’ye hâkim olamamaları nedeniyle pek çok şeyden mahrum kaldıkları görülmekte. Katılımcı 3’ün vermiş olduğu cevaptan anlaşılabacağı üzere dil eksikliği sebebiyle yabancıların iletişim kurmakta zorlandığı, yine katılımcı 24’ün dil bilmemesi nedeni ile dışlamaya maruz kaldığını düşündüğü anlaşılmaktadır.

7.5. EKONOMİK YOKSUNLUK

Göç olgusunun, ortaya çıkmasına sebep olan pek çok faktör vardır. Göçler zorunu olabileceği gibi ekonomik sebeplerde olabilmektedir. Çeşitli sebeplerle göç etmek zorunda kalan insanlar göç ettikleri bölgelerde daha önce kendi ülkelerinde sahip oldukları ekonomik refahı tekrar yakalama imkânlarından mahrum kalabildikleri gibi refah seviyesi düşük olanlar ise daha kötü şartlarla karşılaşabilmektedir. Katılımcılar, ekonomik anlamda nasıl yoksunluk yaşadıklarını şu şekillerde ifade etmişlerdir:

“Sosyal imkânlarımız kısıtlı parasal sebeplerden dolayı. Kendi ülkemde kendi torağında daha rahat bir şekilde yaşamak varken biz neden bu halle geldik diye düşündüğüm zamanlar oldu.” (K.17)

“Burada pek sosyal hayat yok her şeyden mahrumu. Suriye’deyken kadınların çalışma zorunluluğu yoktu. Daha rahattım ama burada para yetmiyor ve çalışmak zorundayım.ar oldu.” (K.24)

“Suriye’deyken daha iyi geçiniyordum ama burada aldığım para yetmiyor.” (K.19)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar bakıldığında, bazı katılımcıların, kendi ülkelerinde ekonomik imkânlar açısından daha iyi şartlara sahip oldukları fakat Türkiye’de aynı imkânlarla ulaşamadıkları görülmektedir. Ekonomik yoksunluk, göçmen gruplarının sosyal imkânlardan, kendi ülkelerinden, sağlık imkânlarına erişim, akrabalarından vb. pek çok şeyden yoksun kalmalarına neden olabildiği kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Özellikle, Suriye’den gelen kişilerin ekonomik olarak en çok şikâyet edenler olduğu yapılan görüşmeler sırasında anlaşılmıştır. Araştırmaya katılan gruplar arasında, ekonomik olarak kısmen yoksunluk yaşamadığını dile getirenle Doğu Türkistan’dan gelen kişiler olduğu görülmüştür.

7.6. YASAL YOKSUNLUK

Göçmen grupları, göç ettikleri ülkelerde yasal olarak pek çok sınırlamaya tabi olabilmektedir. Özellikle, çalışma izinlerinin olmaması, bu kişilerin kayıt dışı sektörde düşük ücretle, sosyal güvenlikten yoksun olarak çalışmalarına neden olabilmektedir. Kayıt dışı sektörlerde çalışmak zorunda kalan bu kişiler, pek çok şeyden mahrum kalabilmektedirler. Bununla birlikte, özellikle, kaçak olarak hayatlarını sürdüren yabancılar, her an sınır dışı edilebileceği korkusu ile yaşamakta ve bu durum onların

sosyal hayata katılmasına da engel olabilmektedir.²⁸⁰ Yasal yoksunluk yaşadığını belirten katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Sigortasız çalışıyorum, Çalıştığımız yerde kaçak çalıştığımız için çok rahat değiliz. Her an polis gelecek veya patron bizi işten çıkaracak diye korkuyoruz.” (K.4)

“Savaşta yaralandığımdan dolayı engelli raporum var ama engelli kimliğim olmadığından dolayı Türkiye’deki engellilerin yararlandığı haklardan yararlanamıyorum.” (K.18)

“Burada kazandığım parayı ne bankaya yatırabiliyorum neden herhangi bir yerde değerlendirebiliyorum. Ev almak istesem veya arsa almak istesem alamıyorum bu nedenle kazandığım parayı hiç tanımadığım birine vererek komisyon karşılığında Afganistan’a aileme gönderiyorum. Parama el koysa ya da kaçsa hiçbir hak iddia edemeyeceğim.” (K.1)

Kayıt dışı çalışma ve otuma iznin olmaması göçmen gruplarının üzerinde yaratmış olduğu baskı ve korku katılımcı 4’ün vermiş olduğu cevaptan anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, vatandaşlık hakkının verilmemesi, bu kişilerin, ekonomik ve sosyal anlamada birçok haktan mahrum kalmalarına neden olduğu görülmektedir. Mülkiyet hakkından mahrum kalma buna örnek olarak gösterilebilir. Katılımcıların profillerine bakıldığında, Suriye uyruğuna mensup kişilerin çalışma izinleri olan ve en rahat grup olduğu, Afgan uyrukluların ise bu konuda en çok sorun yaşayan grup olduğu anlaşılmaktadır.

7.7. AİLE, AKRABALIK VE EVLİLİK

Göçmen grupları, göç ederken geride ailelerini bırakmak zorunda kalabilmektedir. Göç ettikleri ülkelerde çeşitli sebeplerle ailelerinden haber alamama, iletişim kuramam gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bununla birlikte, özellikle bekâr göçmenler gittikleri ülkelerde yeni bir aile kurmak istediklerinde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Aşağıda aile, akraba ve evlilik konusunda yoksunluk yaşadığını belirten katılımcıların cevaplarından bazı örnekler yer almaktadır:

“Burada yaşadığım en büyük sıkıntı Ülkemdeki ailemden akrabalarımın haber alamamak. Ailemi arkadaşlarımı çok özliyorum ve merak ediyorum.” (K.8)

²⁸⁰ Halil Cem Sayın, “Göçmenler İçin Barınma, İstihdam Ve Mekânsal Çözümleri Kapsayan Bir Yerleşim Mod,” *The Journal of Academic Social Science Studies*, vol. 1, no. Number: 65 (2018), pp. 351–368, doi:10.9761/JASSS7212.

“Sosyal ilişkiler ve sosyal çevre konusunda elbette sıkıntı yaşıyoruz. Bir sürü akrabamız arkadaşımız ya Suriye’de kaldı ya da Türkiye’nin farklı şehirlerinde yaşıyor. Ekonomik imkânlar el vermediğinden dolayı ne biz gidebiliyoruz nede onlar gelebiliyor.” (K.19)

“Burada aile kurmak isterim fakat çok zor. Yabancı olduğum için önyargılı davranıyorlar, bende karşı cinsle konuşmaya çekiniyorum.” (K.3)

Katılımcıların, vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, göçmen gruplarının pek çoğunun ülkelerinde kalan aileleri ile farklı sebepler uzak kaldığı veya görüşemediği anlaşılmaktadır. Katılımcılarla yapılan görüşmelerde, mesafelerin uzak olması, ülkelerindeki siyasi şartların uygun olmaması, ekonomik imkânların yetersiz olması ve gidip bir daha Türkiye’ye dönememe korkusu gibi durumların buna sebep olduğu anlaşılmaktadır.

7.8. SAĞLIK

Kendi ülkesinden çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kalıp başka ülkelere göç eden kişilerin karşı karşıya kaldıkları en önemli sorunlardan bir tanesi de sağlık imkânlarına erişememeleridir. Sağlıksız beslenme, kötü barınma koşulları ve ekonomik imkânsızlıklar sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bulundukları ülkenin sağlık sistemini bilmemelerinin yanı sıra çalışamamaları nedeniyle ilaç, tedavi vb. harcamalar için gerekli olan gelire sahip olmamaları gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler.²⁸¹ Sağlık anlamında yoksunluk yaşadığını belirten katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir:

“Rahatsızlıklar yaşadığımda kendi imkânlarımla iyileşmeye çalışıyorum” (K.1)

“İlaçlar çok pahalı bu nedenle gönül rahatlığı ile hastaneye gidip muayene bile olamıyoruz. Buradaki hava şartları doğu Türkistan’a göre farklı bu nedenler romatizma sıkıntım burada daha çok.” (K.10)

Katılımcı 1’in vermiş olduğu cevaba bakıldığında, göçmen gruplarından bazılarının, sosyal güvenlikten yoksun olma ve ekonomik imkânların yetersiz olması gibi nedenler ile sağlık imkânlarından faydalanamadıkları anlaşılmaktadır. Özellikle, Doğu Türkistan ve Afgan uyruklu yabancıların sağlık imkânlarına erişim konusunda sorun yaşadıkları yapılan görüşmelerden anlaşılmıştır.

²⁸¹ ibid.

7.9. MESLEKİ YOKSUNLUK

Meslek, insanların geçimlerini sağlamaları için sürekli olarak yaptıkları iştir. İnsanların kendi mesleğini yapması hem maddi kaynaklara erişim hem de psikolojik açıdan son derece önemlidir. Bu nedenle, kendi mesleğini icra edemeyen kişilerin verimlilikleri ve gelirlerinin düşük olma ihtimalinin olmasının yanında bu kişilerin kendilerini mutsuz hissetmelerine muhtemeldir. Mesleki anlamda yoksunluk yaşadığını ifade eden katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Kendi ülkemdeyken tarih öğretmenliği yapıyordum. Burada çalışmıyorum. Mesleğimi burada yapamamak veya çalışmıyor olmak kötü.” (K.22)

“Suriye’deyken elektrikçilik yapıyordum. Kazandığım para bana yetiyordu. Burada mesleğimi yapamıyorum.” (K.17)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, çalışamamak veya mesleğini yapamıyor olmak göçmen gruplarının üzerinde olumsuz bir etki yarattığı görülmektedir. Yine katılımcı 17’nin vermiş olduğu cevaba göre, kendi mesleğini icra edemeyenlerin daha düşük gelir elde ettiği, bu nedenle bu kişilerin ekonomik yoksunluk yaşadığı anlaşılmaktadır.

7.10. EĞİTİM

Göçmen gruplarının, yaşamış oldukları önemli sorunlardan bir tanesi de eğitim ile ilgili karşılaşmış oldukları sorunlardır. İnsanlar, göç etikleri ülkelerde çeşitli sebeplerle eğitim imkânlarından mahrum kalabilmektedir. Özellikle, yasadışı yollarla göç eden ve kaçak bir şekilde gittikleri ülkelerde hayatlarını sürdürenler hem kendileri hem de aile üyeleri, başta ekonomik olmak üzere pek çok nedenden ötürü eğitim hakkından mahrum kalmaktadır. Eğitimden mahrum kalan bu kişilerin topluma entegrasyonu zorlaşmakta ve başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Eğitimden yoksun kaldığını ifade eden katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Türkiye’ye gelince de eğitimimi devam ettim ama bazı sorunlar yaşadım. Bürokratik işlemler sebebiyle bir sene geç başladım okula ve İstanbul’da okuduğum sınıfı Bilecik’te tekrar okumak zorunda kaldım.” (K.9)

“Yani burada yoksun kaldığım şey eğitim. Burada okula devam etmek isterdim ama işte şartlar buna izin vermiyor.” (K.6)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, göçmen gruplarının eğitim konusunda yaşadıkları sorunların nedenlerinin başında bürokratik işlemler gelmektedir. Bununla birlikte, ekonomik nedenler ve kaçak olarak yaşam sürme gibi nedenlerde bu kişilerin eğitimden mahrum bıraktığı anlaşılmaktadır.

7.11. İNSAN HAKLARINDAN MAHRUM OLMA

Göçmen grupları, göç sürecinde olabileceği gibi, göç ettikleri ülkelerde çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kalabilmektedirler. Daha iyi şartlarda yaşamak için göç eden göçmenler, göçmen olması nedeni ile gittiği ülkelerde sorunlarla karşılaşmaktadır. Yabancı olduğu bir ülke, toplum, dil, hukuk ve uygulamalar karşısında kendi haklarının neler olduğunu tam olarak bilemez veya anlayamaz. Bu nedenle, ayrımcılık, sağlık hakkı, eşit olmayan çalışma koşulları ve düşük ücret gibi kötü muameleler ile karşılaşabilmektedir.²⁸² İnsan haklarından mahrum olduğunu düşünen katılımcıları vermiş oldukları cevaplar şu şekildedir:

“Türkiye’ ye geldikten sonra, Türkiye’deki bazı Suriyeliler benim İŞİD saflarında savaştığımı iddia ederek Türk devletine şikâyet ettiler. Bu yüzden burada cezaevine girdim ve altı ay suçsuz yere yattım. Masum olduğum anlaşıldıktan sonra serbest bırakıldım ve tazminat kazandım ama uzun zaman geçmiş olmasına rağmen tazminatımı alamadım.” (K.18)

“İnsan haklarından mahrum kaldığım düşündüm ilk geldiğim yıllarda kimse iş vermiyordu.” (K.25)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara bakıldığında, Katılımcı 18, suçsuz olduğu halde bir süre cezaevinde yattığını ve tazminat kazandığı halde kendisine ödenmediğini ve bunun bir insan hakkı ihlali olduğunu belirtirken, diğer bir katılımcı ise yabancı olması nedeni ile kendisine iş verilmemiş olmasını insan hakları ihlali olarak değerlendirdiği görülmektedir.

7.12. BARINMA

Göçmen gruplarının yaşadıkları en önemli sorunlardan bir diğeri de barınma sorunudur. İnsanların temel ihtiyaçlarından biri olan barınma, yaşamın devam ettirilmesinde önemli bir unsurdur. Göç edenlerin pek çoğu genelde yerleşim yerlerinin

²⁸² Turgay Ünal, *Türkiye’de İçgöçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998.

kenar mahallelerinde, düşük kiralı, küçük ve sağlıksız konutlarda kalabalık gruplar halinde yaşamaktadırlar. Bununla birlikte göç edenler, yabancı olmaları nedeni ile ev bulma konusunda sorunlar ile karşılaşabilmektedir.²⁸³ Barınma ile ilgili olarak sorun yaşadığını belirten katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Ev tutmak istediğim zaman ev kiralamayanlar oldu.” (K.3)

“Ev kirası pahalı geldiği için birkaç kişi iş yerinde bir odada kalıyoruz.” (K.4)

Katılımcıların vermiş oldukları cevaplardan hareketle, göçmen grupları göç ettikten sonra, yabancı olmaları nedeni kendilerine ev kiralayamayanların olduğunu belirterek dışlandıklarını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte, ev kiralalarının yüksek olması veya yabancı oldukları için yüksek kira istenmesi nedeni ile çok sayıda kişinin aynı evde veya odada kaldığı anlaşılmaktadır.

²⁸³ Halil Cem Sayın, “Göçmenler İçin Barınma, İstihdam ve Mekânsal Çözümleri Kapsayan Bir Yerleşim Mod,” pp. 351–368.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde, zorunlu nedenlerle göç etmiş ve Bilecik'te ikamet eden yabancılar üzerine yapılan alan araştırmasından elde edilen sonuçlar çerçevesinde ortaya çıkan temalar ile ilgili olarak Türkiye ve Dünyada yapılan çalışmalar ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması sonucunda ulaşılan bilgiler ve alan araştırması sonuçları karşılaştırılarak yapılan araştırmanın tutarlılığı sorgulanmıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların, ülkelerindeki arkadaşlarından ve Bilecik'te arkadaşlık ilişkilerinden mahrum kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun, literatürde beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir. Bu sonuç, Aslan ve diğerlerinin (2019) yapmış olduğu çalışma ile benzer benzer niteliktedir. Aslan ve diğerlerinin Türkiye'deki Suriyelilerin yaşamış oldukları sorunlar üzerine yaptığı çalışmada katılımcılara, Türkler ile arkadaşlık ilişkisi kurabiliyor musunuz sorusunu yöneltmiş, katılımcıların birçoğunun Türklerin kendileri ile arkadaşlık kurmak istemedikleri için onlarla görüşmediklerini dile getirmiştir.²⁸⁴ Geçici koruma statüsünde tabi olan Suriyeliler üzerine yapılan diğer bir çalışmada ise, Suriyelilerin, genel olarak bazı mahallelerde yoğun olarak yaşadıkları, kendi aralarında dayanışma olsa da, kentin yerlileri ile tanışıp kaynaşma ve arkadaşlık kurma açısından sorun yaşadıkları bu nedenle yaşadıkları mahallelerde yerli kişilerle ilişkili ve iletişimleri yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.²⁸⁵ İstanbul Büyük Şehir belediyesinin, 2020 yılında İstanbul'da yaşayan göçmen grupları üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada katılımcılara kendi ülkenizde en çok neyi özledikleri sorulduğunda, katılımcılar geride kalan akrabaları ve arkadaşlarını özlediklerini dile getirmiştir.²⁸⁶

Araştırmaya katılan katılımcıların, Bilecik ilinde sosyal yoksunluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Güngör'ün Suriyeliler üzerinde yapmış olduğu araştırmaya göre, Suriyeliler arasında sosyal izolasyonun yaygın olduğu, araştırmaya katılanların %30'nun sosyal olarak izole bir yaşam sürdürdüğü, özellikle, dil bilmeyen ve evde oturmak zorunda kalan Suriyeli

²⁸⁴ Güler Güneş Aslan, Fethi Güngör, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği," *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, vol. 11, no. 8 (2019), pp. 1605–1632, doi:10.26466/opus.558512.

²⁸⁵ Kübra Küçükşen, "Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma," *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, vol. 6, no. 5 (2017), pp. 2399–2413.

²⁸⁶ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, "İstanbul Göç Araştırması," İstanbul, 2020, <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2021/3/goc-arastirmalari-24.03.2021.pdf>.

kadınların çok dar bir sosyal çevre içinde yaşamını sürdürdüğü görülmüştür.²⁸⁷ Bimay'ın, 2020 yılında yapmış olduğu çalışma bu sonucu destekler niteliktedir. Bu çalışmaya göre, Suriyeli kadınların genel olarak, spor, tiyatro ve sinema vb. sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımının az olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılanlardan Kilis ilinde yaşayanların %86,9, Batman'da yaşayanların ise %77,9 'u herhangi bir sosyal aktiviteye katılmadığını belirtmiştir. Suriyelilerin, kimi zaman eşlerinin veya ailesinin baskısı ile yalnız yaşayanlarında kendi isteği ile sosyal yaşantıdan neredeyse tecrit edilmiş bir şekilde yaşamlarını sürdürdükleri görülmüştür.²⁸⁸ Yapılan araştırmalar neticesinde, özellikle kadınlar başta olmak üzere sığınmacıların çeşitli nedenlerle sosyal ortamlara giremediğini söyleyebilir.

Araştırmaya katılanların, %12,5'i sosyal dışlanmaya maruz kaldığını belirtmiştir. Literatürde, daha önce yapılan araştırmalara benzer bir sonuç olduğu söylenebilir. Nitekim, WFP Türkiye'nin yapmış olduğu bir araştırmada bu sonucu desteklenmektedir. Türkiye'deki sığınmacılar üzerinde yapılmış bu araştırmada, Türk vatandaşlarının sığınmacılara yönelik davranışlarının nasıl olduğu ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Araştırmaya katılan Suriyelilerden bazılarının, Türklerin kendilerini kabul ettiklerini fakat önemli bir bölümünün Türkler tarafından dışlanmaya maruz bırakıldıklarını belirtmiştir. Suriyelilerin kendi ifadeleri ile, Türklerin bazılarının kendilerine iyi davrandığını bazılarının ise dışlayıcı tavırlar sergilediği görülmüştür. Suriyelilerin, dışlandığını düşünmesine neden en önemli faktörün, ev kiralamak istediklerinde, ev sahipleri razı gelse bile komşularının bu duruma razı olmamaları olduğu ve zor şartlarda ev bulmuş olmalarına rağmen mahalle sakinlerinin kendileri ile iletişim kurmak istememeleri olduğu görülmüştür.²⁸⁹ Yıldırım Alp ve diğerlerinin, 2017 yılında "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin" yapmış olduğu araştırmada katılımcıların, çalışma hayatının yanı sıra sosyal hayatta da ayrımcılıklarla karşılaştıklarını, eşitsizlikler yaşadıklarını ve bu durumun da kendilerini

²⁸⁷ Güneş Aslan, Güngör, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği," pp. 1605–1632.

²⁸⁸ Muzaffer Bimay, "Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması: Kilis ve Batman Örneği," *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 8, no. 6 (2020), pp. 1931–1943.

²⁸⁹ Adem Dağ, "Suriyeli Kadın Sığınmacıların Sosyal ve Ekonomik Problemleri: Karaman Geçici Eğitim Merkezi Örneği," *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, vol. 4, no. 1 (2017), pp. 561–573.

toplumdan izole etmelerine neden olduğunu belirtmişlerdir.²⁹⁰ Literatürdeki bu sonuçlardan hareketle, araştırma da elde edilen sosyal dışlanma sonucunun tutarlı olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların, yaşamış oldukları yoksunluklardan biri de dil ve kültürel yoksunluk olduğu görülmüştür. Göçmen gruplarının, yaşamış oldukları yoksunluklar ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar ile benzer bir sonuç olduğu görülmektedir. Yıldırım alp ve diğerlerinin, 2017 yılında Suriyeli sığınmacıların uyumu üzerin yapmış oldukları bir araştırmada, Suriyeli sığınmacılar ile yerel halk arasında farklı kültür, yaşam ve dil nedeni ile sorunlar yaşandığı ve bu sorunların sığınmacıların entegrasyonunu olumsuz etkilediğini belirtilmiştir. Araştırmaya katılanlar, yaşamış oldukları dil sorunu nedeni ile kendilerini doğru bir şekilde ifade edemediklerini ve iletişim kuramadıklarını, bu durumun uyum sağlamaya engel olduğunu belirtmişlerdir.²⁹¹ Doruk ve diğerlerinin, yapmış oldukları diğer bir araştırmaya göre ise, sığınmacıların yaşamış oldukları en önemli sorunların başında dil problemi olduğu görülmüştür. Araştırmada katılımcılara, Türkler ile ilişkilerinin nasıl olduğu konusunda yöneltilen soruda, katılımcıların, tamamının Türk komşularının evlerine hiç gitmediklerini belirtmişlerdir.²⁹² Göç etmeden önce mensubu olunan dini inanç, sahip olunan gelenek ve göreneklerin devam edilip edilmediğine ilişkin olarak yapılan diğer bir araştırmada ise, Kilis ilinde yaşayan sığınmacıların %51,6'sı kararsız kalırken, %45,1'i devam etmediklerini ifade etmiştir. Batman'da yaşayan sığınmacılar, Kilis' de yaşayanlardan farklı olarak %44,3'ü gelenek ve göreneklerini yaşamaya devam ettiğini belirtmiştir.²⁹³ Batman'daki sığınmacılar ile ilgili bulguların nispetten farklı çıkması, bu kentin sosyolojik yapısından kaynaklanan bir durum olduğu düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada, elde edilen bulgulara göre, katılımcıların %11,11'i ekonomik yoksunluk yaşadığını belirtmiştir. Bu durum ile ilgili literatür araştırması yapıldığında benzer sonuçların olduğu görülmektedir. WFP Türkiye'nin, Türkiye'deki sığınmacılar üzerinde yapmış olduğu araştırmada sığınmacıların yaşamış oldukları

²⁹⁰ Sinem Yıldırım alp, Emel İslamoğlu, Cemal İyem, "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma," *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 35 (2017), pp. 107–126.

²⁹¹ ibid.

²⁹² Çağla Salduz Doruk Sinem Arslankoç İsmail Nalbantoğlu Nurgün Kul Parlak, "Suriye'nin 'Öteki' Sığınmacıları: Domların Yaşam Deneyimleri," *SGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 2, no. 26 (2022), pp. 335–353.

²⁹³ Muzaffer Bimay, "Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması: Kilis ve Batman Örneği," pp. 1931–1943.

ekonomik yoksunluk ile ilgili veriler, Bilecik ilindeki sığınmacıların yaşadığı ekonomik yoksunluğu destekler niteliktedir. Araştırmaya göre, yaklaşık 1,6 milyon kayıtlı sığınmacının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, kayıtlı olmayan sığınmacıların %5,6 ‘sının hiçbir gelire sahip olmadığı, 2015,000 kişinin aşırı yoksulluk içinde yaşamını sürdürdüğü görülmüştür.²⁹⁴ Yapılan diğer bir araştırmada ise, Suriyeli sığınmacıların %68’i maddi sorunlar yaşadığını, %20’si ev kirasını büyük bir sorun olarak görürken, %13’ü temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda sorun yaşadığını ve %12’sinin İstanbul’daki hayat pahalılığından yakındığı görülmüştür.²⁹⁵ Bimay’ın, Suriyeli sığınmacılar üzerine Batman ve Kilis illerinde yapmış olduğu bir araştırmada da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Araştırmada, katılımcılara beslenme ile ilgili yöneltilen soruya verilen cevaplarda katılımcıların büyük bir bölümü (%89,9) beslenme konusunda sorun yaşadığını belirtmiştir. Sorun yaşayanların çoğunun bebeklerine mama ya da süt alamadıklarını gün içinde bir öğün az beslendiklerini belirtmişlerdir.²⁹⁶ Araştırmada elde edilen ekonomik yoksunluk sonucunun tutarlı olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan katılımcıların, yaşamış oldukları sorunlardan biri de yasal anlamda yaşadıkları yoksunluk sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili olarak, literatür de de benzer durumlar söz konusudur. Taylor (2004) göre, sosyal güvenceden ve sendikalaşmadan yoksun bir şekilde kayıtdışı çalıştırılmaya mecbur bırakılan mültecilerin, emek sömürsüne maruz bırakılmasına neden olduğu, bu kişileri başta eğitim ve sağlık olmak üzere pek çok imkândan mahrum bırakmakta ve yoksullukları daha da derinleşmesine ortam hazırlamaktadır.²⁹⁷ Sığınmacıların yaşadıkları sorunlardan biri de kimlik edinme önündeki engellerdir. Aslan ve Güngör’ün yapmış olduğu bir araştırmaya göre, Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin %18’inin kimlik almakta zorlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sorun, sığınmacıların kayıtlı olduğu şehirden ayrılıp başka kentlere göç etmesinden kaynakladığı görülmüştür. Kimliği olmayan sığınmacılar göç ettikleri bölgelerde resmi işlerini halledememekte ve sağlık, eğitim gibi imkânlardan

²⁹⁴ WFP, “Türkiye’deki Sığınmacılar: Kapsamlı Zarar Görebilirlik İzleme Çalışması,” 2019, <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000050510/download/>.

²⁹⁵ Güneş Aslan, Güngör, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği,” pp. 1605–1632.

²⁹⁶ Muzaffer Bimay, “Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması: Kilis ve Batman Örneği,” pp. 1931–1943.

²⁹⁷ Janet Taylor, “Refugees and Social Exclusion: What the Literature Says,” *Article from Migration Action*, vol. 26, no. 2 (2004), pp. 16–31.

faaydalanamamaktadır.²⁹⁸ Araştırmada elde edilen sonuç, literatürle uyumlu olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmada, göçmen gruplarından bazılarının aile, akrabalık ve evlilik konusunda yoksunluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Türk Tabipleri Birliği'nin, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar ile ilgili hazırlamış olduğu rapora göre, sığınmacıların yaşamak zorunda kaldığı Türkiye'de karşılaştıkları önemli sorunlardan birinin arkadaş, aile, komşu ve akrabalık gibi sosyal ilişkilerine yönelik olarak yaşadıkları yoksunluklar olduğu belirtilmiştir.²⁹⁹ Yapılan diğer bir araştırmaya göre ise, yine akrabalardan uzak bir şekilde yaşamak zorunda kalmanın en sık dile getirilen sorunlardan biri olduğu görülmüştür. Bu araştırmaya göre, katılımcıların %29'u g ettikten sonra akrabalar ve aile fertlerinden uzak kalmayı bir sorun olarak görmüştür.³⁰⁰ İstanbul Büyük şehir belediyesinin, 2020 yılında İstanbul'da yaşayan göçmen grupları üzerinde yapmış olduğu bir araştırmada, katılımcılara kendi ülkenizde en çok neyi özledikleri sorulduğunda, katılımcıların birçoğu geride kalan ailelerini ve akrabaları özlediklerini dile getirmiştir.³⁰¹ Araştırmada çıkan bu sonucun literatürle uyumlu olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılanların, sağlık sorunları ve sağlık imkânlarına erişim konusunda yoksunluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, literatürde beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir. WFP Türkiye'nin, Türkiye'deki Suriyeliler ile ilgili 2019 yılında yapmış olduğu araştırmaya göre, Suriyelilerin yaşamış olduğu hanelerinin %40'ında kronik hastalık, engellik veya hamilelik nedeni ile özel tıbbi bakım gerektiren en az bir kişinin mevcut olduğu belirtilmiştir. Bu kişilerin, yaklaşık %70'i devlet hastanelerinde tedavi olabildiği, %22'sinin resmi olarak kayıtlı olmayan Suriyeli doktorlara gittikleri, %8'inin ise sağlık imkânlarına erişim konusunda sorun yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır.³⁰² 2020 yılında hazırlanan Mültecilere Yönelik Hak İhlalleri Raporuna göre, Mültecilerin kayıtlı olmamaları, kayıtlı oldukları il dışında yaşamaları veya kimliklerinin iptal edilmesi gibi nedenler sağlık imkânlarına erişimi imkânsız hale

²⁹⁸ Güneş Aslan, Güngör, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul rneği," pp. 1605–1632.

²⁹⁹ TTB, "Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu," Ankara, 2014, <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf>.

³⁰⁰ Güneş Aslan, Güngör, "Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul rneği," pp. 1605–1632.

³⁰¹ İstanbul Büyükşehir Belediyesi, "İstanbul G Araştırması."

³⁰² WFP, "Türkiye'deki Sığınmacılar: Kapsamlı Zarar Görebilirlik İzleme alışması."

getirmektedir. Acil durumlarda bile sağlık hizmeti veren personel kayıtlı olmayan hastaları ihbar etmeye mecbur bırakılması nedeni ile mülteciler veya sığınmacıların korkmasına ve hastaneye gitmemesine sebep olmaktadır. Çünkü, bu kişilerin tespit edilmeleri halinde sınır dışı edilme ihtimalleri söz konusudur. Bu durum, merdiven altı diye ifade edilen sağlık kuruluşlarına yönelmelerine ve niteliksiz sağlık imkânlarına mecbur bırakılmalarına yol açmaktadır.³⁰³ Görüldüğü üzere, araştırmada elde edilen sonuçlar ile literatür birbiri ile örtüşmektedir.

Bilecik ilinde yaşayan göçmen gruplarının yaşadıkları yoksunlukların belirlenmesi amacı ile yapılan araştırmada, göçmen gruplarının yaşadığı sorunlardan bir diğerinin mesleki yoksunluk olduğu sonucuna varılmıştır. Konu ile ilgili literatür taraması yapıldığında, Siddiqui ve diğerleri tarafından yapılan bir araştırmada, 2015 yılında Dünya genelinde 21 milyondan fazla insanın zorunlu olarak yerinden edildiği ve bu nüfusun karşılaştığı en önemli sorunlarından bir tanesi, yaşamış oldukları mesleki yoksunluk olduğu görülmüştür.³⁰⁴ Diğer bir araştırmaya göre ise, çeşitli sebeplerle kendi ülkesinden ayrılmak zorunda kalanlar, bu ülkelerde yaşamış oldukları travmalar nedeni ile göç ettikleri yerlerde mesleklerini icra etme konusunda zorluk çektikleri sonucuna ulaşılmıştır.³⁰⁵ Smith' in, yapmış olduğu bir araştırmaya göre, mülteci ve sığınmacılar, anavatanlarından ayrılmadan önce, göç sürecindeki zorlu yolculuk sırasında ve göç ettikleri ülkede bu sorunları yaşamaya devam etmektedirler. Bu durum onların yeteneklerini sergilemesine engel olmakta ve düşük ücretli işlerde çalışmalarına neden olmaktadır. Zorunlu olarak göç edenlerin refah seviyelerini yükseltmek için bu kişilerin bildikleri veya niteliklerine uygun işlerde çalışması veya çalıştırılması gerekmektedir.³⁰⁶ Nitekim, araştırmada katılımcılara ülkelerindeki meslekler ve Bilecik'teki işleri sorulduğunda büyük çoğunluğunun kendi mesleğinin dışında bir işte çalıştığı görülmüştür. Bu nedenle, araştırmanın sonucunun tutarlı olduğu söylenebilir.

Araştırmaya katılan katılımcıların, eğitim konusunda yoksunluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde, bu sonucun sürpriz olmadığı görülmektedir. Nitekim, UNICEF tarafından, 2019 yılında

³⁰³ “Mültecilere Yönelik Hak İhlalleri Raporu 2020,” İstanbul, 2021, <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/Yaşamın-Kıyısında-2020-Yılı-Mültecilere-Yönelik-Hak-İhlalleri-Raporu.pdf>.

³⁰⁴ Shan M. Siddiqui et al., “Addressing Occupational Deprivation in Refugees: A Scoping Review,” *Journal of Refugee & Global Health*, vol. 2, no. 1 (2018), pp. 1–5, doi:10.18297/rgh/vol2/iss1/3.

³⁰⁵ Nicole Rambeau, “The Effects of Trauma-Related Occupational Deprivation on Adolescent Refugees,” *Pacific University*, (2010), <https://core.ac.uk/download/pdf/48844518.pdf>.

³⁰⁶ ibid.

sığınmacı ailelerin çocukları ile ilgili hazırlanan bir rapora da, çoğu sığınmacının çocuklarını okula göndermenin masraflarını karşılayamadığı için okula gönderemediği ve eğitimin hala bir ayrıcalık olmayı sürdürdüğü sonucuna ulaşılmıştır.³⁰⁷ Karasu tarafından, Şanlıurfa'da yaşayan sığınmacılar üzerine yapılan bir araştırmada, eğitim çağında çocuğu olan 37 sığınmacıya çocuklarının okula gidip gitmediği sorulmuştur. Buna göre, çocukların sadece %20,8'i okula gittiğini, %79,2'sinin okula gitmediği sonucuna ulaşılmıştır. AFAD'ın yapmış olduğu bir araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre, barınma merkezlerinde ikamet eden Suriyeli çocukların okula gitme oranı %83 iken, kentsel bölgelerde yaşayan ailelerin çocuklarının sadece %14'u okula gittiği görülmüştür.³⁰⁸ Kentlerde yaşayanların okullaşma oranını düşük olmasının en önemli sebebi ekonomik imkânların yetersiz olması nedeni ile çocukların çalışmak zorunda kalmasından kaynaklandığı söylenebilir. Doruk ve diğerlerinin, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar üzerinde yapmış olduğu diğer bir araştırmaya göre ise, genelde evin en küçük çocuğunun okula gidebildiğini, diğerlerinin ise ekonomik sorunlar nedeni ile çalışmak zorunda kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine bu araştırmada, çocukların en fazla ortaokul eğitimini alabildiği tespit edilmiştir. Araştırmada çocukların neden okula gitmediği / gidemediği ile ilgili olarak yöneltilen soruda, genel olarak kimliksizlik, belirli bir yaşın üstünde olmaları, okulun kabul etmemesi, çocukların çalışmak zorunda kalması gibi sebepler gösterilmiştir.³⁰⁹

Araştırmaya katılan katılımcılardan bazılarının, insan haklarından mahrum olduğunu düşünmesi sonucuna ulaşılmıştır. Konu ile ilgili lüteratür taraması yapıldığında, bu durumun beklenen bir durum olduğu söylenebilir. 2020 yılında, mültecilerin haklarına ilişkin yaşanan ihlaller ile ilgili yayınlanan bir raporda, mültecilerin/sığınmacıların hukuksuz bir şekilde geri gönderildiği veya sınır dışı edildiği, idari gözetim kararları ile sığınmacılara suçlu muamelesinin yapıldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte, sığınmacıların tutulduğu geri gönderme merkezlerinin insani olmayan koşullara sahip olduğu, geri gönderme merkezlerinde kötü muameleye maruz kaldıkları ve bu ihlallere karşı hukuki yollara başvurmada ciddi erişim sorunların

³⁰⁷ UNICEF, "Yıllık Raporu," 2019, https://www.unicef.org/turkiye/media/10451/file/UNICEF_2019_Yıllık_Faaliyet_Raporu.pdf.

³⁰⁸ Mithat Arman Karasu, "Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 21, no. 3 (2016), pp. 995–1014.

³⁰⁹ Çağla Salduz Doruk Sinem Arslankoç İsmail Nalbantoğlu Nurgün Kul Parlak, "Suriye'nin 'Öteki' Sığınmacıları: Domların Yaşam Deneyimleri," pp. 335–353.

olduğuna yer verilmiştir. ³¹⁰ Gmen grupları, tamamen savunmasız olmasalar bile insan hakları ihlalleri konusunda savunmasız olabilmektedirler. Bu kişiler, orantısız bir şekilde sömürüye, marjinalleştirilmeye ve ayrımcılığa karşı savunmasız bir durumda olma eğilimindedirler. Çoğu zaman, şikâyet etmekten çekinirler ve temel özgürlüklerden ve insan haklarından mahrum kalırlar.³¹¹ Araştırmada, elde edilen sonuç literatürle benzerlik göstermektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulardan bir diğeri de gmen gruplarının yaşamış oldukları barınma sorunlarıdır. Araştırmaya katılan katılımcıların barınma konusunda yoksunluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Dağ (2017) tarafından, Suriyeli kadın sığınmacıların ekonomik ve sosyal problemleri üzerine yapılan bir araştırmada, Türkiye’deki Suriyelilerin barınma ile ilgili karşılaşmış oldukları sorunlar da ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, sığınmacıların sadece %34’ünün yaşadığı mesken, özel alan, doğal aydınlatma, havalandırma, güvenlik ve temel gereksinimler için belirlenen asgari insani standartları karşıladığı görülmüştür. Bununla birlikte, çok sayıda kişinin aynı evi paylaştığı ve kalabalık bir şekilde yaşamanın sonucu olarak bulaşıcı hastalıklar ve yüksek tansiyon riski ile karşı karşıya kaldıkları belirtilmiştir.³¹² 2016 yılında Nevşehir ilindeki geçici sığınmacılar ve mülteciler üzerinde yapılmış araştırmaya göre, hazırlanan raporda ise, ev sahiplerinin bazen sığınmacılara ev kiralamak istemedikleri, kiralayanların genellikle çok yüksek fiyatlarla ev kiraladıkları belirtilmiştir. Bu durum, sığınmacılar ile birlikte dar gelirli Türk vatandaşları içinde bir sorun oluştırmakta ve bu grupların ekonomik problemlere de ortam hazırlamaktadır. Barınma talebinin artması ile sağlıksız yapılar bile kullanıma açılmaktadır. Yine bu durum, sağlık sorunlarının yanı sıra sosyal ve psikolojik yönden olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.³¹³ Yapılan diğer araştırmaya göre, sığınmacıların barınma konusunda ciddi sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların, tamamının kiracı olarak ikamet ettikleri ve genellikle küçük evlerde veya bodrum katlarında kalabalık

³¹⁰ “Mültecilere Yönelik Hak İhlalleri Raporu 2020.”

³¹¹ OHCHR, “Economic, Social and Cultural Rights of Migrants and Access to Services,” *United Nations*, 2014, <https://www.ohchr.org/en/migration/economic-social-and-cultural-rights-migrants-and-access-services>.

³¹² Dağ, “Suriyeli Kadın Sığınmacıların Sosyal ve Ekonomik Problemleri: Karaman Geçici Eğitim Merkezi rneği,” pp. 561–573.

³¹³ Görkem Birinci et al., “Geçici Koruma Altındakiler, Sığınmacılar, Gmenler Ve Mülteciler Raporu,” Nevşehir, 2016, https://www.researchgate.net/publication/301231617_GECICI_KORUMA_ALTINDAKILER_SIGINMACILAR_GOCMENLER_VE_MULTECILER_RAPORU?channel=doi&linkId=570e491208aed4bec6fd3a8&showFulltext=true.

bir şekilde yaşadıklarını, ekonomik imkânsızlıklardan dolayı kirayı bölüştüklerini ve yaşadıkları evlerin sağlık açısından riskli evler olduğunu ifade etmişlerdir.³¹⁴

Bu araştırmaya ait bazı sınırlılıklar söz konusudur. Öncelikli olarak araştırma, sığınmacılar, şartlı mülteciler, ikincil karma ve geçici koruma statüsüne tabi olanlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Eğer sınırlılıklar söz konusu olmasaydı ve diğer göçmen grupları da araştırmaya dahil edilmiş olsaydı daha farklı sonuçlara ulaşılabilme durumu söz konusu olabilirdi. İkinci olarak, araştırma sadece Bilecik ilinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Türkiye genelinde yaşayan yabancıların ekonomik ve sosyal anlamda yaşamış oldukları yoksunluklar üzerinde bir yargıda bulunmamızı engellemektedir. Üçüncüsü, çalışmadan elde edilen bulgular Türkiye’ye zorunlu nedenlerle göç eden ve Bilecik ilinde ikamet yabancıların farklı ülkelerden gelen kişiler olması ve birbirilerinden farklı nitelikler taşımaları nedeni ile eşit pratiklerin varlığını göstermiştir. Bu nedenle, eşitsiz pratiklerin arkasında yalnızca bu araştırmanın belirlediği etmenlerin etkili olduğunu ifade edebilir. Bu çerçevede, eşitsiz pratiklerin arkasındaki olası diğer faktörler bilinmemektedir. Son olarak, araştırmanın içinde kullanılan “göçmen grupları” kavramı sığınmacılar, şartlı mülteciler, ikincil koruma ve geçici koruma statüsüne tabi olanları kapsamaktadır. Bilecik’te, zorunlu nedenlerle göç eden mültecilere ulaşamaması neden ile araştırmaya bu grup dâhil edilmemiştir.

Göçün hem nedeni hem de sonucu olarak görülen yoksulluk ve yoksunlukların azaltılması için başta devlet olmak üzere yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve Türk vatandaşlarının daha fazla çaba sarf etmesi, zorunlu nedenlerle göç eden yabancıların yoksunluklarının azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Göçmen gruplarının, ekonomik hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve sosyal yaşama katılmalarının önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik olarak gerekli hukuki düzenlemelerin yapılması özellikle, yasal çalışma izninin verilmesi bu sorunun çözümüne katkı sağlayacağı gibi devletin ekonomisine de pozitif bir etkisi olacaktır. Bununla birlikte, hükümet, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının bu gruplara yönelik sağlayacağı sosyal yardım, eğitim programları, meslek edindirme kursları ve sosyal uyum programları gibi uygulamalar göçmen gruplarının entegrasyonunun daha kısa sürede gerçekleşmesine katkı sağlayacak ve ekonomik olarak yaşadıkları yoksunlukların azaltılmasında önemli bir rol üstlenecektir. Yazılı ve görsel medyada göçmen gruplarına yönelik

³¹⁴ Mithat Arman Karasu, “Şanlıurfa’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu,” pp. 995–1014.

gerçekleştirilen ötekileştirici yayınlar ve kullanılan ifadeler, Türk toplumunun bu grupları dışlamasına ve ayrımcı bir tutum içinde olmasına neden olmaktadır. Bu neden ile bu tarz yayınların ve ötekileştirici tutumların azaltılması hem sosyal barışa hem de bu grupların marjinalleşmelerinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Sosyal problemlerin altında yatan en önemli nedenlerden biri yoksulluktur. Bu çerçevede, göçmen gruplarının yoksulluk ve yoksunlukların azaltılması sadece onlar için değil toplumun diğer üyelerinin de daha mutlu ve barışçıl bir şekilde yaşamalarına vesile olacaktır. Son olarak, konu ile ilgili olarak yapılacak bilimsel çalışmalarda göçmen gruplarının yoksunluklarının azaltılması amacı ile konuya daha fazla yer verilmesi ve sorunun çözümüne yönelik uygulanmamış yöntemlerin ortaya konulması hem literatüre hem de bu sorunun bertaraf edilmesinde faydalı olacaktır.

Bu çalışmada, Bilecik iline zorunlu nedenlerle göç eden göçmen gruplarının yoksulluk ve yoksunluklarının araştırılması amaçlanmıştır. Bilecik ilinde yaşayan göçmen gruplarının demografik yapıları incelendiğinde, genel olarak, Suriye, Irak, Afganistan ve Doğu Türkistan kökenli olan kişilerden olduğu görülmüştür. Bu kişiler, çoğunlukla Türkiye'nin farklı illerinde yaşarken Bilecik 'teki iş imkânlarının daha iyi olmasından dolayı tanıdık veya akrabaları vasıtası ile gelip yerleşmişlerdir. Buradaki çalışma durumlarına bakıldığında, birçoğunun çalışma hayatında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalıştıkları işler, elde ettikleri ve yasal çalışma izni gibi durumlarda araştırıldığında farklı ülkelerden gelen grupların imkânlarının birbirinden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Suriyeli ve Iraklı sığınmacıların genel olarak yasal çalışma iznine sahip oldukları, sosyal güvence ve iş sağlığı güvenliği tedbirlerinin alındığı işlerde çalıştığı görülmüştür. Doğu Türkistan ve Afganistan'dan gelen sığınmacıların, çalışma izinlerinin olmaması sebebi ile tamamına yakını kayıtdışı işlerde çalıştığı ve buna bağlı birçok ekonomik ve sosyal imkânlardan mahrum kaldıkları görülmüştür. Suriyeli ve Iraklı sığınmacılar göreceli olarak diğer sığınmacılara göre daha iyi işlerde çalışmaları ve yüksek gelir elde etmiş olmalarına rağmen ekonomik yoksunluk yaşadıklarını ve kendilerini yoksul olarak gördüklerini ifade ettikleri görülmüştür. Göçmen grupların, devletten ve sivil toplum kuruluşlarından yardım alma durumları incelendiğinde, sadece Afganistan'dan gelen sığınmacıların Bilecik'te kayıtlı olamamaları nedeni ile hiçbir yardım almadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan nitel araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında bu grupların yaşadıkları yoksunluklar ile ilgili olarak 12 farklı tema ortaya çıkmış ve bu temalar ile ilişkili olarak toplamda 144 cevap verilmiştir. Katılımcıların, %15.27'si arkadaşlık ilişkilerinden yoksun olduklarını dile getirmiştir. Sosyal anlamda yoksunluk yaşadığını ifade edenlerin oranı %13.89, sosyal dışlanmaya maruz kaldığını düşünenler %12.5, dil ve kültürel olarak yoksunluk yaşadığını belirtenler %11.11, ekonomik anlamda yoksul olduğunu ifade edenler %11.11, yasal anlamda yoksunluk yaşayanlar %11.11, aile akrabalık ve evlilik konusunda yoksunluk yaşayanlar %9.02, sağlık alanında yoksunluk yaşayanlar % 4.86, mesleki olarak yoksunluk yaşayanlar % 4.16, eğitim ile ilgili yoksunluk yaşayanlar %3.47, insan haklarından mahrum olduğunu düşünenler %2.08 ve barınma ile ilgili yoksunluk yaşadığını ifade edenlerin oranı %1.39 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilecik ilinde ikamet eden göçmen gruplarının yoksulluk ve yoksunlukları incelendiğinde, araştırmaya katılanların yoksullukları geldikleri ülkelerdeki ekonomik şartlara göre farklılaştığı söylenebilir. Afganistan'ın ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyesi açısından Türkiye'den daha geride olması nedeni ile bu ülkeden gelen kişiler burada yoksulluklarının azaldığı ifade edilebilir. Buna karşın, Suriye'de savaş çıkmadan önce orda yaşarken nispetten daha iyi imkânlara sahip olanlar, Doğu Türkistan'da nitelikli ve yüksek ücretlerle çalıştıkları halde yaşamış oldukları baskılar nedeni ile göç etmek zorunda kalanlar ve Irak'taki savaştan önce orada geçinebildiğini düşünenlerin yoksullaştıkları görülmektedir. Özellikle, son yıllarda Türkiye'de yaşanan yüksek enflasyon ve dövizin yükselmesi nedeni ortaya çıkan ekonomik sorunların bu yoksulluğu tetiklediği görülmüştür. Sonuç olarak, göç ve yoksulluk arasındaki ilişki incelendiğinde, göçün yoksulluğa nasıl bir etkisinin olduğu konusunda net bir ifade ortaya koyabilmek doğru olmayacaktır. Göç veren ve alan ülkelerin ekonomik ve sosyal imkânlarının farklı olması ve göç edenlerin nitelikli olup olmamasına göre yoksulluğun arttığı veya azaldığını söylemek daha doğru bir ifade olacaktır.

KAYNAKÇA

- “Mültecilere Yönelik Hak İhlalleri Raporu 2020,” İstanbul, 2021, <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2021/01/Yaşamın-Kıyısında-2020-Yılı-Mültecilere-Yönelik-Hak-İhlalleri-Raporu.pdf>.
- ABUBAKAR İbrahim, “The UCL-Lancet Commission on Migration and Health: The Health of a World on the Move,” 2015, <https://www.thelancet.com/commissions/migration-health>.
- AÇIKGÖZ Reşat, Ö. Şükrü YUSUFOĞLU, “Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları,” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, vol. 1, no. 1, 2012, ss. 76–117.
- ADB, *Urban Poverty in Asia*, Mandaluyong, 2014.
- ADIGÜZEL Yusuf., *Göç Sosyolojisi*, 1st ed., Ankara: Nobel Yayınevi, 2016.
- AĞIR Osman, Murat SEZİK, “Suriye’ den Türkiye’ ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları,” *Birey ve Toplum*, vol. 5, no 9, 2015, ss. 95–124.
- AIYEDOGBON John O, Bright O OHWOFASA, “Poverty and Youth Unemployment in Nigeria, 1987-2011,” *International Journal of Business and Social Science*, vol. 3, no 20, 2012, ss. 269–79.
- AK Muamer, “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk,” *Akademik Bakış Dergisi*, vol. 17, 2016, ss. 296–307.
- AKSAN Gamze, “Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 27, 2012, ss. 9–19.
- AKSOY Zeynep, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim,” *Uluslararası Sosyal Ara? Tirmalar Dergisi*, vol. 5, no. 20, 2012, ss. 292–304.
- AKTAN Coşkun, Can İstiklal, Yaşar VURAL, “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri,” Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, 2002, 2002, http://repositorio.utn.edu.ec/bitstream/123456789/1207/3/PG_175_Capitulo_II.pdf.
- AKYILDIZ İbrahim Ethem, “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi,” *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 35, no. 2, 2016, ss. 127–76.
- AL Umut, Yaflar TONTA, “Atıf Analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Tezlerinde Atıf Yapılan Kaynaklar,” *Bilgi Dünyası*, vol. 5, no. 1, 2004, ss. 19–47.

- ALKIRE Sabina, James FOSTER, “Understanding And Misunderstanding Of Multidimensional Poverty Measurement,” *The Journal of Economic Inequality*, vol. 9, no. 2, 2011, ss. 289–314.
- ALKIRE Sabina, James FOSTER, “Counting and Multidimensional Poverty Measurement,” *Journal of Public Economics*, vol. 95, no. 7–8, 2011, ss. 476–87,
- ALTAN Ömer Zühtü, “Bölüşüm ve Refah Rejimi: Kapitalizmin Adaleti ‘Eşitsizlik,’” I. *Ulusal Sosyal Politika Kongresi*, Ankara, n.d.
- APSARA HL Hansi, “The Relationship Between Migration and Poverty,” *Proceedings of the International Conference on Poverty and Sustainable Development*, vol. 4, no. 1, 2017, ss. 26–34.
- ARABACI Rabihan Yüksel, “Dünya Bankasının Yeni Uluslararası Yoksulluk Sınırları ve Küresel Yoksulluğun Yeniden Değerlendirilmesi,” *Sosyal Güvenlik Dergisi*, vol. 9, no. 1, 2019, ss. 123–40.
- ARABACI Rabihan Yüksel, “Gelir Dağılımı ve Yoksulluk,” *Sosyal Politika*, eds. Aysen Tokol, Yusuf Alper, 10th ed., Bursa: Dora, 2019, p. 184.
- , “Temel Sosyal Politika Sorunları/Gelir Dağılımı ve Yoksulluk,” *Sosyal Politika*, eds. Aysen Tokol, Yusuf Alper, 10th ed., Bursa: Dora, 2019, ss. 178.
- , *Yoksulluk, Kavram, Ölçüm, Mücadele*, 1st ed., Bursa: Dora, 2021.
- , *Yoksulluk, Kavram, Ölçüm, Mücadele*, 1st ed., Bursa: Dora, 2021.
- ARNOLD Dennis, “Labor Migration,” *International Encyclopedia of Geography: People, the Earth, Environment and Technology*, Oxford, UK: John Wiley & Sons, Ltd, 2017, ss. 1–12,
- ARSLAN Durmuş Ali, “Yerel Seçim Sonuçları Temelinde Türkiye’nin Siyasi Yapısı,” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, vol. 4, no. 1, 2007, ss. 1–32.
- ARTSIN M., “Bir Metin Madenciliği Uygulaması: Vosviewer,” *Eskişehir Teknik Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi B- Teorik Bilimler*, vol. 8, no. 2, 2020, ss. 344–54.
- ARUN Özgür, “2050’ye Doğru Yaşlanan Türkiye’yi Bekleyen Riskler,” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, vol. 32, 2014, ss. 1–12.
- ATALAY Asuman, “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme,” *Sosyo-ekonomi*, vol. 2, no. 2, 2005, ss. 156–76.
- AYKAÇ Mustafa, Özcan DAĞDEMİR, Naci GÜNDOĞAN, *Gelir Dağılımı ve Yoksulluk*, eds. Naci Gündoğan, Verda Canbey Özgüler, 1st ed., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayınları, 2020.

- AZBOY İbrahim et al., “A Comparison of the Anteromedial and Transtibial Drilling Technique in ACL Reconstruction after a Short-Term Follow-Up,” *Archives of Orthopaedic and Trauma Surgery*, vol. 134, no. 7, 2014, ss. 963–69.
- BAKKALOĞLU Ayşen, “Uluslararası Göç Yönetim ve Entegrasyonu, Türkiye Örnekleme,” *The Journal of International Scientific Researches*, vol. 6, no. 2, 2021, ss. 204–207.
- BALCI İZGİ Berna, Ebubekir ALYU, “Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği: OECD ve AB Ülkeleri Panel Veri Analizi,” *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, vol. 17, no. 3, 2018, ss. 987–96.
- BARITÇI Fatih, “Suriyeli Mültecilerin Türk Toplumuna Uyum Süreci Üzerine Bir Araştırma,” *Aksaray Üniversitesi, Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, no. 17, 2017, ss. 227–45.
- BARKIN Ersan, 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi, *Ankara Barosu Dergisi*, vol.3, no. 4, 2014, ss. 24-28.
- BAŞTÜRK Şenol, “Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar,” *Sosyal Politika*, eds. Aysel Tokol, Yusuf Alper, 10th ed., Bursa: Dora, 2019, ss. 488-493.
- BİLGİN Rıfat, “Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocukların Sorunu,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 24, no. 1, 2016, ss. 135–52.
- BİMAY Muzaffer, “Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Uyum Düzeylerinin Karşılaştırılması: Kilis ve Batman Örneği,” *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 8, no. 6, 2020, ss. 1931–1943.
- BİRİNCİ Görkem et al., “Geçici Koruma Altındakiler, Sığınmacılar, Göçmenler Ve Mülteciler Raporu,” Nevşehir, 2016, https://www.researchgate.net/publication/301231617_GECICI_KORUMA_ALTI_NDAKILER_SIGINMACILAR_GOCMENLER_VE_MULTECILER_RAPORU?channel=doi&linkId=570e491208aed4bec6fdd3a8&showFulltext=true.
- BOZKAYA Şeyma, Hakan KUM, “Neoklasik Makro Göç Kuramı Çerçevesinde Uluslararası Göç: En Çok Göç Alan Ülkeler Üzerine Bir Analiz,” *International Journal of Social Inquiry*, vol. 15, no.3, 2022, ss. 177–94.
- BUZ Sema, “Yoksulluk ve Göç, Yoksulluk Sempozyumu,” *Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği*, 2003, ss. 150–61.
- CANBEY-ÖZGÜLER Verda, “Göç ve Uyum Politikaları,” *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, vol. 1, no. 1, 2018, ss. 1–18.
- CARNEY Patricia, “The Concept of Poverty,” *Public Health Nursing*, vol. 9, no. 2, 1992, ss. 74–80, doi:10.1111/j.1525-1446.1992.tb00079.x.
- CAROLINE B. Brettell James F. Hollifield, *Migration Theory*, eds. Caroline B. Brettell, James F. Hollifield, 3. edition., New York: Routledge, 2014.

- CEREV Gökçe, Bora YENİHAN, “Yoksulluğun Farklı Boyutlarıyla,” *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla*, eds. Gökçe Cerev, Bora Yenihan, 1st ed., Bursa, 2018, p. 5.
- CLARK Vicki L. Plano, John W. CRESWELL, *Understanding Research A Consumer’s Guide*, 2. Edition., Pearson, 2015.
- CLARK W.A.V., “Human Migration,” *Web Book of Regional Science*, 2020, p. 61, <https://researchrepository.wvu.edu/rri-web-book>.
- CRESWELL John W., *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, 6. Baskı., Ankara: Siyasal Kitabevi, 2021.
- CRINSON Jain, “Applying Theory to Practice: Issues for Critical Reflection,” *Journal of Social Policy*, vol. 38, no. 1, 2009, ss. 177–78, doi:10.1017/S0047279408002614.
- ÇAĞLAR Türken, “Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve,” *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 5, no. 8, 2018, ss. 5–49.
- ÇAĞLAYAN Savaş, “Göç Kuramları, Göç ve Göç İlişkisi,” *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, no. 17, 2006, ss. 67–91.
- ÇAĞLAYAN Savaş, *Göç Kavramı ve Kuramları, Kent Sosyolojisi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF yayınları, 2013.
- ÇELİK Kemal, İstiklal Yaşar VURAL, Güner TUNCER, “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Genel Görünümü: 2002 Sonrası Döne İlişkin Bir Değerlendirme,” *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 5, 2017, ss. 41–79.
- ÇOLAK Sueda Nur, “Küreselleşen Yoksulluk,” *İnsamer*, 2019, 1–3, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-kuresellesen-yoksulluk.pdf>.
- DAĞ Adem, “Suriyeli Kadın Sığınmacıların Sosyal ve Ekonomik Problemleri: Karaman Geçici Eğitim Merkezi Örneği,” *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, vol. 4, no. 1, 2017, ss. 561–73.
- DEDEOĞLU Saniye, “Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine,” *Çalışma ve Toplum*, vol. 1, 2018, ss. 37–68.
- DODANI Sunita, Ronald E LAPORTE, “Brain Drain from Developing Countries: How Can Brain Drain Be Converted into Wisdom Gain?” *Journal of the Royal Society of Medicine*, vol. 98, 2005, ss. 487–91, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/014107680509801107>.
- DONTHU Naveen et al., “How to Conduct a Bibliometric Analysis: An Overview and Guidelines,” *Journal of Business Research*, vol. 133, no. May, 2021, ss. 285–96, doi:10.1016/j.jbusres.2021.04.070.

- DPT, “Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu,” Ankara, 2007.
- DPT., “Türkiye de Yoksulluk ve Eşitsizlikteki Değişimler, (2003-2006),” Ankara, 2010.
- DÜNYA BANKASI, *World Development Report 2006: Equity and Development*. London: Oxford Press, 2005.
- EHRENPREIS Dag, “What Is Poverty? Concepts and Measures,” *Poverty in Focus United Nations Development Programme, Brasilia*, 2006, <http://www.ipc-undp.org/pub/IPCPovertyInFocus9.pdf>.
- EKİCİ Süleyman, Gökhan TUNCELİ, “Göç ve İnsan,” *Birey ve Toplum*, vol. 5, no. 9, 2015, ss. 9–22.
- ELÇİN Doğa, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Aile İkamet İzni: Aile Hayatı Hakkı Mı? Aile Birleşimi Hakkı Mı?,” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, vol. 7, no. 30, 2017, ss. 117–98, http://www.goc.gov.tr/icerik6/ikamet-izinleri_363_378_4709_icerik.
- ELSEVIER, “Expertly Curated Abstract & Citation Database,” 2022, https://www.elsevier.com/solutions/scopus?dgcid=RN_AGCM_Sourced_300005030.
- ENGİN Cem, Tuğba KONUK, “Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Göçün İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz,” *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 10, no. 1, 2020, ss. 103–23.
- ENSARİ Sıddık, “TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine,” *Maliye Finans Yazıları*, vol. 24, no. 87, 2010, ss. 9–15.
- ERDİL Bülent, “Göç ve Mülteci Hareketlerinin Türkiye’nin Göç Politikalarına Etkileri,” *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 4, no. 1, 2020, ss. 71–86, doi:10.47257/busad.842195.
- ERDOĞAN Necmi, “Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temelleri Üzerine,” *Yoksulluk ve Yoksulluk Üzerine*, 89th ed., İstanbul: Toplum ve Bilim, 2001, ss. 17–21.
- ERIC J. Hobsbawm, *Kısa 20. Yüzyıl 1914-1991 (Aşırılıklar Çağı)*, ed. Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayın EVİ, 1996.
- ERKAN Hakan Sezgin, “Suriyeli Göçmenlerin Türkiye’yi Tercih Üzerinden Göç Teorilerine Yeniden Bakış,” *Ortadoğu Etütleri*, vol. 13, no. 3, 2021, ss. 421–45.
- EROĞLU İlhan, Mahmut ÖZBEK, Öznur ÖZBEK, “Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Yoksulluk Üzerindeki Etkisi: Ekonometrik Bir Yaklaşım,” *Ekonomi-Tek*, vol. 11, no. 1, 2022, ss. 41–61.

- EROL Murat, Oya G. ERSEVER, “Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale,” *KHO Bilim Dergisi*, vol. 24, no. 1, 2014, ss. 47–68, http://www.kho.edu.tr/akademik/kho_bilim_dergi/2014_1/3_.pdf.
- FALKINGHAM Jane, Ceema NAMAZIE, “Measuring Health and Poverty: A Review of Approaches to Identifying the Poor,” London, 2002, <http://eprints.soton.ac.uk/35016/>.
- FORTUIJN Joos Droogleever, Wim OSTENDORF, “Gender and Urban Poverty: Single Mothers in Amsterdam,” *GeoJournal*, vol. 61, no. 3, 2004, ss. 239–46, doi:10.1007/s10708-004-3675-6.
- GAUTAM Tika Ram, “Causes and Impact of Migration: A Sociological Study of Emigration From Kandebar, Baglung, Nepal,” *Dhaulagiri Journal of Sociology and Anthropology*, vol. 1, no. except 1971, 1970, ss. 146–63, doi:10.3126/dsaj.v1i0.285.
- GIORGI Amedeo, “The Theory, Practice, and Evaluation of the Phenomenological Method as a Qualitative Research Procedure,” *Journal of Phenomenological Psychology*, vol. 28, no. 2, 1997, ss. 235–60, doi:10.1163/156916297X00103.
- GIDDENS Anthony, *Sosyoloji*, ed. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2005.
- GÖÇ İDARESİ, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu,” 2021, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf.
- GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI, “Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim),” Resmî Gazete (Sayı: 29153), 2014, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf>.
- GREEN Maia, David HULME, “From Correlates and Characteristics to Causes: Thinking about Poverty from a Chronic Poverty Perspective,” *World Development*, vol. 33, no. 6, 2005, ss. 867–79, doi:10.1016/j.worlddev.2004.09.013.
- GRÖSCHL Jasmin, Thomas STEINWACHS, “Do Natural Hazards Cause International Migration?,” *Cesifo Economic Studies*, vol. 63, no. 4, 2017, ss. 445–80, doi:10.1093/cesifo/ix005.
- GUILMOTO Christophe Z., Frederic SANDRON, “The Internal Dynamics of Migration Networks in Developing Countries,” *Population: An English Selection*, vol. 13, no. 2, 2001, ss. 135–64.
- GURIEVA Lira K., Aleksander V. DZHIOEV, “Economic Theories of Labor Migration,” *Mediterranean Journal of Social Sciences*, vol. 6, no. 6, 2015, ss. 101–9, doi:10.5901/mjss.2015.v6n6s7p101.

- GÜLER Neşe, “Analysis of Open-Ended Statistics Questions with Many Facet Rasch Model,” *Eurasian Journal of Educational Research*, no. 55, 2014, ss. 73–90, doi:10.14689/ejer.2014.55.5.
- GÜLLÜPINAR Fuat, “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme,” *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. Nisan-Eylü, no. 4, 2012, ss. 53–85.
- GÜLMEZ Deniz, İrem ÖZTEKE, Sedat GÜMÜŞ, “Overview of Educational Research from Turkey Published in International Journals: A Bibliometric Analysis,” *Ted Eğitim ve Bilim*, vol. 46, no. 206, 2020, ss. 213–39, doi:10.15390/EB.2020.9317.
- GÜLTEKİN Sadettin, “Etik Yönetim Yolsuzluk ve Yoksulluk İlişkisi Üzerine Bir İnceleme,” *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, vol. 7, no. 14, 2015, ss. 400–422, doi:10.18092/ijeas.09670.
- GÜMÜŞ Nevzat, “Göç ve Yoksulluk,” Kent ve Bellek, 2021, http://www.kentvebellek.com/goc-ve-yoksulluk_2.html.
- GÜNAY Enver, Dilek ATILGAN, Emine SERİN, “Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi,” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, vol. 7, no. 2, 2017, ss. 37–60.
- GÜNEŞ ASLAN Güler, Fethi GÜNGÖR, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Göç Sonrası Yaşadığı Sorunlar: İstanbul Örneği,” *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, vol. 11, no. 8, 2019, ss. 1605–32, doi:10.26466/opus.558512.
- HAAS H. De, “Migration and Development. A Theoretical Perspective,” *International Migration Institute Working Paper No.9.*, 2008.
- HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ NÜFUS ETÜTLERİ ENSTİTÜSÜ, “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması,” Ankara, 2006, <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/23376/TGYONA-AnaRapor.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- HAGEN-ZANKER J., “Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature,” MPRA Working Paper, 2008.
- HATİPLER Mustafa, “Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politika Açısından Etkileri,” *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 20, no. 2, 2018, ss. 423–45, doi:10.26468/trakyasobed.428682.
- HAUGHTON Jonathan, Shahidur R. Khaander, *Handbook on Poverty and Inequality*, Washington: The World Bank, 2009.
- HULME David, Andrew SHEPHERD, “Conceptualizing Chronic Poverty,” *World Development*, vol. 31, no. 3, 2003, ss. 403–23, doi:10.1016/S0305-750X(02)00222-X.

- ILO, "Extending Social Protection to Migrant Workers, Refugees and Their Families," 2021, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_828383.pdf.
- IOM, "MCOF: Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi," 2018.
- IOM, *Göç Terimler Sözlüğü* No 18, ed. Bülent Çiçekli, 18.baskı., Cenevre, 2009.
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ, "İstanbul Göç Araştırması," İstanbul, 2020, <https://www.ibb.istanbul/Uploads/2021/3/goc-arastirmalari-24.03.2021.pdf>.
- KANAYO Ogujiuba, Patience ANJOFUI, Nancy STIEGLER, "Push and Pull Factors of International Migration: Evidence from Migrants in South Africa," *Journal of African Union Studies*, vol. 8, no. 2, 2019, ss. 219–50.
- KANBUR Ravi, Lyn SQUIRE, "The Evolution of Thinking about Poverty: Exploring the Interactions," Cornell University, Department of Applied Economics and Management, no. September, 1999, ss. 1–33, https://unstats.un.org/unsd/methods/poverty/evolution_of_thinking_about_poverty_Kanbur_Sept_1999.pdf.
- KANSU Karadağ, Akasya, "Göç, Yoksulluk ve İnsan Hakları," *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, vol. 9, no. 2, 2018, ss. 485–98, doi:10.21492/inuhfd.477182.
- KARAKAYA Handan, "Türkiye’de Göç ve Etkileri," *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, vol. 4, no. 2, 2020, ss. 93–130, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fuuiibfdergi/792099>.
- KARASU Mithat Arman, "Şanlıurfa’da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 21, no. 3, 2016, ss. 995–1014.
- KARAYILMAZLAR Ekrem, Ahmet GÜLER, "Yoksulluk, Yoksunluğun Nedenleri, Sosyo-Kültürel Etkileri, Türkiye ve Dünyada Yoksunluğun Boyutları," *Vergi Raporu*, no. 193, 2015, ss. 24–44.
- KAVUK Mehmet, "Yabancılar Hukuku’nda Vatansızlar ve Mülteciler," *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 14, no. 28, 2015, ss. 179–91.
- KAYALIDERE Gül, Hande ŞAHİN, "Sosyal Devlet Anlayışı Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk," *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, vol. 2, no. 2, 2014, ss. 57–75.
- KEYES Katherine M. et al., "Understanding the Rural–Urban Differences in Nonmedical Prescription Opioid Use and Abuse in the United States," *American Journal of Public Health*, vol. 104, no. 2, 2014, ss. e52–59, doi:10.2105/AJPH.2013.301709.

- KILIÇ Selim, “Çevre Sorunları ve Yoksulluk,” *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, vol. 5, no. 1, 2013, ss. 9–20.
- KILINÇ Aygöl, “Sınırı Aşan Göçler: Mülteci Sorunu ve Göç Yönetimi,” *Ombudsman Akademik*, vol. 4, no. 8, 2018, ss. 75–102.
- KOÇAK Yüksel, Elvan TERZİ, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri,” *Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 3, no. 3, 2012, ss. 163–84, <http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/03/7.pdf>.
- KOFMAN Eleonore, “Female ‘Birds of Passage’ a Decade Later: Gender and Immigration in European Union,” *International Migration Review*, vol. 33, no. 2, 1999, ss. 108–79.
- KORKMAZ Ebru, Necla TEKTAS, “Türkiye’de Ekonometri Alanında Yapılmış Tezlerin Bibliyometrik Analizi (2016-2019),” *II. International Conference on Empirical Economics and Social Sciences*, Bandırma, 2020, ss. 581–89.
- KRAL Russel, “Theories and Typologies of Migration: An Overview and A Primer, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations3/12;,” ed. Malmö University, Malmö: Diversity and Welfare, 2012.
- KRITZ, MM, LIM LL VE ZLOTNIK H., “International Migration Systems: A Global Approach,” Oxford, UK, 1992.
- KUREKOVA Lucia, “Theories of Migration: Conceptual Review and Empirical Testing in the Context of the EU EastWest Flows,” *Paper Prepared for Interdisciplinary Conference on Migration*, London, 2011, ss. 1–37,
- KÜÇÜKŞEN Kübra, “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma,” *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, vol. 6, no. 5, 2017, ss. 2399–2413.
- LADERCHI Caterina Ruggeri, Ruhi SAITH, Frances STEWART, “Does It Matter That We Do Not Agree on the Definition of Poverty? A Comparison of Four Approaches,” *Oxford Development Studies*, vol. 31, no. 3, 2003, ss. 243–74.
- LECAL Fjolla, “Küreselleşme Göç ve Kadın,” *Uluslararası Beşerî ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, vol. 3, no. 1, 2019, ss. 49–58.
- LEE E. S., “A Theory of Migration,” *Demography*, vol. 3, 1966, p. 1.
- LEE Everett S., “A Theory of Migration,” *Demography*, vol. 3, no. 1, 1966, ss. 47–57, doi:10.2307/2061645.
- LUYCKX Valerie A, Marcello TONELLI, John W STANIFER, “The Global Burden of Kidney Disease and the Sustainable Development Goals,” *Bulletin of the World Health Organization*, vol. 96, no. 6, 2018, ss. 414–422D, doi:10.2471/BLT.17.206441.

- MANEN Max VAN, *Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*, Routledge, 2016.
- MARSHALL Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, ed. Osman Akınhay – Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayın Evi, 1999.
- MARVASTI Amir, *Qualitative Research in Sociology*, 1 Oliver’s Yard, 55 City Road, London England EC1Y 1SP United Kingdom: SAGE Publications, Ltd, 2004.
- MASSEY Douglas S. et al., “Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” *Population and Development Review*, vol. 19, no. 3, 1993, ss. 431–66, <https://www.jstor.org/stable/2938462?origin=crossref>.
- MASSEY Douglas S. et al., “Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” *Population and Development Review*, vol. 19, no. 3, 1993, ss. 431–66.
- MEMİŞ Hasan, “Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi,” *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, vol. 5, no. 1, 2014, ss. 144–61.
- Moving for Prosperity: Global Migration and Labor Markets*, Washington: Washington, DC: World Bank, 2018.
- MUTLUER Mustafa, *Uluslararası Göçler ve Türkiye*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 2003.
- OHCHR, “Economic, Social and Cultural Rights of Migrants and Access to Services,” United Nations, 2014, <https://www.ohchr.org/en/migration/economic-social-and-cultural-rights-migrants-and-access-services>.
- OKTAY Fatime Gül, “Kadın Göçünün Yoksulluğa Etkisi: Isparta Örneği,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*, vol. 25, no. 2, 2020, ss. 167–83.
- ORAL Belgin, Fevziye ÇETINKAYA, “Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları,” *Türkiye Klinikleri*, vol. 3, no. 1, 2017, ss. 1–8.
- ORSINI Francesco et al., “Urban Agriculture in the Developing World: A Review,” *Agronomy for Sustainable Development*, vol. 33, no. 4, 2013, ss. 695–720, doi:10.1007/s13593-013-0143-z.
- ÖZCAN Süleyman Emre, “Yoksulluk Göstergesi Olarak Hoşnutsuzluk Endeksi, Türkiye İçin Bir Deneme,” *Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. Nisan, no. 48, 2016, ss. 294–313.
- ÖZGÜLER-CANBEY Verda, “Emek Mobilitesi ve Göç,” *Çalışma Ekonomisi 2*, eds. Naci Gündoğan, Mustafa Kemal Biçerli, 3443rd ed., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF yayınları, 2019, p. 7.
- ÖZTÜRK Şinasi, “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları,” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, vol. 1, no. 5, 2008, ss. 602–6032.
- PETERSEN William, “A General Typology of Migration,” *American Sociological*

- Review*, vol. 23, no. 3, 1958, ss. 256–66.
- PIORE Michael J., *Birds of Passage*, Cambridge University Press, 1979.
- POLAT Sedat, Mehtap ERDOĞAN, “Neoliberal Politikalar Bağlamında Göçün Ve Yoksulluğun Meydana Getirdiği Güvencesizlik,” *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, vol. 9, no. 24, 2020, ss. 205–23, doi:10.31199/hakisderg.750977.
- PRAKAS Nilesh, *The Development Impact of Workers’ Remittances in Fiji*, Massey University, 2009.
- RAMBEAU Nicole, “The Effects of Trauma-Related Occupational Deprivation on Adolescent Refugees,” Pacific University, (2010), <https://core.ac.uk/download/pdf/48844518.pdf>.
- RAVENSTEIN Ernst Georg, “The Laws Of Migration,” *Journal Of The Royal Statistical Society*, vol. 52, no. 2, 1889, ss. 241–305.
- REVANSTAIN Ernest George, “The Lavs of Migration,” *Journal of the Royal Statstical Society*, vol. 48, no. 2, 1985, ss. 167–235.
- ROBERT E. Park, “Racial Assimilation in Secondary Groups With Particular Reference To The Negro,” *American Journal of Sociology (AJS)*, vol. 19, no. 5, 1914, ss. 606–23.
- ROSE Pat, Jayne BEEBY, David PARKER, “Academic Rigour in the Lived Experience of Researchers Using Phenomenological Methods in Nursing,” *Journal of Advanced Nursing*, vol. 21, no. 6, 1995, ss. 1123–29, doi:10.1046/j.1365-2648.1995.21061123.x.
- SALDUZ Çağla Doruk ASLANKOÇ Sinem NALBANTOĞLU İsmail PARLAK Nurgün Kul, “Suriye’nin ‘Öteki’ Sığınmacıları: Domların Yaşam Deneyimleri,” *SGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 2, no. 26, 2022, ss. 335–53.
- SAYIN Cem Halil, “Göçmenler İçin Barınma, İstihdam Ve Mekânsal Çözümleri Kapsayan Bir Yerleşim Mod,” *The Journal of Academic Social Science Studies*, vol. 1, no. 65, 2018, ss. 351–68, doi:10.9761/JASSS7212.
- SEN Amartya, “Capabilities, Lists, and Public Reason: Continuing the Conversation,” *Feminist Economics*, vol. 10, no. 3, 2004, ss. 77–80, doi:10.1080/1354570042000315163.
- SEN Amartya, *Development As Freedom*, New York: NY: Knopf Publishers, 1999.
- SEYDİ Ali Rıza, “Türkiye’deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye’deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları,” *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 30, 2013, ss. 217–41.
- SHORROCKS Anthony F., “Revisiting the Sen Poverty Index,” *Econometrica*, vol. 63, no. 5, 1995, p. 1225, doi:10.2307/2171728.

- SIDDIQUI Shan M. et al., “Addressing Occupational Deprivation in Refugees: A Scoping Review,” *Journal of Refugee & Global Health*, vol. 2, no. 1, 2018, ss. 1–5, doi:10.18297/rgh/vol2/iss1/3.
- SKELDON Ronald, “Migration and Poverty,” *Asia Pacific Population Journal*, vol. 17, no. 4, 2002, ss. 67–82.
- STARK Oded, *The Migration of Labor*, Basil Blackwell, 1991.
- STOUFFER Samuel A, “Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance,” *American Sociological Review*, vol. 5, no. 6, 1940, ss. 845–67.
- SWEPSTON Lee, Patrick; TARAN, Ryszard CHOLEWINSKI, “Migration, Human Rights and Governance,” *Handbook for Parliamentarians*, no. 24, 2015, ss. 1–196.
- ŞEN Özlem, “Bibliyometrik Analiz Yöntemi İle Ağızdan Ağıza İletişim (Wom) Konusunun İncelenmesi,” *Social Sciences Studies Journal*, vol. 6, no. 54, 2020, ss. 1–10, doi:10.26449/sss.1919.
- ŞENER Dilek Konuk, Ayşe Ferda OCAKÇI, “Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri,” *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, vol. 13, no. 1, 2014, ss. 59–68.
- ŞENGÜL Seda, *Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi*, Ankara, 2004.
- ŞENSES Fikret, *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, 9th ed., İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- ŞİŞMAN Yener, Bora BALUN, “Transit Göç ve Türkiye,” *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, vol. 21, no. 2, 2020, ss. 61–79.
- TAMER Mehmet, “Göç, Göçün Nedenleri ve Uluslararası Göç Üzerine Kavramsal Bir Analiz,” *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, vol. 7, no. 60, 2020, ss. 2808–18, doi:10.26450/jshsr.2070.
- TAŞÇI Faruk, “Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç,” *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, vol. 10, no. 4, 2009, ss. 177–99.
- TAYLOR Janet, “Refugees and Social Exclusion: What the Literature Says,” *Article from Migration Action*, vol. 26, no. 2, 2004, ss. 16–31.
- TAYYARE Erdoğan, Kübra SAYANER, “Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi,” *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, vol. 8, no. 15, 2017, ss. 429–53.
- TDK, “Türk Dil Kurumu Sözlükleri,” 2020, <https://sozluk.gov.tr/>.
- TEKİNDAL Melike, Şerife Uğuz ARSU, “Nitel Araştırma Yöntemi Olarak

- Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme,” *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, vol. 20, no. 1, 2020, ss. 153–82.
- TEMİZ Hasan Ejder, “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri,” *Çalışma ve Toplum*, no. 2, 2008, ss. 61–100.
- TOKSÖZ Gülay, *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.
- TOPGÜL Seda, “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması,” *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, vol. 14, no. 1, 2013, ss. 277–96.
- TOZOĞLU Burcu, Ömür UÇAR, “Turizm ve Liderlik Konulu Makalelerin Bibliyometrik Analizi,” *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, vol. 10, no. 1, 2022, ss. 358–79, doi:10.21325/jotags.2022.994.
- TTB, “Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu,” Ankara, 2014, <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf>.
- TUNÇSİPER Bedriye, Eylül Kabakçı GÜNAY, “Yeni Bir Yoksulluk Ölçüm Yöntemi Olarak Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksinin Düşük Gelirli Ülkeler Bağlamında,” *Sosyal Bilimlerde Güncel ve Seçme Yazılar*, 2020, ss. 2–17.
- TÜBİTAK, “Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Performans Göstergeleri,” 2016, <https://veri.ulakbim.gov.tr/files/245.pdf>.
- TÜİK, “TÜİK Yoksulluk Çalışmaları,” 2008.
- TÜRK KIZILAYI, “Göç İstatistik Raporu,” 2017.
- UNAT Nermin Abadan-, *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, vol. 1., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- UNHCR, *Yoksulluk ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi*, 2001, www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/EC12.2001.10.En.
- UNICEF, “Yıllık Raporu,” 2019, [https://www.unicef.org/turkiye/media/10451/file/UNICEF 2019 Yıllık Faaliyet Raporu.pdf](https://www.unicef.org/turkiye/media/10451/file/UNICEF%202019%20Yıllık%20Faaliyet%20Raporu.pdf).
- ÜNALAN Turgay, Türkiye’de İçgöçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1998.
- VIRUELL-FUENTES Edna A., Patricia Y. MIRANDA, Sawsan ABDULRAHIM, “More than Culture: Structural Racism, Intersectionality Theory, and Immigrant Health,” *Social Science & Medicine*, vol. 75, no. 12, 2012, ss. 2099–2106, doi:10.1016/j.socscimed.2011.12.037.
- WALKER Alan, Carol WALKER, *Divided Britain: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*, London: Child Poverty Action Group, 1997.

- WESTER C. John, "Root Causes of Migration," People of God, 2017, <https://archdiosf.org/documents/2017/12/1708RootCausesofMigration.pdf>.
- WFP, "Türkiye'deki Sığınmacılar: Kapsamlı Zarar Görebilirlik İzleme Çalışması," 2019, <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000050510/download/>.
- WIKİPEDIA, "Bilim Ağı," n.d., https://en.wikipedia.org/wiki/Web_of_Science.
- WIKİPEDIA, "Lorenz Eğrisi," 2022, https://tr.wikipedia.org/wiki/Lorenz_eğrisi.
- YARDIM Mahmut S, "Yoksulluk Sınırı Nasıl Hesaplanır?" *Toplum Hekimliği Bülteni*, vol. 28, no. 2, 209AD, ss. 28–32.
- YILDIRIMALP Sinem, Emel İSLAMOĞLU, Cemal İYEM, "Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma," *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 35, 2017, ss. 107–26.
- YILMAZ Abdurrahman, "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri," *Journal of Turkish Studies*, vol. 9, no. 2, 2014, ss. 1685–1704, doi:10.7827/TurkishStudies.6274.
- ZDENĚK Radek, Jana LOSOSOVÁ, "Objective and Subjective Poverty of Households in Czech Regions," *Demografie*, vol. 61, no. 3, 2019, ss. 175–85.
- ZHANADILOVA Aigul, "Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu," *Muhakeme Dergisi*, vol. 1, no. 2, 2018, ss. 116–22.
- ZHENG, X. LE, Y., CHAN, APC., HU, Y., LI Y., "Review of the Application of Social Network Analysis (Sna) in Construction Project Management Research," *International Journal of Project Management*, vol. 34, no. 7 (2016, ss. 1214–1225,

EKLER

EK 1: Yarı Yapılandırılmış Anket Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ ANKET FORMU

Demografik Bilgiler

- 1.Uyruğunuz?.....
- 2.Cinsiyetiniz?
Kadın/Erkek
- 3.Yaşınız?
- 4.Medeni Durumunuz?
Evli/Bekar/Diğer
- 5.Eğitim Durumunuz?
İlk Öğretim/Ortaöğretim/Lise/Üniversite ve Üstü
- 6.Türkiye'ye de ilk nereye geldiniz
Bilecik/Başka bir il
- 7.Göç etme sebebiniz?
Savaş/Coğrafik Sebepler/Ekonomik Sebepler/İç Karışıklık /Zorunlu sebepler/Diğer.....

Çalışma ve Gelir İle İlgili Bilgiler

8. Geldiğiniz ülkede çalışıyor muydunuz?
Evet / Hayır
9. Geldiğiniz ülkedeki yaptığınız iş?.....
10. Geldiğiniz ülkedeki geliriniz?.....
11. Geldiğiniz yerdeki algıladığınız geliriniz?
Düşük/Orta/Yüksek
12. Çalışma Durumunuz?
Çalışıyor/Çalışmıyor
13. Bilecik'te yaptığınız iş?.....
Çalışıyorsanız yaptığınız işi anlatımısınız?
.....
- 14.Haftalık çalışma süreniz.....
- 15.Bilecikteki geliriniz?.....
- 16.Bilecikte algıladığınız geliriniz?
Düşük/Orta/Yüksek

Sosyal Yardımlar İlgili Bilgiler

- 17.Türkiye'de Sosyal yardımlardan faydalaniyor musunuz?
Evet/Hayır, cevabınız evet ise Ayni/Nakdi
- 18.Sosyal yardımları yeterli buluyor musunuz?
Evet/Hayır
- 19.Sivil toplum kuruluşlarından yardım alıyor musunuz?
Evet/Hayır cevabınız evet ise Ayni/Nakdi

Araştırma Sorusu

1.Göç ettikten sonra geldiğiniz yere göre nelerden yoksun kaldınız? Neden? Nasıl?.....

Alt Sorular

- 1.Göç ettikten sonra sağlık imkânlarından yoksun kaldınız mı? neden?
- 2.Göç ettikten sonra eğitiminizden yoksun kaldınız mı? Neden?
- 3.Göç ettikten sonra sosyal ilişkilerinizden mahrum kaldınız mı? Neden?
- 4.Göç ettikten sonra sosyal olanaklarınızdan mahrum kaldınız mı? Neden?
- 5.Göç ettikten sonra sosyal dışlanmaya maruz kaldınız mı? Nasıl?
- 6.Göç ettikten sonra kültürel bağlamda yoksunluk yaşadınız mı? Nasıl?
- 7.Göç ettikten sonra insan haklarından mahrum kaldığınızı düşünüyor musunuz? Neden?

EK 2: Etik Kurulu Onay Raporu

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTISI

OTURUM TARİHİ
26 AĞUSTOS 2022

OTURUM SAYISI
2022-07

KARAR NO 3: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özlem IŞIĞIÇOK'un tez danışmanlığında doktora programı öğrencisi 711713001 numaralı Selami KARİMAN'ın "Göç ve Yoksulluk Arasındaki İlişki: Bilecik Örneği" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve görüşme sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özlem IŞIĞIÇOK'un tez danışmanlığında doktora programı öğrencisi 711713001 numaralı Selami KARİMAN'ın "Göç ve Yoksulluk Arasındaki İlişki: Bilecik Örneği" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak anket ve görüşme sorularının fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurusu a ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Feriðün YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OGUZLAR
Üye

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN
Üye

Prof. Gülay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

ÖZGEÇMİŞ			
Adı-Soyadı	Selami		KARİMAN
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2002	2005	KONYA MEHMET AKİF ERSOY LİSESİ
Lisans	2010	2013	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2013	2015	SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Doktora	2017	2023	BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2015	2016	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
2.	2017	?	BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:	1. Ukraynalı Mülteciler Örneği Üzerinden Avrupa'nın Mültecilere Bakış Açısının Değerlendirilmesi 2. Afganistan'da Yaşanan Göç Hareketleri Ve Türkiye'deki Afganların Durumunun İncelenmesi 3. The Impact Of Vocational Schools On The Regional Development Akören Ali Rıza Ercan Vocational School Example 4. İş Yükü Düzeyinin Örgütsel Bağlılığın Farklı Boyutlarına Etkisi Üzerine Bir Alan Araştırması		
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
Tarih İmza Adı-Soyadı	Selami KARİMAN		

